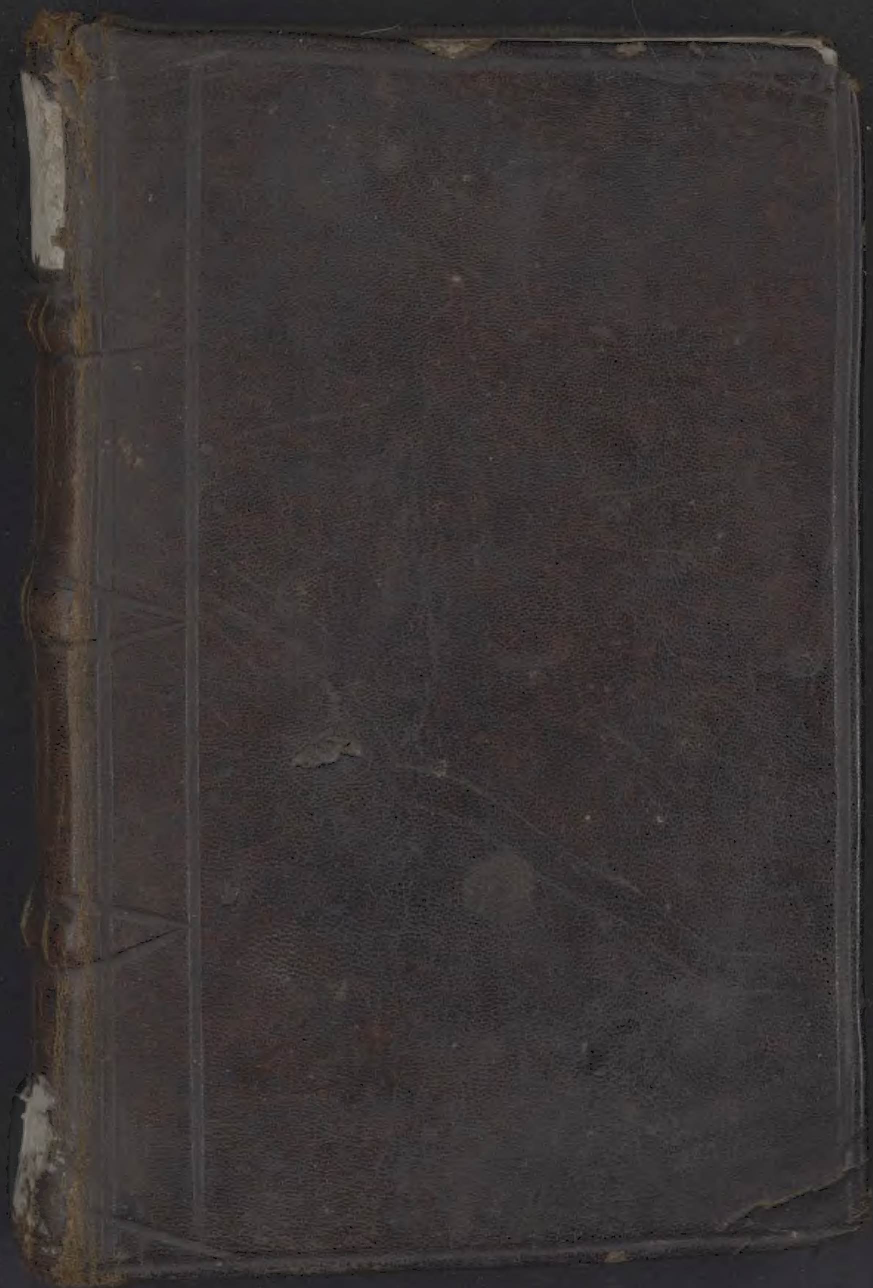

CENSVRA
ORIENTALIS ECCLESIÆ.

De præcipuis nostri seculi hæretico-
rum Dogmatibus,

*Hieremiæ Constantinopolitano Patriarchæ, iudicij, & mu-
tuæ communionis causa, ab Orthodoxæ doctrinæ aduer-
sariis, non ita pridem oblatis. Ab eodem Patriarcha Cō-
stantinopolitano, ad Germanos Græcè conscripta.*

A STANISLAO autem SOCOLOVIO, Serenissimi
Stephani Poloniæ Regis Theologo, ex Græco in Latinum
conuersa, ac quibusdam annotationibus, ad proprias
Græcorum opiniones respondentibus, illustrata.

Ad Gregorium XIII. Pontificem Maximum.

*Accessit eiusdem Actoris Concio de Eucharistiæ Sacramento,
coram Poloniæ rege habita.* Pag. 158.

Omnia post editionem primam diligenter recognita, & à men-
dis purgata: etiam notis marginum illustrata, per. H. M.
FRANCIS. FEV-ARDENTIVM Franciscanū, in
Academia Parisiensi Professorem theologum.

PARISIIS,

Apud Arnoldum SITTART, sub scuto Coloniensi,
monte Diui Hilarij.

cIↄ. Iↄ. XXCIIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

SVMMA PRIVILEGII.

Regiæ maiestatis priuilegio cautum est, nequis alius quàm Arnoldus Sittart in alma Parisiensi academia Bibliopola, *Censurā Ecclesiæ Orientalis, &c. omnia post primam editionem diligenter recognita & à mendis purgata: etiam notis marginum illustrata, per H.M. Francil. Feu ardentium Franciscanum, in academia Parisiensi Professorem Theologum.* Ante annos decem à Die impressionis absolutæ in suis regionibus imprimat, alibiue impressa importet, aut venalia habeat, pœna confiscationis librorum & alia illi, qui aduersus ea fecerit, indicta: fusius Regio diplomate continetur. Dat. Parisijs XIIII. Decenb. cIↄ.Iↄ.XXCIII.

De Consilij Sententia.

VVALLET.

Erem Camaldulensium C. M. C. in Insula Wigrensi ex Legato Fris Agathangeli.

GREGORIO XIII. PONTIFICI MAXIMO, AMPLISSIMO RELIGIONIS Catholicæ propagatori.

IVRE *ac instituto belli sancitum est*, GREGORI XIII. *Pontifex Maxi. ut qui transfugam in aliena castra transeuntem deprehenderit, illum Imperatori suo, aut cuipiam alteri ex Ducibus militiæ sistat, atque præsentet. Non dißimile quid hoc tali tempore in spirituali hac nostra militia deprehensum, ad sacrosanctum S.V. tribunal, eodem iure, pro officio meo adfero.* Cum *enim ante hoc biennium, vnà cum Sereniſsimo Rege meo,* Principe *integerrimo, ac Religionis Catholicæ studioſißimo, principio regni illius, has oras Sarmatiæ nostræ peragro, atque perlustro, Leopolim Metropolim Rußiæ, emporium apud nos imprimis nobile veni. Habet hoc ea vrbs ante alias singulare, vt cùm reliquarum planè omnium religionum ritus, & cæremonias ex antiquo admiserit, ab huius tamen seculi hæresibus peculiari quodam Dei munere penitus sit libera, illisque summo studio ac diligentia mirè obsistat. Incidi tum fortè ibi in quendam Archimandritam Græcum, hominem non indoctum, nec illiberalem: cum quo, vbi multa de multis, vt fit sæpè, familiariter contulissem, deuenimus tandem in sermonem, de his hæresibus, ac magistris earum, quæ hoc nostro infelici seculo, orbem exercent* Christianum. *Ac cùm vtrinque*

eam temporum nostrorum calamitatem hominumque temeritatem, abundè ita vti par fuit, deplorassemus, intulit ille, ad Patriarcham item suum istos ex Germania, non ita multò antè scripsisse, illique summa, fidei & confeßionis suæ capita obtulisse, ac, vt in communionem eius Ecclesiarum reciperentur, studiosè petiisse: quos tamen ille tantùm abest, vt recipiendos duxerit, vt etiam scripto quodam suo illa ipsa, quæ tum illi proposuerant capita, confutarit.

Agnoui hoc idem planè quondam Pelagianos, temporibus D. Augustini fecisse, eodemque modo ab occidentali Ecclesia ad orientalem necquidquam confugisse. Obiicit eam rem his verbis Iuliano Pelagij discipulo D. Augustinus. Non est, inquit, quòd prouoces ad orientales Antistites, quia & ipsi vtique Christiani sunt, & vtriusque partis terrarum fides ista vna est, quia & fides ista Christiana est, & te certe occidentalis terra genuerat, occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti, quando in eius membra venisti? imò quid quæris auferre, quod in ea tu quoque accepisti? puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum dominus voluit gloriosißimo martyrio coronari. Cui Ecclesiæ præsidentem beatum Innocentium, si audire voluisses, iam nunc periculosam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis excußißes. Quid enim potuit vir ita sanctus Affricanis respondere consiliis, nisi quod antiquitus Apostolica sedes & Romana cum cæteris tenet perseueranter Ecclesia? Hæc & alia his similia D. Augustinus. Lætabar iam tum, me nouas istorum artes, nouum nocendi studium deprehendisse. Et quoniã

eodem ipso tempore, homo ille Græcus Bizantium repetebat, petij, vt exemplum scripti illius Patriarchæ sui ad nos mitteret. Quod ille libenter, & prompte se facturum obtulit, vt & postea amici functus officio fecit. Quod, vbi primùm græce legi, dici non potest: quantam ex eius lectione voluptatem cepi: statimque operam dedi, vt illud quàm diligentißime in linguam Latinam, pro nostra tenuitate translatum, publicè nostris hominibus legendum proponerem. Idque plurimas, easque iustißimas ob causas. Primùm vt istos homines nihil non contra matrem suam molientes, nullamq; partem nocendi relinquentes proderẽ, eorumq; artes, clandestinaq; consilia in lucẽ proferrem, ac detegerem. Deinde, vt quãtùm eos ipsos huius suæ nouitatis pudeat atq; redeat, quod cũ nulla Apostolica, veteriq; sede cõiuncti sint, quod succeßionem nullã demõstrare poßint, quod ἀκέφαλοι hoc est membra sine capite mutila sint, vel ex hoc ipsorũ facto demonstrẽ. Demũ vt quàm sit vtriusq; Ecclesiæ, occidentalis, inquã, & oriẽtalis de his rebus, quas isti ex sede sua cõmouerũt, incredibilis cõsensus, summa cõcordia, vt non eadem tãtùm dicamus oẽs, sed iisdem pene verbis etiam omnibus clarum fiat. Quo amplius conuiciari desinant, hæc Latina esse; ab hoc vel illo Romano Pontifice profecta: cùm hæc eadem ab his, qui Romanis, vniuersisque Latinis, insito quodam odio infensißimi sunt, non minore studio atque contentione colantur atque defendantur. Simulque perspiciant se non solùm à Romano Pontifice, sed ab ipso terrarum orbe, omnibusque Ecclesiis defecisse: in eoque mentis suæ errorem recognoscant, quod illud se sub his frigidis septentrionibus videre, profiteri non erubescant,

quod uniuersus occidens & oriens orbis, longè antiquiùs & benignius ab illo diuino et cœlesti sole Christo
5. Iesu collustratus, hactenus nõ viderit. Demum ne amplius in suis confirmandis, in cautaque plebecula decipienda, orientalis Ecclesiæ authoritate, & testimoniis (quod quidem hactenus fecerunt) abutantur, cuius
6. contra se tam insignia referant testimonia. Postremò, vt agnoscant, nusquam sibi in orbe Christiano, nusquam in Ecclesia Catholica locum relictum esse, nusquam cum istis moribus, & sententiis consistere posse. Et quemadmodum ipsi impiè gremium eius matris, quæ eos genuit, lactéque suo aluit, spreuerunt, ab eóque longè aberrarunt, ita illos vicissim tanquam proteruos, parentibusque inobedientes filios, vbique sperni ac repudiari, vt illud Esaiæ in eis abundè completum esse videatur: Væ qui spernis, nonne & ipse sperneris? cùm defatigatus, desieris contemnere, tum ipsè contemneris. A castris in quæ confugiunt, arcentur: ab illis, quos patronos parabant, accusantur: eorum, quos ipsi iudices communis causæ constituerunt, sententiis condemnantur: ita, vt vel hoc solum tam clarum & illustre orientalis Ecclesiæ testimonium, & eos, & alios omnes, si modo secum consentire velint, si veritatem ipsam ex animo quærant, & non ipsa pertinacia, opinioneque ingenij, ac studio nocendi vincantur, ab errore quidem reuocare, ad rectam autem & Catholicam fidem reducere meritò debeat. Nam cùm neque illi, neque nos, vt quidem isti dicunt, communis causæ, propter priuatum cuiusque in re sua studium, æqui iudices esse possimus, detur sanè rectè hoc ab illis factum esse, quòd ad eos iudices prouocarunt, qui neque cum hac, neque

cum illa parte coniunguntur. Quod autem eorum iudiciis & sententiis acquiescere nolunt, quos ipsi iudices delegerunt, in hac quidem certè partè, iam non cum aliis. sed secum ipsi pugnant, suumque contumacem, & incurabilem morbum aperiunt, nec tam se in hac causa iudices, quàm assentatores quæsiuisse, abundè docent. His inquam ex causis, hanc ipsam orientalis Ecclesiæ, de eorum confeßione censuram, quam isti non sine causa suppresserunt, ipse magna ratione in lucem proferre volui. Ad te autem potissimum Beatißime Pater, hanc totam causam defendam æquißimum esse putaui. Primùm, quòd in castris Dei exercituum dux & Imperator secundum Iesum Christum sis, ad quem omnem cognitionem de perfugis pertinere, superiùs diximus. Demum, quòd ante alios omnes, iis studiis, quæ vel ad illustrandam, vel exornandam Catholicam religionem spectant, mirificè delecteris, quorum tot gymnasia, tot scholas, tot seminaria per orbem terrarum vno tempore inaudita liberalitate, & incredibili erga exteras nationes charitate, simul aperuisti: vt verè te non nomine tantùm, sed re ipsa multò magis, illius hominis agricolæ vicarium esse demonstres, qui largè & munificè seminat semen bonum, siue illud cadat secus viam, & conculcetur ab hominibus, volucresque cœli comedant illud, siue super petram, & statim arescat, siue inter spinas & suffocetur, siue in terram bonam, & ferat fructum centuplum: illiusque patris familias, qui primo mane ad conducendos operarios vineæ suæ egreditur, munificeque operarios, ac vinitores omni hora in eam conducit. Quo fit, vt te tam diligente, & aßiduo agri dominici

cultore, flores apparuerint in terra nostra, vineæ florentes odorem dederint suum, fruges, quas iam infælix loliū plane obruerat, ita crescat, vt ipsū lolium vix iam appareat. Deinde quod hoc idem Regē meum velle suspicabar, qui omnia sua, & suorum in hac parte S.V. subiecta esse expetit, quique item in hac Dei agricultura, non ita multis post passibus, vestigia S. Tuæ secutus, & ipse strenuè torquet aratrum. Quem quidem virum Deus ille immortalis, (cuius prouidentia omni prouidet seculo) tanquam alterum Abraham quendam, aut Iob, ex reliquiis illis, florentissimi quondam Pannonici regni solum ferè, vnà cum pientissimo fratre suo, ad excitanda iterum in ea gente Catholicæ religionis semina, omnipotenti dextera sua, ab omni labe hæretica, purum & liberum conseruauit, nec genu suum coram Baal flectere permisit: quem postea de domo, & de cognatione sua eduxit, in gentemque magnam, & regnum eximium, istius constantiæ & pietatis causa, crescere fecit, pulcherrimisque, ac quasi repetitis ex potentissimis hostibus victoriis, sedique S.V. inimicis, illustrauit, magnificéque exornauit, ac in dies magis ac magis nouo rerum successu ornat: & auget. Vt omnibus mortalibus, Regibus item & Principibus, specimen detur, eum qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli non commoueri: & diuites quidem ac potentes sæpius esurire, & egere, inquirentes autem dominum, non diminui omni bono. Primo quod te Pontifice, his ipsis studiis Romæ operam dederim, quorum nunc hunc ipsum exiguum fructum in publicam vtilitatem confero. Et contendi quidem ego sedulo, vt in hac mea versione, ad ipsius autoris ver-

bis, ne latum quidem vnguem, quoad eius fieri poßet, recederem. Verum cum præsens Græcia, multum mutauerit dicendi genus, a priscaque illa orationis sinceritate, & sanitate, compositionis item & structuræ veritate, & concinnitate, plurimum discesserit, cumque hoc ipsum exemplar valde incorrecte, & inconcinne descriptum ad nos mißum fuerit: necesse item & ipse habui paucis quibusdam in locis, ad sententiam magis, quam ad verba, ipsam interpretationem accommodare, ita tamen vt omnibus sententiis integritatem, & religionem suam eandemque plane simplicitatem ac vt dicam, ruditatem, quantum poßem, conseruarem. Reliquum est, vt hanc meam liberiorem S. V. compellationem deprecer, ac ipsius Paternæ, & Apostolicæ benedictioni, me, studiaque mea humillime submittam: Deum immortalem precatus, vt quàm diutißime publicæ vtilitati S. V. viuat, at demum cum gaudio, & exultatione, portans manipulum vberis conditionis suæ, ad principem pastorem Christum redeat. Cracouiæ, tertio Idus Aprilis. Anno à natiuitate Domini. M. D. LXXXI.

Cenſura doctorum.

Ego ſubſignatus Ioã. Petrus Bourgõgne Doctor theologus & gardianus Frãciſcanorũ Minorũ Pariſienſiũ, cẽſeo librũ qui inſcribitur Cenſura Orientalis Eccleſiæ de pręcipuis noſtri ſeculi hæreticorum dogmatibus à Stanislao Socolouio Theologo è gręco in latinum tranſlatum perutilem eſſe Chriſtianis omnibus; typis excudendum.

Bourgongne gard. qui ſupra.

Ad communem totius Catholicæ religionis vtilitatẽ hæreſeonque profligationem hanc Cenſuram Eccleſiæ orientalis non parum profuturam cenſeo: ideoque dignam eſſe, quæ frequenter typis excudatur, & in multorum manus perueniat.

Fr. Franciſcus Feuardentius, Pariſienſis Theologus, atque ibidem ſacrarum literarum profeſſor.

EPISTOLA THEOLIPTI Archimandriæ, cum qua Constantinopoli opus istud ad nos huc est perlatum.

Τῷ λογιωτάτῳ καὶ αἰδεσιμωτάτῳ κυρίῳ [illegible] τῷ τῆς ἐκκλησίας διδασκάλῳ καὶ ἐμοὶ φιλτάτῳ [illegible] χαίρειν.

[illegible] Κωνσταντινουπόλεως [illegible].

Οὐκ [illegible], ἀλλ' ἔγραψά σοι πρότερον. καὶ ἔπεμψα ἐκεῖνο τὸ βιβλίον τὸ κατὰ τῶν λουθηρανῶν μετὰ τοῦ ἀρμενίου ἱερέως τοῦ ἡλιουπολίτου, [illegible] ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ πατριαρχεῖον, ὅπου εἰμὶ καὶ ἄλλοτε. νῦν δὲ θέλεις μαθεῖν, ἕνεκα τῆς [illegible] ἡμῶν, τὰ νῦν οὐ δύναμαι ἐλθεῖν διὰ τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἀκαταστασίας. ἐὰν δὲ εἰρηνεύσωσιν ἀμφότεροι, θεοῦ εὐδοκοῦντος, [illegible] φίλτατε ἀδελφέ.

Τὸν σεβασμιώτατον [illegible] κύριον Ἱερώνυμον τὸν πρεσβύτερον [illegible] ἐμοῦ προσειπὲ ἰδίως καὶ τὸν κατὰ πάντα φίλτατον καὶ [illegible] κύριον Γεώργιον τὸν ἡμέτερον ἀδελφόν.

Ἀντιβολῶ σοι, κύριε, πέμψον μοι τὰ βιβλία, [illegible] ἔγραψά σοι [illegible] τὰ χρήματα τοῦ [illegible]. ἐὰν [illegible] ἄλλο ζητεῖς ἀποστεῖλαι, γράψον μοι καὶ [illegible] ὑπηρετήσω.

Vos misistis ad Ioannem : & testimonium perhibuit veritati. Ioan. V. [illegible] Hiere-

HIEREMIAS MISERICORDIA DIVINA, NOVÆ ROMÆ ARchiepiſcopus, OEcumenicus Patriarcha:

Sapientiſsimis, & doctiſsimis viris dominis, IACOBO, Theologiæ Doctori, & MARTINO Cruſsio, benè & feliciter agere.

DIV, multumque, & à vobis deſideratam, & à nobis pleno & integro in vos ſtudio conquiſitam & elaboratam viri doctiſſimi Germani, in Spiritu ſancto filij mediocritatis noſtræ chariſſimi, Epiſtolam, iam tandem Dei immortalis munere abſolutam, charitati veſtræ mittimus: idque cum ea, qua par eſt, lætitia, ac ſpirituali gaudio, paternique vultus erga filios hilaritate. Precamur autē Deum Opt. Max. eiuſque omni parte beatiſſimam matrem, vt vos item vtriuſque ho-

minis, interioris, inquam, & exterioris, perfundat gaudio. Sin autem in quibusdam partibus dogmatum pietatis nostræ, prima statim quasi fronte, vos non exhilaramus, confidimus tamen, quæ vestra est sapientia, doctrináque & prudentiæ vbertas, nihil vos rectæ & sanæ doctrinæ antelaturos: neque instituta, & sanctiones planè nouas, ac quasi ex diametro, cum Euangelica IESV Christi Philosophia pugnantes, complexuros: neque in hac ex alia in aliam, à recta fide alienorum dogmatum, cō-migratione, tempus frustra consumpturos: neque consuetas, & præiudicatas opiniones vestras, cum omni recta ratione pugnantes, (homines enim sumus omnes, ideo timidæ parumque securæ sunt iuxta sapientissimi Salomonis dictum, omnes cogitationes ac studia nostra) potius quàm id, quod verum & sincerum est, sequuturos: magis autem ipsi diuinæ veritati, ac sapientiæ Domini nostri Iesu Christi, quam diuini eius discipuli, atque Apostoli, in suis canonicis ac salutaribus scriptis profitentur, quam omnes vniuersales & particulares sanctorum Patrum Synodi se-

quutæ sunt: quam vnius Sanctæ Ecclesiæ diuina scientia pleni præcones atque Doctores nobis tradunt, omnesque in eam, communi concordia & voluntate, clarè consentiunt, animo & confessione adhæsuros. Qui his quidem omnibus, qui eorum præcepta & instituta, verbo, & opere sequuntur, certam salutem regnique cœlestis hæreditatem, precibus suis conciliant: vt iterum illis, qui eorum sanctis mandatis & institutis non parent, eáque temerè transgrediuntur, supplicium, ac damnationem æternam accersunt: Si enim volueritis, inquit Scriptura, & audieritis me, bona terræ comedetis. Quibus sanè verbis, mediocritas item nostra, quæ & ipsa, CHRISTI Domini miseratione, successione quadam, hic in terris, eius locum tenet, ad amabilem concordiam, & consensum cum ea, quæ apud nos est Iesu Christi Ecclesia, charitatem vestram cohortatur: quam, si verè, & ex animo, non tam verbis, quàm reipsa, nobiscum ingressi fueritis, dici non potest, quantum, & in cœlo, & in terra, ex ea vtriusque Ecclesiæ coniunctione, futurum sit gaudium, quámque

ad laudem, & gloriam Domini nostri Iesu Christi cessuram esse, certissimam spem habemus. Valete.

Ex omnibus partibus Syntagmatis huius, Epistola, hæc, viciosissimè descripta, ad nos perlata fuit.

HIEREMIÆ
MISERATIONE DIVINA NOVÆ ROMÆ ARchiepiscopi, OEcumenici Patriarchæ, Doctrina exhortatoria ad Germanos conscripta.

POSTEAQVAM literas à Dilectione vestra nobis missas, simulque opusculũ, in quo summa capita fidei vestræ continebantur, accepimus, vestramque charitatem, complexi & exosculati sumus, illud de quo inter nos conuenit, & in quo item discrepamus, ita vti postulatis, vobis aperiendum duximus. Charitatis enim officium atque debitum, Legis & Prophetarum adim-

pletio eſt, perfici autem charitatem, certum eſt, non verborum inani ſtrepitu, ſed factis & operibus præclarè illam teſtificãtibus. Vt & precioſiſſimæ quæque gemmæ, non inde precium & cõmendationem ſuam accipiunt, quòd laudantur, ſed quia præſtanti ſua virtute & operatione, illos, qui talia norunt, in admirationem ſui rapiunt. Quam eandem charitatem erga nos, vos item doctiſſimi viri Germani, præ vobis ferentes, quantaque illius gloriatio ſit, rectè ex ſacris ſcripturis edocti, hæc veſtra nobiſcum communicare voluiſtis. Quibus nos mutuò reſponſuri, in eo maximè elaborandum putauimus, vt nihil ex priuato noſtro ſenſu diceremus: ſed ea omnia, quæ in medium adferrentur, ex ſanctis, & vniuerſalibus ſeptem Synodis, quas item & vos, vt ſcribitis, præclarè facientes, amplectimini & exoſculamini: ex ſenſu itẽ ſanctorum Patrum, diuinituſque nobis traditæ Scripturæ, interpretum, quos ſancta, & vniuerſalis IESV Chriſti vnanimi conſenſu laudat, & approbat Eccleſia, depromamus. Hi enim quaſi hæc omnia Spiritu ſancto per eos ſpi-

rante, ac in ore illorum loquente: admirabili doctrina, variis signis, & portentis, tanquàm lucidissima astra, orbem terrarum illustrarunt: horum doctrina, & institutio, nullo vnquam æuo, nulla temporis diuturnitate, aut commoueri, aut aboleri poterit, vt quæ omnipotenti verbo Domini sit fundata. Christi enim Ecclesia, teste Diuo Paulo, columna est, & firmamentum veritatis: contra quam, ipsæ portæ inferni, iuxta diuinam & immortalem Iesu Christi promissionem, præualere non poterunt. Etsi enim mali & peruersi homines, aliquam eius partem, prauis & alienis dogmatibus, perturbare, & transuersim agere possint, ipsa tamen nihilominus stabilis, & inconcussa, fundata super firmam petram, perpetuò manet: eiusque veritatis præsidio, cui innititur, & eam in omnibus sequitur, validè fulcitur. Qui enim ciues & domestici Ecclesiæ Dei sunt, iidem per omnia veritatem sequuntur: vt qui veritati non adhærent, illi itidem Ecclesiæ Dei membra, nullo modo esse possunt. Eidem veritati nos item insistentes, præsentem hanc sanam & incorruptam doctrinam,

ad publicam vtilitatem, ac veræ fidei ædificationem inſtituimus: ac pro parte noſtra in medium adferimus, etſi, dũ id facimus, multum in ea re, eorum, qui diligunt Dominum, ope, & precibus opus habeamus: quo eius diuina & cœleſti gratia, mens noſtra, in viam dirigatur pacis.

ANNOTATIONES.

Quas item & vos vt ſcribitis, &c. *Quàm falſi vtrinque ſunt, ſi enim vel has ſolas ſeptem Synodos ſequerentur, neque iſtis ſchiſmate, neque illis hæreſi quicquam opus eſſet: cùm in his ſeptem abunde explicatum ſit, quid de quaque re ſentiendum: quid quoque loco habendum ſit. Ideò autem ſeptem ſolas amplectũtur Synodos: quòd cùm antea tacitas ſimultates tantum, cum occidentalibus intus alerent, tum iam poſt ſeptimam Synodum apertos ſe hoſtes latinorum ſunt profeſſi, eoſque hæreſeos inſimulare non dubitarunt. Primum, quòd iam planè deſperarant fore aliquando, vt latini incredibili illorum ambitioni, cui ſemper mirè obſtiterunt, eſſent ſubſcripturi: & qui, non ſolùm ſe his ſedibus Patriarchalibus anteferre voluerunt, in quibus illi, qui columnæ inter Apoſtolos dicebantur, conſederunt: Antiochenæ, in-*

quam, Alexandrinæ & Hierosolymitanæ: sed
etiam illi, in qua princeps ipse Apostolorum
Petrus consederat, & qui ex ore ipso Dominico
summam Ecclesiæ Dei gubernandæ acceperat.
Secundò, quòd Imperatores eorum, propter o-
rientis imperij, ad occidentales Principes, ob
hæreses, rerumque Christianarum proditionem,
præcipua summorum pontificum auctoritate
translationem, quæ circa illa tempora contige-
rat, nihil eos commune cum occidentalibus ha-
bere, nullamque obedientiam illis præstare vo-
luerunt: quod tamen à volentibus, & sponte in
omnem dissensionem effusis, facilè impetrari
potuit. Deinde, ob summum odium, maximam-
que inuidiam, quam ex gentis Bulgarorum, ac
multorum aliorum Sarmatiæ populorum, ad
occidentales Ecclesias, quæ in idem ferè etiam
tempus inciderat accessione, conceperunt. De-
mum, quod in consequentibus Synodis maximè
de Sarracenorum Imperio comprimendo, Terrá-
que Sancta restituendâ, deliberabatur: cui pio
conatui Græci, ob incredibilem, quod contra
occidentales ex translato imperio conceperant
odium, iniquissimè aduersati sunt, illique, quā-
tum potuerunt, obstiterunt. Postremò, quod in
quarta Constantinopolitana Synodo, quæ verè
& propriè octaua dicitur, & in qua, præter
trecentos octoginta septem Episcopos Vicarij

omnium primarũ ſedium, ac ipſe preſens Imperator, adfuerũt, euidentius quaſi, quàm in aliis omnibus declaratũ eſt, quam poteſtatem & auctoritatem Romanus Pontifex, in Patriarchas Conſtantinopolitanos, haberet: cum in ipſa eorundem vrbe Conſtantinopoli, trecentis octuaginta tribus collectis Epiſcopis, Adrianus Romanus Pontifex, Nicolai I. ſucceſſor, per legatos ſuos, reſiſtentibus primum & reclamantibus Imperatoribus: poſtea autem aſſentientibus, & quaſi pœnitentiam agentibus, ipſiusque facti auctoribus: Phocium, ex Magiſtro curiæ atque militiæ Præfecto, à Michaële Imperatore, Patriarcham Conſtantinopolitanum factũ, deiecit: grauique anathemate cum omnibus ſequacibus, percuſsit: ordinationeſque eius abrogauit: Ignatium in ſedem ſuam, quam totis duodecim annis integerrimè tutatus eſt, reſtituit: vnaque, qui, & quales, & ex quibus Patriarchæ eligi, & creari deberent, docuit: atque ita vniuerſum Eccleſiæ illius ſtatum & ordinem reſtituit. In eademque Synodo decernitur: omnes quidem honorandos Patriarchas eſſe, præcipuè tamen Sanctiſsimum Papam ſenioris Romæ: nec oportere etiam ſententiam dicere in vniuerſali Synodo, contra ſummos ſenioris Romæ Pontifices. In eadem pulcherrimum illud Pij Imperatoris Baſilij exauditur, de Sedis Apoſtolicæ autho-

ritate, *testimonium*: Neque enim, vt sacratissimus Patriarcha ad proprium regrederetur thronum, Imperij mei opus, vel excogitatio facta est: sed multũ ante, sãctissimus & beatissimus Papa Nicolaus, quæ circa illũ erant certissimé discẽs, synodicè decreuit, reddi eius proprij throni: & anathema, cum tota Sãcta Romanorũ Ecclesia, pronunciauit, cõtra resistentes huiusmodi cõsilio ac sententiæ. Hoc autẽ nos olim scientes, & pauẽtes anathematis iudiciũ, promulgari, obsecũdare Synodico iudicio, Romanę Ecclesiæ necessariũ duximus: & huius rei gratia, reddidimus ei propriũ thronum.

Hæcque illa est causa, cur Græcis tãtopere octaua nõ placeat Synodus. Quanquã & alijs postea interfuerunt Synodis, vndecimæ & duodecimæ Lateranẽsi, Florẽtinæ itẽ, quã illi octauã vocãt, & cui Imperator, ipseque Patriarcha, vniuersæ itẽ Græciæ Patres interfuerũt, eãque manu sua obfirmarũt. Sed idem odij, & ambitionis æstus, omnia deinceps euertit ac perturbauit. Earũ autẽ rerũ, quas diximus, authores **eam ob causam hoc locó nõ appellamus**, *quia nemo, tam ex Græcis, quàm ex Latinis, eorũ seculorũ historiã scripsit, qui non idẽ doceat, atque testetur: tum ipsius octauæ Synodi acta, hoc idem clarè confirmant.*

SYMBOLVM NICOENVM APPROBATVR: PROPRIUS Græcorum de processione Spiritus Sancti error asseritur.

CAPVT I.

Rimum igitur caput confessionis vestræ, vniuersũ Christianæ fidei dogma: id autem sacrum sanctæ vniuersalis Nicœnæ synodi complectitur Symbolum ; de vna, in tribus personis, omnia excedente natura, & substantia Diuina. Quod quidem præclarè à vobis teneri, ac piè prædicari, libenter confitemur: præter quàm quòd Nicœna Synodus, & « reliquæ cum ea consentientes, omnes decreuerunt; Spiritum sanctum ex ipso solo Patre procedere. Quod quidem sacra illa & incorrupta fidei Christianæ confessio; sacrum, inquam, Symbolum, hoc ita esse, disertissimis verbis explicat; Spiritum, scilicet Sanctum, ex solo patre procedere. Quam quidem sententiam, à trecentis decemocto plenis Deo patribus, in Nicœna primum Synodo propositam; deinde in Constantinopolitana à cẽtum quinquaginta confirmatam: quam reliquæ item vniuersales quinque synodi; nihil addentes, nihil detrahentes, verum in idem planè vno Spiritu sancto conspirantes; obsignarunt: qua deni-

que tot sanctissimi viri, qui in medijs illis temporibus claruerunt; à sacris synodis edocti; confessi sunt: nos item cum illis omnibus, Dei gratia sequimur, atque confitemur. Quem quidem sensum prçclarè illius confessionis esse
» ex ipsius Symboli verbis, quod in medium
» adferimus, facilius quàm aliundè perspici po-
» test. Credo in vnum Deum, patrem omnipo-
» tentem, factorem cœli & terræ, visibilium om-
» nium, & inuisibilium. Et in vnum Dominum
» nostrum Iesum Christum, filium Dei vnigeni-
» tum, & ex patre natum ante omnia secula.
» Lumen de lumine: Deum verum de Deo ve-
» ro: genitum, non factum: consubstantialem
» patri: per quem omnia facta sunt. Qui pro-
» pter nos homines, & propter nostram salutẽ;
» descendit de cœlis: & incarnatus est de Spiritu
» Sancto, & Maria virgine: & homo factus est.
» Crucifixus etiam pro nobis, sub Pontio Pila-
» to, passus & sepultus est. Et resurrexit tertia
» die, secundum scripturas. Et ascendit in cœlum,
» sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus
» est cum gloria iudicare viuos & mortuos: cu-
» ius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctũ;
» Dominum, & viuificantem: qui ex Patre
» procedit: qui cum patre & filio simul adora
» tur, & conglorificatur: qui locutus est per
» prophetas. Et vnam sanctam, Catholicam
» & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum
» Baptisma, in remissionem peccatorum. Et
» expecto resurrectionem mortuorum. Et vi-
» tam venturi seculi Amen. Atque hic quidem

est ille veræ, & incorruptæ fidei thesaurus: ab ipso Spiritu sancto, ne quid ex eo aut auferatur, aut aliquid alienum, & adulterinum illi addatur, sanctè obsignatus. Hæc est illa diuina, sanctissima, perfecta, ac vniuersalis, per orbem terrarum fusi populi Christiani, tessera. Hæc est illa communis confessio, omnium sanctorum Patrum. Hic est certissimus vniuersæ Christianæ fidei limes: quem in pectore nostro recondentes: quem vtrisque manibus amplectentes: quem vbique magna libertate & alacritate confitentes; veluti quoddam cœleste, integrum, & incorruptum, nullaque parte contaminatum, sanctorum Diuinóque numine afflatorum hominum depositum ad extremum vsque finem vitæ nostræ conseruabimus. Quo precibus & intercessionibus eorum, qui nobis eam fidem exposuerunt, atque sanctè conseruarunt, tanquam mundam hostiam, eam pulcherrimam confessionem, & nos ipsi Sãctissimæ Trinitati offerẽtes; ab æterna liberemur damnatione, ac sempiterna in Christo cœlestis regni ipsius possessione potiamur. Quod vt consequamur gratia & misericordia Christi nostri; etiam atque etiam vehementer oramus.

ANNOTATIONES.

Nicœna Synodus. *Nusquam hoc decreuit Nicœna Synodus, in cuius Symbolo, nõ plura de spiritu Sancto pronunciata esse quàm illud*, Et in Spiritum Sanctum, *testantur acta eiusdem Synodi: testã-*

tur duo grauißimi authores, illisque temporibus proximi, D. Basilius, atque Gregorius NaZianZenus. Basilij verba in Epistola quadam ad Ecclesiam Antiochenam, hæc sunt: Quoniam verò doctrina de Spiritu sancto indefinita est, quòd nondum comparerent impugnatores Spiritus sancti, an condemnandi sint qui spiritum Sanctum creatæ, & seruilis naturæ dicunt, in ea Synodo nulla facta est mentio: nihil enim prorsus creatum est in diuina & beata Trinitate. *hæc ille in Constantinopolitana igitur demum secunda uniuersali Synodo, quæ contra Eunomium, Photinum,* Macedonium, *Constantinopolitanum Episcopum, qui negabat Spiritum Sanctum Deum esse, eumque inter creatūras impiè conijciebat, collecta fuit, hoc totum additum est:* Et in Spiritum Sanctum, Dominum, & viuificantem: qui ex Patre procedit: qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur: qui locutus est per Prophetas. *In Romana autem Synodo, quam in idem tempus frequentißimam contra Arrium, Macedonium, Photinum, Appolinarem, Damasus Romanus Pontifex, Romæ congregauerat: & in qua item Petrus,* Alexa*drinus Patriarcha, adfuit, hoc ipsum* Filioque *per quandam Constantinopolitanæ Synodi interpretationem, additu fuit. Cum enim centum quinquaginta illi Patres, qui item à Damaso, opera Theodosij Imperatoris* Constantinopolim *vocati erant, omnino, cum propter persequutionum vim, à quibus necdum, exitiosißimè vrgente atque defendente, Arrianam & Macedonianam impietatem, Constantio atque Valente, respirarant, tum propter Hæreticorum insidias*

quas illis absentibus Ecclesiis illorum struxissent, ipsámque itineris longitudinem, & difficultatem, Romam ipsi venire non possent, eam de Spiritu sancto confessionem, per Eusebium, & Priscianum Episcopos, legatos ad Damasum, cæterósque Patres, confirmationis causa, Romam miserunt: quam per omnia idem sentientes sancti illi Patres, vnà cum Damaso pontifice, approbarunt: hocque solum, quod dictum erat, qui ex Patre procedit, *per additionē huius particulæ* Filióque *propter eos hæreticos, qui tum dicebant, Sanctum Spiritum per filium fuisse factum, quos ibidem sancta anathematisat Synodus, & qui itidem Spiritum Sanctum, filij quidem filium, patris autem nepotem dicebant, sancte & pie interpretati sunt. Ita ex vtriusque partis orbis terrarum sententiarum collatione, vna perfecta, de Spiritu Sancto, confessio conscripta fuit: eum esse Spiritum viuificantem, qui ex Patre, Filioque, procedit: qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur. Qui quidem sancti patres, tam illi, qui Constantinopoli sub Imperatore, quàm isti, qui Romæ cum Damaso congregati erant, etsi loco distincti fuerunt, re tamen vnum vniuersale concilium constituebant: cùm & ab eodem & sub eodem capite congregati fuissent: & in eodem Spiritu, & eiusdē Spiritus sancti causa, ad eosdē etiā hæreticos dānandos, & conuincendos, collecti essent: ex mutuaque sententiarū collatione, & approbatione, vnum vniuersale symbolum ediderunt. Quorum deinceps sententiam, sine vlla controuersia, vniuersa Ecclesia secuta est, vsque ad octauam Synodum. Nam tum demum post octauam Synodum, eam, de Spiritus sancti processione, tragœdiam, recentiores Græci*

odio, & maleuolentia excitarunt. Constant hæc omnia primum ex Epistola ea, qua orientales patres respondent Damaso, caussam cur Romam *venire non possent, explicantes : constant item ex eiusdem Damasi* Epistola *, qua Constantinopolitanis respondet* Patribus*, eorumque decreta approbat: constant ex Actis vtriusque* Concilij *: constant ex libro 9. Tripartitæ historiæ cap. 16. constant ex Hugone Etteriano libro 3. de processione spiritus sancti, capite 16. & alijs multis authoribus, antiquæ vetustatis peritissimis fideque dignissimis.*

Omnes vniuersales Synodi obsignarunt nihil addentes, nihil detrahentes, &c.

Duæ sunt partes vniuersi prætextus, quo Græci iniquissimum schisma suum, in quæstione, de Spiritus sancti processione, velare, ac veluti integumento quodam tegere volunt. Primam falsò Latinos, contráque sanctorum Patrum sententiam, & iudicium Spiritum sanctum ex Patre & Filio procedere opinari. Secundo, quãuis hoc rectè & verè dicatur, nõ tamẽ illos vel hoc vel aliud quicquam sacro symbolo adijcere debuisse. Et cum primum illud manifeste sit falsum, & erroneum, vt paulò pòst docebimus, posterius hoc, in quo se arcem negotij tenere putant, Canone potissimum Ephesini Concilij septimo, confirmant : cuius illa sunt verba: His igitur recitatis, (*Canones autem Nicæni Concilij tum lecti erant*) constituit sanctum Concilium, vt nemini liceat aliam fidem, vel proferre, vel conscribere, vel componere, quàm eam, quæ præstituta, ac perscripta est à sanctis Patribus, qui in Nicœnorum vrbe cum,

cum auxilio Spiritus sancti, coacti fuerũt. Qui autem audeãt aliam fidem vel componere, vel producere, vel proferre, volentibus conuerti ad agnitionem veritatis, siue ex Gentilitate, siue ex Iudaismo, siue alia quacunque secta, vt hi siquidem Episcopi aut Clerici sint, isti ab Episcopatu, hi à Clero remoueãtur, ac prohibeãtur: sin autem laici sint, vt extrema detestatione & execratione, percellantur. *hactenus sancta synodus Ephesina. Quo quidem Canone docent Græci, post duo illa œcumenica Concilia, Nicænum, inquam, atque Constantinopolitanum, ita symbolum, ita fidem Christianam, ab Ephesina synodo conclusam & obsignatam esse, vt illi nihil amplius à quoquam mortalium addi, aut adiici liceat. Quod cùm Latini in huius particulæ adiectione* Filioque, *sint ausi, meritò illos supradicto anathemati subiacere, seq; iustè ab illorum coniunctione & communione disiunxisse. Atque hic est ille summus Græci schismatis Aries, maximũ præsidium. Verùm longè aliam mentem sacri Canonis esse, quàm isti putant, vel ipsa Canonis verba claré docent. Primum enim, vbi dicit:* Ne quis aut episcopus, aut Clericus, aut Laicus, quicquam adiicere audeat: *proculdubio singulos & priuatos homines, non autem vniuersum concilium vel publicam authoritatem intelligit, quod plenius ipsa Canonis occasio indicat. Cum enim post Nicænam, atque Constãtinopolitanam Synodum, singuli ferè Episcopi, in suis Diœcesibus, sua conscriberent symbola: eaque populis sibi subiectis proponerent: nec Episcopi tantum, verùm & laici nonnunquam: eaque cum collectis demum vniuersalibus Synodis, publicè vnusquisq; ambitiosè*

legi, ac recitari in Synodo vellet: & posteaquàm item Theodoti Mopsuen, Episcopi symbolum, à Chariosо presbytero Philadelphen, sacro etiam Ephesino Concilio oblatum, publiceque lectum esset: in eaque re plurimum periculi, & confusionis, moræque & ambitionis, sacra animaduertisset inesse Synodus, statim post eius lectionem hunc tulit Canonem: Ne quis in posterum, aut Episcopus, aut Clericus, aut Laicus, suum proferat symbolum: hocque genere & vnitatem fidei Catholicæ turbet: nouisque erroribus occasionem præbeat: & Sacras Synodos impediat: tempusque frustrà extrahat, sed vt omnes communem fidei, à trecētis decemocto sanctis Patribus, in Nicœna Synodo, formulā conscriptam, sequantur, illique adhæreant. *Secundò, cum idem sanctus Canon doceat, & ne quis aliam fidem proferat, aut conscribat, manifeste explicat, no illud prohiberi, ne quid Symbolo conueniens & consentaneum interpretationis causa addatur: sed simpliciter,* ne quis aliam fidem conscribat, *hoc autē est, diuersam, pugnantem, planeque cōtrariam ab illa, quam sancti tradiderunt Patres. Quomodo hoc nostro infelici tempore multi exoriuntur nebulones, qui vel Ebionem, vel Cherynthum, vel Arrium quendam sequuti: Lutherum item, aut Caluinum, aliam fidem componere non erubescunt, suaque somnia pro vniuersali Canone, & Regula fidei Christianæ, miseris populis, obtrudere non verentur. Tertiò cum dicit,* componere, producere, proferre, conscribere: *non excludit interpretari, explanare, illustrare: quæ longè diuersa sunt, & nonnunquam planè necessaria. Non illud igitur sacer Canon docet, nihil simpliciter sym-*

bolo addendum esse: sed hoc potius: nihil priuata authoritate, nihil priuato sensu, pugnans præsertim, & diuersum aut contrarium, his, quæ à sacris Synodis instituta sunt, confeßioni fidei apponendum esse. Quanquam autem ex his ipsis sacri Canonis verbis hoc ita esse clarißimè demonstratum est: tamen & aliunde hoc idem manifestißime doceri potest. Nisi enim symbolo aliquid adiicere liceret, tum contingeret aliquem, vt quod corde creditur ad iustitiam, id ore confiteri ad salutē non permitteretur: contrà quam Diuus Paulus docet, atque præcepit. Deinde, si amplius neq; illustrare, neque amplificare, neque obscura in fide Christiana explicare post Concilium Ephesinum liceret, frustra igitur paulo post contra Eutichen sexcentorū quadraginta Patrum Chalcedonen. Concilium conuocatum fuit. frustra & aliæ quæ post consequutæ sunt synodi: quæ non aliam ob causam conuocabantur, quàm, nouis erroribus & hæresibus exorientibus, illustrandæ & explicādæ fidei Christianæ causa, eidēq; Anathemati subiecta erunt concilia omnia. Verū vt propius ad id quod totā causam continet, accedamus. Fuit idē penitus Canon iisdem fere verbis a Nicœna etiam synodo perscriptus, qui quanquam, vt multa alia, nunc in actis eius synodi non reperiatur, in ea tamē Epistola Liberij Papæ quam ad Beatum Athanasium Alexandriæ Patriarcham conscripsit, & quæ sic incipit: Iam à principio accepimus à Beato Petro principe Apostolorum, &c. *his verbis legitur:* Prædicta namque vti legimus, sanctè decreuit Nicæna Synodus, aliam fidem nulli proferre licere, aut conscribere, aut componere, aut sapere, aut aliquid docere, nec aliquid in fide vel intelligere, quod

horum Patrum decretis contrariũ sit: Qui verò aliã fidẽ proferre, aut docere, aut aliud symbolũ tradere illis, qui ad viam veritatis, de quacunq; fide, velint cõuerti, aut ex Iudaismo, aut ex Gentilitate, si Episcopus sit, aut Clericus, priuetur: Episcopus ea dignitate, & Cleric⁹ clero: si verò monach⁹ aut laicus, anathematisetur. *Recognoscimus eadẽ verba, eandemque verborũ sententiã Concilij Nicæni, quæ fuerũt Synodi Ephesinæ. Si igitur Canõ hic hunc sensum habet, vt nõ liceat quicquã Symbolo addere, vti quidem Græci putant: subiectũ igitur erit eidem anathemati ipsum, quod paulò post sequutum est generale Constantinopolitanum Cõcilium: ipseque adeò magnus ille Theologus NaZianZenus, quem ex sententia vniuersæ Synodi: propter eius præstantem doctrinam, qua tum excellebat, inter omnes symbolum illud conscripsisse, plurimi censent. Multa enim, vltra ea, quæ Nicæno continebantur symbolo, vel illustrandæ, vel explicandæ veritatis causa, in ea synodo adiecta fuisse, multa detracta, non aliunde melius patet, quàm ex vtriusque symboli mutua collatione. Et Nicæni quidem symboli forma hæc est:*

Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium, & inuisibiliũ conditorẽ. Et in vnum dominum Iesum Christũ, filium Dei, de Patre natũ, vnigenitum, id est, ex substãtia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verũ ex Deo vero, genitũ, non factũ, consubstantialem Patri, *hoc est, eiusdem cum patre substantiæ*: per quem omnia facta sunt, siue, quæ in cælo, siue quæ in terra sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem des-

cendit: & incarnatus, & homo factus, passus est: & resurrexit tertio die, & ascẽdit in cœlos, inde vẽturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctũ. Eos autẽ qui dicunt, erat aliquãdo, quãdo non erat: & antequã nasceretur, non erat: & quia ex non extantibus factus est, aut ex alia subsistentia, vel substantia dicẽtes esse, aut conuertibilem, aut mutabilem filium Dei, hos anathematisat Catholica & Apostolica Ecclesia.

Constantinopolitani autem hæc.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli ac terræ, visibilium omnium & inuisibilium Et in vnum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia secula, Deũ ex Deo, lumẽ ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, nõ factum, homousion patri, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ, per quẽ omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, descendit. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, homo factus: crucifixus est pro nobis, sub Pontio Pilato, & sepultus: tertio die resurrexit, ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris, iterum venturus est in gloria iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritũ sanctũ, dominum & viuificatorem, ex patre procedentem, cum Patre & Filio coadorandum & conglorificandum: qui loquutus est per Prophetas. In vnam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confitemur vnum baptisma, in remissionem peccatorum: expectamus resurrectio-

nem mortuorum:&vitam futuri seculi.Amen. *Vbi multa detracta,multa addita esse,quis nonvidet? in quibus hoc est*, incarnatus de Spiritu sancto ex Maria virgine: *& hoc*, & sepultus: *& hoc*, sedet ad dexteram patris: *& hoc*, cuius regni non erit finis: *& alia,quæ sequuntur,ad finem vsque symboli.Sed & Ephesina Synodus,eidem subiacebit anathemati.Multa siquidē & ipsa illustrauit, ad fidē Christianā pertinentia:multa addidit:multa interpretata est.Et quanquā hæc clarißima sint,tamē si demōstrauerimus eundem Spiritum sanctum,qui & in Nicæna prius, & postea in Ephesina Synodo, eius Canonis author fuit.& magister,ipsummet eiusdem interpretem,ac enarratorem,in consequenti Chalcedonensi Synodo fuisse, longéque alium sensum eius esse docere, num amplius quidquam ad eam causam confirmandam desiderari poterit. In quarta igitur vniuersali Chalcedonensi synodo, cum Eutiches, qui naturas in* CHRISTO *confundebat, libellum sacræ Synodo obtulisset, neque quidquam aliud se sentire professus fuisset,quam id,quod in Nycæno symbolo perscriptum esset, vbi ne verbum quidem vnum de distinctione naturarum positum erat. Indeque cum Patres ipsos cohortatus esset, ne aliquid symbolo contra Ephesinæ synodi Canonem addant, hæc inter cætera dixit:*

Hanc, inquit, fidem, memorata hæc anterior sancta & vniuersalis synodus confirmauit, cuius Præsul fuit beatæ & sanctæ recordationis Pater noster, & Episcoporum Cyrillus, eamque definitionem protulit. Qui præter illa addiderit aliquid, aut inuenerit, aut docuerit, eum damnationibus, quæ tunc scriptæ sunt, subia-

cere: quorum exemplaria in codice destinauit mihi memoratus Pater noster, & Episcopus Cyrillus, quæ & piè in manibus habeo. Subiiciens igitur me ipsum sanctæ synodo, definitionem eius vsque nunc custodiui. *Quæ vbi publice lecta sunt, responsum est Eutichi, à sanctis Patribus, primum per Eusebium Episcopum Dorithei:* Mentitus es: non est definitio talis: non est regula hæc præcipiens. *Deinde per Diogenem Episcopum Cysicij:* Dolosè, inquit, proposuit synodum sanctorũ Patrum, quæ in Nicœa facta est. Accepit nãque additamenta à sanctis Patribus, propter peruersum intellectum Appollinaris, & Valentini, & Macedonij, & qui eis similes sunt: & additum est in symbolo sanctorum Patrum, Qui descendit, & incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine. *Hoc idem igitur & isti sibi dictum putent, à sexcentis quadraginta sanctissimis Patribus, veterique Græcia dignis, eos mentiri, doloséque eodem modo, in allegatione istius Canonis agere. Quid enim hac interpretatione clarius? quid istis verbis Spiritus sancti illustrius esse potuit? Ruit igitur firmamentum Græciæ: detractum est velamen malitiæ Schismatis, cum neque diuersum quidquam, neque priuata authoritate, symbolo Latini addiderint, sed potius ex sententiis veterum, tam Græcorum, quàm Latinorum Patrum, vt post docebimus, nouis hæresibus vrgentibus, illud interpretati sint: cum in prioribus illis vniuersalibus Synodis, nondum planè de Spiritu sancto, totum dogma definitum, aut explicatum fuerit: vti quidem magnum illum Basilium, in ea, quam scribit, ad Ecclesiam Antiochenam, Epistola, te-*

ſtari ſuperius diximus. Sed & Patres ipſos temporis illius, imprimis autem Baſilium, quem Chalcedonenſis ſynodus miniſtrum gratiæ, & eum qui primus doctrinam de Spiritu ſancto illuſtrauit, appellare ſolet, multa indefinitè, multa minus clarè, de Spiritu ſancto, ac quaſi diſsimulanter dixiſſe, ex quadam Epiſtola Gregorij NaZianZeni perſpicitur: vbi eam querelam, quam Philoſophus quidam contra Baſilium magnum, atque adeò ipſum Gregorium, in quodam conuiuio propoſuerat, his verbis exponit. Cætera quidem laudentur viri illius, ſi ita lubet, nec ipſe quidem contradico: cæterum quòd maximum eſt, non illis concedam. Orthodoxiæ nomine, fruſtrà laudatur Baſilius: fruſtra Gregorius: ille, quia veritatem ſuis diſputationibus prodit, hic, quia tollerantia ſua, proditionis ſocium ſe præbet. Audiui ſiquidem Baſilium Magnum, de patre quidem, & filio, optimè ac præſtantiſſimè, atque vt vix quiſquam alius facilè queat, diſſerentem: Spiritum autem ſanctum conuellentē, ac deijcientem. *Ac cum liberam Gregorij confeſsionem Spiritum ſanctum Deum eſſe confitentis, idem Philoſophus attuliſſet: de Baſilio ibidem ſic inquit:* Baſilius autem fidei doctrinā obſcurè ſubindicat, ac velut adumbrat, nec veritatem liberè profitetur. *Ac deinde, quæ ipſe Gregorius in Baſilij defenſionem dixerit, paulo poſt ſubijcit.* Quoniam, inquit, ego in obſcuro poſitus, ac pleriſque incognitus, ſic vt nec quæ loquar, nec an loquar, fermè homines ſciāt; tutò philoſophor: illius autem maior habetur ratio, vtpotè & à ſeipſo cla-

nioris, & ab Ecclesia: tum etiam, quia id omne, quod dicit; in publico hominum cœtu dicit: grauique hæreticorum bello vrgetur; nudam præsertim à Basilio vocem arripere quærentiũ, vt eo (qui solus fermè reliquus est veritatis fomes, visque viuifica) vicinis omnibus captis, ac subiugatis, ex Ecclesia pulso, & exturbato, malum istud in ciuitate radices agat: atque ab hac Ecclesia nõ secus, atque ex aggere quodam & propugnaculo, terrarum orbem peruastet, ac populetur. Præstare itaque veritatis doctrinam cautiùs aliquanto, minusque liberè, profiteri, temporique quasi nebulæ cuidam cedere, quàm eam aperta prædicatione opprimere. *Deinde ipsum alloquitur Basilium: ab eoque petit, vt quantum in doctrina de spiritu sancto sit progrediendum, quid de ea pronunciandum ipse putet, sibi explicet.* Tu verò diuine vir, & sacrosancte facito, vt nos doceas, quousque in disputatione de Spiritus sancti diuinitate progredi: quasque voces vsurpare: & quousque cautione certaque dispensatione vti debeamus, vt ea, aduersus eos, qui contradicunt, in promptu habeamus. *Quod idem in eius laudibus ijsdem ferè verbis prolixius docet. Sed hæc quidem hactenus.*

Quod idem Sanctissimi viri, qui mediis illis temporibus vixerunt, confessi sunt. *Cæca esse eorum, qui nocere volunt, consilia, præclarè dixit quidam. Euenit enim plerunque, vt non modo falsa se dicere non animaduertant, verùm etiam pugnantia: ac non tantum cum aliis, sed etiam secum ipsis pugnare. Quod idem in hac causa, Græcis ambitione cæcatis,*

euenisse video: nam & hoc falsum est veteres Patres ita, vt isti dicunt, sentire: & isti non magis cum Latinis quàm cum ipsis Græcis incauti, & imprudentes, in hac parte pugnant. Et de Latinis quidem, nihil attinet dicere: de Grecis paucis id quod proposuimus demonstremus. Duo sunt potißima Græciæ lumina, Diuus Basilius, *atque Gregorius, quos isti maxime suspiciunt, ac eos se in omnibus sequi profitentur: horum vterque eam proponit questionem:* Cur Spiritus sanctus non dicatur filius filij. *Quod nunquam facerent, nisi eundem, quemadmodum à Patre, sic & à filio procedere iudicarent.* Iuuat ipsius *Basilij hac de re verba audire. Hic igitur lib.5. contra Eunomium, eam in hunc modum proponit quæstionem.* Quare, inquit, & Spiritus sanctus filius filij nõ dicitur, *Et statim respondet: non illud quod isti volunt, quod ex filio non procedat, ex eoque suum esse non accipiat, (quod quidem proximè & propriè, si ita iudicasset, dicendum fuit,) sed contrarium.*

Non, inquit, propter hoc, quod non sit ex Deo per filium, sed ne Trinitas existimetur multitudo infinita, filiosque ex filijs, vt fit in hominibus, suscipere iudicetur. Sed dices, inquit, si Dei imago est filius, filij autem Spiritus sanctus, quare filius Spiritus sanctus non dicitur? hoc enim fortissimo argumento ad suam impietatem firmandam abutuntur Eunomiani: aut enim filium, aut creaturam iubes suspicari. Cum autem filius nõ appelletur: proptereà creaturam esse dicis illum, qui creaturã sanctificat. *Hæc Basilius. Quid his verbis clarius est? quid hac consequentia magis perspicuum? Quid: n. necesse fuit D. Basilio alias causas quærere quare c*

cur Spiritus ſanctus filius filij, non dicatur: & non ſimpliciter, illam, quæ veriſsima & ſimpliciſsima eſſet adferre: quod ſcilicet ex filio itanon procedat, quemadmodũ ex patre filius generatur: ſi id tãtus vir ſeſiſſet? At nõ dicit hoc, ſedcontrariũ poti⁹. Sicut, inquit, fili⁹ ſe ad patrẽ habet: ſic & Spiritus ad filiũ. Propter eà, inquit, & Dei quidẽ verbũ filius eſt, filij autem verbum Spiritus. *Idem fere dicit magnus Athanaſius in Epiſtola ad Serapionem:* Talem inquit habet ordinem & naturam Spiritus erga filiũ, qualem habet filius erga patrem, &c. *Quid hac oratione clarius? quid explicatius, aut quid euidẽtius dici poteſt? niſi forte illud a nobis expectat, dũ ijſdẽ pro-q; verbis,* ex patre filioque procedere, *ipſos eorundem orientales patres viros fuiſſe doceamus. Pareamus igitur & in hac parte illis. Audiant primum D. Athanaſium Alexandriæ Patriarcham in Dialogo, quem in Synodo Nicæna contra Arrium habuit, ita dicentem:* Siquidem Spiritus ex patris filijque ſubſtantia non eſt: cur filius, cùm ſanctum Baptiſma ſuis diſcipulis traderet, de eo fecit mentionem, dicens: Euntes in mundum vniuerſum &c. *Et alio loco.* Ipſe, inquit, ſpiritum dat, & quæcunque ſpiritus habet, à verbo habet. *Et ad Serapionem ſcribens:* Spiritus inquit, à verbo accipit iuxta Domini vocem: De meo accipiet, & annunciabit vobis. *Et in illo, vniuerſi orbis terrarum iudicio omnibus ſeculis approbato ſymbolo:* Pater inquit, à nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus, Filius à Patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus. Spiritus ſanctus à patre & filio, nõ factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens.

Et in sermone de incarnata dispensatione: Ne credat quis, quòd is quod non habebat, accipiebat: is enim supernè demittebat, vt Deus, & infernè ipse eum suscipiebat, vt homo. Ex eo igitur in eum descendebat: ex eius deitate in humanitatem ipsius. Audis? ipse supernè mittebat vt Deus: & ipse ipsum infernè suscipiebat, vt homo: & veluti Deus mittebat, veluti homo recipiebat: nam totus erat in terra: nulloque modo à cœlo aberat: quippè, cùm in eo omnis deitatis plenitudo corporaliter resideret. Cum ergo carne esset circumscriptus, in Iordane conspiciebatur: sed deitate cùm esset incircumscriptus, paternum sinum non relinquebat, vnde ex eo in eum descendebat. Ideò nihil prodest, quod à vobis allatum est, imò pro nobis videtur facere, vobisque magnum importat detrimentum. *Audiant D. Epiphanium, qui sic in suo Angyroto sermone inquit*: Spiritus sanctus ex patre & filio, tertius nominatione. *Et rursus*: vterque habitat in iusto homine: CHRISTVS & Spiritus eius, quod si CHRISTVS ex Patre creditur, DEVS ex Deo, Spiritus quoque ex ipso, vel ex vtroque: quemadmodum ait CHRISTVS: Qui ex patre procedit, & hic ex meo accipiet. *Et iterum*. Sed dicet quispiam: Ergo duos filios esse dicimus: & quomodo est vnigenitus? at quisnam es tu, qui contradicis Deo? Si enim filium nominat, qui ex Patre est: Spiritũ verò sanctum, qui ex vtroque, &c. *Et rursus*. Spiritus sanctus, spiritus veritatis est, tertium lumen à Patre & filio. *Et demum* Quę-

admodú enim nemo nouit Patrem, nisi filius, nec filium nisi Pater, ita dicere audeo, nec spiritum nisi Pater & filius, à quo procedit, & à quo accipit, neque filium & patrem, nisi Spiritus sanctus, qui verè glorificat, qui omnia docet, qui ex patre & filio est. *Audiant aureum illud os Chrysostomum, in expositione Symboli Homil. 1 ad neophitos.* Iste est spiritus procedens de Patre & filio, qui diuidit propria bona singulis provt vult. *Et in alio Sermone.* Itaque credendum esse dicimus, Spiritum sanctú Patri esse & filio coæqualem, & procedentem de patre & filio. *Ita & alio loco, fonti quidem patrem, fluuio autem filium, aquæ vero, quæ inde hauritur, Spiritum sanctum, testimonio vtens Domini comparat, qui ait: Qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Audiant Gregorium NaZianZenum, qui sic inquit:* Item aliam differentiam intelligimus, vnum nempe propinquum ex primo, scilicet, filium ex patre, alium autem ex propinquo, Spiritum sanctum ex filio. *Audiant verum illustratorem illum doctrinæ de Spiritu sancto Basilium, qui in eodem lib. 3. contra Eunomium sic inquit.* Fuitne vnquam homo sic audax, qui diuinorum dogmatum innouationes induceret? Cur enim necesse est, si dignitate ac ordine tertius est spiritus, natura quoque ipsum tertium esse? dignitate namque ipsum secúdum à filio, cùm ab ipso esse habeat, & ab ipso accipiat, & annunciet nobis, & omninò ab illa caussa dependeat, pietatis ratio tranit: natura verò tertia vti, nec à diuinis scri-

pturis docti sumus, nec à dictis possibile est, consequenter ratiocinari. Nam quemadmodum filius ordine quidem à Patre secundus est: quoniam ab illo & dignitate est, quia origo atque caussa essendi, Pater ipsi est, & quoniam per ipsum accessus & adductio ad Deum Patrē est, natura verò nullo modo secundus, quoniam in vtroque vna est Deitas, ita videlicet & Spiritus sanctus: etsi dignitate & ordine secundus à filio est, non tamen veresimiliter alienæ ipsum esse naturæ, inde consequetur. *Et in eo capite quod inscribitur: Quod spiritus diuina natura est*: Spiritus namque inquiens, viuenti verbo ad creandum adiunctus. viuens potentia diuina, natura ineffabilis, ex ore ineffabili manifestata, ineffabiliter per sufflationem ad hominem missa, & secūdum corporalem a Christo monstratam figuram, rursus ab eo per sufflationem reddita: conuenire namque decet creationi nouam reparationem. Conuenientem autem figurauit, sufflans, quòd non est alius præter illum, qui à principio sufflauit, sed idem, per quem Deus sufflauit, tum quidem cum anima, nunc verò in animam. *Audiant Cyrillum non in vno sed in multis locis, ac primo in expositione Ioelis Prophetæ, super illum locum*: Effundam à spiritu meo. sic ait: Inquantum etenim Deus ex Deo, secundum naturam filius est, cùm natus sit ex Deo & patre: proprius eius, & in eo, & ex eo, spiritus est: quem admodum, & de ipso Deo & patre intelligitur. Et ex eo est, inquit: & ita ex eo: quemadmodum de ipso Deo & patre in-

telligitur: omne dubium quærentibus caussam tollens. *Idem rursus in sermone ad Theodosium Imperatorem*: Baptisantem, inquit, IESVM in igne & Spiritu sancto, non alienum baptisantis effudisse spiritum, seruiliter & instrumētaliter, sed tanquam Deum secundum naturam cum authoritate summa, qui ex eo, & proprius eius est. *Et iterum in Thesauris*: Legem igitur cùm ferat Christus, ita condit eam tanquā in eo, & ex eo, sit spiritus eius. *Et rursus*: Nullam igitur naturæ differentiam filij & Spiritus sancti Paulus nouit, sed tanquam ex eo, & in eo, naturaliter sit, Dominico nomine eumvocat. *Et in expositione noni Anathematismi*: Homo factus inquit, vnigenitus Dei filius, non minus permanet Deus, omnia habens quæcunque & pater, præterquam quod non sit Pater: & proprium habens, qui ex eo, & in eo insitus est Spiritus sanctus. *Et alio loco*: Procedit quidem Spiritus sanctus ex Deo Patre, secūdum verba saluatoris: non tamen est alienus à filio: omnia nāque cum patre habet. Et hoc ipsemet docuit, dicens de Spiritu sancto. Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt: ideo dixi vobis: ex meo accipiet, & annunciabit vobis. Nam etsi à patre procedere spiritum sanctum Saluator dixit, nō minus tamen est etiā Filij. Est autem Filij, quēadmodum & patris. *Et in Epistola ad Nestorium*: Etsi est, inquit, spiritus in propria hypostasi, prout spiritus est non filius, non tamē ab eo alienus. Profluit enim ex eo, sicuti ex Deo & patre. *Et in sermone ad Theodosium Imperatorem*: Non

ex mẽſura(inquit ſecundum Ioannem) dat ſpiritum filius, ſed ipſe eum ex ſe ipſo emittit, quẽadmodum & ipſe Pater. Quare B. Paulus omni in hoc differentia poſtpoſita, nunc quidẽ Deo & patri illum attribuit, nunc rurſus filio. *Et in illis quæ ad Palladiũ in forma Dialogi ſcribit*: Mutabilis verò minimè inquit, eſt ſpiritus. Nam ſi mutabilitati ſubiaceret, ipſi diuinæ naturæ iſte defectus aſſcriberetur: ſiquidẽ Dei & patris, nec non & filij eſt, qui eſſentialiter ex vtroque, ſcilicet ex patre per filium, profluit ſpiritus.
Item in quinto ad Hermiam, reddens cauſſam, cur ſpiritus filij, dicatur ſpiritus: Cuiuſnam, inquit, proprium dicimus eſſe Spiritum ſanctum? Vtrum ſolius Dei, & patris? an etiam filij? an & diſiunctim vtriuſque & ſimul amborum, tanquam vnum ex patre per filium propter identitatem eſſentiæ? *Et in ſeptimo ad Hermiam*. Inhabitantem enim ſibi, & inſitum quis haberet eum, qui natura & verè Deus eſt, (de filio dicens) cum ſpiritum accipiat, qui non alienus & eſſentia diſiunctus ab eo eſt, ſed qui ex eo, & in eo, & eius proprius eſt, & æquè atque ille, Dominus eſt? *Et poſt pauca*: Miſit autem nobis è cœlo paracletum, per quem, & in quo nobiſcum eſt, & in nobis inhabitat: non alienum in nobis affluens, ſed qui eſſentiæ ſuæ, & patris ſui proprius eſt ſpiritus. *Obſignemus rem totam primę ſynodi teſtimonio, quæ dicit*. Spiritum ſanctum ex patre procedere, proprium autẽ eſſe filij, & ab eo ſcaturire. *Vnde manifeſto conſtat, falsò iſtos dicere, omnes ſanctos Patres diuerſum quid à Latinis ſenſiſſe.*

fisse. Et nõ minus ab illis, quos duces sequuntur, quã à nobis dißidere, ac æquè ab vtrisq; iniquo Schismate disiunctos esse. Cùm inter veteres Græcos & Latinos, nulla sit in hac parte differẽtia, præter id, quod Latini quidẽ summam quandam Patris & filij æqualitatẽ declarantes, particula, Ex, *quæ parem quandam, & æqualem vim designare solet, vtuntur: Græci autem veteres ordinem quendam in diuinis connotare volentes, sæpius particula,* Per, *magis ad eam rem comparata vti solent: ita vt dicant, Spiritum sanctum ex patre per filium procedere. Quomodo* BASILIVS, *Gregorius Nissenus, Damascenus, & alij sæpius loqui solent: vti quidem doctißimè, doctißimus ipse, in eo libello, quem hac de re ad Lascharum cõscripsit, annotauit Besarion, quorũ vterque patrio schismate dãnato, Latinis se adiunxerunt. Neque verò aut veteres Græci, aut ipsi Latini, dum Spiritum sanctum ex patre & filio procedere dicũt, hoc ita intelligũt: vt aut duo principia Spiritus sancti constituãt, aut patris & filij personas cõfundãt, aut aliquã diminutionem personarum, vel imperfectionem proceßionis faciant: quæ omnia imperitè & malitiose noua Græcia nobis obijcit. Quod ita esse vt rectius intelligatur, rem totam paucis vt est, penitius explicemus.*

Cùm igitur vnaquæque res aut persona duplicem quodammodo habeat formam & proprietatem: aliam quidem communem cum cæteris eiusdem naturæ & generis rebus: aliam autem sibi propriã & immediatam quæ & personã eius constituat, & ab alijs eiusdẽ generis rebus eã distinguat, & ex qua omnia quæ sequuntur, promanant: quam, personalem, constitutiuã, particularem, incommunicabilem, immediatam, prin-

cipium indiuiduationis Philosophi appellare solent. Vnaquæque item simili modo in diuinis persona, hac vtraque prædita est forma & proprietate: quemadmodum patris quidem persona, communem habet formam, qua cum filio & Spiritu sancto communicat ipsam Deitatem: secundum quam vnus est cum illis Deus: habet autem & aliam propriam, quæ eius propriam constituit personam, eamque à filio & Spiritu sancto discernit: à qua item prima operatio, eaque immediata proficiscitur, quam cæteræ omnes consequuntur. Et forma quidem est atque proprietas paternitas ipsa, à qua & nomen, & rem ipsam patris accipit. Prima autem & propria operatio generatio ipsa: generare siquidem prima, & immediata est operatio patris. Cùm igitur hæc sit prima, & immediata, & incommunicabilis patris proprietas, eiusque personæ constitutiua: hæcque ipsa prima eius propria operatio generare inquam, necesse est omnes alias eius consecutiuas esse non vt accidentia, quod in Deo non est: sed secundum naturam, & essentialiter. Vt enim prima & immediata cuiusque operatio, ab eius constitutiua forma pendet: ita omnes aliæ operationes hanc ipsam consequuntur. Cum igitur patris prima & immediata sit operatio generare: spirare autem, & reliquæ omnes secundæ & immediatæ sint operationes: necesse est per ipsam generandi vim, spirãdi rationem prouenire. Cùm autem ipsa spirandi facultas Spiritus sancti sit productiua, necesse erit Spiritũ sanctũ ex patre per filiũ procedere. Vt quẽadmodũ generationem vi & natura sua, spiratio consequitur: ita Spiritus sancti productionẽ, ipsam filij generationẽ consequi oportet, ipsumque Spiritũ sanctũ, ex patre et filio procedere: non tanquam à duobus principiis, sed

tanquã ab vno. Si enim vt à duabus personis proficiscitur Spiritus sanctus, sic à duabus formis distinctis, secundum quas producitur, promanaret: tum necessariò duo eius essent principia. Cũ autẽ à duabus quidẽ personis producitur, forma tamẽ qua producitur vna numero est, & omnino indistincta. Est enim ipsa diuina essentia vna, & eadem numero, cõmunis ambobus: vna itẽ spiratio, secundũ quã Spiritus sanctus producitur, vnũ profectò & non plura eius erũt principia. Neque tamen patris & filij personæ hac ratione cõfundẽtur. Si enim in aliqua forma propria, eorumque personæ constitutiua, Pater & Filius conueniret, vtpotè in paternitate vel filiatione, tum meritò confundi dicerentur, nunc autem manente cuiusque sua constitutiua, & incommunicabili proprietate, in ea tantum, quæ communis est, & quæ iam constitutas sequitur personas, spiratione inquam ipsa atque Spiritus sancti productione, coniungi dicuntur. Ita nulla ratione eorum personæ inter se confundentur etiamsi communiter Spiritum sanctum spirent, atque producant, cum vnicuique eorum sua constitutiua & propria, incommunicabilis cum altero proprietas permaneat, qua à se inuicem distinguantur. Neque itẽ ob eã caussam minor erit Spiritus sanctus Filio, quod ab illo producatur: quia neque filius ea caussa est minor patre, quod ab eo generatur, neque ideo minor Spiritus sanctus, quod nec patrẽ, nec filiũ producat: quia neque filius ideo minor patre, quod patrẽ non generet: sed solum Spiritum sanctum vnà cum patre producat. Neque item aliqua imperfectio processionis hinc colligitur, quod à patre per filiũ Spiritus sanctus producatur, cũ nullã imperfectionem inde res sumant, quod

per primas operationes & facultates suas, res alias producant atque constituant. Neque item illi calumniæ relinquitur locus, cur non potiùs ex patre & Spiritu sancto filius, quàm Spiritus sanctus ex patre & filio proficiscatur: potentia siquidem generandi præcedit, vti dictum est, spirandi potentiam, tanquam prima & immediata patris operatio: spirandi verò facultas, cum filij generationem sequatur, necesse erit, vt non filium ex patre per Spiritum sanctum, sed Spiritum sanctum potiùs ex patre per filium procedere, fateamur. Ex se ipso autẽ Spiritus sanctus procedere non dicitur, quod nihil sui ipsius sit principium: neque spirationem actiuam, quæ soli patri, & filio communis est, habere potest. Vnaquæque enim diuinarũ personarum, manens en eo quod est, & suam proprietatẽ personalem seruans, communia ad inuicem habet omnia essentialia Eodẽ modo Spiritus quoque: etsi omnia communia habeat cum patre & filio: seruet tamẽ suam proprietatem, necesse est: quoniam spirare seipsum non potest, cum hoc repugnet eius proprietati. Hæc autem omnia dignè Deo: supra omne tempus, & ad nostrum intelligendi modum, relatè sunt accipienda. Et sic omnia ab his facile explicantur: qui sponte errare nolunt, pertinacique contentione non vincuntur. Hanc autem & non aliam Latinorum de Spiritu sancto, sententiam esse ex D. Augustino, quem tanquam Ducem & Principem vniuersa occidentalis sequitur Ecclesia manifestum est: cuius illa sunt verba: Non inquit, duo principia Spiritus sunt pater & filius, sed vnum eius ambo principium sunt: *pulcherrimoque exemplo, rem totam explicat.* Quem admodum creaturæ nõ tria principia, sed vnum, Pa-

ter, Filius, & Spiritus ſanctus, ipſa Trinitas, eſt vnus Deus. Nam & ſi patrem, & filium, & Spiritum ſanctum, creaturæ cauſam credamus, tamen ad patrem omnia referuntur: quia ab eo habet, & filius, & Spiritus ſanctus, & ipſum eſſe, & creãdi potentiam. Item quod vna & eadẽ numero, potentia creant, cum Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, & ex vna & eadem numero, & cõmuni diuinitate, ſiue diuina eſſentia procedant: ideò vnus Deus, & creator eſt omnium. Idem de Spiritus ſancti, ex patre & filio proceſſione, ſentiendũ eſt Namque vna & eadem ſpirandi potentia, quæ illis communis eſt pater & filius, Spiritum ſanctum ſpirant: & cùm à patre hanc ſpirandi potẽtiam, vt cætera; filius per generationem habeat, vnus ſpirator, vna cauſſa & vnum principiũ proceſſionis Spiritus ambo ſunt. *Plura, qui de hac materia legere velit: legat præter concilium Florentinum, duorum doctiſſimorum, qui illi concilio interfuerunt: Græcorum libros Beſſarionis, inquam, orationem dogmaticam ad Græcos: Gennadij autem Scholarij Patriarchæ Conſtantinopolitani librum defenſionum quinque capitum: quæ in ſancta, & Oecumenica Florentina ſynodo cõtinentur: quem librum nuper ad me Roma miſit, Staniſlaus Reſcius, vir elegantiſſimus, Magni quondam Hoſij familiaris: quibus eo maior fides adhiberi debet: quod ex Græcis ipſis orti, contra eoſdem Græcos tam ſtrenuè, pro veritate dimicarunt. Et hæc quidẽ hactenus.*

ARTICVLI FIDEI SVMMATIM EXPLICANTVR, ad vitæque & morum institutionem accommodantur.

CAPVT. II.

AM verò ad secundum Caput instituti vestri accedétes, quod ipsos articulos fidei nostræ recenset atque enumerat, ita vti rerum ordo postulat, illud dicimus: hanc esse veram & vnicam Christianam fidem, omnem rationem, & intellectum humanum, longè excedentem: vt poté, quæ sit vera & syncera vnius Dei in Trinitate confessio, quæ in his Sacri Symboli capitibus, tanquam in compendio quodam continetur, totamque rationem fidei nostræ ob oculos ponit. Quam omnes fideles rectè de religione sentientes, ac quicunque modò salui esse velint, liberè, ac sine omni cunctatione, profiteri tenentur. Quæ quidem religionis nostræ capita, qui item articuli fidei appellari solent, tanquam principia quædam & fundamenta vniuersæ doctrinæ Christianæ sunt, duodecimque numerantur, Duodenarium sanctorum Apostolorum numerum repræsentantes.

Ex quibus quidem tres sanctissimæ Trinitatis confessionem continent: sex verò, fi-

lij Dei, ipsiusque verbi Incarnationem, totam denique, salutis nostræ œconomiam explicant: reliqui tres, ea, quæ ad futuram mundi consummationem pertinent, complectuntur.

Primus igitur articulus docet, vnam esse diuinam naturam, & non plures: Vnam, potestate, principio, omnipotentia atque dominatione.

Secundus articulus tradit, eam ipsam diuinitatem tribus non vna contineri personis, quantumuis ipsa substantia diuina vna & indiuidua sit in quibus hoc quidē est ingenitum, aliud autem genitum, illud verò procedens pater Filius & Spiritus sanctus à Sanctis Theologis dicta.

Tertius verò hanc ipsam Trinitatem vniuersorum esse opificem ex nihilo res omnes ad id, vt sint, producentem idque sub certo & definito tempore: tam ea, quæ mente intelliguntur, quàm hæc, quæ sub sensum cadunt, visibilia simul & inuisibilia omnia.

Quartus autem, propter eam curam & prouidentiam, quam circa nos hic ipse in Trinitate DEVS benignè gerit, æterni patris beneplacito, cooperante autem Spiritu sancto; Verbum DEI manens in sua diuina natura, ab omni alteratione & mutatione remotum, omnisque passionis expers, sineque omni fluxu atque corruptione; propter nos carnem factū esse: plenamque & perfectam nostram naturam in vno indiuiduo assumpsisse.

Quintus autem, verbum hoc ex incorrupta virgine natum esse: quæ eadem & ante partum, & in partu, & post partum, diuina verbi omnipotentia virgo sit conseruata.

Sextus articulus tradit, eundem sponte & voluntate sua, propter nos, nostramque salutem, carne passum esse, crucifixum item & mortuum, nulla in parte diuinitate eius diminutionem aliquam patiente, vt, in quam nulla affectio, nullus cadat interitus.

Septimus docet hunc eundem IESVM Christum, ita passum, tertia die, vi & potentia sua, à mortuis surrexisse, suisque discipulis sæpiùs apparuisse.

Octauus, post quadraginta dies magnificæ resuscitationis suæ, videntibus discipulis, eundem in cœlos gloriosè assumptum esse, atque ad dexteram patris consedisse, carnem & humanitatem suam, eiusdem gloriæ & adorationis declarasse, vt, quę nunquam ab ea diuinitate, à qua semel assumpta est, separetur, sed perpetuò vnitatis vinculo, cum ea coniuncta ac planè deificata, permanet.

ἀχώριστον καὶ ὁμόθεον.

Nonus, hunc eundem iterum de cœlis in terram cum gloria patris venturum, vt reddat sempiternam quidem regni sui hæreditatem illis, qui ei sanctè, & piè seruierunt, impiis autẽ & flagitiosis hominibus, perpetuam damnationem.

Decimus, hunc ipsum vniuersam humanam naturam à morte excitaturum, animasque corporibus, in quibus prius vixerunt, redditurum,

in vna, & eadem omnes ætate: vt in iisdem corporibus recipiat vnusquisque mercedē, prout in vita gesserit: ipsaque corpora sine omni corruptione perpetuis temporibus duratura.

Vndecimus, eam quæ consequitur vitam, sempiternam futuram. vtpotè iam vtraque parte nostra ab omni interitu vindicata.

Vltimus & duodecimus, hunc eundē CHRISTVM tam viuos, quàm mortuos iudicaturum: & impijs quidem ac perfidis æternam damnationem, piis autem, & his qui in omnibus præceptis & iustificationibus eius strenuè sese exercuerunt, sempiternam gloriam redditurum.

In quorum Capitum, prima quasi parte, illud docetur, vnum esse Deum, vnum esse Dominum, Patrem, Filium, & Spiritum sanctū. Nam & Patrem, Deum confiteri audimus, & filium item Deum de Deo, lumen de lumine dici. Et Spiritum sanctum, Dominum, appellari sentimus, totamque sanctam Trinitatem, vnius substantiæ, æqualisque gloriæ esse, patrem, & filium, cum sancto Spiritu, æternum, omnipotentem opificem; quod & omnes sancti Prophetæ vno ore cōfessi sunt, Deum inquam Patrem Verbum & Spiritum sanctum vnum in Trinitate Deum vbique celebrantes. Et cœlestes illæ & diuinæ mentes apud Isaiam interna illa præpotentis Dei veneratione vnum canūt & confitentur Dominum.

Secunda autem pars Symboli illud continet hunc ipsum DEVM trinum in personis, vnum

autem in Diuinitatis suæ natura, patrem esse, filium & Spiritum sanctum. Et patrem quidē ingenitum esse, omnique caussa & principio carentem, auctorem autem & principiū omnium earum rerum, quæ ex ipso sunt, existere: Filium autem genitum, Deum ex Deo: Spiritum verò sanctum Dominum viuificantem, & ex patre solo procedentem. Vnam item esse illorum naturam, vnam gloriam, vnam potestatem, vnam adorationem, idque ante omnia secula, illis verbis confitemur: Qui cum patre, & filio, simul adoratur, & conglorificatur.

Tertio verò capite illud demonstratur, vniuersam sanctam Trinitatem esse rerum omniū creatricem, atque opificem; quæ ex nihilo ea, quæ sunt, omnipotenti sua virtute produxerit. Itaque & Patrem creatorem cœli & terræ, omniumque aliarum rerum confitemur. Et filium item eum esse, per quem omnia facta sunt, agnoscimus. Et Spiritum sanctum Dominum omnia viuificantem, celebramus.

Quarto autem capite, ipsa Incarnatio filij Dei annunciatur, hoc ipsum scilicet verbum ex Spiritu sancto, & Maria virgine carnem factum esse.

Quinto demùm, eam ipsam Mariam matrem eius, perpetuam virginem conseruatam esse, ex qua Dei verbum, carnem nostram viuam, anima rationis participe, voluntatéque ipsa præditam acceperit: purusque, ac simplex existens; duplex quodāmodo nostræ salutis caus-

ſa, fieri voluit vnus, ex duabus perfectis naturis, Diuinitate, inquam, & humanitate.

Sexto autem docetur, eundẽ Chriſtum Deũ, & hominem, in carne pro nobis crucifixum, paſſum, & ſepultum eſſe.

In reliquis autem vltimis Articulis illud cõtinetur, hunc ipſum à mortuis reſurrexiſſe, ac in cœlos aſſumptum eſſe, iterumque de cœlis ad iudicandum viuos, & mortuos, venturum: futuram item mortuorum reſurrectionẽ: pœnam & ſupplicium ſempiternum: regnum itẽ, & præmium eodem modo.

Hæc igitur Capita Sacro continentur Symbolo, non ſolùm ſi Chriſtianæ Philoſophiæ Theoriam ſpectes, verùm etiam, ſi illud ad vitam & mores, æternæque ſalutis conſequutionem, referre velis. Ideò enim propter nos, noſtramque ſalutem, Verbum Dei de cœlis deſcendiſſe docet, vt & nos ad formam & exemplum conuerſationis eius, vitam, moreſque noſtros componẽtes, ſaluemur. Ideò paſſum, ideò mortuum, ideò reſurrexiſſe; vt & nos in ſpem ſalutis erecti & excitati, perfectè virtutis viam ingrediamur. Ideò ad iudicium viuorũ & mortuorum venturum profitemur; vt ad acceptationem, & præparationem aduentus eius excitemur. Ideò denique vitæ quidem æternæ certiſſimam ſpem, metum autem æterni ſupplicij, nobis idem ſymbolum proponit, vt inter ſpem & metum viuentes, certam operemur ſalutem. Per quæ omnia triplex illa animę noſtræ facultas, qua omnis eius natura cõtinetur,

perfici, ac expugnari solet, mens quidem, & rationalis vis, pia æternæ Trinitatis contemplatione atque confessione, iræ autem & vindictæ impetus, Incarnationis memoria, appetitus verò, & cupiditas, futuræ resurrectionis prædicatione, vt in horum desiderium excitati, promptius curriculum mandatorum Dei decurramus.

Cùm verò septem sint principales virtutes, quæ cæteras continent omnes, Humilitas, inanis gloriæ contemptus, paupertas, ieiunium, castitas, patientia, tolerantia, & ęquanimitas. Septem item contraria his vitia, superbia, vanę gloriæ studium, amor pecuniæ, gula, prostituta pudicitia, socordia, iracundia postremò. Idem sanctissimum fidei nostræ Symbolum, ad eas quidem virtutes amplectendas nos studiosè cohortatur, à vitiis autem quàm maximè fieri potest, deterret. Et ad humilitatem quidem nos excitat tunc, cùm nobis proponit ipsum DEI Verbum, propter nos de cœlis descendisse. Ad contemptum verò inanis gloriæ, tum, cùm DEVM existentem, hominem factum esse docet. Ad paupertatem autem, ieiunia, castitatem, ac reliquas virtutes omnes, cùm hæc omnia nostra caussa, eum in se recepisse confitetur. Ad tolerantiam item & patientiam, cùm eadem omnia patientissimè illum pertulisse, & ad extremùm, crucem & mortem nostra caussa subiisse, nobis proponit. Singulis enim vitæ & conuersationis suæ partibus, singulos illicitos animi nostri motus, Saluator noster confutat,

atque perimit. Humilitate quidem sua, superbiam nostram: vnde incredulitas, ac in Deum blasphemiæ oriuntur. Deiectione autem ac demissione sua, vanæ gloriæ studium nostrum: vnde inuidiæ cœdes, mentis vesania profluunt. Paupertate sua, nostram auaritiam, quam furta, doli, mendacia, Dei & proximi dilectionis proditio, consequuntur. Ieiuniis suis, gulam nostram, quam ebrietas, luxus, profusio, peruersitas, ac inconditus rerum status, omnisque praua consequitur cupiditas. Castitate & continentia sua, nostram impudentiam, pudorisque prostitutionem, ex qua omnis vitæ impuritas, ac fœditas, ab ipsaque Dei purissima & mundissima mente aberratio, promanat. Perseuerantia sua, nostram socordiam, animorumque inconstantiam, vnde diffidentia, ingratitudo, mentis tenebræ, animi pusillanimitas oritur. Tollerantia denique & æquanimitate sua, nostrum impetum, ac iracundiam, in fraternúque exitium planè diabolicum furorem, vnde inueteratum odium, inimicitiæ, cædes, cupiditas vindictæ, triumque primarum & summarum virtutum, Fidei, Spei, & Charitatis peremptio, nascitur. Quæ quidem virtutes, tanquam tres pulcherrimæ in honorem sanctissimæ trinitatis dedicatæ victimæ, eos qui illas habent plenè & integrè, cum eodē trino, & vno Deo, coniungunt & vniunt, ac quodammodo per gratiam deos nos efficiunt. Quare & nos fratres charissimi omnes, recta in Deum fide, eam partem animæ, quę rationis est particeps, emū-

demus, atque exornemus: magis autem & aliis communibus virtutibus, fortitudine, inquam, temperantia, iustitia, atque prudentia, in quibus reliquæ omnes, tanquam in suis primis radicibus continentur: sanctificantes nosmetipsos, quantumque homini licet, ab omni perturbatione liberi, vitam vniuersam ad exemplum & imitationem IESV Christi componamus, illiusque veram fidem, eiusque sanctissimam vitam, vita, moribusque nostris repræsentemus, diligamus eum, eiusque præcepta impleamus, efficiamur templa eius, ac bonus DEI odor, sanctificati in operibus bonis, vt & immortalis vitæ, atque gloriæ, regnique cœlestis ipsius, perpetuis temporibus participes efficiamur: idque non ea solum iustitia, quæ operum est, sed multò magis diuina, & cœlesti eius gratia, vt ita demùm eius verissimis potiamur promissis.

DE PECCATO ORIGINIS, BAPTISMO, SACRO CHRYSMATE, & eorum qui baptizantur communione.

CAPVT III.

Ertium Caput confessionis vestræ illud docet, omnes homines peccato primi parentis nostri obligari, quod idem & nos vobiscum affirmamus. Dicit enim diuinus Psaltes: Ecce. n. in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et ipse Dominus in Euangelio testatur, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Non aliam certè ob causam, quàm vt primorum parentum noxa, atque delictum expietur, atque emundetur. Vt autem in hac parte idem sentimus omnes, ita de regenerationis sancto baptismate, quod item sacro profitemur symbolo, Confiteor vnum baptisma, in remissionem peccatorum. Hoc inter nos & Latinos interest, quòd nos quidem eos, qui baptisantur, triplici mersione baptisamus, Latini verò, non re- ″
ctè, vna sola contenti sunt. Oportet enim ″
vetustissimo Ecclesiæ more, tres personas in ″
vna diuinitate hac ipsa trina mersione præ- ″
dicare, ac profiteri, & ita tres adhibere emer- ″
siones, atque immersiones, inuocato Patris, ″

& Filij, & Spiritus sancti, nominibus. Simul verò eadem terna, eius qui baptisatur, emersione, & immersione illius, qui propter nos carne crucifixus est, atque à mortuis resurrexit, triduanam sepulturam atque resurrectionem repræsentari putamus. Illud etiam simul profitemur, oportere statim eum qui baptisatur, diuino inungi chrysmate. Ea enim vnctio, atque adeò chrisma ipsum, sigillum est atque obsignatio Christi, nosque ex ipso in ea vnctione gratiam accipientes, Christiani appellamur, Christique Domini efficimur. Neque enim ille nos suo dedignatur nomine, siquidem & filios Dei, adoptione quadam, atque adeò secũdum gratiam & electionem, deos ipse nos vocare non erubescit. Vngens autẽ Sacerdos eũ qui baptisatur sic dicit, sigillum & obsignatio doni Spiritus sancti, Amen. Vnde magna ratione Baptismum sacra statim sequitur vnctio, neque omninò in aliud differtur, aut reijcitur tempus. Sed & illud consequens & consentaneum esse videtur, vt huic ipsi qui baptisatus est, pars tremendæ communionis corporis & sanguinis domini ĩpartiatur, hic enim est finis & consummatio omnis mysterij. Vt sic ab omni errore liberi, ab omni item inquinatione & sorde peccati mundati, sacraque vnctione obsignati, & communiti, corporis, & sanguinis eius participes efficiamur, illique summè vniamur, vt inambulet, & inhabitet in nobis Christus dominus; nobiscumque sit omnibus die-

Apud Simonem Thessalonicens. ex quo hoc totum caput ad verbum desumptum est, *pro ὁ ἱερεὺς ἀρχιερεὺς* legitur, magis Sacramẽto Cõfirmationis cõtentaneum quod per solos Episcopos conferri solet de quo hoc loco institutũ esse sermonẽ, cũ èx re ipsa tũ ex eodẽ Sermone Thessalonicẽs. in eodem loco clarius patet.

bus

bus vitæ noſtræ. Quod nobis diuina eius gratia largiatur.

ANNOTATIONES.

Latini verò non rectè vna ſola contenti ſunt. Oportet enim, &c.

Non eundem ſemper in hac ceremonia ſeruauit Dei Eccleſia ritum. Primo enim ſtatim ab initio, ad inculcandum vnum Deum in tribus diſtinctis perſonis, tam neceſſariam eam trinam immerſionem indicauit, quam ipſam trinam perſonarum prolationem: extat hac de re 50. Apoſtolicus Canon: Si quis Epiſcopus aut Presbyter, non trinam merſionem vnius myſterij celebret, ſed ſemel mergat in baptiſmate, quod dari videtur in domini morte, deponatur. Nō enim dixit nobis Dominus: In morte mea baptiſate: ſed euntes docete omnes gentes, baptiſantes eos, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. *Docet hoc idē Tertullianus:* Chriſtus, inquit, non ſemel mādauit diſcipulis, vt tingerent in Patrē & Filium, & Spiritū ſanctum; non in vnum. nam nec ſemel, nec ter ad ſingula nomina, in perſonas ſingulas tingimur. *Docet & Baſilius in libro de Spiritu ſancto:* Iam, inquit, ter mergi hominem, vnde eſt traditum. *Quin eo amplius præceptum Euangelicum hoc fuiſſe docet Pelagius Papa, vbi inquit:* Multi ſunt, qui in nomine ſolummodo Chriſti, vnica merſione ſe aſſerunt baptiſare. Euangelicum verò præceptum, ipſo Deo & domino Saluatore noſtro IESV Chriſto dicente, & tradente, nos admo-

net; in nomine Trinitatis, trina etiã mersione, sanctum baptisma vnicuique tribuere, dicente domino: Ite, baptisate omnes gentes; In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *Itaque inter cæteras causas, cur Eunomiani rebaptisarentur, eam ponit 7. Canon 1. Constantinopolitanæ Synodi, quod in vnam demersionem baptisarentur. Postea tamen, vbi exorti sunt Hæretici illi, qui summam Trinitatem nõ personis tantum, sed natura etiam & substantia, distinctam esse docebãt: hacque cæremonia, ad suum cõfirmandum errorem abuti cepissent: primæ Hispanicæ, & Gallicæ, Ecclesiæ, vna mersione, ad indicandum diuinæ naturæ vnitatẽ, vsę sunt. Qua de re consultus à Leandro Hispaniæ Episcopo, Gregorius magnus, sic respondet*: De trina verò mersione baptismatis nihil responderi veriùs potest; quã quod ipsi cẽsistis: quia in vna fide nihil efficiat sanctę Ecclesiæ cõsuetudo diuersa. Nos autem, quòd tertiò mergimus; triduanæ sepulturę Sacramenta signamus. Et dũ tertiò infans ab aquis educitur, resurrectio triduani tẽporis exprimitur. Quod si quis. & fortè pro summę Trinitatis veneratione existimet fieri: neque hoc aliquid obsistit baptisando, semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis vna substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate, vel ter, vel semel immergere: quãdo, & in trib⁹ mersionib⁹ personarũ Trinitatis, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Sed quod nũc hucusque ab Hęreticis infans in baptimsate tertiò mergebatur; fiendũ apud nos esse non censeo: ne, dũ mersiones numerant, diui-

nitatem diuidant: dumque quod faciebant, faciunt; ſe morem noſtrum viciſſe glorientur. *Cuius reſponſum poſtea Concilium Toletanum 4. cap. 5. ſecutum, hac de re, in hunc ipſum decreuit modum:* Propter vitãdum autem ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis vſum, ſimplã teneamus baptiſmi merſionẽ: ne videantur apud nos, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare aſſertionem, dum ſequuntur & morem. Et ne fortè cuiquam ſit dubium, huius ſimpli myſteriũ Sacramẽti; videat in eo mortem, & reſurrectionẽ Chriſti ſignificari. Nam in aquis merſio, quaſi ad infernum deſcenſio eſt: & rurſus ab aquis emerſio, reſurrectio eſt. Item videat in eo vnitatem diuinitatis, & Trinitatem perſonarũ oſtendi vnitatem, dum ſemel mergimus: Trinitatẽ, dum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, baptiſamus. *Romana tamen Eccleſia, vt illo tẽpore, ita & nunc trina vtitur merſione: quod non aliunde melius patet, quàm ex ipſo Romanæ Eccleſiæ Sacerdotali, ex cuius forma, Romæ Sacramenta adminiſtrari ſolent, vbi ſic ratio baptiſmi inſtituitur.* Tũc Sacerdos accipiat puerum diligenter: & baptiſet eum ſub trina immerſione, ſanctiſſimam Trinitatem ſemel inuocans: vel affundendo aquam ſuper caput pueri, ſecũdum conſuetudinẽ loci illius, dicendo: Petre, ego te baptiſo, in nomine Patris ✠, & ſemel immergat: & Filij ✠, & ſecundo immergat: & Spirit⁹ ſancti, Amẽ ✠, & tertio immergat. Et cũ ſurrexerit de fonte, Sacerdos facit ſignũ crucis de chryſmate, in vertice illius, &c. *Quẽ eundẽ planè ritũ fuiſſe tẽporibus ſuis, teſtatur his*

verbis Ambrosius, Interrogatus es: Credis in Deũ pattrẽ omnipotentẽ, Dixisti, credo: & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterũ interrogat⁹ es: Credis in Dominũ nostrũ Iesum Christũ, & in crucem eius? Dixisti, Credo, & mersisti: ideò & Christo es cõsepultus, qui enim Christo cõsepelitur, cũ Christo resurget. Tertiò interrogat⁹ es: Credis & in Spiritũ sanctũ, Dixisti, Credo, tertiò mersisti: vt multiplicẽ lapsum superioris ętatis, absolueret trina confessio. *Damnant igitur isti illud quod ignorant, quod schismaticorum atque hæreticorum est proprium. Vt autem in hac ceremonia, non eundem ritum semper sequuta est Ecclesia: ita nec in illo, vtrum mergi, an aspergi tantum illi, qui baptisantur, debeant. Mergebantur sæpius: aspergebantur tamen etiam nonnunquam, vt eo tempore, quo ad mortem ducebatur D. Laurentius, quendam, vrceo allato, ab eodem baptisatum esse legimus. Quemodo item illi, qui Clinici dicebantur baptisari solebant: qua de re sic scribit D. Cyprianus lib. 4. cap. 7.* Existimamus, inquit, in nullo mutilari & debilitari posse, beneficia diuina: nec minus aliquid illic posse contingere, vbi plena, & tota fide, & dantis, & sumentis accipitur, quod diuinis muneribus hauritur. Neque enim sic in Sacramẽto salutari, delictorum cõtagia, vt in lauacro carnali & seculari, sordes cutis, & corporis abluũtur, vt & sapone, & nitris, & cæteris quoque adiumẽtis & dolio, & piscina opus sit, quibus ablui & mundari corpusculum possit: aliter pectus credentis abluitur: aliter mens hominis, per fidei merita mundatur. *Et paulo post.* Vnde, inquit, apparet, aspersionem quoque aquæ, instar lauacri

Tom 4. lib. 2 de Sacramẽt. cap. 7.

ſalutaris obtinere: & quando hæc in Eccleſia fiunt, vbi ſit & dantis & accipientis fides integra, ſtare omnia, & conſummari, ac perfici, eos ſalutari aqua, & fide legitima, Chriſti gratiam conſecutos. Et *hæc hactenus. Plura hac de re qui cognoſcere velit, legat VValaphredum, Strabonem libro de Exordiis, & incremẽtis rerũ Eccleſiaſticarũ cap. 26. Claudium de Sanctis decimæ repetitionis capite 4.*

Sigillum & obſignatio, &c. *Formam hãc verborum Sacramenti confirmationis, olim fuiſſe teſtatur Canon ſeptimus Concilij 1. Conſtantinopolitani.* Signatos, inquit, ſiue vnctos, primũ ſancto chryſmate, & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures, & eos ſignantes dicimus: Signaculum doni Spiritus ſancti. *Non diſsimilis eſt item ea formula, qua nunc in Eccleſia vtimur:* Conſigno te ſigno ſanctę Crucis, & chryſmo te oleo ſalutis: *quam item vetuſtiſsimam eſſe, patet ex D. Ambroſio, de iis, qui myſteriis inſtituuntur, cap. 7.* Signauit te Deus Pater: confirmauit te Chriſtus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, ſicut Apoſtolica lectione didiciſtis.

Neq; omninò in aliud differtur aut reiicitur tẽpus, &c. *Fuit hoc quidẽ in veteri Eccleſia receptũ, vt qui baptizarẽtur, ſiue illi paruuli, ſiue adulti eſſent, idẽ ſimul per ſacrũ vnguentum, manuũque impoſitionem, confirmarentur, & ſacra Euchariſtia reficerentur: vnoque ac eodem planè tẽpore, tria ſimul in vnũ conferebantur Sacramenta, Baptiſmus, Confirmatio, atque Euchariſtia. Idque eam ob cauſam, quod nullũ perfectum Chriſtianum eſſe iudicabant, qui per manuum impoſitionem Spiritum ſanctum non accepiſſet,*

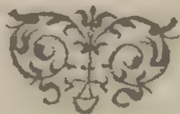
neminenque Eucharistia dignum esse putabant, qui non idem confirmatus esset : quin, ne inter consummatos quidem Christianos, illi locus erat, qui nondum sacro vnguento delinitus esset. Patet hoc in primis ex Epistola 4. Clementis ad Iulium, & Iulianum, ex illis verbis : Omnibus ergo festinandum est, sine mora renasci Deo, & demùm cõsignari ab Episcopo, id est, septiformem gratiam Spiritus sancti percipere: quia incertus est vniuscuiusque exitus vitę. Cùm autẽ regeneratus fuerit per aquam, & postmodum septiformi spiritus gratia, ab Episcopo, vt memoratum est, confirmatus, quia aliter perfectus Christianus nequaquã esse potuit, nec sedẽ habere inter perfectos si non necessitate, sed incuria, aut voluntate remanserit: vt à B. Petro accepimus, & cœteri S. Apostoli præcipiente Domino docuerũt, &c. *Patet hoc idẽ ex Tertulliano in libro de resurrectione*: Caro, inquit, abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt anima cõsecretur: Caro signatur, vt & anima muniatur: caro, manus ĩpositione adũbratur, vt & anima spiritu illuminetur: caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur, &c. *vbi tria simul Sacramẽta cõiuncta audis, ablutionẽ, manuũ impositionẽ, corporis atq; sanguinis Domini alimentũ. Et de præscriptione Hæreticorũ*: Tingit & ipse quosdã vtiq; credẽtes, & fideles suos: signãt & illi in frontibus milites suos celebrãt & panis oblationẽ. *Vbi enim dicit*: In frõtibus signãt: *clarè ostendit, non de baptismo, in quo vertex signatur, sed de cõfirmatione, ĩ qua frõs inungi solebat, se agere. Deinde cũ dicit*, milites suos *alludit ad vsum confirmationis, qui est, militẽ Christi*

roborare. Et in lib. de baptismo: Dehinc, inquit, manus imponitur, id est, statim post baptismũ, &c. *Patet hoc idem ex D. Ambrosio:* Sequitur spiritale signaculum, quod audistis hodie legi: quia post fontem superest, vt perfectio fiat, quãdo ad inuocationem sacerdotis, Spiritus sanctus infũditur: spiritus sapientiæ & intellectus: spiritus consilij atque virtutis: spiritus cognitionis, atque pietatis. spiritus sancti timoris, septẽ quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritum pertinent, sed istæ, quasi Cardinales, sunt quasi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quàm cognitio Dei? Quid tam principale, quàm virtus? Quid tam principale, quàm consiliũ Dei? Quid tam principale, quàm timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas, ita timor Dei, magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes, quãdo consignaris. *Vrbanus etiam in Epist. 1. generaliter docet, omnes fideles post baptismum cõfirmari debere. Quæ res in causa fuit, vt sæpè veteres Scriptores ita fere coniungant Sacramentum confirmationis, cum Sacramento baptismi: vt Sacramentum sanguinis, cũ Sacramento corporis domini, coniungitur. Inde in vetusto libello Romani ordinis legitur, Pontificem in die Paschę egredi, à fonte in sacrarium, ibique sedere, & expectare, dum infantes, qui baptisati sunt vestiuntur, ac demùm per eum confirmentur. Vt autem eum morem venerandæ vetustatis, vt qui pro temporibus illis rationem probabilem habuit, præsens Ecclesia non damnat: ita maximè in sacra cõmunione paruulis conferenda, neque sequitur, neque nec Jarium esse putat.*

Non sequitur partim propter indispositionem eorum, & periculum irreuerentiæ, cuius rei maximam rationem habendã esse, diligenter præcepit ipse Diuus Paulus. Vt enim ex parte corporis, solidioris cibi, propter ætatis teneritatem, capaces paruuli non sunt, lacteque solo reficiuntur: ita multò minus huius cibi longè solidioris capaces esse possunt: partim, quòd esca hæc probatione sui ipsius opus habeat, diiudicatione item cõmunis mensæ à sacra, & mystica refectione: tum ipsa memoria, & annunciatione mortis dominicæ, sine qua omnino sumi, & manducari non debet. Quæ omnia cum in ætatem paruulorum non cadant, merito illis Ecclesia sacrã non porrigit communionem. Vt autem his de causis, aliisque multis, hunc morem ipsa non sequitur: ita neque ad salutem quidem necessarium esse putat: siquidem per baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt, neque illi sententiæ eos subiectos esse: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. *Impartit siquidem se & illis Christus Dominus in hac etiã parte, eo modo, qui illi soli cognitus est: cum per ætatem commode sacramentaliter illo frui nõ possint, tum scilicet cum vniuersa* Ecclesia, *cuius illi sunt membra, pro omnibus viuis, & mortuis offert, & manducat hoc Sacramentum. Quod vel ex suo Nicolao Cabasila Græci abunde discere possunt, qui, vbi modum explicat, quo mortui huius Sacramenti participes efficiuntur, hæc inquit:* Ergo dixerit quispiam: si quis etiam viuorum, bona quidem, quæ dicta sunt, in anima habeat, ad mysteria autem

non accedat, habebit illinc nihilo ſecurius ſanctificationem: Non quilibet: ſed ſi quis non poteſt corporaliter accedere, ſicut defunctorum animæ, quales fuerunt ij, qui in deſertis errabant montibus, de ſpeluncis, & foraminibus terræ, qui ad altare ſacerdotem nullo modo videre poterant. Eos enim Chriſtus ipſe hac ſanctificatione inuiſibiliter ſanctificabat. Vnde nam poteſt hoc ſciri? quòd vitam in ſe habebat: non habituri, niſi huius eſſent Sacramenti participes. Ipſe enim Chriſtus dixit: Niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et vt hoc ſignificaret, multis horum ſanctorum miſit Angelos dona ferentes. Si quis autem cum poſſet, ad menſam non acceſſerit, fieri non poteſt, vt, quæ ex eis prouenit, ſanctificationem aſſequatur: non quòd non acceſſit ſolum modo, ſed quòd cùm poſſet: non acceſſit, & propterea clarum eſt, quòd bonis, quæ debentur Sacramenta, vacuam habet animam.

Hæc ille.

DE POENITENTIA, PECCATORVMQVE Remißione.

CAPVT IIII.

QVARTVM caput, modum & rationem remißionis peccatorum continet, in quo, illud, omni ſtudio obtinere vultis, per ſolam fidem nos propriè peccatorum remißionem conſequi. Catholica autem Eccleſia, fidem, illa, quidem imprimis requirit: tamen non quamcunque fidem, ſed illam quæ viua ſit, quæ teſtimonium à bonis habeat operibus. Nam fides ſine operibus, vt inquit Iacobus, mortua eſt. Vnde Magnus ille Baſilius ait: Neque inquit, ſuperna gratia in eum, qui ſeriò, & ſtudioſè, virtutem complexus nõ ſit, deſcendere poteſt: ſed vtramque quaſi temperari & conſociari, oportet: tam conatum & intentionẽ humanam quàm ſupernæ eius, quæ ex fide prouenit, gratiæ præſens auxilium: vt ad perfectum virtutis decus perueniatur. Itaque & ipſa dimittendi peccata poteſtas nõ ſimpliciter: neque abſolutè conceſſa eſt, ſed in reſipiſcentis obedientia, & cõſenſu cũ eo, cui animæ pœnitẽtis cura de-

Mat.18. mandata eſt. Qua de re, ſic ſcriptũ eſt: Dico vobisq̃ ſi duo ex vobis cõſẽſerĩt ſuper terrã, de oĩ re quacũque petierĩt, fiet illis à patre meo, qui in cœlis eſt. In cuius aũt vel qualis peccati remiſſione cõſẽtire debeãt, nõ eſt quod rogetur:

cùm lex Euangelica, nullum in hac parte peccatorum faciat discrimen, sed omnium munificentissimum illis omnibus, qui dignè pœnitentiam agunt, promittit veniá. Verè autem & cõuenienter pœnitere hic dicitur, qui illius affectũ induit, qui dixit: Iniquitaté odio habui, & abominatus sum Et qui illa omnia facit, quæ in Psal.6. Et in aliis, de bonis operibus explicata sunt: quique præstati sua virtute, bonorũque operũ exercitio, vberiùs & prolixiùs oĩa peccata & defectus suos, Zachæi exẽplo, cõpensare studet: qui item in animo cõstanter proposuit suo, purũ & immaculatũ ante conspectũ Dei se cõseruare: ociosum nõ esse: virtuté sequi, ipsiq; cõfessioni suę per oĩa satis facere. Quæ.n.à nobis requirũtur, illa sunt: futuræ resurrectiõis fides: vẽturæ retributionis, milléq; bonorũ, quæ sanctis pręparata sunt firma spes, & expectatio: vt itẽ Christũ Iesũ, verũ Deũ esse credamus: vt vniuersam Christianã fidẽ rectã, & salutaré esse profiteamur. Hæc igitur cõfiteamur oẽs, hæc amplectamur: fidẽ nostrã bonis operibus repræsentemus. Neque enĩ ea, que nostra sũt, iustum Dei effugiũt oculũ. Quare pro viribus, bonis operibus incũbendũ est: neq; humanæ imbecillitatis infirmitas prætexẽda, aut in excusationẽ ignauiæ, & inertię adferẽda. Expertus enĩ est in omnib⁹ Pontifex noster, infirmitaté nostrã, ideo & cõpati poterit, & condonare his, qui peccant. Si igitur peccauimus, ad eius genua qui sine omni peccato est, per veram pœnitentiam atque confessionem prouoluamur: Psal. 118.

perfectam ab omni malo abstinentiam vndique demonstremus: cum summa fiducia ad portum pœnitentiæ recurramus, vt inueniamus misericordiam, & ea omnia, quæ nobis maximè salutaria quærimus. Neque enim est vllum peccatum tantum, quod bonitatem & misericordiam Dei vincere possit. In hoc enim magnificentiæ & liberalitatis illius vis conspicitur, hoc verè regium, Deóque dignum donum est: peccata sontibus condonare, si modo pœniteant, si tempore opportuno exorent. Nam in fine mundi non iam ad largiendum & condonandum; sed ad iudicium consurget dominus. Dum igitur tempus habemus; accedamus ad veræ pœnitentiæ remedium: accedamus cum omni spe & fiducia ad misericordiam Iesu Christi: expurgemus conscientias nostras omnemque tergiuersationem ac diffidentiam procul ab animis nostris remoueamus: qui enim cunctatur; qui dubitat cum fiducia accedere non potest, hoc enim dicit Scriptura. Tempore inquit acceptabili exaudiui te & in die salutis opem tulit tibi. Relicta siquidem est nobis post primum salutaris lauacri naufragium pœnitentia quasi secunda salutis tabula. Regnemus cupiditatibus nostris: vera pœnitentia & confessione expugnemus illas. Reges simus potentiores longe his qui purpura & auro induti magnificè incedũt: affectus & cupiditates nostras in ordinem satellitij mancipemus. Qui enim in peccatis persistunt, illis salutis & veniæ vt quidem in

omnibus ferè sacræ scripturæ locis proclamatum & denunciatum est, nulla spes relicta esse videtur.

DE FIDE, ET OPERIBVS.

CAPVT V.

QVintum caput confessionis vestræ, non multum à proximo quod de pœnitentia atque remissione peccatorum, institutum fuit, diuersum est. Docet enim, no per aliqua bona opera, aut satisfactiones, sed per solam fidem, Deique gratiam, nos saluari. Fides autem Catholica hæc est. Tunc vnumquemque suorum remissionem consequi peccatorum, cùm per veram pœnitentiam, fidemque viuam, per bona opera, sese prodentem atque commendantem, ad Deum conuersus fuerit, vti iam superius diximus, nec dicere vnquam desinemus. Dicit enim scriptura: Qui ex Deo est, facit mandata Dei. Et rursum: Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse introibit in regnum cœlorum. Et non auditores, sed factores legis iustificabuntur. Et alio loco: Vos amici mei estis, si feceritis omnia quæ præcipio vobis. Quibus tamen Magnus ille Basilius docet: Recordemur, inquit, conditionis, qua nobis cœleste regnum promissum est. Dominus enim

Ioan. 8.
Matt. 7.
Rom 2.
Ioan 15.
In procemio Asceticorum Cap. 2.
Matt. 5.

Iesus Christus ascendens in montem, suæque Sanctæ doctrinæ quasi prima fundamenta & principia iaciens, primã illam beatitudinem, promissionem habentem regni cœlestis, orbi denunciat: Beati pauperes Spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati qui lugent quoniã ipsi cõsolabuntur: Et sic deinceps reliquarũ virtutũ refert labores, & prẹmia. Et in alio loco, vltimæ retributionis cõpellationẽ benedictionémque in parabola Pastoris segregãtis oues ab hædis, mũdo predicẽs, inquit: Veni-
Luc.12. te benedicti patris mei, possidete regnũ, vobis paratum ab origine mũdi: esuriui, enim, & dedistis mihi comedere. &c. Et alio loco. vendite quæ possideris, & date eleemosynã: facite vobis sacculos. qui non veterascant, thesaurum non deficientẽ in cœlis, quò fur non appropiat, neque tinea corrumpat. Hæc quidẽ, & talia opera scriptura sacra docet esse: per quæ qs regno cœlesti dignus efficiatur, & sine quibus impossibile sit, vt regnum cœlorum quisquã ingrediatur. Sic. n. apud Matthæũ decernit clarè Do-
Mat.18. minus: Nisi abundauerit iustitia vestra, plusquam Scribarũ, & Pharisæorum, non potestis ingredi in regnum cœlorum. Et rursus: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicuti paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Et apud Ioannem ad Nicodemum. Nisi quis renatus fuerit denuò, non potest videre regnum Dei. Quomodo & illud dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spi-
Ioan. 3. ritu sancto, De quibus enim vna est senten-

tia, liquet idem periculum esse, si alterum illorum prætermittatur. Si enim dominus dicit, vnum iota aut vnum apicem legis non præteriturum, priusquam omnia compleantur, quantò magis omnia illa, quæ in lege Euangelij promittuntur, compleri necesse est, ipso Domino dicente: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Vnde Iacobus Apostolus, confidenter denunciauit dicens: Quicunque autem totam legem seruauerit, offenderit autem in vno, factus est omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quod ipse Dominus, post tot diuinas promissiones, post tot excellentia testimonia, post tot beatitudines Petro concessas, illud tamen vltimò illi comminatus est: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Paulus verò, qui Christum in se loquentem habuit, clarè docet, quid sit illud, quod nos à regno cœlesti excludat: quodque æternæ damnationi subiiciat: nũc quidem definitè, & per partes: qui enim talia agunt, morte digni sunt. Nunc verò in ipso genere decernit: Iniusti regnum cœlorum non hæreditabunt. Et dominus ipse, Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei. Ex his igitur & similibus instruimur, sic demùm Diuinis & æternis promissis dignos nos effici, atque certa & non fallaci spe, ea expectare posse, si illa omnia, quorum merito regni cœlestis promissio facta est, & sine quibus eius gratia dene-

Matt. 5.

Mat. 24.

Iacobi 2.

Ioan. 3.

gata eſt,plenè & legitimè perfecerimus:etſi ab omnibus illis rebus nos cohibuerimus, quæ eius acquiſitionem impediunt. Oportet enim certamen hoc placendi Deo, non modo ab omni malo liberum eſſe, ſed etiam inoffenſo, ac inculpabili pede, per vniuerſum mandatorum Dei curriculum decurrere. Ita Diuo Paulo, poſt ſummæ illius & inenarrabilis in nos charitatis, & dilectionis Dei, & Chriſti ipſius cõmmendationem,præcipiente:nullam,inquã, cuiquam dantes offenſionem, vt non reprehendatur miniſterium noſtrum, ſed in omnibus exhibentes noſmetipſos tanquam Dei miniſtros.Scriptum eſt enim:vt exhibeat ſibi glorioſam Eccleſiam, nõ habentem maculam, aut rugã, aut quid huiuſmodi, ſed vt ſit Sancta & immaculata. Et alia multa in hanc ſententiam dicuntur, quæ diligens lector, in omnibus Sacræ ſcripturæ partibus,facilè inueniet. Quale eſt & illud Pauli: Gratia, inquit,Deo,quod fuiſtis quidem ſerui peccati, obediuiſtis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in qua traditi eſtis. Vt quemadmodum cera ſubiecta ſigilli figuræ,cedit,atque in eandem ipſam ſpeciẽ exactè formatur, ſic & nos, prælo Euangelicæ doctrinæ ſubiicientes noſmetipſos, iuxta eundem Paulum, ſecundum interiorem hominem figuremur:expoliãtes veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum, eum, qui renouatur in agnitionem Dei ſecundum imaginem eius, qui creauit eum. Vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus à mortuis, ſic & nos

nos in nouitate vitę ambulemus,vt ea quæ debemus,quæque ea gratia quā accepimus digna ſunt,& nos ipſi ex parte noſtra conferamus, in eoque,ęterni parentis,in nobis voluntas,ac beneplacitum compleatur.Certamine enim opus eſt, & eo magno & legitimo: ne talem & tantā gratiā eius,quæ in Chriſto eſt,dilectionis,in vanū accepiſſe videamur.Ad quam quidem rē conſequendā, vel imprimis nobis ſuperno ac 2. Cor. 6.
cœleſti auxilio opus eſt, quod nos in omnem partem virtutis, & honeſti, manu quaſi deducat.Lubricam & pręcipitem ingreſſi ſumus viā multū diuina gratia,ne huc vel illuc declinemus quaſi amuſſi, atque libra quadam, nobis opus eſt.Neque omnino aut præſidio,aut vlli iuſtitiæ, meritiſque noſtris, in tali curſu rectè conficiendo, confitendum nobis, vt in cœlum,ſine omni deducamur errore: via enim præſens hæc, vita noſtra eſt, & ideò ſuperna manuductione opus habet. Si enim in vrbem aliquam, vbi antea nunquam fuimus,ingreſſuri, ducem & præmonſtratorem viæ quærimus: quantò magis in cœlum vſque peregrinatione ſuſcepta ſuperna ope, & auxilio, indigebimus, quæ & iter nobis demonſtret: & pedes noſtros,ne vnquam in mortem prolabantur, firmet: & ad portas quaſi ipſas æternæ fœlicitatis, nos deducat. Multæ enim ſunt in hac via arduæ calles, multa diuerticula, & ideò ſuperno fulcimento, cui innitamur, , cui adhæreamus, plurimum opus habemus. Et deducere quidem, atque iter monſtrare diuinæ opis eſt,

dignos autem nos, vt manu eius regamur, atque gubernemur, exhibere, nostri est studij, nostri meriti. Si enim impuri & inquinati fuerimus: nequaquam sanctam eius dexteram prehendere poterimus. Opus igitur est ex hac parte omni studio virtutis: opus est omni mũditia & castitate vitæ, vt Dei prehentione, & adiutorio digni inueniamur. Sed & D. Chrysostomus exponens secundæ ad Corinthos Epistolæ illum locum: Obsecramus ne in vacuũ gratiam Dei recipiatis, ait: Charitas, inquit, Dei constringit nos, hoc est, premit, impellit, vrget. Ne ergo tempus & opportunitatem prodamus, sed ea gratia par studium, & diligentiam adferamus, nec repellamus tantum donũ. Non enim sola fides nos Deo reconciliat, sed eò amplius, vitam honestam præ nobis ferre oportet, idque quod iustum, ac cum omni virtute coniunctum est, sequi. A peccatis enim liberatũ, amicumque Dei factum, iterum iisdem flagitiis contaminari, hoc quidem est, in priores inimicitias relabi, ac in vacuum gratiam Dei, iuxta vitæ verbum accipere. Nó modo.n. ea gratia quam accepimus, si impurè, si incontinenter viuemus, nihil iuuamur, sed longè maiorem etiam inde acquirimus damnationem: quòd post tantum cognitionis lumen, post tantum cœleste donum, scientes & prudentes, in eadem relabamur mala. Quandiu igitur ad calcem non peruenimus: quandiu in vinea Domini operamur: quãdiu vndecima non elabitur hora, opus promoueamus: vitam rectam, cum omnique virtute coniunctã exer-

ceamus, vt ęternis illis perfruamur bonis. Si enĩ nos tũ, cũ adhuc omnibus malis onuſti eramus, apprehendit, ab omnique flagitiorum onere releuauit: quãtò magis iã ab his omnibus liberatos, bonaque noſtra qualiacũque, prõptè, & ex animo conferentes, non repudiabit? Nam ſi in eodẽ peccatorũ luto hærebimus: vel hæc ipſa incredulitatem in nobis parient. Nam vt defectus fidei, vitæ eſt cauſa peſſimæ, ſic item animus, vitiis contaminatus, vbi in profundum malorum venerit, contemnit. Vbi autem omnia Pſal 93.
contempſerit, ne credere quidem vult amplius: illudque Dauidicũ ſemper occinit: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Et, Labia noſtra à nobis ſunt, & quis noſter eſt Dominus? Ad extremum autẽ: Dicet inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus: omnis enim qui mala facit, ait Dominus, odit lucẽ & nõ venit ad lucẽ. Quandiu igitur largitatis & munificentiæ tẽpus eſt nemo animum deſpondeat. Tunc autem demùm deſperationis tempus erit vbi thalamus nuptialis claudetur, vbi illi, qui piè & ſanctè vixerunt, Abrahæ potientur ſinu. Nunc aũt tẽpus hoc nondum aduenit: nec dum enim theatrum ſolutum eſt, necdum ſtadiũ & curſus confectus: adhuc certamen feruet: nondum pręmia certaminis ſublata. Intendamus igitur vires, excitemus ſtudium, curſu opus eſt & eo vehemẽti: ipſa enim perfectio quæritur. Eam ergo vitam, quæ ſit optima, complectamur, rectæ fidei vitam honeſtam, & eã, quæ cum Dei mandatis coniũcta ſit, ſociemus. Si enim quis fidem ſe ha.

Margin notes: pſal 11. (beside "illudque Dauidicũ ſemper occinit"); Pſal. 13 (beside "bia noſtra à nobis ſunt")

bere dicit,viuit autem turpiter, hic vel eam ipsam fidem,& doctrinam suam, quá dicit se habere graui cõtumelia afficit,ac stultus puérque meritò habetur. Neque enim conuenit, virum semper circa elementa versari, neque sapienté in solis fundamentis iaciendis, omne tempus consumere,sed ad reliquas etiá ædificij partes, sese aliquando trásferre oportet, ipsamque súmitaté ac perfectionem,toti ædificio imponere.Si enim semper circa elementa versamur, si in solis fundamentis consistimus, sic quidem nihil vnquam proficiemus, sic plenum salutis ædificium construemus nunquam.Neque,si vt sapientes ędificatores,fundamentum ponemus vt iterum in eo cum D.Paulo superędificemus, ita ne sapientes quidem iudicabimur vnquam. Si ergò Christum amamus, vti quidem meritò amare debemus, virtutis ingrediamur iter,& si in aliquo delinquimus, ipsi ex nobis pœná sumamus.Neque gehennam metuamus tantùm, quantum illud,ne Deum offendamus, ne ve ex amico, inimicum nobis faciamus. Hoc enim omni gehenna grauius est, quando ille iratus, suum benignum à nobis auertit vultum ,in quo,quantum insit mali, paucis recognoscamus Si quis,latronem,aut alium quempiam maleficum, ad supplicium duci videns, Rex præsertim ipse,misericordia & pietate permotus,in redemptionem illius perditi hominis nõ vulgare aliquod precium,sed ex se natum vnigenitum filium, quem charissimum habeat, vt illius occidatur loco,tradat:neque solum e-

ius causa occidi illum patiatur, sed etiam omne crimen ab ipso nocente, in filium innocentem transferat, quò illum, qui iam ad vltimum supplicium ducebatur, seruet, ac ab omni infamia vindicet. Deinde post hæc omnia, vbi ad summum dignitatis gradum illum euexerit, post eã salutem, post eam gloriam, quæ nulla oratione dignè explicari potest, aliqua contumelia, ab illo, in quem tot contulerit beneficia, ille ipse Rex afficiatur: an non plures mortes hic potius siquidem aliquid mentis sanæ haberet, eligeret, quàm vt tam ingrati animi criminis obnoxius esse videatur: Atqui mutato nomine de nobis fabula narratur. Hoc igitur nobiscum & ipsi reputemus: summumque dolorem ob ea flagitia, quibus tam benignum & clementẽ dominum offendimus, corde & animo concipiamus Neque ideò, quod tanta toties à nobis iniuria affectus, summa sua patientia, ac longanimitate, nos perfert, animus efferamur: imó hoc ipsum maximè nos moueat atque terreat. Si enim quis, iuxta Domini præceptum, in dextram maxillam percussus, porrigat & sinistram, plus sua profectò patientia, & moderatione, inimicum percellit, quàm si sexcentos illi referat pugnos: aut si maledictis quis proscissus, nõ modo vicem non reddat, sed etiam homini inimico bona precetur, plus certè hominis petulãtis impudentiam confundit, quàm si multis probris illi vicem retulisset. Quod si in humanis, nostram insolentiam, patientia, & tollerãtia aliena, maximè confundit, quantò magis Dei Matt, 5.

patientia ; & longanimitas, noſtram improbitatem,ac inſolentiam percellere debet,quantóque magis metuendum eſt, ſi quotidiè peccantes nulla nos ſequitur diuina vindicta , ſed potius eius benignitas ac humanitas vbique fouet: ne, ea patientia , carbones congerantur in caput noſtrum,ne ve in diem iræ & vltionis,omnis hæc,quæ nulla oratione explicari poteſt,reponatur pœna.Hæc nobiſcum rectè expẽdentes,ante omnia peccata metuamus. In his enim eſt ſumma vltio : in his gehenna: in his infinita mala. Nec metuamus tantùm, ſed omni etiam ſtudio,& diligentia fugiamus,Deóque aſſiduè, in omnibus placere contendamus.In hoc enim ſitum eſt cœleſte regnum: in hoc vita æterna, in hoc mille bona. Hac enim ratione, eamque ſolã ob cauſam,& regno cœleſti potiri,& bona futura cõſequi poterimus,quib⁹ vtinã,gratia & miſericordia eius,potiamur omnes.Etſi enĩ prouocat nos ipſe,etſi vult ſaluos fieri omnes,tamẽ & nos ipſi ſupplices illi ſim⁹:recõciliemur Deo: neque ab illo reſiliamus vnquã , ſed potius ſpe, & animo toto , ad eum erigamur . Ne, inquit
2.Cor.6. Paulus, in vanum gratiam accipiamus . Non enim;quia obſecrat;ait Chryſoſtomus,non,quia legatos ſupplices mittit, propterea negligentes eſſe debemus , ſed propter illud ipſum, magis etiam cõtendamus,vt placeamus illi & ſpiritualem mercedem congeramus. Etſi enim ſalutis noſtræ princeps cauſa gratia eſt,tamen & ille eiuſdem ſalutis auctor efficitur, qui multis præclarè geſtis,multis ſudoribus,eam ſibi com-

parat, ac quasi manibus prehendit. Si autẽ quis, vltra hæc, quæ dicta sunt, hæc ita interpretari velit, se non in vacuum gratiam Dei accepisse, hoc est, nulla ex parte se in ea spirituali gratia offendisse, nulloque modo illa abusum esse, ne hic quidem planè à vero huius loci sensu aberrabit: cùm & illi, qui donum linguarum acceperant, aliquãdo eo se superbius efferentes, vehementer reprehensi sunt. Contingit enim sæpius donis spiritualibus, non ita, vt par est, vti. Nos igitur in charismatibus, iuxta præceptum Pauli, irreprehensibiles simus, vt nulla detur offensio cuiquam, vt non vituperetur ministeriũ nostrum, in laboribus multis, in vigilijs, in ieiuniis in castitate, dũque supersumus, quæ spiritus sũt, operemur, omnéq; hoc peregrinationis nostræ reliquũ tempus, in timore & veritate, in virtute Dei, sanctè, & piè, transigamus: omnia nostra, in Deum omnium bonorum auctorem locupletissimum, referentes, omniaque præclarè gesta, ita vti æquum est, & vti decet, illi adscribentes. 2. Cor 11.

NEQVE NIMIS DE GRATIA DEI PRAEſumendum, neque deſperandum eſſe.

CAPVT. VI.

EXTO loco docetis oportere quidem, Chriſtianum hominem, in bonis operibus ſeſe exercere, neque tamen in illis nimiũ confidendum eſſe. Dicit enim Dauid: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine. Cui reſpondentes illud dicimus, Fidem principalem quidem eſſe, ac fundamenti inſtar: opera autem veluti id quòd natura ſua fidem conſequi debet. Neceſſaria autẽ ad ſalutem eadem opera eſſe dicimus, propter domini præceptum, mercedem, ęternæque vitæ præmiũ, reportantibus omnib' iis, qui ſe ita, vt oportet, in illis exercuerit. Illa item verè bona opera eſſe iudicamus, quæ à vera & recta fide ſeiuncta non ſunt. Dicimus item, neminem debere in ſolis bonis operibus confidere, aut ex illis ſeſe nimis, more Phariſaico, efferre: ſed etſi omnia fecerimus, iuxta tamen præceptũ Domini, ſeruos nos inutiles dicere debemus. Omnia ſiquidem nos iuſtitiæ illi quę ex Deo eſt, primo, & pricipaliter accepta

Pſal. 142.

Luc 17.

referre oportet: cùm id, quòd nos ipsi conferimus, paruum quid, aut planè, si cū diuina munificentia conferatur, nihil sit. Quod quidem pulchrè à sancto Chrysostomo in hunc explicatur modum: Ne inquit, ociosos nos introducat in regnum cœleste dixit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Non igitur de bonis operibus superbè aut magnificè se efferre oportet, explere autē illa maximè est necessariū: sine enim bonis operibus, saluari omninò impossibile est. Si enim Christo Domino (nos illis verbis monenti, Si hæc, inquit, scitis, beati eritis si feceritis ea) parebimus magnā profecto vtilitatem inde percipiemus. Oportet enim post cœleste donum, ac benignissimi parentis munificentiam, nostra item qualiacūque sequi bona opera. Nam si solam infirmitatem nostram prætexímus, si ipsam bonitatem Dei iactamus, ea autem quæ in nobis sunt prętermittimus, hac quidem ratione nullam ex ea opinione consequemur vtilitatem. Quomodo enim Deo nulla ex parte placato, eius, ad curādas peccatorum nostrorum cicatrices, opem & misericordiam implorabimus, Audiamus, quæso diuum Chrysostomum, illa Psalmi verba interpretantem: De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Hinc ait, duo discimus. Primùm, non posse nos simpliciter quidquam à Deo impetrare, nisi ipsa nostra, primò in medium attulerimus. Primò enim dicit, clamaui, tum demū infert, & exaudisti me. Secundum autem perseuerantem ora-

1. Pet. 5.

Ioan. 13.

Psal. 129.

tioné, lachrymíſque plenam, ad flectendú cœleſtem patrem, vt votis noſtris annuat, magná vim habere. Ne autem dicat quis, peccatorem ſe eſſe, ac ſexcẽtis inquinatum ſordibus, & ideo nec poſſe, nec audere ad Deum accedere, ab eoque ſupplex veniam petere, eiúſque nomen ſanctiſſimum inuocare: eam excuſationem cõſequenti aufert oratione: Si iniquitates, inquit, obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit? Ac ſi diceret: nemo. Non enim quiſquam mortalium poteſt, non, ſi illi exacta totius vitæ geſtorum ratio ſit referenda, ante Deum conſiſtere: non venia, & beneuolentia eius, dignus inueniri. Vbi enim miſericordiam ab eius iuſtitia ſeiunxeris, vbi ipſe iuſtus iudex iuſtam, in manus ceperit cauſæ noſtræ lancem, vt in ea pœnas peccatis noſtris debitas reponat, quis erit, qui ſe huic ſententiæ credat? qui eam ſuſtinere poſſit? & qui non potiùs certum contra ſe expectet decretum, certum interitum? Hęc autem eò dicimus, non quo ignauiæ & ſocordiæ feneſtras aperiamus: ſed eos conſolantes, qui cadunt in deſperationem. Quis enim gloriari poteſt mundum ſe cor habere? Aut quis poteſt liberè profiteri ſe abſque peccato eſſe? Ná quid de aliis dicam, ſi vel ipſum Paulum in medium adduxero, & eorum quæ fecit rationem, ſummo iure ab eo popoſcero: non profectò poterit ſuſtinere, non tantæ rationi par eſſe. Quid
Acto.22 enim poterit dicere? Prophetas legit abundantiùs cæteris, vt qui legis patrum diligens eſſet æmulator: ſigna vidit quæ fiebant: neque ta-

men prius credidit, quàm illa ipsa horrenda vi-
sione, in terram deiectus, & prostratus est, vo-
céque mirabili cœlitus delata, perculsus. Quod
priusquam fieret, tanquam torrens quidam
agens & vertens miscebat & confundebat om-
nia. Quid coriphæum illum Apostolici colle-
gij Petrum, post innumerabilia quæ vidit mi-
racula, post tam amicam & sollicitam ipsius
Christi præmonitionem, an non ob triplicem Mat. 26.
illum abnegationis lapsum arguet? Nisi igitur
magnus ille iudex misericordia & pietate sua
potiùs quàm exacta censura, nobiscum examẽ
facere voluerit, nemo certè erit, qui iudicium
eius sustinere possit: nemo qui debitor non re-
maneat. Vnde Paulus dicebat: nihil mihi con- 1. Cor. 4.
scius sum, neque tamen in eo iustificatus sum.
Et Propheta: Si iniquitates obseruaueris do- Psal. 129.
mine, domine quis sustinebit? Neque frustra
aut superflue, bis idem repetit verbum, Domi-
ne: sed ex summa quadam admiratione, & stu-
pore, immensæ eius clementiæ, infinitæ maie-
statis, vastique pelagi bonitatis eius. Sciebat e-
nim rectè, sciebat, quàm in multis offendimus
omnes, & quod etiam ea, quæ nobis parua de-
licta vidẽtur, apud illius iustum Tribunal ma-
gnam mereãtur pœnã. Quoniã, inquit, apud te Psal. 129.
propitiatio est, hoc est, non in nostris rectè fa-
ctis, sed in tua bonitate situ est, vt tantam effu-
giamus dãnationẽ: nisi enim tuæ benignæ pie-
tatis participes facti fuerimus, nostræ certe vi-
res & merita, nunquã à tua futura ira nos eripe-
re poterũt. Quãuis enim nũc par sit misericor-

dia & iustitia tua,ac vtroque ex ęquo abundes,
tamē illa magis,quàm hac,vti soles. Hoc enim
ipse profiteris: Ego sum,qui deleo iniquitates,
Esaiæ. 43. id est,hoc est meum proprium,hoc meæ boni-
tatis peculiare opus. Sis quantumuis iustus,
abundes meritis,nunquam tamen illa,nisi cum
mea misericordia & humanitate coniungan-
tur,erūt tanti,vt te ab æterna damnatione vin-
dicare possint. Et alio loco: Ego suffero vos:
verè enim apud Dominum misericordia, vera
apud eum est propitiatio, ideo in accipienda
ratione est munificus,& liberalis. Propter no-
men tuū, inquit,sustinui te Domine,quasi di-
Psal. 129. ceret: Propter nomen tuum plenū humanita-
tis & pietatis,expectaui salutem & redemptio-
nem meā:nam si ad mea respexissem,iam olim
desperassem,iam olim omnem fiduciam abie-
cissem:nunc autem legi tuæ adhærens,& man-
data tua implens,meliorem concipio spem. Tu
Esa. 55. enim dixisti: Quantum distat cœlum à terra,
tantum consilia mea à consiliis vestris distin-
cta sunt, & viæ meæ, à viis vestris remotæ. Et
Psal. 102. iterū:Secundum altitudinem cœli à terra,con-
firmauit dominus misericordiam suam, super
timentes ipsum, hoc est non eos tantum ser-
uaui,qui se rectè gesserūt:sed peccatoribus etiā
peperci,ac inter eorū quotidiana delicta, meā
in eos diuinā curam,illorúmque gubernationē
magnificè ostendi. Et apud Ezechielem dicit
Ezech. 36. Non propter vos ego facio,sed propter nomē
meum,ne prophanetur inter gentes.Nos enim
inquit Propheta,non sumus digni,vt seruemur

neque nobis virtus noſtra magnam ſpē pollicetur:propter autem ipſum nomen tuū, optatam expectauimus ſalutem. Hæcque vnica nobis,eaque certiſſima relicta eſt ſalutis & incolumitatis ſpes, & quaſi ſacra anchora:ſi pœnitebimus,Dei pietatem & humanitatē nos cōſecuturos.Si enim audieritis, inquit ſcriptura, Eſaiæ.1.
bona terræ comedetis,ſanctáque promiſſa hæreditate adire poteritis.Neque omninò deſperādum eſt,neque vnquam animo concidendū: ſi ſexcentæ ſint minæ, ſi ſexcenti terrores, qui nos in deſperationem adducere velint, certiſſimámque mortē nobis ob oculos ponant:omnia enim ſummo illi Parenti ſunt facilia,& expedita,ac ea , quæ hominibus plerúmque impoſſibilia eſſe vidētur,ab eo facillimè explicātur.Apud eū enim eſt fons vitæ& redēptionis, pelagus ſalutis,perpetuò ſcaturiēs, inexauſtúſque benignitatis theſaur⁹.Vbi.n.eſt miſericordia, illic eſt etiā redemptio.Nec ſimpliciter redemptio,ſed multa, & copioſa, ſed ipſum immenſum clementiæ pelagus. Et ſi ergo ſimus à peccatis proditi,non tamē oportet animo cōcidere,nec deſperare. In eo enim tribunali, in quo vera pietas & benignitas præſidet,nō omnia exactè computātur, non omnia ad rationē reuocantur,iudice,propter magnam ſuam miſericordiam,&ad parcendum facilitatem,multa prætermittente:multa condonante. Huiuſcemodi enim eſt Deus:nempè qui aſſiduè miſeretur, ſemper condonat: miſericors enim ,& miſerator eſt:& qui omnibus pœnitentibus,ac

pro viribus ſuis in bonis operibus ſe exercentibus, præſentem confert ſalutem. Cùm igitur talis & tantus ſit, ac vbiq; diffuſa eſt clementię eius magnitudo, apudq́; eũ vera eſt miſericordia, copioſa redemptio: clarum eſt eum populum ſuum ſeruaturum, nec vnquam æterna dãnatione puniturum. Conferamus igitur, cum omni ſtudio ac prudentia, ea quæ noſtra ſunt & ille viciſſim perbenignè & munificè, ſua in nos impendet, vt potè cuius eſt immenſa miſericordia, ineffabilis bonitas. Vera enim ſapientia eſt, vita laudabilis, in oculíſque Dei caſta, & munda, ſeſeq; humilians & deiiciens. Illi autẽ qui ſine omni pœnitentia in peccatis perſiſtũt: qui terram ventrémque ſolũ aſpiciunt: qui in fœdo voluptatum volutantur cœno: qui cœlum aſpiciunt nunquam: qui miſericordiã Dei nõ quærunt, ægri ſunt: cumq́; grauiſſimè infirmentur, ne hoc quidem perſentiunt: ſed omninò ſanos ſe eſſe putant. Cùm melius ſit, in quouis fœdiſſimo volutari luto, quàm cœno peccatorum inuolui: nam illi quidem facilè lauari poſſunt: his autem, qui ſe peccatis in eum modum contaminãt, niſi eam fœditatem non hac ſenſibili aqua, ſed multi laboris & tẽporis pœnitẽtia multis lachrymis, multo ſudore, & ſimilibus ſpiritualibus expiationibꝰ emundent, certiſſimũ eſt propoſitũ exitiũ. Quam quidẽ nos veram pœnitentiam, atq; ſatisfactionẽ eſſe putamus, & nõ eam, vt dicitis, quæ peccata pecunia redimat. Nã qui ſe tali quæſtu contaminat hic quidem diuinam irã grauiſſimè prouocat,

ſexcentas in ſe congerit calamitates, iuſtamq́; Dei vindictam effugiet nunquam. Peccata autem talis, quomodo remittet? cùm eius praua intentio quæſtum potiùs, quàm peccatoris ſalutem, ſibi proponat? Ná illę quidé ſordes, quę corpus extra inquinãt, facilè delentur, hæ verò quæ intus animo cõcipiuntur, vix, & cum magno labore, eluuntur. Ex corde enim prodeũt, ait Dominus, cogitationes prauæ, homicidia, Matt. 15.
adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia blaſphemiæ, & ſimilia. Quare & Propheta ſup Pſal. 50.
plex Deum rogat: Cor mundum crea in me Deus. Et alius nos hortatur: Munda à malicia Ierem. 4.
cor tuũ ô Hieruſalem. Quo ipſo loco, quid noſtrum, quid item Dei ſit, nobis præclare innuitur. Et alio loco: Beati mundo corde, quoniam Matt 5.
ipſi Deum videbunt. Emundemur igitur, quátum vires & facultas noſtra patitur, méſq; noſtra capit. Qua autem ratione: docet idem Dominus: Lauamini: mundi eſtote: auferte malum Eſaiæ 1.
cogitationum veſtrarum ab oculis meis: & ne efficiamini ſimiles ſepulchris dealbatis: vt in oculis tantum hominum mundi & innoxij ſitis: ſed ita auferte, tanquam Deum arbitrum & inſpectorem rerum omnium veſtrarum habeatis. Quieſcite peruersè agere: diſcite benè Matt. 23.
facere. Si fuerint peccata veſtra vt coccinum; quaſi nix dealbabuntur. Vides primum opus eſſe, vt nos ipſi lauemus nos, & tunc demum, à Deo dealbamur. Nemo autem, etſi in profundum peccatorum deuenerit, deſperare debet: nõ, ſi in habitũ & naturã ipſam vitia tranſierint: nõ-

dum tamen planè animo concidendum est: eã enim ob caussam eorum colorum exemplis vtitur, qui non sola superficiétenus hærent: sed penitus totam rem ingrediuntur: tamen in cõtrariam etiam constitutioné transire posse docet. Si fuerint, inquit, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus: veluti lana alba efficientur. Non aliud talibus exemplis docere, quàm præclarum nobis benè sperandi argumentum adferre volens. Contendamus igitur quantum possumus omnes, mundi simus, bona opera complectamur, neque festucam alterius: sed nostram trabem, ex oculis nostris eiicere curemus. Sic enim demum gratia & misericordia Dei futurorum bonorum participes dignè effici poterimus: spésque nostra, nos non confundet. Magna enim bonorum operum, magna pœnitentiæ vis est. Siquidem ita fedè contaminatos, sic puros & nitentes, per hæc ipsa nos Deus efficit. Neque tamen dum bona opera laudamus, id agimus, vt ex his efferamur, aut totam fiduciam in illis reponamus, multum enim in hac parte peccaremus: sed ita ea coli volumus, vt quæ fidem natura sua consequãtur: vt quæ ad salutem planè necessaria sunt: & ad quæ iuxta cuiusque vires exercenda, omnes præcepto Dei obligantur. Si enim illi qui in nomine IESV dæmonia, eiecerunt, Prophetarunt, quòd tamen vitam huic fidei respondentem non habuerunt, à Domino reiiciuntur: quantò magis si negligentes fuerimus, eadem illa vox nobis

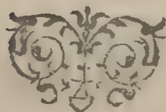
Esaiæ. 1.

nobis item metuenda erit: Non noui vos. Credamus igitur rectè ad laudẽ gloriamque, eius: ſed & viuamus honeſtè; hocque idem ad eandem laudem & gloriam eius referamus; cùm alterum ſine altero nullo modo quicquã prodeſſe poſſit, obeſſe autem quàm plurimùm. Si enim rectè de ipſo ſentientes, honeſtè iuxta eius præcepta non viuimus; tum hac demùm ratione duplici contumelia illum afficimus, quòd cùm eum dominum & magiſtrum eſſe recognoſcamus, contemnamus tamen; nec eius horrendum tribunal exhorreſcamus. Nam ſi Gręci, & hi, qui foris ſunt, impurè viuunt, hoc quidem mirum non eſt, neque tanta animaduerſione dignum: eos autem qui Chriſto nomina ſua dederunt, qui tantis myſteriis conſignati ſunt, tãtæque gloriæ participes facti, improbè & turpiter viuere, hoc verò omnium eſt indigniſſimum, hoc non ferendum, hoc nulla venia aut miſericordia dignum. Sin verò vti quidam putant, ſummæ illi, & quæ omni menſura caret, miſericordiæ Dei confidimus, ſolaque gratia Dei, ipſi ſtupidi & ingrati, ſaluari ſperamus, hoc quidem nullo vnquam pacto fiet, neque ea præſumptio nobis aliquid vtilitatis adferet. Vel noſtra ſaltem comparemus, etiam ſi nihil ſit noſtrum, quod planè perfectũ ſit: confert tamen aliquid, mentemque ac ſententiam noſtram, qualis ſit, indicat, quòd grati, quòd Dei præceptis parentes ſumus, quòd ea, quæ recta, & honeſta ſunt, ſequimur, ne veluti ſtupidi quidam, & ſenſus expertes, ignaui &

Græcè ſic καὶ ἄλλως συγκεινόμεθα τὰ παρ' ἡμῶν εἰ καὶ ὡς τὴν τελειὰν φθάσοι, οὐδέν ἐστι, πλὴν συντελοῦσι, καὶ τὴν γνώμην ἐνδεικνύουσιν ἡμῶν ὅτι εὐχάριστοι, &c.

Statuat igitur sagax lector, de loci sententia, quod vult mihi nihil certi in mentem venit. Basilius in Psal. 33.

ociosi, in paradisum transferamur. Quod certè nunquam, nisi prius nostros qualescunque conatus, cum Dei gratia coniunxerimus, consequi poterimus. Vbi enim peccatis adhęremus, stulti & amentes meritò censemur: vt qui illis rebus adhæreamus, quæ non modo nos iuuare nihil possunt, sed ne ipsum esse suum habent, nihilque penitus sunt, quęque omninò fugere & odisse debebamus, vt potè, quæ & Deum nobis offensum reddunt, & nos ipsos longissimè ab eo remouent. Quotiesque nobis peccãdum est, cogitemus primùm, mentéque concipiamus, tremendum, & ineffabile illud Christi tribunal, vbi in alto & sublimi solio, ipse iustus iudex considebit, assistet autem illi vniuersa creatura, gloriam & maiestatem eius reuerita, ob eam, quę illi omnium dictorum & factorum reddenda erit, rationem.

DE NVMERO ET NATVRA SACRAMENTORVM.

CAPVT VII.

SEPTIMVM Caput confeßionis vestræ illud docet, vnam sanctam Ecclesiam Catholicam vos sequi. Sacra item Ecclesiæ Sacramenta, cærimonias demũ, & sacrificia, ritè, & legitimè administrare. Ad quod illud dicimus, præclarè nobis sanctos tradidisse Patres, vnam Sanctam Catholicam, & Apostolicam totius populi Christiani Ecclesiam esse: eorum hominum, qui ea omnia quæ legibus antiquis perscripta sunt, à sacrisque Canonibus definita, ab ipso denique Spiritu Dei per Sanctos Patres sancita, & firmata, piè & sanctè seruant & tuentur. In ea item ipsa Catholica & Orthodoxa Ecclesia septem diuina Sacramenta esse: baptismum scilicet, sacri vnguenti vnctionem, sacram communionem, ordinem, matrimonium, pœnitentiam, & extremæ vnctionis oleum. Nam cùm dona Spiritus sancti teste Isaia, septem sint, septem item Sacramenta, quæ ab eodem Spiritu sancto vim efficiendi habent, sint oportet. Non plura autem nec pauciora esse, vel ipsa plena rei partitio demõstrat. Omne enim Sacramentũ, vel ad generationẽ & propagationem hominũ refertur, & tales sunt illæ, quæ in

Domino suscipiũtur nuptiæ: vel ad consequẽdam ęternã salutẽ,& talis est sacerdotalis ordo, & ea, quæ per ipsos sacerdotes, vel in ipsis sacerdotibus efficiuntur: quę vel omnibus inseruiunt,&communia sunt, &talis est baptismus, confirmatio,extrema vnctio, communio item sacra: vel quibusdam tantùm,talis autem est,in consecratis quidem Deo sacer ordo, ipsaque consecratio, vti in laicis diximus esse nuptias: in his autem qui post baptismum delinquunt, pœnitentia, ac extrema sacro oleo perunctio: quæ veluti medicinæ quædam lapsis post peccatum sunt relictæ, vt vel ipsam remissionem peccatorum conferãt, vel reliquias earum sordium, quæ per pœnitentiam expurgatæ non sunt,emundent. Sacramenta autem hæc dicuntur,quod in sensibilibus signis & symbolis,spirituales & arcanos contineant effectus. Quæ quidem omnia Sacramenta sacra sanciuntur Scriptura, certamque ac definitam materiam, & formam,efficientem item,aut potiùs dicam, instrumentalem habent causam. Vti baptismi quidem, materia est aqua, forma autem, verba sacerdotis illa:Baptisetur seruus Dei, in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti: instrumentalis autem causa sacerdos est: nisi quid aliud præceps necessitas exposcat: nam, & tum ab alio,quàm à sacerdote collatus baptismus, vim suam retinet. Similiter autem & in aliis omnibus, certam itidem materiam & formam, instrumentalemque causam, similiaque omnia inuenire licet. Baptismus igitur, nos per Spiri-

tum sanctū regenerat. Nam cùm mundā illā & impassibilem generationem nostram, vitio primi parentis nostri, perdiderimus, in iniquitatibusque nostris concipiamur, iuxta magni Regis quærelam, & in peccatis conceperit vnumquenque nostrum mater nostra, datum est lauacrum diuinum, ad eluēdas eas maculas, quod eas emundet & expurget sordes, sacer inquam baptismus. Sacrum porrò chrysma, siue confirmatio, primum illud sigillum imprimit, ipsamque imaginem diuinam, in nobis renouat, roburque animæ auget, quæ omnia inobedientia primi nostri parentis, vel perdita, vel labefactata in nobis fuerunt. Quare ipsius Spiritus sancti nobis confert virtutem, eiusque bono odore nos prolixè perfundit: estque Christi nota atque sigillum. Sacra verò communio, nos cū Christo iungit: per eamque veri corporis, & sanguinis eius, participes efficimur. Et vt per illam lethalem escam, omnes mortui sumus, ipsoque paradiso exuti, & ab omni diuina consuetudine exclusi, ita per corporis & sanguinis IESV Christi spirituale alimentum, vitæ item ęternæ restituimur, & corruptionem quidem deponentes, cum ipso immortali Deo coniungimur, qui propter nos carne nostra mortalis fieri voluit. Sacer autem ordo, ea potestate & facultate nos donat, qua est ipse pręditus, qui fecit & creauit nos. Cùm enim nihil earum rerum quæ sunt, sine ipso esse possit, ea caussa in mundum venit, vt nos ad benè beatéque viuēdum deducat, eam ipsam vim & facultatem,

Vniuersa hæc descriptio Sacramētorū sumpta est ex libro Simonis Thessalonicens. de septē Ecclesiæ Sacramētis ex Capite primo.

Psal. 50.

quam propter nos ſuſcepit, & in noſtra exercuit natura, nobis item in ſacerdotali reliquit ordine, per quem omnia nobis conficiuntur ſacra, & ſine quo nihil ſacrum, nihil Deo dignú eſſe poteſt. Et quemadmodum à principio omnium rerum, quæ ſub aſpectum cadūt, nos dominos & principes conſtituit, ita nunc longè excellentius per ſacerdotium, ipſoſque Sacerdotes, principes nos & præſides eſſe voluit, cœli enim ipſius claues Apoſtolis, illiſque omnibus, qui perpetua ſucceſſione in eorum loca ſuffici debebant, credidit. Nuptiæ verò condeſcenſionis cuiuſdam & indulgētiæ diuinæ, hîc in hac mortali vita eſſe videntur, ob liberorum ſuſceptionem, donec vniuerſitas hæc cum ſua corruptione conſiſtat. Neque enim voluit Deus, vt more belluarum, ex fluxu & ſordibus homo cōcipiatur, verùm cùm ſpontè in mortem prolapſus eſſet, permiſit Deus, vt more reliquarum animātium, ſucceſſionem ſuam propaget, vt vel hinc ſaltem cognoſcat, in quem ſtatum, per inobedientiam parentum ſuorum coniectus ſit, donec reſuſcitet nos, ac priori immortalitati reſtituat, ille qui natura ſua immortalis, propter nos mortuus eſt & reſurrexit. Propterea & ipſe benedixit nuptiis, vt non ſine cœleſti benedictione, ortus noſtri initia & principia iaciantur. Pœnitentia verò correctionem, & reſtaurationem à lapſu efficit. Quandoquidem poſt ſacrum Baptiſma, nulla iam alia curatio ſupereſt, quæ ſit purè gratuita, & ex dono, ſine certaminibus, ſine la-

boribus nostris, præter eam, quæ fit per conuersionem, per lachrymas, eorumque delictorum, quibus Deum offendimus, plenam detectionem, ac per ipsam peccatorum fugam. In quo solo remedio & curatione, remissionis peccatorum, nobis relictum est donum. Vnde & monachatus ipse eorum, qui ita vt dignum est, ea vocatione vtuntur, profluxit, qui nihil aliud est, quàm veræ pœnitentię professio, pignus atque arrabo. Sacrum verò oleum, siue vltima vnctio, nobis diuinitus tradita, & ipsa est diuinum Sacramentum, atque cerimonia, diuinæ nobis misericordiæ Typum repræsentans, quę in redemptionem & sanctificationem illis, qui à peccatis conuertuntur conferri solet, proptereaque & ipsa remissionem peccatorum præbet, & ex multis infirmitatibus nos subleuat, eosque, qui illa dignè vtuntur, sanctificat. Et hæc quidem omnia salutis nostræ remedia, ipse IESVS Christus Deus & dominus noster nobis tradidit, & sancti eius Apostoli. Nam cùm ex duplici natura constemus anima, inquam, & corpore, dupliciter item hæc remedia nobis tradita sunt: vti reuera & ipse IESVS Christus, duplex quodammodo nostra caussà fieri voluit, Deus, inquam, & homo, quatenus inuisibili quidem gratia Spiritus Sancti, inuisibili modo spiritualiter, animas nostras sanctificet, rebus autē sensibilibus aqua, inquam, oleo, pane & vino, & cæteris similibus, spiritu Dei sanctificatis, emundentur, & sanctificentur corpora omniū

noſtrum: vt ſic omni ex parte nos ſaluet, ad eamque perfectionem, in qua nos olim creauerat, iterum reſtituat. Quo item modo aliquãdo à mortuis excitabit, vt vnuſquiſque recipiat, prout geſſit in corpore ſuo. Et de Sacramentis quidem, quid vnumquodque ſit, quantumque ad ſalutem conferat, hactenus à nobis dictum ſit. Vnde autem ſingula principium acceperint, nunc paucis exponamus. Matrimonium igitur imprimis ab ipſo Deo omnium rerum omnipotente auctore, ab initio conſtitutum, ſancitumque eſt, tum, cùm in paradiſo Adamum cum Eua coniunxit. Poſt verò, vbi mundo ſalus apparuit, ab ipſo Chriſto IESV confirmatum, partim, dum primo miraculo,
Deut.24. Matth.19. conuerſę aquę in vinũ, honeſtatur, partim dum Moſaica lex, quæ dato libro repudij, vxorẽ dimittere permittebat, in ea parte clarè perficitur illudq; docetur, à principio ſic nõ fuiſſe, ſed propter duritiã cordis eorum, qui legẽ acceperant, id conceſſum eſſe. Et illis item verbis: Quos Deus coniunxit, hominem ſeparare non debere.
Hebr.13. Epheſ.5. Sed & Apoſtolus, Honorabile connubium in omnibus, & thorum immaculatum eſſe docuit, magnumque Sacramentum inter Chriſtũ & Eccleſiam eſſe pronunciauit. Sic à principio quidem creationis Sacramentum hoc inſtitutum eſt. In nouo autem, ita vti dictum eſt, teſtamento confirmatum. Sacer autem ordo, vt interim illud quod ante datam legem fuit, vmbratile ſacerdotium, propter traditionis obſcuritatem prætermittatur, ab ipſo vniuerſitatis

Domino, in Moyse & Aarone clarissimè, vnà cum ipso verbo Dei cultu institutum fuit, ipsi legali cultui, per omnia respondens. Illi autem, qui in lege gratiæ hoc tali honore digni habiti sunt, primum quidem ad eam rem ab ipso Dei filio, vti quidem ipsa testatur sacra scriptura, delecti sunt, qui in hunc modum suos compellat discipulos: Non vos, ait, me elegistis, sed ego elegi vos de mundo. Deinde verò in ipso Pentecostes die, descendente super illos Spiritu sancto, eosque Sacerdotes & Pontifices creante, perficiuntur atque consecrantur, qui ipsi postea eos omnes, qui eorum successores futuri erant, per manuum impositionem consecrarunt, tantique doni participes effecerunt. Sacrum verò nouæ legis Baptisma, vt alia illa veteris legis baptismata, quæ vmbram tantum futurorum bonorum, non rem ipsam habebant, prætermittamus, tam facto, quàm verbo nobis Matth. 3.
ab ipso Domino traditum est. Facto quidem & exemplo tum, cùm in Iordane baptisari voluit, verbo autem, tum cùm super omnes cœlos ascensurus, duodecim illos præstantissimos viros, in orbem vniuersum cum ea legatione misit. Matt. 28.
Euntes, docete omnes gentes, baptisantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Sacræ porrò vnctionis Sacramentum, etsi quidem verbis sacræ scripturæ non explicetur, ab ipsis tamen Christi Dei discipulis nobis traditum esse certum est, sacer siquidem Dionisius, diuinorum mysteriorum princeps, hoc ita esse proculdubio à D. Paulo instructus, in sacris

ſuis ſcriptis nobis tradidit. Quem virum, meritò primo loco poſt ſanctos Apoſtolos, ſacra veneratur Eccleſia. Sanctiſſimum autem inter omnia ſacra arcana, communionis ſacramentum, typicè quidem, & in figura, omnibus illis deſignabatur legalibus ſacrificiis, verè autem, & re ipſa à Domino ad mortem pro nobis ituro, ante illam ipſam veſperam, quo legitimum Paſcha cum ſuis manducauit myſticis, traditum eſt. Tum enim iuxta ritum à Moyſe perſcriptum, cœna facta, nouum nobis tradidit ſacrificium, panem frangens, ac inter eos qui menſę aſſidebant, diuidens, propriamque carnem appellans: ſimiliterque calicem, plenum vino, aqua mixto & temperato, illudque miſtum, verum & proprium ſanguinem ſuum re ipſa eſſe denuncians, illiſque porrigens, ac ita eos in ſui memoriam facere perpetuis temporibus præcipiens: illud ſcientes, quod quotieſcunque hoc ipſum facturi eſſent, toties Domini & Magiſtri ſui mortem annunciaturi erant. Sacrum verò pœnitentiæ ſacramentum, typicè quidem, & in figura in illis omnibus ſacrificiis, quæ in lege Moyſes pro peccato offerri iuſſerat, adumbratum fuit, verè autem, & perfectè ab ipſo Domino tum inſtitutum, cùm eam ipſam poteſtatem remittendi peccata ſuis
Ioan.20. tradidit diſcipulis, dicens, Quorum remiſeritis peccata, remittentur illis, quorum retinueritis,
Mat.16. retenta ſunt. Et pręcipuè Petro excellenti quodam modo, promittens ſe illi daturum claues regni cœleſtis, vt quæcunque ligauerit ſuper

terram, ligata ſint & in cœlo, & quęcunque ſoluerit ſuper terram, ſoluta eſſent & in cœlis: Cùm enim Petrus interrogaſſet, ſeptieſne an pluries, fratri peccanti delicta condonaret? reſpondit Dominus: Non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties, imò toties, quoties peccauerit, condonandum illi eſſe. Extremam autem vnctioné, etſi conſentaneum eſt, ab aliis quoque Apoſtolis profectam eſſe, manifeſtiſſimè tamen à ſancto Iacobo, in eius catholica Epiſtola traditur: Triſtatur aliquis veſtrum, oret, æquo animo eſt, pſallat: Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Et hæc quidem ille ſic ordinauit: indeque vſque ad noſtra tempora hæc, ita, vti ab illo inſtituta ſunt, à nobis ſanctè, & integrè ſeruantur. Hæc igitur ſunt Eccleſiæ Dei Sacramenta, totque numero, hocque modo & ratione, quo dictú eſt, nobis tradita: quibus, qui dignè perficiuntur, participes fiunt diuinorum ac cœleſtiũ donorum. Scire autem nos oportet, omniũ eorum ſacramentorum principem quaſi, & omnia conficientem, ſanctiſſimam & glorioſam morté Domini noſtri IESV Chriſti cauſſam eſſe, ex qua, & per quam, in omnes qui modo eius participes efficiuntur, vniuerſa hęc dona, & gratiæ promanãt, atque profluunt. Quo auté modo & ratione id fiat, alterius negocij & inſtituti

potius est, quàm præsentis, quod longè alium scopum, & finem habet explicare.

DE MINISTRIS ECCLESIÆ, ET EORVM HONORE.

CAPVT VIII.

OCTAVVM caput confessionis vestræ testatur. Quamuis Ecclesia Dei sit congregatio fidelium atque sanctorū, nihilominus sacramenta, etsi à prauis, & hypocritis administrentur ministris, ea non vitiari, neque quicquam illis, qui per illa sanctificantur, propter ministrorum prauitatem, iuxta Euangelicum dictū, decedere: Super cathedram Moysi, sederunt Scribæ & Pharisęi, &c. Dicimus igitur & nos,
Matt.23. etiam per improbos, & indignos ministros, sacramenta rectè confici, ipsos tamen ministros, nihil illis iuuari, imò maximo inde damno affici. Eos tamen, qui per manus eorum, ita sacramenta accipiunt, eandem nihilominus vtilitatem percipere, ac eodem planè modo sanctificari. Dei enim gratia est, quæ etiam per indignos ministros operatur, & quæ ipsa perficit sacramenta omnia. Quare & eos ipsos ministros, qualescunque illi sint, colendos esse docemus, ne pretextu hypocritarum (fuit enim & Iudas inter Apostolos) eos, qui probi & hone-

ſti ſunt, contemnamus. Exponens enim D. Chryſoſtomus Epiſtolam ad Timoth. ſic inquit: Qui honorat, inquit, ſacerdotem, Deum quoque honorat: qui verò ſacerdotem ſpernit, ad id ſenſim prolabitur, vt in Deum ipſum aliquando contumelioſus euadat. Qui vos inquit, ſuſcipit, me ſuſcipit: Et qui vos ſpernit, me ſpernit. Et ſacerdotes, ait ſcriptura, eius, in honore habete. Hinc Iudæi Deum ſpernere di- Eccleſ. 7.
dicerunt, quia Moyſen contempſerunt, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè ſacerdoti afficitur, longè maiore pietate Deum reuerebitur. Etſi enim malus fuerit ſacerdos quiſpiam, attendit Deus, quòd ſui gratia illum etiam, qui dignus honore non eſt, obſequiis foues, ipſeque tibi præmia exſoluet. Si enim qui Matt. 10.
Prophetam in nomine Prophetæ ſuſcipit, mercedem Prophetę accipiet, profectò & qui cedit, & obtemperat ſacerdoti, eumque propter dominum honorat, & ipſe à domino benedicetur, mercedeque ſua non deſtituetur. Super cathedram, inquit, Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: Omnia ergò quæcunque dixerint vobis facere, facite, ſecundum autem opera eorũ ne faciatis. An ignoras quid ſit ſacerdos? An- Malac. 2.
gelus vtique Domini eſt, non ex ſe ipſo loquitur, ſi deſpicis, non illum deſpicis, ſed Deum qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies, cõſtat, Deum fuiſſe illius ordinationis authorem? Niſi enim tu hanc habeas fidem & opinionem, ſpes tua inanis facta eſt: Nam ſi nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque

myſteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergo Chriſtianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat æque dignos & indignos. Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipſe operatur, ſalutem populi moliens, non illorum intuens merita. Nam ſi per Aſinæ os, ſi per Balaam ſceleſtum hominem, populi cauſſa loquutus eſt, multò magis loquitur per ſacerdotem plebis ſuæ gratia. Quid enim non agit Deus ſalutis noſtræ cauſſa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus eſt & per Prophetas, quibus dicturus eſt, Non noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem: ſi igitur, vel hi etiam Dæmones in nomine eius eiecerunt, non magis per Sacerdotes diuino miniſterio famulantes operabitur? Namque ſi præpoſitorum vitas diſcutere pergimus, ipſi quoque doctores noſtros ordinare debemus, peruerſoque ordine naturali, quæ ſupra ſunt, infra conſtituentur, vt ſuperius pedes, inferius verò ſit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Et iterum. Tu, quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantò minus magiſtrum? Nam ſiquidē hoc ſtatuit Deus, benè facis, peccaſque ni facias, ſin verò contraria præcipit, noli præſumere, neque ea cone, tis, quæ ſuper te ſunt, neque limites tibi poſitos tranſilias. Inſurrexerunt aduerſus Aaron, poſt vituli formatam effigiem, Chore. Dathan, & Abiron. Quid ergo? nónne illi periêre? Qui-

Numeri 22. & 24.

Matth. 7.

1. Cor. 4.

Rom. 14.

Nume. 16.

libet quæ ad se pertinent, solicitè curet. Nam siquidem fidei dogma peruertat, etiam si angelus sit, obaudire noli, sin verò recta docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulum, verbis te, operibusque ad id quod rectè & honestè est te informantem. Non distribuit pauperibus, inquies, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vnde id tibi cõstat? noli illum damnare, antequam discas, reatum caue, plurima quippe ex simplici suspicione iudicantur. Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentem, Descendens videbo, si secundum clamorem suum consumantur, an non, vt rectè sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, expecta iudicium, noli præripere Christi iudicis ordinem; illius est munus ista discutere, non tuum, tu seruus vltimus, non dominus es: ouis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quod illum accusare præsumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit. Nam si illi obtemperas, mercede priuaris; Christus hæc admonet Plus aliquid dicam. Ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum; sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur mutuò iudicemus nos: sua quisque rectè discutiat, vitamque diiudicet suam. At debet ille, inquies, melior esse, quàm ego. Cur, te obsecro? Quia sacerdos est. Et quid non habet ille amplius, quàm tu? non labores? non pericula? non angores? non ærumnas? Furatur,

Genes. 18.

Rom. 14.

inquies, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti ô homo? cur teipsum per pręcipitia impellis? sunt verba ista plena arrogantiæ: nempe si quis dixerit, ille purpuram habet: quamuis id scias, aures obstrue. Quid ergo hoc in loco periculum minimè necessarium suscipis? Non carent
Matt.12. reatu hęc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbum ociosum, quodcunque loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? cur non ingemiscis magis, ac pectus tundis, atque in humum respicis, imitãdo Publicanum? Etsi enim melior sis, hac fœda existimatione tua, cuncta
Lucæ 18. perdidisti. Melior es, tace, vt persistas esse melior: quòd si loquaris, omnia exinanisti. Tuam igitur & non alienam examina vitam. Tu de sacerdote dicis: Non sum, sicut iste sacrilegus, & non omnia prorsus amittes? Ista necessariò dicere, ac plurimis verbis prosequi cogor, non sacerdotum tantùm gratia, sed vestri: nam vereor ne hac elatione, virtus exhauriatur vestra, in iudiciumque decidatis. Audi denique quid
Gal.6.1 dicat admonens Paulus: Opus autem suum probet vnusquisque: & tunc in semetipso tantùm habebit gloriã, & non in altero. Nam, dic oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percunctaris, vulnus ille habeat, nec ne? Nunquid enim si sacerdos malus sit, inde solatium capiet subditus? nihil minus. Cæterùm, dabit ille quidem scelerũ suorum debitas pœnas, dabis etiã
& tu

& tu tuorum criminum pœnas. Cuius ergo rei gratia, inquies, præſidet? cur præpoſitus eſt: Ne, quæſo, doctores noſtros maledictis impetamus vti ne noſmet potiùs lædamus. Noſtra, vt dixi, omnia diſcutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis ſumus. Patrem qui habet, etſi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerentia cōteget. Noli enī, inquit, gloriari in ignominia patris tui, neque enim tibi tam gloria, quàm probrum eſt. Etſi ſenſum amiſerit, veniam habe. Longè hæc magis in patre ſpirituali dicenda ſunt: Reuerere illum, quod tibi diebus ſingulis diuina miniſtrat: ſcripturas relegi facit tui gratia: exornat domum: propter te vigilat: propter te vota perſoluit: pro te DEVM precatutus adſtat: tui cauſa preces exoluit. At malus ille eſt: & hoc ad te quid? Nūquid enim qui malus non eſt, ipſe tibi magna iſta & diuina largitur? Abſit. Fides enim tua ad omnia valet, neque tibi iuſtus quiſpiam proderit, niſi ipſe fidelis ſis: neque nocebit malus, ſi fueris ipſe fidelis. Per vaccas in arca operatus eſt Deus, cùm populum ſaluare vellet. Num enim ſacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuiſſent? Nō poſſunt, quæ DEVS ipſe largitur, velut ſacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinæ ſunt gratiæ: Symbolum iſte tantummodo implet. Intuere, quantum inter Ieſum & Ioannem intereſt: Et audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te baptiſari, & tu venis ad me. Sed tamen, cùm tantum intereſt, deſcendit Spi-

ritus, quem non habebat Ioannes, neque Ioannes ipſum deſcendere fecit: Cur ergo iſtud fit? Vt ſcias ſacerdotem ſymbolum implere tantũmodo, Deũ autẽ oĩa operari, Deũ omnia perficere. Sacra ipſa oblatio, ſiue illã Petrus, ſiue Paul', ſiue cuiuſuis meriti Sacerdos offerat, eadẽ eſt, quã dedit CHRISTVS ipſe diſcipulis ſuis, quãque Sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet iſta, quàm illa, minus. Cur id? Quia non hãc ſanctificãt homines, ſed CHRISTVS, qui illã ante ſacrauerat. Qui autẽ hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat chriſtũ eſſe, qui nunc etiã adeſt, atque operatur. Hæc igitur ſciẽtes (neque enim abſque certa ratione hæc omnia dicta sũt sed vt ſententiam veſtram ſenſumque corrigamus, cautiores que in poſterũ faciamus) omni ſtudio & diligentia conſeruate. Nam ſi ſemper audimus, & nunquam audita perficimus, nihil ex his quæ dicuntur, emolumenti percipimus. Attẽdamus ergo nobis ipſis quæſo diligenter, & quæ dicta ſunt, magno ſtudio implere curemus. Deleamus ea, quę praua à nobis dicũtur, ex cordibus noſtris, ea autẽ quę recta ſunt, in conſciẽtiis noſtris imprimamus, horũ perpetuò memores. Ea quæ vera & honeſta ſunt, iuxta ſanctorũ Patrum, tã ſcriptã, quàm nõ ſcriptã traditionẽ, perficiamus, ac iugiter sãctę Trinitati gloriã referamus, quam decet laus & gloria in ſempiterna ſecula ſeculorum. Amen. Totum hoc Caput ex D. Chryſoſtomi 2. Epiſtola ad Timotheum, Cap. 1. Homil. 2. eſt deſumptum.

DE BAPTISMO PARVVLORVM.

CAPVT IX.

ONVM caput confessionis vestrę docet, infantes baptisandos esse, neque tempus maturioris ætatis expectandum, quod & nos eodem modo, ne diuturna dilatio, aliquid adferat periculi, facere solemus. Hæc autem non alia ratione à nobis fiunt, quàm ea quæ superius capite secundo defensionis nostrę declarata est: nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non ingredietur in regnum cœlorum. Non tantùm autem baptisamus infantes, sed etiam cœnæ dominicæ, ita vti dictum est, participes facimus. Docet enim magnus Basilius, eos, qui ex Spiritu sancto regenerati sunt, spirituali etiam alimento opus habere. Et ipse Dominus grauiter interminatus est: Nisi mâducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem ipsius, non ingrediemini in regnum Dei. Necessarium igitur omnibus ad salutẽ vtrumque Sacramẽtum esse putamus, Baptismũ, inquam, & sacram communionem.

Ioan. 3.

Ioan. 6.

DE COENA DOMINI, VERITATEQVE CORPORIS & SANGUINIS CHRISTI.

CAPVT. X.

Ecimum caput de cœna Domini decernit, non quidē prolixiore illo & fusiore tractationis modo, sed hoc ipso, vt ita dicam, claro & compendioso: multa enim in hac parte devobis referuntur, quæ nobis nullo pacto probari possunt, Ecclesiæ igitur sanctæ illud iudicium est. In sacra cœna, post consecrationem & benedictionem, panē in illud ipsum corpus IESV

1.Cor.11. Christi, vinum autem in illum sanguinem, virtute Spiritus sancti transire, ac immutari, pane fermentato existente, vt verus sit panis, & non azyma. Dominus enim ea nocte qua tradebatur, accipiens panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & comedite, hoc est non azyma, aut figura corporis mei: sed, hoc est ipsum corpus meum, & sanguis meus. Neque verò aut tunc, cúm illis porrigebatur ea caro, quam ipse Dominus gerebat, in cibum dabatur Apostolis, aut sanguis in potum, aut nunc in diuina misteriorum administratione, tanquam corpus

Μεταποιουμένου ἢ μεταβαλλομένου. illud sursum translatū de cœlo iterum descendat, (blasphemū enī hoc est:) sed & tunc, & núc transformatis & transmutatis, gratia & inuoca-

tione Spiritus ſancti, qui omne hoc perficit & conſumat Sacramentum, ſpeciebus, per diuinas & ſacras preces, dominicaque verba, ipſo quidem pane, in verum corpus Domini, vino autem in verum ſanguinem tranſeunte, & immutato. Panis enim quem ego dabo vobis, dicit Dominus, Caro mea eſt, eos qui credunt ſanctificans atque ſanctos efficiens. Vt quemadmodum ipſe Dominus partem recipiēs noſtræ mortalis maſſæ, Theanthropos, hoc eſt, dominicus homo factus eſt, noſtrique corporis & ſanguinis particeps, ſic & nos, corporis, & ſanguinis eius participes facti, poſitione quadam, & eius gratia, dij quodammodo efficimur. Non igitur amplius, aut figura, aut azyma eſt ille panis dominici corporis, qui à Sacerdote conſecratur, ſancteque tractatur, ſed illud ipſum verum corpus Chriſti, ſub ſpeciebus fermentati panis contentum, ipſo domino, vt iam ſuperius magis in parte à nobis explicatum eſt clariſſimè atque apertiſſimè, multis in locis, id ita eſſe affirmante. Quod idem, vt & illud, quod de proceſſione Spiritus ſancti à nobis ſuperiùs dictum eſt, & alia item quædam his ſimilia, à nobis prolixius in magis proprio loco explicabuntur tum, cùm ſcilicet ad illam orationem veſtram reſpondebitur, quæ dicit: Vos in omnibus cum Latinis conſentire: differentiam autem inter vos, & illos, tantùm de quibuſdam abuſibus eſſe.

Ioan. 6

ANNOTATIONES.

Pane fermentato existente, vt sit verus panis, &c. *Putant moderni Græci, Azyma panem non esse, & ideò nullo modo Sacramẽtum corporis & sanguinis Domini, in illo confici posse: vel si sit, non tamen in eo Christum Dominum Sacramẽtum hoc instituisse, indeque Latinos per exprobrationem Azymitas appellant, vt & ipsi vicißim dicti sunt fermentarij. Primum igitur illud plane falsum est, Azymos panem nõ esse, cum ipsa sacra scriptura sæpius panem appellet:* Exodi 12. Et azymos panes cum lacte: & subcinericios panes azymos. Et 29. Tolle panes azymos. Nume. 6. Canistrum quoque panum azymorũ. Iosuæ 5. Et azymos panes. Iudic. 6. Tolle carnes & azymos panes. Luc. 24. Et cognouerunt eum in fractione panis: quod diebus azymorum factum fuit, &c. *Posterius autem illud, Christum Dominum in extrema cœna azymis non esse vsum, sed fermentato pane, inde demonstrare volunt, quod non in die Paschæ, sed potius ante eum ipsum diem, cœnam hanc, Dominus cum discipulis suis manducarit: idque quatuor locis Scripturæ confirmare nituntur. Primum Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. Vbi in cõsilio Iudæorum, illud decernitur, ne in die festo propter tumultum populi, Christus Dominus comprehẽdatur: atqui eo ipso die, quo cõprehẽsus est, cœnã hanc peregit. Ergo hoc tempus, dies festus paschæ iuxta id quod decretum erat non fuit. Secundo Ioannis 13 vbi docet Euangelista: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus, quia venit hora eius, & cæt. Tertio Ioan.*

16. Ipsi autem non intrauerunt in prætorium, ne contaminarentur, ut comederent Pascha. Quarto 19 eiusdem Ioannis: *Iudæi autem quia parasceue erat et cæt.* Hinc igitur colligunt Christum Dominum non in die Paschæ, sed potius ante eum diē suū celebrasse Pascha, & ideo azymis non esse usum, sed potius fermentato pane. Sed & hoc totum falsum est. Scribunt enim uniuersi tres Euangelistæ: *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes, ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* addit Lucas 22. capite, *quādo necesse erat immolari Pascha.* Si igitur primo die azymorum accesserunt ad eum discipuli, ut parent illi Pascha, necesse fuit tum usos fuisse Iudæos azymis, à quibus dies ille primus azymorum dicebatur. Et si eodem die necesse fuit immolari Pascha, ut duo dicunt Euangelistæ, certè tum Pascha fuisse, nullo modo negari potest. Quod cum aliquando contra Græcos propositum fuisset, illique tam euidentibus testimonijs respōdere non possent, tanta vis est contentionis & pertinaciæ, ut tres reliquos Euangelistas errasse potius dicere mallent, ab ipsoque Ioanne correctos esse, quam ut id, quod verum esset, faterentur. Cum igitur tres Euangelistæ, ita ut dictum est, clarissimis & disertissimis verbis testentur, primum illum diem azymorū extitisse, & necesse tum fuisse celebrari Pascha: ipse profectò trium Euangelistarum in una re consensus docet, aliquid aliud in illis Euangelij verbis subesse, quæ Græci adserunt, præter id quod sonare videntur. Et in illo quidem loco non est magna difficultas, ubi docent in consilio Scribarum conclusum fuisse, ne CHRISTVS Dominus in die festo caperetur. Neque enim illud docet Euangelista, esse penitus definitum, & conclusum

fuisse, sed tantum in consilio propositum Tunc congregati sunt, inquit, principes Sacerdotum, & seniores populi, in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerēt & occiderēt. Dicebāt autē: Nō in die festo, &c. Sed detur sanè illos ita tū cōstituisse, atq; decreuisse, cū tamē res arbitrij eorum non fuerit, sed illius potius qui oblatus est, quia ipse voluit, & quando voluit. Et quemadmodum non tum occisus est, quando illi concupierunt, nec eo modo, quo illi voluerunt, ita etiam ne tunc quidem comprehensus erat, cum illi statuerant, sed tunc cum ipse voluit, vt quidam nostri seculi doctißimus vir annotauit: vt vel eo ipso demonstraretur, non istorum arbitrio, rem totam gestam esse, sed æterni patris ordinatione, ipsiusque filij charitate, qui animam, quam nemo ab illo auferre potuit, ipse, quando, & quo modo voluit, pro nobis posuit. Parasceue autem illud, propter quod Iudæi non ingreßi sunt prætorium, neque paßi sunt pendere corpora ad vesperum crucifixorum, quale fuerit, ipse explicat Euangelista, non simpliciter primæ diei azymorum, quæ erat 14. Luna, aut ipsius Paschæ, sed magnæ diei Sabbati. Sic enim seipsum interpretatur Euangelista: Iudæi ergo quoniam
2.Cor.6. *Parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, erat enim magnus ille dies Sabbati, rogauerunt Pilatum, & cæt. Vbi non dicit magnus dies Paschæ, sed magnus dies Sabbati. Qui quidem dies, in toto illis octo diebus Paschæ, atque azymorum, celeberrimus propter concursum duarum solennitatum, Sabbati, inquam, & Paschæ habebatur, & quem Iudæi maiore etiam solennitate aliquando celebrabāt, quàm ipsum primum diem azymorum: & quem eundem*

per excellentiam Pascha nonnunquam appellare solebant. Quomodo item & ille locus Ioannis intelligi potest, cum dicit: Ante diem festum Paschæ: vt intelligatur ea dies, quã postea magnũ diẽ Sabbati appellat, cũ præsertĩ dicit, nõ ante diẽ Paschæ, sed ante diẽ festũ Paschæ: illũ .n. solũ ex octo illis diebus, ita vti dictũ est, propter magnã solennitatẽ per excellentiam, diem festum Paschæ appellabant: quod clarè similis locus eiusdem Ioan. cap. 12 indicat. Iesus autem ante sex dies Paschæ venit Bethaniam. Quanquam etiam ita locus ille intelligi potest, quomodo communiter intelligitur, vt ante diem festum Paschæ intelligatur: hoc est, priusquam vespera ipsa aduenisset, à qua Iudæi diem festum Paschæ ex lege Domini inchoare solebant. Cuius totius rei, nullum locupletiorem autorem habere possunt, quàm ipsum Græciæ principem Chrysostomum, cuius ista verba sunt. in cap. 26. super Matthæum. Vnde inquit, liquidò patet, cupiditate interficiẽdi Christum præuaricatos fuisse, ac alia die, Pascha comedisse. Nõ enim Christus tempus Paschæ transgressus est, sed illi audacissimi homines, & mille transgredientes legis præcepta. *Quibus ita explicatis, clarum est ipso primo die azymorum, quando necesse fuit immolare Pascha: Christum Dominum, iuxta trium Euangelistarum testimonium, suum item celebrasse Pascha, nouúmque & incruentum agnum æterno patri eodẽ vespere obtulisse: & ideò azymis & non fermento vsum esse. Verum, siue Christus Dominus in ipso die Paschæ manducauerit Pascha, siue ante diem festum Paschæ vt isti volunt, hoc tamen negare non possunt, Christum manducasse Pascha, ipsúmque agnum Pa-*

schalem, qui sæpius pascha dicitur. Sic enim dicunt ipsi discipuli: Vbi vis paremus tibi Pascha: *sic ipse Dominus.* Magister apud te vult manducare Pascha: & desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. *Quod si ita est, pascha iuxta legem Dei Exodi* 12. *Deuter.* 16. *absque azymis non comedebatur: Ergo & Christus Dominus, cum manducaret pascha, azymis secundum legem Dei vescebatur. Hócque ita fuisse, princeps ille Græcorum docet Chrysostomus, cuius illa verba supra Matthæum sũt.* Dominus demonstrauit, quòd à principio circumcisionis suæ, vsque ad diem Paschæ extremum, non erat contrarius diuinæ legi. *Non indoctas igitur fabulas, sed veritatem ipsam, Christique institutionem ac exemplum sacra Romana Ecclesia secuta cuius fides nũquam deficere debuit in azymo pane sacrum hoc confici Sacramentum: quam rem vt potè à diuina sapientia profectam, pulcherrime demum ac verissime sunt consecutæ conuenientiæ, partim vt designetur corpus illud & sanguinem sine vlla peccati aut viriliis seminis commixtione conceptũ talemque à Domino susceptũ esse, partim, vt & illi instruantur qui ad eam mensam accedunt vt & ipsi cũ omni puritate mentis & corporis purgati ab omni vetustate & corruptione peccati non in fermento veteri, neque in fermẽto malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis eam carnẽ manducent, & cũ bibant sanguinem: partim etiam, vt ostẽdatur cibum hunc viæ & peregrinationis non patriæ esse, qualis ille panis azymus fuit. Neque illud obstat in quo frigide exaggerando nimius est Simeon Thessalonicẽsis, ne Iudaisare videamur. Nam si ipse Dominus primus*

auctor & institutor huius Sacramenti, nihil metuebat, ne in hac parte Iudaisare videretur, cùm in azymo pane, ita vti demonstratum est, hoc instituebat sacramentum, certè multo minus nobis metuendũ est, cum in hac parte dominum, & magistrum nostrum sequamur. Quòd si omnes ritus veteris legis nobis sunt fugiendi eam ob causam, ne Iudaisare videamur, tum imprimis ipsum sacrum Pascha nobis repudiandum erit, quo ritu & cærimonia nihil magis est Iudaicum. Sed quemadmodum in Paschatis celebratione, ideò non Iudaisamus, quia longè alio fine & intentione Pascha nostrum celebramus, quàm ipsi Iudæi celebrabant, sic item in ipso panis azymi vsu nequaquam Iudæos sequimur, cùm id alio fine & scopo quam ipsi Iudæi facere solebant, facimus. Quanquam autem his tantis rationibus nitatur Latina Ecclesia, ea tamen moderatione in hac parte vtitur, vt contrarium vsum non damnet, modo in amore & charitate atque obedientia, à Græcis, ex eorum recepto ritu, obseruetur. Quinimo, & ipsum satis cõuenienti ratione, institutum esse docet, ad significandum scilicet, quòd verbum patris indutum est carne quam in suam quodammodo conuertit naturam, sicut fermentum mixtum farinæ, eam immutat in suã naturam. Et quod maximum est, ipsa eadem Latina Ecclesia, ad detestationem Nazaræorum, qui legalia, Euangelio miscebant, tantisper, dum res tulit, & dũ scandalum remotum est, eodem ritu aliquo tempore vsa est. Ad extremúmque decreuit, tam in azymo pane, quàm in fermentato triticeo pane, corpus Christi veraciter confici, sacerdotésque in altero illorum ipsum domini corpus conficere debere, vnumquemque

scilicet iuxta suæ Ecclesiæ, siue occidentalis, siue orientalis consuetudinem. Isti autem culicem semper colant, camelum autem deglutiunt, nouásque caussas dißidiorum semper quærunt. Sed de fermento hactenus: qui plura hac de re cognoscere velit, legat ex Græcis quidem Simonem Thessaloniensem de Sacramentis 2. cap. Ex Latinis autem Innocentium lib. 3. ca. 4. de Sacrificio Missæ. *Leonem nonum in Epistola ad Imperatorem Constantinopolitanum. D. Anselmum in separato de ea re libello. D Thomam, Parte 3. Q. 9. A. 4. Apulensem in suo defensorio Parte 2. Thurecrematum in apparatu super decreto vnionis Græcorum. Ante omnes autem præcipuè Gennadij Scolarij Patriarchæ Constantinopolitani caput secundum defensionis. 5. cap. sanctæ œcumenicæ Synodi Florentinæ, quod, vel totum caput hoc loco adscriberemus, nisi metueremus, ne scriptum hoc vltra modum excresceret.*

Ea caro quam ipse Dominus, &c. *Modum, quo corpus Christi sub speciebus sit panis, & sanguis, sub speciebus vini contineatur, explicat. Quod scilicet, nõ per loci mutationem, vt omnes illi, qui vbiquidistæ appellantur, erronee sentiunt, sed per ipsam transmutationem, atque transubstantiationem modo soli Deo, eiusque sanctißimo Spiritui cognito. Nemo enim nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis: neque ea quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei.*

Gratia & inuocatione Spiritus sancti, &c. *Pro quo impetrando pulcherrimæ illæ postulationes à vetustißimis Liturgiarum scriptoribus compositæ sunt. A D. Iacobo quidem & Clemente illa:* Rogamus igitur, vt mittas Spiritum sanctum tuum super hoc sacrificium, qui efficiat hunc panem

corpus Christi tui: & quod in hoc calice est, sanguinem Christi tui *Et iterum à D. Iacobo illa:* Rogamus, inquit, vt Spiritus sanctus adueniés sancta, bona atque gloriosa eius præsentia sanctificet, & faciat hunc quidem panem corpus sancti Christi tui, & calicem hunc prætiosum sanguinem Christi tui. *A Basilio verò.* Rogamus, inquit, vt veniat Spiritus sanctus tuus super nos, & super hæc proposita munera, & benedicat ea, sanctificet, & faciat hunc quidem panem, ipsum pretiosum corpus, & vinum pretiosum sanguiné domini, & Dei, & Saluatoris nostri IESV Christi, qui effusus est pro mundi vita. *A Chrysostomo vero in eum modum:* Emitte ait, spiritum tuum, & fac hunc panem pretiosum Corpus Christi tui: quod verò in hoc calice est, pretiosum sanguinem Christi tui: transmutans ea Spiritu tuo sancto.

Sacris ad Deum precibus, &c. *Arbitrantur plerique ex Græcis, non solis verbis domini prætiosum corpus & sanguinem IESV Christi confici, sed aliis item sacris ad Deum precibus, gratiarum item actionibus, iubilationibus, confessionibus postulationibus. Ex quibus qui ita sentiunt, vt forma quidem & natura ipsius consecrationis, in verbis Domini constituta sit, reliquæ autem preces & postulationes ornatus cuiusdam & decoris caussa, tum ipsius sanctorum IESV Christi Verborum planioris interpretationis & enarrationis adhibeantur: vt illud in tot precationibus, per separatam Patris, & Filii, & Spiritus sancti inuocationem designetur, totam simul sanctam Trinitatem, ad tanti mysterii omnipotentem*

productionem, simul, & quasi in eodem instanti cōuenire: isti præclare de hac tota re iudicant. Tum si easdem illas orationes ad nostram potius, quàm donorum sanctificationem ac in mysticum IESV Christi corpus conuersionem, ita referri arbitrantur, vt etsi omnes illæ aliæ preces & postulationes absint, quas tamen à principio paucas fuisse certum est, si modò ipsa IESV Christi verba, non simpliciter, nec historicè referantur, sed cum deuotione, & intentione sacerdotis tanquam potentis regis edictum & mandatum ex persona ipsius regis, à præcone eius sacerdote proferantur, plenam & perfectam consecrationem fieri: vt item si cætera omnes orationes & postulationes adsint, verba autem illa Domini desint, nullo modo tantum confici mysterium. Et hoc ipsum verissimè dicunt. Illa enim omnia quæ antecedunt, & sequuntur, quasi apparatus quidam, & expositio eorum verborum sunt: quæ si in vno instāti possent cum verbis Christi proferri, nihil esset conuenientius. Sed, cum propter humanam imbecillitatem simul pronunciari non possunt, alia quidem antecedant, alia consequantur oportet, non tam sua quidam natura, cùm vnum hoc solum sit indiuisum opus, vna actio, quam ipsa necessitate & nostra infirmitate ita postulante. Qui inquam ex Græcis, aut Latinis ita sentiunt: illi profecto præclarè & verissime de tota sacra Liturgiæ œconomia statuunt. Nam & in Baptismo similiter illa sola dominica verba, etsi cætera absint Ego te baptiso in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vel Baptisetur seruus Christi, &c. regenerāt & sanctificant, nouámque faciunt creaturam: cætera tamē rectè & conuenienter, vel ad misterij explicationem

vel ad miniſtrorum ſanctificationem, vel ad maiorem dignitatem & ornamentum referuntur. In qua quidem ſententia D. eſſe Iacobum Clementem, Baſilium, Chryſoſtomum, & omnes alios, rectè de tota natura huius Sacramenti iudicantes, clariſsimè eorum docent Liturgiæ, atque adeò ipſum Nicolaum Cabaſilam, cuius hac de re libet hoc loco adſcribere iudicium. Cum venerãdam illam cœnam narrauit, & quomodo ipſam ante paſſionẽ dedit ſãctis ſuis diſcipulis: & quod accepit calicem: & quod accepit panem: & actis gratiis ſanctificauit: & quod dixit ea, per quę ſignificauit myſterium: & cùm ea ipſa verba dixit: deinde procedit, & orat & ſupplicat, diuinas illas voces ipſius vnigeniti ſeruatoris noſtri, etiam in donis propoſitis applicans: vt ſuſcepto eius ſanctiſſimo & omnipotente Spiritu, conuertatur quidem panis, in ipſum pretioſum & ſanctum eius corpus. Hæc cũ orauit, & dixit: vniuerſũ ſacrificiũ peractũ, & perfectum eſt: & dona ſũt ſanctificata, & hoſtia integra & perfecta effecta eſt: & magna hoſtia & victima, quæ pro mũdo mactata eſt, ſupra ſacrã menſam ſita, cernitur: panis enim nõ ampliꝰ figura dominici corporis, neque donũ ferens imaginẽ veri doni, neque ferens aliquã deſcriptionẽ ipſius ſeruatoris paſſionũ tanquã in tabula: ſed ipſum verum donum, ipſum ſanctiſſimum corpus Domini: quod omnia illa verè ſuſcepit probra, contumelias, vibices: quod crucifixum, quod interfectum, quod ſub Pontio Pilato pulchrum teſtimonium confeſſum eſt: quod colaphis

appetitum cõtumeliis affectum, ſputa paſſum eſt, & fel guſtauit: ſimiliter & vinum ipſe ſanguis, qui exiliit occiſo corpore, hoc corpus & ſanguis, qui ex Spiritu ſancto conſtitutus eſt, natus ex Maria virgine: qui ſepultus eſt: qui reſurrexit tertio die: qui aſcendit in cœlos, & ſedet ad dexteram patris. *Hæc Cabaſila. Si qui autem ſunt qui ita ſentiunt, vt non ipſis verbis domini ſed orationibus & poſtulationibus quibuſdã, hoc tale myſterium confici exiſtimẽt: vel ſaltem verbis illis præpotentibus, Chriſti Dei optimi maximi, orationes & poſtulationes cooperari ac aliquid virium & poteſtatis addere: hi cum omnipotentis verbi Dei detrahant poteſtati, plúſque humanæ deuotioni, quàm diuinæ virtuti tribuant, hominémque Deo anteferant: non tantum vehementer errant ſed etiam graui impietate & blaſphemia ſeſe obligant. In qua ſententia Marcus ille Epheſinus fuiſſe videtur, pertinaciæ & ambitionis, Nouæ Græciæ, vnicus vindex paris cauſſæ ſimilis patronus. Verum hac de re qui plura cognoſcere velit: legat Nicolaum Cabaſilam cap. 27. 28. & 29. in Liturgiæ expoſitione. Legat item eundem Epheſinum, in ſeparato de ea re opuſculo. Legat ampliſsimum Beſſarionem in libro de Sacramento Euchariſtiæ: quibus ſcilicet verbis corpus Chriſti conficitur, veriſsimè & luculentiſsimè rem eam totam explicantem.*

DE OF-

DE OFFICIO CONFITENTIS, ET EIVS, QVI audiendæ Confeſſioni præeſt.

CAPVT XI.

VNDECIMVM Caput, remiſſionẽ peccatorum, ei qui cõfitetur, ab eo qui ſit œconomus & adminiſter eorum myſteriorum, conferri debere, enũciat: illud tamẽ excipit, vt omnia peccata recenſeantur, aut per ſingulas ſpecies enumerentur, non eſſe neceſſarium. Scriptum enim eſt: Peccata quis intelligit? Cui capiti reſpondentes dicimus. Primum quidem hunc ipſum talem œconomum & diſpenſatorem, non alium, quàm ſpiritualem medicum, omni ſpirituali doctrina, ad eam rem perfectè inſtructum, & informatum eſſe debere. Deinde, eum qui confitetur, tum demùm perfectã peccatorum ſuorum conſequi curationem, ſi peccata omnia, omnéſque eorum partes, quantum animus illi ſufficit, & quantum meminiſſe poteſt, cum contrito & humiliato corde recenſuerit, atque confeſſus fuerit, feceritque ea omnia, quæ maximè illis peccatis, quæ admiſit, aduerſantur: ſcilicet, vt arrogantiam, humi- Pſal. 18.

litate corrigat:turpis lucri ſtudium,eius, quod iniuſtè quæſiuit,reſtitutione , ac propriæ ſubſtantiæ amplius in pauperes erogatione , in aliiſque eodem modo , iuxta canones nobis perſcriptos,ac à ſanctis Patribus traditos.Quæ quidem omnia gratis, & propter Deum , non autem propter aliquam lucri & quæſtus ſpem, & expectationem , adminiſtrari debent. Cùm hac re , nihil ſit fœdius, hácque ſatisfactione, nihil Deo magis ingratum , & odioſum eſſe poſſit. Illorum enim ſpiritualium , qui lucri cauſſa cauponantur potius quàm adminiſtrant diuina Sacramenta, ex ipſaque ſacra doctrina diteſcunt , aliena item in ſe recipiunt peccata, aliáque eius generis faciunt,reprehenſibile eſt miniſterium : ideoque nunquam tales diuinum effugient iudicium , æternúmque exitium conſequentur. Noſque eos homines, qui in his deprehenduntur, grauiter ſpiritualibus animaduerſionibus caſtigamus , ac publico decreto , ab omni ſpirituali dignitate remouemus . Neque enim pecunia , aut muneribus , ſpiritualia liceri debent , neque his talibus ſatisfactionibus peccata redimi, ſed eius,qui confeſſus eſt, ita vt diximus, contrito & humiliato corde, contrariorumque ſtudiorum exercitio, ac perfecta ab omni malo fuga & abſtinentia.Quæ autem vel per obliuionem vel animi pudorem confiteri prætermiſerint, precamur pium & miſericordem Deum, vt & hæc ipſa ſimul cum cæteris , illis condonare velit : confidimuſque eos talium etiam à Deo

veniam consecuturos. Quæ quidem omnia, hisque similia, magnus ille spiritu Basilius docet: Omne, inquit, delictum apud eum qui pręsidet, referre oportet, malicia namque silentio tecta, occultus ac sub cute latens, morbus est.

Remedia autem, & curationes, iuxta medicorum artem & exemplum, sunt illis, qui curantur, adhibenda, vt non tam ægris medicus infensus sit, quàm cum morbis ipsis pugnet, prauisque affectibus occurrat, ac veluti ex aduerso pugnet, asperioremque & duriorem, si ita opus sit, animæ morbis nonnúquam adhibeat viuendi rationem: vt vanæ quidem gloriæ studium, per intensionem eorum exercitiorum, quæ humilitatem pariunt, curet: somni & quietis immoderationem, diuturnis in oratione vigiliis: corporis segnitiem, laboris sedulitate: gulam, & ingluuiem, inedia, & similia, eodem modo. Illius autem, qui curatur, munus erit, in meliorem partem omnia interpretari, neque correctiones, atque iniunctas pœnas, tyrannidem esse putare, sed potius tanquam salutare remedium, ab ardenti salutis suæ studio profectum, magna pietate amplecti. Turpe enim est eos, qui corpore infirmantur, tantum medicis fidei habere, vt siue incidant illi, siue vrant, siue amarissima quæque remedia propinét, eos tamen pro benefactoribus suis reputent: nos autem, erga animarum nostrarum medicos, vbi per laboriosam curandi rationem

Hæc ex Asceticis Basilij ad verbum.

ἀσιτία

ſalutem noſtram ſtudioſè procurant, non ſaltem eodem modo affectos eſſe. Illi autem qui obiurgat, diligenter prouidendum erit, ne eodem modo cum piis, & ex animo pœnitentibus agat: & cum illis, qui nihil curant, planeque indifferentes ſunt, etiam ſi nonnunquam in eadem vtrique incidant peccata. Pius enim & timoratus homo, cùm Deum timeat, certat ac luctatur, vt Deo placeat: eiúſque voluntati obtemperat; in ipſoque conatu, ob aliquam nonnunquam non prouiſam circumſtantiam caſu, ac contra ſuam voluntatem offendit, atque labitur. Ille autem qui contemnit ac indifferens eſt, cùm nullam neque ſui, neque Dei habeat rationem, nullumque inter turpe & honeſtum diſcrimen ponat, in primis & maximis delinquit rebus, duóſque lethaliſſimos patitur morbos: aut enim DEVM contemnit, aut illum eſſe penitus negat: quas duas potiſſimas in animis noſtris cauſſas, & radices omnis peccati eſſe, teſtis eſt ſcriptura. Nunc quidem dixit impius, vt peccet in ſemetipſo: Non eſt timor Dei ante oculos illius. Nunc verò, dixit inſipens in corde ſuo, non eſt DEVS. Itaque vel Deum negligit, atque ideo peccat: vel illum penitus eſſe negat, & hac ratione in ſtudiis ſuis corrumpitur, etſi nonnunquam ore Deum cófiteri videatur. Deum, inquit ſcriptura, verbis ſe noſſe confitentur, factis autem negát. Quod cùm ita ſit, increpationum quoque, atque mulctarum, non eundem eſſe debere modum, omnes exiſtimare debent. Amplius autem ſcire

Hæc ex cōtractarum regularum Baſilij ca. 81.

ἀδιάφορος.

Pſal. 13.

Ibidem.

ad Tit. 1.

oportet, eam gratiam, quam gratis ipsi accepimus, gratis quoque impendendam esse, neque inde vllam mercedem ad quæstum & voluptatem nostram; instituendam esse. Sic enim præcipit Dominus, Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eiicite, gratis accepistis, gratis date. Et diuus Paulus: Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritiæ. Deus testis est: nec quærentes ab hominibus gloriam: neque à vobis, neque ab aliis, cum possemus vobis oneri esse, vt Christi Apostoli: sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos. Ita desiderantes vos, cupidè volebamus tradere vobis, non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.

Matt. 10.

1. Thes. 2.

DE MVLCTIS, ATQVE SATISFACTIONIBVS, QVAS D. Basilius τὰ ἐπιτίμια alij autem Græci τὰς ἱκανοποιίας, appellare solent.

CAPVT. XII.

DVODECIMVM Caput confessionis vestræ docet: eos qui post baptismum in peccata prolabuntur, remissionem peccatorum tum cõsequi, vbi conuersionem, & pœnitẽtiam
Matt. 18. suam ad Deum contrito corde,& sana fide, testati fuerint. Nos verò in hac quoque parte vobis respondentes, illud dicimus, hæc quidem à vobis verè dici. Ipse enim præcepit Dominus, dimittere peccata, non septies, sed septuagesies septies, certo & definito vtens numero ad incertum, & indefinitum designandum. Et alio loco. Quod ad me veniet, non eiiciam foras.
Ioan. 6. Quod autem omnes planè Canonicas satisfactiones, peccatorúmque expiationes penitus eiicitis: de eo ita statuimus. Siquidem satisfactiones istæ, tanquam quædam curationes & remedia morborum, à spiritualibus viris adhibentur, nulla habita ratione quæstus, aut priuatæ vtilitatis: contra superbos, auaros,

gulosos, intemperatos, inuidos, iracundos, ignauos, ac contra alios omnes, qui se variis contaminarunt flagitiis, tum hęc ipsa remedia esse, plurimumque valere, ac magnam vtilitatem adferre dicimus: vti quidem ante nos sancti, & Deo pleni patres, eos, qui conuertuntur, quique resipiscunt, Canonicè expiari præcipiunt. Si autem satisfactiones istæ ad lucrum, & quæstum eorum, qui eas iniungunt, referuntur tantum, nec rectum salutaremque finem respiciunt, neque ad eam rationem, quā singulis peccatis curandis sancti definierunt, ac perscripserunt patres: tum & nos tales satisfactiones reiicimus, maléque & frustrà eas adhiberi putamus, planéque cum illis pugnamus. Neque tamen quemquam absoluimus, nisi primò iustas pœnas & castigationes, illi pro peccatis admissis iniungamus: idque plurimas ob caussas.

Primùm vt per spontè & voluntate susceptas afflictiones, ab eis pœnis, quæ illis ipsis inuitis aliquando subeundæ essent, liberentur. Nulla enim res est, quæ Deum magis nobis placatum & propicium reddat, quàm spontè & liberè suscepta disciplina, atque correctio. Vnde & Gregorius dicit, Lachrymarum, misericordiam & pietatem mercedem esse.

Deinde, vt hæc ipsa voluntate suscepta afflictio, fontem & radicem omnis mali, ardentem scilicet voluptatis cupiditatem, ex carne

noſtra euellat, ac planè extirpet. Contrariis enim morbis, contraria remedia adhibenda eſſe nouimus.

Tertiò, vt ipſa correctio, ſit velut frænum, & retinaculum quoddam, & quaſi animę compes, ne iterum in eadem, vel deteriora prolabatur mala.

Quartò, vt labori & duriori vitæ, per hæc exercitia aſſueſcamus. Laborioſa enim res eſt virtus, & ideò ſtudio, & multo laboris exercitio, opus eſt.

Vltimò, quo nobis & aliis omnibus perſuadeamus, nos peccatum, verè, & ex animo odiſſe. Hæc tamen omnia tùm prætermittimus, vbi debitum mortis: animæ exitum vrget; ſummum & primum remedium remiſſionis peccatorum ſtatuentes, verum & conſtans, pœnitentis non relabendi in peccatum propoſitum, ab eoque auerſionem perfectam. Remittimus autem, poteſtate eius, qui dixit: Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis, &c. Vbi ſimul & pœnam illis benignè à clementiſſimo parente condonari piè credimus. Cuius rei, tanquam pignus quoddam, & certam Arram, ſacræ & diuinæ Euchariſtiæ donum eis tribuimus. Et pœnitere quidem verè, & ex animo, in voluntate ſitum eſt peccatoris: implere autem, vel non implere, impoſitam ſatisfactionem, in ipſo Dei ſitum eſt iudicio. Et ideò nonnunquam Regia planè ſola ſua immenſa humanitate, & munificentia, remiſſionem nobis con-

Ioan. 5.

ſert peccatorum. Quod quidem latroni illi in cruce pendenti, ac ſolam ſui memoriam in paradiſo fieri, petenti, contigiſſe legimus. Si tamen amplius paſcat quis eſurientes, potet ſitientes, ac reliqua miſericordiæ opera, quę aliquando ipſe iudex in medium proferet, & quæ ſacrum explicat Euangelium, exercuerit, hic non ſolum remiſſionem conſequitur peccatorum, ſed etiam ab omni pœna liberabitur. Ex omnibus enim virtutibus, maximè neceſſaria eſt Eleemoſyna. Qui enim vel docuerit ſaltem, (docēt ſancti Patres) alterum proximi miſereri, hic ipſe centuplú ex ea ſua præſtanti cohortatione, & doctrina, his ipſis, quos docet, in egentes largè conferentibus, referet fructú, paremque ferè cum illis qui conferunt, ipſe recipiet mercedem. Nam vel ſermones & cogitationes omnes noſtras, ad vtilitatem proximi referre dignum eſt. Vt enim obſoniú ſine ſale, ita ſermo ſine veritate: &, vt opera ſine fide, principium & inchoatio ſunt, abſque fine, ſic virtus ſine eleemoſyna mortua eſt. Vt enim nullum animal, vno ſolo pede graditur: neque vlla auis, vna ſola penna volat: neque vlla nauis, vno tantum latere, aut tranſtro nauigat: neque vlla domus, vno ſolo pariete clauditur, ita neque ex his, qui ad certam ſaluté vocati ſunt, ſaluari quiſquam poterit, qui eleemoſynam cú reliquis virtutibus quas exercet, nō cōiúxerit. Ipſa enim ſola prætermiſſa, dānat ſua abſentia, impēſa autē ſaluat, ſua ad alias virtutes adiectione. Vt enī, ſi quis Deú amicú habet, facilè &

cæteros omnes ſanctos amicos ſibi comparare poterit,ſic omnis ille, qui eleemoſynis erogandis munificus eſt, facilè alias item virtutes propter eius neceſſarium, cum illis nexum & cohærentiam, acquiret: quanquam non contrà. Neque verò quiſpiam hoc loco in excuſationem adferat eos, qui in montibus atque ſpeluncis viuentes perfecti ſunt, tanquã ſine omni eleemoſyna Deo placeant: ſiquidem & iſti omnibus rebus inter pauperes diſtributis primum, ſic demùm illos, qui in vita ſuperſunt, in mediis tumultibus reliquerunt. Age verò, vel ex ipſo communi ſenſu atque ratione, vtilitatem facilitatemq́ue, eleemoſynæ, poſſeſſionumq́ue abdicationis, quæſtum denique ipſum, perpendamus. Dic enim mihi, ſi cui menſario mille auri libras deberes, nec ſoluendo eſſes, hic autem miſertus tui, eam tibi proponat conditionem,ſi hoc ſolum quod reliquum domi tuæ haberes, illi dederis, cœtera ſe tibi ſtatim benignè condonaturum: tu autem in depoſito tuo,ſolos vt ita dicam, tres teruncios habeas, an non & hos illi cum omni alacritate præferres? Si item in hoſtili terra captiuus eſſes, ſiq́ue tibi ferro & compedibus vndique vincto, perpetua ſeruiendi in vltima miſeria neceſſitas incumberet, ac deinde poſt proclamaretur, te liberum futurum, ſi modò ea, quæ tibi ſuperfluunt, egentibus diſtribuas, an non illa etiam, quæ tibi eſſent multum neceſſaria,libenter impenderes? Adhæc, ſi venalis hæc mundi habitabilis pars eſſet, tan-

toque precio æſtimaretur, quanti conſtant omnia tua bona, num non vniuerſa tua libenter conuaſares: modò huius habitabilis terræ dominus efficiaris, extremóque damno iudicares te affectum, ſi fortè ab eo mercatu, tantóque lucro excideres. Iam verò, ſi quis tibi decrepita iam ætate, in vltima paupertate morituro, ſubitò, abſque omni tuo labore, iuuenem te facturum optimè ſanum, immortalem etiam ac ditiſſimum polliceretur, ſi vnam ſolam aliquam ex tuis poſſeſſionibus, conſeruis tuis largiaris, an non illud totum ſtatim, in illos largiſſimè profunderes? Si autem omnium hominum pauperrimus eſſes, Rexque aliquis Regem te paulò pòſt immortalem facturum polliceretur, ſi vnum ſolum præceptum eius diligenter ſeruaueris, an non omni ſtudio in eam rem incumberes, vt illud præceptum omni ex parte, nulla in re diminutum cõſerues? Si quis item, ex mundi huius principibus, ſexcenta in tuum vſum ſua conferret bona, vnum autem ſolum ex his bonis, quæ tibi contulerit, à te fortè iterum repetat, idque non ſua, ſed tua cauſa, ob tuíque amoris ergà ſe probationẽ, nónne quod petit, ſtatim libens reſtitueres? Quid ſi pro tuis plurimis exceſſibus, iudex quiſpiam, præſentem mortis turpiſſimæ, atque extremæ infamiæ ſententiam, hodie in te ſit laturus, poſt autem centeſimam partem bonorũ tuorum, Senatui atque populo, ad redemptionem vitæ, & honoris tui, te conferre iubeat: an non libenter vel dimidia parte bonorum

iudex quis.

tuorum te priuares, ac redimeres? Age, si quis in vno oculi momento, tibi omnem beatorum quietem demonstret: omnes item pœnas eorum qui damnati sunt, & ab his quidem liberationem, illorum autem vsum & fruitionem, tibi polliceatur, petat autem eo nomine à te, nescio quid exiguum: num non omnia tua libenter illi dares? Atqui hæc omnia, sine omni controuersia, solam nobis posse præstare eleemosynam, ne mireris: qui enim amat pauperes, & miseretur eorum causa Dei, hic, & omnium debitorum suorum remissionem consequetur, & à dura diaboli seruitute liberabitur: & vniuersum quasi perexiguo precio sibi comparabit mundũ: & planè renouabitur iuuentus eius, immortalisque permanebit. Obtinebit item regnum cœleste: & tanquam seruus bonus, & fidelis, omnia bona domini sui hæredi-
Matt. 25. tabit: illaque perbeata inuitatione, Venite benedicti Patris mei, possidete regnum vobis paratum ab origine mundi, dignè reuera ditabitur: ab omnique liberatus pœna, omnium bonorum sempiterna fruitione potietur. Quare mea quidem sententia, non cõmittendum est nobis, vt præsens hæc vita de manibus nostris elabatur: sed quãdiu superstites sumus, quotidie de mensa nostra, de panibus nostris, de omni accessione rerũ nostrarũ, de vestimẽtis, & redditibus nostris, aliquid indigẽtibus impartiẽdũ
Pro. 29. est. Qui enim miseretur pauperũ, hic fœneratur domino, quin imò magis omni ex parte thesaurisat, atq; conuehit in horreum cœleste. The-

ſauros colligis corporis? collige & animæ: prouide non ſolum aliis, ſed etiam tibi habe rationem non tantum præſentis temporis, ſed etiam futuri. Ideò bos agricola, diutius à nobis fouetur, quod non ſibi tantum, ſed & nobis laboret: porcus ſtatim mactatur, quòd ſibi tantũ, vẽtríque ſuo ſeruiat. Apis vtilis & fructuoſa, quia aliorum mellificat cauſa: Scarabæus inutilis, quia ſeipſum laute curat. Quin in hoc potiùs Dei gratiã recognoſcas, illíque immortales gratias agas, quòd te dare potius, quã ab aliis petere dignatus eſt: quòd locupletem, & fixas ſedes habentem potiùs, quàm vagum, & mendicum: liberum & gaudẽtem, quàm ſeruum, & mœrentẽ: ſanum, ac aliis mutuantem, quàm ægrum & debitorem benigna ſua miſericordia eſſe voluerit. Cogita quanti te redimere iuſtum eſſet, ne triſtiſſimam ſimul, & iuſtiſſimam ſententiam iudicis audias: Diſcede à me ſerue nequam, & ignaue. Et illam: Auferte ab illo talentum. Et illam: Vinctis pedibus eius, & manibus: & illã: Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem, non noui vos. Quanta item pecunia illud compararet libenter quis, vt illam vocem audiat? Venite benedicti Patris mei: Et illam: Serue bone & fidelis ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituã intra in gaudium Domini tui. Recumbe cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorũ. Hæc igitur & talia rectè apud ſe quiſquam reputans propter liberalem & munificam largitatem, in hac quidem vita exaltabitur: in futura au-

Matt. 25.
Matt. 7.
Matt. 25.
Matt. 8.

tem, æternam gloriam & ſalutẽ a Deo immortali conſequetur. Eleemoſynam autem illam eſſe exiſtimamus, non ſi vnius tantũ aut ſemel miſereatis, ſed omnium, ſed ſemper, ſed omni modo. Et huius quidem tãquam cognati, illius verò tanquam amici, alterius vt vicini, alterius veluti tibi ante cogniti: huius autem vt hominis ſolum, vel hoc enim, hominem eſſe, magnam miſericordiæ vim habet. Et alium quidem ſola propenſione animi, alium benignis & humanis moribus, alium oratione, aliũ re ipſa, iuues, atque exhilares. Et hunc quidem cibo reficias, illum potu: hunc veſtes, alium domo excipias: humanitate alium, honore alium preueni, aliisq; modis omnibus quibus poteris ſingulis, cũ quibus viuis, benè facere non deſinis: Ducem in omnes liberalitatis & munificentiæ partes Ieſum Chriſtum imitatus, qui, quem tandem modum te beneficiis afficiendi prætermiſit? Aut quid facere tui cauſſa potuit, quod non fecerit munificentiſſimè? vt ſic & regno eius cœleſti dignus efficiaris. Sic igitur quis in eleemoſynæ diſtributione ſe gerens: de omnibuſque benemerendi, eleemoſynam occaſionem accipiens, ac tanquam medicinam & regulam ſanandorum peccati vulnerum, adhibens ſpiritualiter, Deoque dignè, non autem quæſtus & vtilitatis cauſſa, facilè ſuorum lapſuum remiſſionem conſequetur, ac veram eorum curationem repetiet. Non ſolùm autem pietatis ſtudia, ac reliqua Deo chara opera, viuos iuuant, ſed & illis, qui in peccatorum ſuorum confeſſi-

one ex hac vita excesserunt, plurimũ vtilitatis adferunt. Quamuis enim magna sit diuina seueritas, longè tamen maior est eius pietas: & horrendæ quidem sunt comminationes, imperuestigabilis tamen eius humanitas, plena trepidationis contra sontes decreta, ineffabile tamen misericordiæ pelagus: Vnde diuinæ scientiæ Princeps Dionysius Areopagita docet: Preces, inquit, nostræ, supremi numinis misericordia & benignitate opus habẽt, vt Deus misericors, quicquid per humanã fragilitatẽ peccatum est, illi qui mortuus est, condonare velit: ipsumque collocet in luce & regione viuentiũ, in sinu Abrahæ, Isaac & Iacob: non animaduertente, neque imputante bonitate diuinæ humanitatis, eas, quæ illis ex humana infirmitate adhæserunt, maculas: Quandoquidem nemo, vt sacra testatur scriptura, mundus est à sordibus. Sed & Gregorius in Epitaphio Cæsarij fratris, viuorũ pia opera mortuis prodesse, eodem modo docet: Auditũ est, inquit, memorabile præconium. ac luctus matris, ob præclarum, sanctumque promissum, exhauritur, quo omnes fili facultates, eius nomine, in pauperes & funerale munus daturũ se recepit, ita, vt iis nihil sit relictum, qui eiusmodi bona spe, atque expectatione deuorauerant. Et paulò superius: Atque hæc a nobis & alia quidẽ persoluimus, alia verò persoluturi sumus, anniuersarios honores & cõmemorationes offerẽtes: hoc autem est, iusta, quæ pro illis, qui ex vita excesserunt, à viuis suscipi ac obiri solent. Sed & Diuus

Chryſoſtomus ad Philippenſes ſcribens, inquit: Gentiles quidem ſimul, ea quæ mortuorum ſunt, vnà cum illis exurunt, quantò magis te fidelem & Chriſtianum decet ſimul cum mortuo, ea, quæ eius fuerant, per manus pauperum in cœlum tranſmittere? non vt hæc ſimul cum corporibus illorum, in cineres redigantur, ſed vt magis illorum augeatur præmium & gloria: vt, ſi peccator fuit, hac ratione peccata eius expientur: ſi autem iuſtus, vt augmentum quoddam fiat præmij, atque mercedis. Et alio loco: Cogitemus ea, quibus eos, qui ex hac vita decedunt, iuuemus: feramus illis conuenientem opem, eleemoſynã dico, atque ſacras oblationes. Hæc enim illos multum iuuant, multum reficiunt. Qui autem hæc facit, non ſolùm illis prodeſt, ſed etiam ſuæ plurimum commodat animæ. Et itẽ, Ne, inquit, negligas, quãdiu in hac vita es ſuperſtes, ea omnia, quæ ad animam tuam ſpectant, rectè diſponere vel in ipſo fine vitæ tuæ. Mãda tuis, poſt mortem tuã, tranſmittere tua poſt te, opemque tibi bonis operibus ferre, eleemoſynis, inquam, atque ſacrificiis: His enim redemptorem tuum placare, tibique reconciliare poteris. Accepta ſiquidem hæc illi ſunt, & grata. Scribe in teſtamẽto, vltimaque rerum tuarum legatione, cum filiis & cognatis tuis Chriſtum hæredem: contineat eadem pagina, iudicis tui nomen, quę liberorũ. Neque item obliuiſcaris pauperum, pro quibus ego apud te ſponſor, & certus ſum promiſſor. Neque tamen cum hæc dicimus, illud ſpectamus,

ctamus; vt aliquam vel occasionem, vel excusationem, atque prætextum demus cuiquam, cùm in hac vita est, eleemosynis Deum non placandi, hoc enim absurdum est: verùm & viuos & morituros egentium recordari, eorumque rationem habere, vti dictum est, pium & salutare ducimus, precesque iustorum multum efficaces esse docemus. Nam & Gregorius Magnus Pontifex Romanus, cui ad altare Dei ministranti cœlitus diuinum astitisse angelum legimus, sanctis suis precibus, Traiani Imperatoris animam seruasse dicitur. Et sancta Tecla prima martyr, suam Phalconelam, aliaque multa his similia, in sacris Ecclesiasticis historiis, facilè quisque reperiet. Quibus de rebus, qui plura cognoscere velit, leget librum D. Damasceni, de his qui in Christi fide dormierunt, indéque facilè discet opera pietatis, ac sacras Liturgias, quæ pro mortuis instituuntur, magnam vim habere, illisque plurimum prodesse.

ANNOTATIONES.

Auditum est inquit, &c. *Scribit pro his bonis, ab aula & auaro fisco, iam quasi direptis, ad Sophroniũ præfectum Gregorius: vbi his laudibus ornat hunc eundem fratrem suum.* Erat quondam non obscuri nominis tuus quoque Cæsarius, imò, nisi me fraternus amor fallit, perquam ampli & splendidi: eruditionis laude illustris: singulari morum probitate commendabilis: amicorum etiam copia clarus, quorum primum te, tuamque nobilitatem esse, tum ipse credebat, tum nobis persuadebat.

DE SACRA LITVRGIA,

HOC EST, DE INCRVENTO, quod in missa fit, sacrificio: cuius opus, finis, vniuersaque œconomia, plenissimè explicantur.

CAPVT XIII.

ERTIODECIMO loco docetis, vsum diuinorum mysteriorum, non solum eò cõparatum esse, vt sint Symbola quædam & characteres, atque notæ, quibus populus Christianus, ab his, qui foris sunt, distinguatur, sed multò etiam magis, vt signa sint & testimonia amoris & beneuolentiæ erga nos diuinæ. Nos verò eam totam rem sic explicamus, hocque nostrum est in ea parte iudicium. Dominum nostrum Iesum Christum vniuersa salutis nostrę in hoc mundo œconomia completa, priusquam ad patrem suum, vnde venerat, reuerteretur, in memoriam & commendationem suæ magnificè erga nos misericordiæ, eiusque, quá nostri causa susceperat, humilitatis, sacram Hierurgiam, & quæ in ea continentur sacra mysteria nobis reliquisse: primumque, vt dicitur, sacrum Hierarcham D. Iacobum, qui frater Domini vocabatur ordinasse. Si igitur, inquit, magnus ille in diuinis Dionysius, ipsorum sanctorum preces, vel in hac etiam vita, an non (id est multo magis) post mortem in fidelibus

ἀναφί-
θων

iuuandis efficaces sunt, quanto longè maiorem ipsa sacra mysteria, sacraque sacrificia nobis adferunt vtilitatem. Quanta enim ex omni sacrificio, quod Deo piè & purè offertur, promanet vtilitas, quantumque tremenda hæc arcana, atque sacrificia, ad placãdum Deum peccatis nostris offensum, valeant, Deus ipse, primus ante omnes, iam ab ipso mũdi initio, multis modis, diuinæque operationi suæ argumentis demõstrauit. Iustus siquidem ille Noë, post vniuersale illud diluuium, vt in postremum omne tempus infirmitati, & fragilitati humanæ, iratũ reconciliaret, ac placatum redderet Deum, (vt pulchrè magnus eam rem explicat Cyrillus) vbi primùm de arca egressus est, sacrificium obtulit Deo: maiestatem illius precatus, ne iterum vna sententia, in totum sæuiat humanum genus, qua denuò exitiali diluuio vniuersi absorberentur mortales. Cuius voto placatus, & annuens benignissimus Deus, respondit: Nequaquam vltra maledicã terræ, propter opera hominum. Sensus enim, & cogitatio humani cordis, in malum prona sunt ab adolescentia sua. Si igitur sacrificium Noë, nihil aliud, quã vmbram & figuram quandam, in se cõtinens, tantum momenti ad placandum vniuerso generi humano Deum habuit, quanto magis vnigenitus Dei filius pro nobis sacrificium & oblationem offerens, reconciliabit nos æterno suo parẽti, tùm cùm integra & plena spe, ac fiducia, ad eius sacra accedimus mysteria: Nã eos, qui sine fide hæc sacra tractãt, indéque vel remissionem

peccatorum, vel salutarem aliquam vtilitatem referre se posse, arbitrantur, multum errare vel ipsi putamus: cùm quicquid ex fide non est, peccatum sit. Illos verò, qui ita affecti sunt, vt ipsum quidem opus, & effectum sacrę sanctorú mysteriorú celebrationis esse putent, donorum scilicet in diuinú corpus & sanguiné mutationem: finem autem, eorum, qui rectè & firmiter credunt, per ea sanctificationé, ac peccatorum remissionem, regnique cœlestis acquisitionem hæreditariam, hisque similia, credunt, hos quidem beatos & felices esse prędicamus. Vt autem res ipsa, & opus, finisque tanti mysterij, hic, & talis est, ita reliqua omnia, quę fiunt, in eadem sacra Hierurgia, præparationem & cô-summationem quandam tanti operis esse putamus: vt potè preces, psalmodias, sacrarum literarum lectionem, & omnia illa, quæ vel ante donorum sanctificationem, & post sanctificationem, sacrosanctæ dicuntur, & fiunt. Quamuis enim omnia ea, quæ sancta, & salutaria sunt, gratis, & sponte sua nobis conferat benignissimus Deus: nihilque nos ipsi ad eam rem planè de nostro conferamus: eaque omnia, quæ in his mysteriis accipimus, mera sint Dei dona, & gratiæ: vt tamen ad ea recipienda & conseruanda, apti & idonei simus, à nobis necessariò postulat: neque alio modo, nobis eam sanctificationem impartit, nisi prius sanctè & ritè ad ea recipienda nos disposuerimus. Ita ille baptisat, ita vngit, ita conuiuio excipit, sacræque mensæ participes facit. Hoc autem significauit in pa-

rabola ſeminis : Exiuit, inquit, qui ſeminat ſemen bonum, non vt terram aret, aut agrum vertat, ſed vt aratam, & ſubactam, conſeminet. Tota enim aratio, & ſubactio, totus ad recipiendum diuinæ gratiæ ſemen apparatus, in nobis poſitus eſt, à nobiſque proficiſci debet. Cùm igitur maximè neceſſarium fuit, ad percipienda hæc myſteria, rectè inſtructos & præparatos nos accedere, oportebat certè talem item apparatum & acceſſum, in tota diuini ſacrificij œconomia, atque ſtructura, ineſſe : vti quidem & ineſt. Hocque illud eſt, quod ſibi volunt, & quò referuntur hæc ipſæ tam multiplices & variȩ cærimoniæ, ſacræ inquam preces, pſalmi, & quicquid aliud in hoc myſterio ſacroſancto fit, aut dicitur. Sanctificant enim nos hȩc omnia, atque diſponunt: partim quidẽ, vt hȩc cœleſtia dona rectè percipiamus, partim, vt eam ſanctificationem, quæ hæc conſequitur, conſeruemus, perpetuóque apud nos retineamus. Dupliciter autem hæc omnia nos ſanctificant, atque diſponunt. Vno quidem modo, quo ab ipſis precibus iuuamur, & pſalmis & lectionibus: nam & orationis fructus eſt, mentem ad Deum alleuare, remiſſionemque peccatorum impetrare. Et ſacra pſalmodia ſimiliter, Deum nobis reddit propiciũ, & quod illinc dependet, momentum ſiue auxilium attrahit: Immola, inquit, Deo, ſacrificium laudis, eripiam te, & glorificabis me. Sacrȩ verò ſcripturæ lectio, diuinam annunciat bonitatem, humanitatemque, iuſtum deinde & æ-

quum eius iudicium. & eius metum in animos nostros immittit, & dilectionem in eum accendit, & ita ad eius seruanda mandata, multam promptitudinem, & animi alacritatem adfert. His autem omnibus, & Sacerdotis & populi, dici non potest, quantò pulchrior, quantò diuinior efficitur animus, & ad susceptionem, & ad conseruationem tantorum donorum, multo aptior, in vtrisque redditur: qui quidem est proprius sacri sacrificiis finis. Priuatim autem & peculiariter Sacerdotem, vt non indignè ad sacrificium peragendú accedat, præparát: quod quidem, vt dictum est, mysterij celebrandi proprium est opus. Et proinde hoc ipsum in multis precum locis situm est, hocque ipse Sacerdos precatur, ne indignus videatur, propositis donis, sed vt puris, múdisque manibus, lingua, & animo, tanto mysterio deseruiat. Et hic quidem primus modus est, per quem ad ea peragenda mysteria qui ex ipsa vi, & efficientia eorum verborum, quæ dicuntur, vel canuntur, proficiscitur, adiuuamur. Alius autem modus est, quo, & per hæc ipsa, & prætereà per omnia alia, quæ in sacro perficiuntur sacrificio, sanctificamur. Qua parte, scilicet his omnibus, videmus Christum figuratum, eaque omnia, quæ ille nostra causa spontè, vel gessit, vel pertulit. Singulis enim sacræ Hierurgiæ partibus, siue sacris lectionibus, siue psalmodiis, siue omnibus aliis, quæ toto tempore sacrificij administrantur, nihil aliud fit, quàm vniuersa saluatoris nostri, redemptionis nostræ causa, suscepta

œconomia,repręsentatur:ita,vt quæ in tota ea salutis nostræ administratione prima fuerunt, primis item sacræ operationis partibus designentur:quæ verò secundo loco facta sunt,per ea, quæ item secundo loco repræsentantur: vltima verò illis,quæ postremo loco exercentur, ita vt illis omnibus, qui hæc diligentiùs examinare vellent, liceat omnes salutis suæ partes, in tota sacra Hierurgia, tanquam oculis subiectas intueri. Ipsa enim sacrorum donorum consecratio,ipsum sacrificium, mortem Domini annunciat: eius item præpotentem à mortuis resurrectionem ac in cœlos gloriosam ascensionem: quoniam preciosa hęc dona, in ipsum dominicum corpus, & sanguinem, mutantur, quòd hæc omnia suscepit, quod crucifixum est, resurrexit, & ad cœlos ascendit. Ea autem quæ ante sacrificium dicuntur, & fiunt, designant illa omnia, quæ ante mortem fuerunt: aduentum scilicet in carnem eius, ostensionem, & perfectam manifestationem. Ea verò quæ confecta consecratione, & oblatione peraguntur, sancta & vera patris æterni, vt ipse, inquit Dominus,promissa, repræsentant: Spiritus, inquam, sancti in Apostolos descensum: gentium ad Deum Apostolica prædicatione conuersionem, & communionem: ita vt nihil aliud sit vniuersa sacra Mystagogia, nisi vna quędã præfecta imago,vnius quasi corporis politiæ,ac omnium rerum gestarum Christi saluatoris nostri:omnesque eius partes, ab initio vsq; ad finem, mirabili ad inuicẽ contextu,

Luc.24.
Acto.1.

& ordine, oculis, & aſpectibus humanis, ſubijciens. Illi ſiquidem Pſalmi, qui quaſi in veſtibulo, atque ingreſſu myſterij canuntur: & ante hos, ea, quæ in donorum propoſitione fiunt, & dicuntur, prima tempora œconomiæ ſignificant. Ea verò, quæ poſt conſequuntur, ſacræ ſcilicet ſcripturę lectio, ea cauſa recitantur, vt per hæc, & ad ſtudium, cultumque virtutis prouocemur, atque inungamur: & vt Deum nobis propicium reddamus: vtque ea, quæ Chriſti œconomiam ſignificant, audiamus. Et partim quidem hymnis hæc ipſa Deum perſonant, & ad virtutem nos cohortantur, eoſque qui canunt, ſanctificant: partim autem, talia ab Eccleſia ita electa & diſpoſita ſunt, vt ſufficiãt ad ſignificandam Chriſti peregrinationem & politiam. Fiunt igitur ea omnia, quę in ſacra Liturgia peraguntur, vt quidem ipſa forma, & figura ordinis, & totius ſacræ Hierurgiæ declarat, atque continet, inſtituti vſus gratia. Significant autem etiam aliquid ex operibus vel actionibus, vel paſſionibus Chriſti, quemadmodum prima introductio Euangelij ad altare: oblatio item precioſorum donorum. Fit enim vtrumque primùm, vſus ipſius, & neceſſitatis cauſa. Nam & Euangelium, ideò primùm adfertur, vt legatur: dona deinde, vt ſacrificium exactè perficiatur: vtrumque tamen, ſignificat ſeruatoris oſtenſionem atque apparitionem: primum quidem illud, incipientis manifeſtari obſcuram, & imperfectam: hoc verò poſtremum vltimam illam & perfectiſſimam. Vt au-

tem hæc, quæ dicta sunt, principium & mediũ salutis nostræ declarant, ita finem & consummationem operis vniuersi, illa omnia, quæ in ipsa donorũ oblatione perficiuntur, designant. Vti quidem primus ex omnibus D. Iacobus ille, qui frater domini dicebatur, ab ipso Christo Domino instructus nobis tradidit: vt quidem & plurimi sanctorum Patrum Canones testantur: & Ecclesiasticæ historię docent: & veritas ipsa, vsusque apud nos perpetuus confirmat. Post verò Magnus Basilius eodem modo, quod & ipsa forma eius Liturgiæ, quam nobis perscripsit, docet, & diuinæ preces, quas item nobis tradidit, abundè repræsentant. Sed & Chrysostomus: In hanc seruatoris œconomiam omnia docet referri: vt nobis ipsorum contemplatio ante oculos posita, animas quoque sanctificet, & ita ad capienda sacra dona, reddat idoneas. Et quemadmodum tùm, cùm semel in ara crucis, ea ipsa hostia, oblata est, orbem creauit vniuersum, sic & nunc considerata, mentes nostras efficit diuinas. Quanquam quod magis est, ne tùm quidem, cùm in cruce pendebat, aliquid vtilitatis attulisset, nisi considerata, & credita fuisset: cuius item causa, & prædicata est, & vt crederetur, ipse Deus, innumerabilia machinatus est. Neque enim alia ratione posset, quod suum est, facere, aut aliquem seruare, si eos, quos curare & seruare debuit, quod fuerit, latuisset. Sed tùm quidem, cùm nostræ salutis causa suscepta fuit, Apostolica prędicatione publicata, reuerentiam ergà CHRISTVM,

fidem, & dilectionem, in animis gratorum hominum efficiebat: nunc autem ab his, qui iam crediderunt, in his ipsis diuinis mysteriis studiosè conspecta, beatas has affectiones, non quidem denuò inserit, verùm iam insertas, conseruat, & renouat, & auget: & in fide quidem firmiores, in pietate autem & charitate, ardentiores, & feruentiores nos facit. Nam si ea, quæ in nobis non fuerint, vt sint, effecit, hæc eadem multò facilius, seruare, custodire, atque renouare poterit. Quibus autem virtutibus ornatum, ad ea sacra mysteria accedere sit necesse: & sine quibus ea aspicere sit impium ac nefarium, illa sunt, religio, fides, ardensque in Deum charitas. Eamque ob causam oportebat contemplationem, quę nobis posset hæc inserere, in sacrificij constitutione significari, vt non mente solum, sed etiam quodammodo oculis ipsis videremus: summè, inquam diuitis Christi paupertatem, eius, qui sua maiestate complet omnia, in aliena terra hospitia & peregrinationes: eius, qui est benedictus, contumelias, & opprobria, impassibilis passionem: & quantùm ipse odio habitus: quantùm nos dilexerit: tantusque cùm esset, quantùm seipsum humiliauerit: & quid passus, quidve agens, hanc tantam præstantem, & admirandam in conspectu nostro præparauerit mensam: vt ita salutis nouitatem admirãtes, multitudinéque misericordiarum eius stupore perculsi, reuereamur eum, qui sic nostri misertus est, qui tantam nobis attulit salutem:

illi nos, animasque nostras credamus: illi vitam nostram commendemus: igne item ardentis dilectionis, corda nostra erga illum accendamus. Vbi enim tales fuerimus, tùm demum poterimus, & securè, & familiariter in tantorum mysteriorum igne versari. Neque enim sufficit ad hoc, vt tunc tales simus, ea, quę Christi sunt, aliquando didicisse, & ea scire, sed necesse est etiá tunc mentis oculos illic figere, & ea actu contemplari, omni alia cogitatione tali tempore ex animo reiecta: si modo velimus, ad eam sanctificationem, quæ ex his donis prouenit, vti iam diximus, animum nostrum aptum, & accõmodatum; reddere. Non enim ipsis solis verbis oportet veram pietatem metiri, sed magis rebus & operibus ipsis. Sub aspectum enim, vt ita dicam, hoc ipsum sacrificium, omnia deducit, ipsamque contemplationem, animis nostris infert: vt sic euidentiùs nobis per oculos impressa imaginatio penitus non det locum obliuioni eius mensæ, sicque pleni diuinis cogitationibus, participes efficiamur sacrorũ mysteriorum, sanctificationem sanctificationi addẽtes, & à gloria in gloriam subleuati. Et hic quidem est sensus, hæc mens, quasi in compendio oculis nostris subiecta, totius Christiani sacrificij. Habent tamen deinceps singulæ partes, peculiares suas contemplationes, & rationes: vt ipsarum precum harmonia, ipsum opus sacrũ: ipsa viuorũ & mortuorũ sanctificatio Ante autẽ omnia per totã mysterij celebrationẽ, apparet saluatoris nostri susceptę carnis œconomia.

Cur enim non ſtatim in altari proponuntur ſacra? Quia offerebantur quidem Deo ſacrificia ab antiquis, partim ratione carentium animalium cædes, partim vaſa aurea, & argentea: corpus autem Chriſti, etiam vtraque habere videtur. Nam & ipſum, in honorem & gloriam Dei Patris, mactatum eſt, dedicatum autem ab initio Deo. Et donum erat ipſi, quia primogenitus. Dona enim hæc Deo offeruntur, tanquā primitiæ vitæ: & quod mutatur panis in ipſum corpus Chriſti, vnde & abſcinditur & ſeparatur, ab his, quę ſunt eiuſdem generis: & ſectio quædam tantùm, & non totus offertur panis: (Paſſionemque & mortem Domini in eo imprimit.) Et quandiu quidem panis hic in propoſitione ſitus eſt, panis ſolùm purus & ſimplex eſt, ad miniſterium Dei tantum dicatus. Poſt verò panis ille verus, qui de cœlo deſcendit, efficitur, verbique ipſa veritate, verè & realiter immutatur. Et hæc quidem, in eum ſenſum recuperatæ ſalutis noſtræ accepta, talia ſunt. Si verò rationabiliter, atque ad mores & vitam relatè, hæc referre atque interpretari voluerimus, mille linguis opus eſſet: neque tamē rem totam pro ſua dignitate explicare poſſemus. Iuſſit enim ipſe Dominus, vt hæc in memoriam eius peragantur, ne ingrati & immemores ſimus. Illa enim eſt, vel in humanis prima, & ſumma beneficij, ab eo, qui illud accipit, benefactori, recompenſatio, ſi illius ſit memor, earumque rerum, per quas beneficio affectus eſt. Huius autem conſeruandæ memoriæ, ho-

mines multas rationes excogitarunt, sepulchra, inquam, statuas, columnas, dies festos & celebres, publica demum certamina. Quarum rerum omnium finis est vnus, ne præstantes viri, eorumque erga nos merita, vlla vetustate, quæ rerum omnium edax est, consumerentur. Vt autem in illis statuis, quas præstantibus viris, pro rebus præclarè gestis, erigimus, victorias, quarum beneficio seruati sumus, vel inscribere, vel depingere solemus, ita in his ipsis diuinitùs nobis traditis, & relictis donis, mortem illam sacram, cuius beneficio seruati sumus, in cuius virtute omnes inimicos nostros deiecimus, effingimus, planéque imprimimus. Neque verò rudem aliquam, & mortuam formam, & imaginem in eis inscriptam habemus, quod in cæteris fit, sed illud ipsum viuum corpus, & sanguinem, victoris & seruatoris nostri Iesu Christi, sacris ad Deum precibus, gratiarum item actionibus, iubilationibus, confessionibus, postulationibus confectum atque consecratum. Petimus autem ab illo primum pacem, & salutem animabus nostris. Magna enim vtilitas est diuinæ pacis: vel potiùs, magna huius virtutis in omnes partes necessitas. Cuius enim animus multis perturbationibus, tanquam fluctibus iactatur, atque fluctuat; illum possibile non est, quiete cum Deo coniungi, ac conuenire posse. Quemadmodú enim pax, multa, vnum quodammodo reddit, ita perturbatio, vnum, multa efficit. Non pacem autem in hoc loco tantum petimus, sed etiam salutem animabus nostris

ſic enim ipſe Chriſtus præcepit, primum quæ-
Mat 6. rere regnum Dei, vt ſic omnia adiiciantur nobis. Regnum autem Dei nihil aliud eſt, quàm certa quædam ſalus animarum noſtrarum. Sed vt Chriſti ipſius veri capitis, ita & Eccleſię corporis eius, in his myſteriis forma quędá, & repræſentatio conſpicitur, non tanquam in ſignis tantum, ſed tanquam in corde membra, & in arboris radice ramus: & ſicut dicit Dominus, tanquam in vite palmites inſunt. Nō enim eſt
Ioan. 15. hic ſolum nominis communio, vel analogię ſimilitudo eſt, ſed res eadem. Etenim corporis Chriſti & ſanguinis myſteria, quæ participantur, in humanum corpus non mutantur, ſed ipſum in illa mutatur, vincentibus illis, quæ ſunt præſtantiora. Nam etiam ferrum, cum igne habens conſuetudinem, fit ignis, non autem dat igni, vt ſit ferrum: & quemadmodum ferrum inflammatum, non ferrum, ſed ignem apertè videmus, ferri proprietatibus ab igne omnibus abſumptis, ita etiam Chriſti Eccleſiam, ſi quis videre potuerit, eo ipſo, quod ei vnita eſt, & eſt eius carnis particeps, nihil profectò aliud eam eſſe videret, quàm ipſum verum IESV Chriſti corpus. In huncque ipſum mo-
1. Cor. 12. dum dicit Paulus, Vos eſtis corpus Chriſti, & membra ex membris eius. Non eius tantum in nos curam, & prouidentiam, aut inſtructionem, & admonitionem, item noſtram in eum ſubiectionem, ſignificare volens, illum quidem caput, nos autem corpus appellauit: (qua ratione item & nos quoſdam cognatos, amico-

rum membra, exuperantia quadam orationis vtentes, vocamus,) sed illud ipsum significans, quod dicebat, fideles scilicet, per hunc sanguinem viuentes in Christo vitam, & verè ab ipso capite dependentes, hoc corpore indutos esse. Rom.6.
Fit autem in ipsa sacra Hierurgia, sanctorum item memoria, tum, cùm ipsa proponuntur dona, & tum cùm offertur sacrificium. Donum enim est reuera, sacrumque donarium, rationalisque victima, hoc tantum mysterium. ἀνάθημα.
Quam excellenti quodam modo perficimus, recordantes eorum, quæ pro nobis facta sunt, crucis, & aliorum, quæ Christus pro nobis sustinuit. Et alio item modo memoriam perbeatæ matris illius facientes, multa in eius laudem & gloriam dicentes, ad intercessionem quoque sanctorum omnium, exorantes, offerentes, rationalem ex illius donis & datis, illi ipsi cultum offerimus, hymnis & benedictionibus suam maiestatem laudantes. Sicque ipsa oblatio perficitur inuisibile sacrificium, fitque specierum mutatio, in ipsum corpus & sanguinem IESV Christi, diuina operante gratia inuisibiliter, mysticis precibus, hæc talia dona mutantibus. Vocatur autem potissimum eucharistiæ nomine hoc ipsum sacrificium, atque rationalis cultus, hoc quidem ob eam caussam, quòd nullum inducit factum, sed solùm vtens verbis sacramentalibus, hanc DEO offert oblationem, mutationemque diuini corporis & sanguinis efficit, illud verò ab eo, quod est amplius, quodque primò & præcipuè spectat,

atque operatur, gratiarum inquam, actione. Longè enim plures gratias agendi occasiones habemus, quàm supplicandi. Multò enim plura accipimus, quàm ea sunt quibus opus habemus, omnia enim penè, quod quidem ad Deú attinebat, accepimus, qui nihil reliqui fecit, quod nobis non dederit. Sed hæc quidem assequendi, nondum tempus aduenit, in quo genere est corporum immortalitas, & cœleste regnum, alia verò iam consecuti, non retinemus, eiuscemodi est remissio peccatorum, aliaque bona, quæ per sacramenta nobis suppeditantur. Et fontes quidem primi sacrorum missæ mysteriorum isti fuerunt: Christus Deus noster, ipse primus & summus pontifex & qui ab eo quasi immediatè profluxerunt, ipsi inspectores, & ministri eius sancti Apostoli, qui facti sunt, tanquam ex fonte flumina lætificantia ciuitatem Dei, qui iuxta pręceptum domini, ea, quæ in aures audierunt, in tectis, & supra domos prædicare debuerunt, & impletum est, quod diuinus Dauid prædixit; Non sunt sermones neque loquelæ, quibus non audiantur voces eorum. Collectio igitur vniuersarú cærimoniarum sacræ hierurgiæ facta est: Primùm à D. Iacobo Apostolo, fratre domini, Hierosolymitano Episcopo, vt quidem testatur 32 Canon concilij in Trullo habiti his verbis; Nam & Iacobus Christi domini nostri secundú carné frater, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ Thronus primú est creditus; & D. Basilius Cæsareæ Archiepiscopus, cuius gloria omnem terrarum orbem

orbem peruaſit. myſtico nobis in ſcriptis tradito ſacrificio,ita tradendum in ſacro myſterio ex aqua & vino ſacrum poculum ediderunt,vt quidem in ſacra peragitur Liturgia. Inueniuntur tamen & ſignificationes quædam,per monumenta Eccleſiaſtica ſparſim , & ipſum D. Marcum Euangeliſtam,ſuæ item Eccleſiæ , ſacræ & myſticæ oblationis hierurgicas , cerimonias ſimiliter,compoſuiſſe.Siue autem eam ob cauſſam,quod vtriuſque Apoſtoli volumina fuerint deprauata,(quemadmodum poſterioribus temporibus, ipſius Clementis conſtitutiones,itidem)ſiue ob prolixiorem rerum ſacrarum expoſitionem , medica quadam ratione,à ſancto patre noſtro magno Baſilio breuius,& conciſius ordinata ſunt,deinde ab ipſo D.Chryſoſtomo,certo non cõſtat Hoc vnum certo ſcimus, quod à maioribus noſtris , duo Tomi nobis relicti leguntur , hactenuſque extant,ex quibus ſacram celebramus Liturgiam, ipſius inquam magni Baſilij, atque ſancti Patris noſtri Ioannis Chryſoſtomi.Vno Spiritu ſancto vterque,conſcriptus,vniuſque & eiuſdem traditionis , præter id, quòd ſancti Baſilij ſuperat & plenior eſt verbis,diuus autẽ Chryſoſtomus compendioſius & conciſius loquitur.Ex his igitur ſacris libris,ad hanc vſque diẽ myſticum offerimus ſacrificium,ita,vt magnæ quidem quadrageſimæ,ſacri Paſcatis,Dominicis diebus,& quibuſdam aliis magni Baſilij Liturgiam legamus,atque ex illa ſacrum oblationis myſterium perficimus, in aliis autem die-

bus Diuum sequamur Chrysostomum. Cùm igitur hæc, quę apud nos est Dei Ecclesia, princeps sit aliarum Ecclesiarum, in omníque cognitione, & gratia Dei familiam ducat, ac incótaminata quadam sinceritate, glorietur splédore Apostolicarum & Patriarum traditionú, ac non ita pridem primas partes orthodoxæ veritatis retulerit, ac in caput sit constituta, æquum est vniuersam Christianorum rempub. atque Ecclesiam, sic, & non alio modo, diuina mysteria, sacrámque Liturgiam, sanctè celebrare, vt & ipsa celebrat. Quòd si necessitas aliquo in loco postulet, vt vetusta consuetudine Liturgia peragatur, nimirùm, vel secundum D. Iacobi institutum, vel D. Marci fortasse, his, quæ pietatis & compendij sunt conseruatis, in laudem Dei præpotentis, libera ab omni rerum mundi huius impedimentis, cósideratione & discretione adhibita, sacra nobis peragenda est Liturgia. Ita vt primò & principaliter sanctificationem, ex ea diuinorum donorum communione, consequamur: vt in ipsam substantiam animæ nostræ, per ipsum corpus nostrum transeat. Hoc enim significans B. Paulus ait: Qui adhærent, inquit, domino, vnus est spiritus, vtpotè, quod in anima primò & præcipuè, hæc vnio, & coniunctio consistat. Ibi enim propriè homo, ibi sanctificatio, quæ vel ex virtutibus humano etiam studio partis proficiscitur, consistit: inde etiam ipsum peccatum ibi itidem ea curatione, quæ ex donis promanat, homo curatur: corpori enim omnia ex

εἰ δὲ ἀνάγκα τὸ ποιψίμα καὶ τῷ χρησίμῳ ἔθει ἢ καὶ ἱερουργεῖν μετὰ τοῦ ἁγίου ἰακώβου ἢ τοῦ μάρκου τυχὸν τὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ κεφαλαιώδη φυλάττεσι.

Cor. 6.

Matt. 15.

anima aduenîunt. Et quemadmodum à malis cogitationibus, quæ ex corde exeunt, inquinatur, ita etiam inde est ei sãctificatio, siue ea quæ à virtute, siue quæ à sacramentis, sed longè excellentius, longè melius, longè perfectius, prouenit. Duobus enim modis diuina hæc Hierurgia, & sacrum hoc mysterium nos sanctificat. Vno quidem modo ipsa mediatione, eò quòd offeruntur dona, siue ipso oblationis actu, eos qui offerunt sanctificant, & eos pro quibus offeruntur, Deúmque illis propitium reddunt. Alio autem modo, sacra ipsa participatione & communione, quia nobis verus cibus & potus, vt dicit Dominus, fiunt. Ex quibus quidem modis, primus ille communis est viuis atque defunctis, etenim pro vtrisque offertur sacrificium. Secundus autem modus solis viuentibus proprius est, cùm mortui amplius, nec comedere nec bibere omnino possint. Quid igitur dicet aliquis? Propterea ne, nec sãctificãtur hac sanctificatione, quæ prouenit ex participatione, & deteriori sunt in hac parte conditione mortui, ipsis viuẽtib⁹? Minimè. Nã & his siquidẽ CHRISTVS se cõmunicat, eo modo quo ipse nouit: qui item vt vobis clarius innotescat, vt & cætera alia multa ad hanc rem pertinentia, ex ipsa interpretatione sacræ Liturgiæ & hoc & alia multa discere poteritis. Ioan. 6.

ANNOTATIONES.

Tertiodecimo loco docetis, &c. *Sumptum est hoc totum ferè Caput ex Nicolai Cabasilæ, viri imprimis pij, & longè doctißimi, libro, de diuino altaris sacrificio: ex quo eodem in locis quibusdam corrigi & illustrari potest.*

Sacram Hierurgiam, &c. *Non vno, nec eodem nomine, hoc loco Græci, vt & tota vetustas, sacrificiũ altaris ornant, atque explicant. Nunc enim communißimo, eoque vsitatißimo* λειτουργίας *nomine vtuntur quàm Strabo* δημοσίαν ὑπηρεσίαν, *hoc est, publicum muneris ministerium, & functionem interpretatur: quomodo Isocrates dicere solebat: Magistratuum functiones* λειτουργίας, *nõ* ἐργασίας, *hoc est, ministeria, non quæstus faciendi artes esse. In re sacra, primus hoc vocabulo vsus est diuinus Lucas* ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας *cõpleti sunt dies ministerij eius, hoc est, sacrificij, quod in vice sua obibat Zacharias. Et in actis.* λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηστευόντων *quod Erasm⁹ interpretatur, cùm illi sacrificauerũt Domino & ieiunarũt: quo deinceps vocabulo, omnes alij consequentes scriptores, in hoc mysterio sunt vsi, Nunc* ἱερουργίαν *hoc est sacrã operationem vocant. quo nomine D. Ignatius Apostolicis temporibus proximus vti solet. Nunc* μυσταγωγίας, *quasi summi mysterij nomine vtuntur: quo nomine Gregorius Nazianzenus delectatur. Nunc* τελετῆ, *id est, summæ cærimoniæ. quomodo Sinesius* τελετὴν ἀπόρρητον *hoc est, arcanum mysterium, hoc sacrũ appellauit. Inde Lucianus eam ob causam saluatorem nostrum cruci affixum esse dicit, quod nouam in Palestina* τελετὴν, *hoc est ritum & sacrificiũ constituerit. Hinc*

Christum τελετάρχην primum tanti mysterij conditorem, magnus Dionysius appellare: ipsum autem sacrificium τελετὴν τελετῶν, quasi cærimoniam cærimoniarum absolutißimúmque ritum, & sacramentum nominare solet. Vocant item προσφορὰν hoc est oblationẽ quo nomine, & si ipsa dona aliquando & munera, quæ vel ad conficiendum hoc sacrificium, vel ad ministrorum victum conferri solebant appellantur, quæ propriè à veteribus καρποφορία dicebantur: sæpiùs tamen ipsam rem sacram designant, quomodo ipsum cõcilium Nicænum vtitur: Neque inquit regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificium non habent potestatem, his qui offerunt corpus CHRISTI, porrigant, *vbi verbo προσφέρειν, Patres illius concilij vtuntur. Sic ipsi Apostoli, Canone 3. & 7. ἁγίαν προσφορὰν appellare solent. Sic Ignacius: Non licet sine Episcopo, neque baptisare, neque προσφέρειν id est offerre. Vocant item hoc idẽ mysterium nunc quidem simpliciter θυσίαν, quomodo ipsi Apostoli Canone 3. quomodo Ignacius οὐδὲ θυσίαν προσκομίζειν οὐδὲ δοχὴν ἐπιτελεῖν id est, neque sacrificiũ immolare, neque cœnam celebrare, sacrificium simul & communionem complexus, quod vtrumque Latini Missæ nomine appellare solent. Quomodo item & D. Lucas nomine δοχῆς usus est. Nunc verò cum additione quomodo Nazianzenus ἀναίμακτον θυσίαν, hoc est, incruentum sacrificium: Iustinus προσφερομένην θυσίαν, id est, quod offertur sacrificium appellat: ἱερὸν, item ἢ φρικωδεστάτην, quomodo sæpius Chrysostomus, ἀγάπην, id est dilectionem, quomodo Tertullianus, & alij plurimi σύναξιν, εὐχαριστίαν, collectionẽ atque gratiarum actionem vt paßim omnes appellant*

Iuſtinianus προσκομιδὴν oblationẽ in nouellis nominat, ſed & hæc hactenus.

Illi ſiquidem Pſalmi qui quaſi, &c. *Fruſtratim hæc ex Cabaſila proiiciuntur, potius quàm continuantur, proinde libet totum locum Cabaſilæ apponere.* Quæ autem poſt Pſalmos, ſacrarum literarũ lectiones, & alia id quod ſequitur. Nam etſi dicatur alius eſſe vſus lectionum & Pſalmodiarum, ea enim adſumpta eſſe, vt ſcilicet ad virtutem nos vnguant, & vt Deum propitium reddant: nihil tamen prohibet, quò minus & hoc, & illud poſſint, & eadẽ, & fideles ad virtutẽ inducant, & Chriſti œconomiam & diſpenſationem in carne ſignificẽt. Quemadmodum enim veſtes, indumenti quidem vſum implent, & corpus tegunt: eò autem quòd tales vel tales ſunt, nonnunquam & artificium, & vitam, & dignitatem eorum, qui induti ſunt, ſignificant, ita etiam ſe habet in his. Quia enim diuinę ſcripturæ, & verba diuinitus inſpirata, & hymnos Dei comprehendunt, & ad virtutem adhortãtur, eos, qui legunt & canunt, ſanctificãt. Quia autem talia electa ſunt & ita ſunt ordinata, & aliam habent poteſtatem, & ſufficiũt ad ſignificandam Chriſti peregrinationem, & eius inſtitutionem. Neque enim ea ſolùm quæ canũtur, & leguntur, ſed ea etiam, quæ in celebrando peragũtur, eodem modo ſe habent. Fit enim vnumquódque, præſentis vſus gratia: ſignificat autem etiam aliquid ex operibus, vel actionibus, vel paſſionibus Chriſti.

Cur enim nõ ſtatim in altari proponũtur, &c.

Duo sunt intrà ἅγιον βῆμα id est, sanctum: tabernaculum in orientali Ecclesia Altaris: unum maius in medio θυσιαστήριον, quod variis nominibus appellant Sacram mensam, Sancta sanctorum, Cathedram, Locum Dei, Requiem, Propiciatorium, magni sacrificij officinam, Christi monumentum, & eius gloriæ tabernaculum: tótque item vocabulis ab antiquissimis Patribus insignitur: ex quibus colligere licet, quam magnificè illi senserũt de eo sacrificio quod in hoc peragitur altari, longè secus, quàm nostri prophani isti rerum diuinarum inquinatores. Est & aliud minus altare, in quo sacerdos sacra præparat, quod prothesis dicitur, quasi propositio, quòd panis consecrandus in eo primum ponitur.

Quia offerebantur quidem primo Deo sacrificia. *Integer locus & sententia Cabasilæ hæc est:* Initium autẽ ducamus ab eorũ, quæ in propositione fiunt & dicuntur, contemplatione, & ipsa eorũ allatione donorumq; oblatione. Cur enim non statim ad altare ducuntur & sacrificantur, sed primũ tanquã dona Deo dedicãtur? Quia offerebantur quidẽ Deo sacrificia ab antiquis, ratione carentiũ animalium cędes, & sãguis. Offerebantur autem etiam dona, quẽadmodum vasa aurea, vel argentea. Corpus autẽ Christi etiã vtraque habere videtur. Etenim sacrificiũ quidẽ posterius extitit: quãdo pro gloria patris est interfectus: dedicatus autẽ erat, & oblatus Deo, ab initio: & donum erat ipsi preciosum, & tanquam assumptũ, vt nostri generis primitiæ, & propter legẽ, quòd erat primogenitus Ea de caussa, ea, quæ nunc offeruntur,

per quæ corpus illud significatur, non statim ad altare ducuntur, & sacrificantur, sed hoc quidem fit postea: prius autem Deo dedicantur, & dona pretiosa Deo, & fiunt, & vocantur. Ita fecit CHRISTVS. Quando enim panem & vinum, manibus acceptum, ostendit Deo & patri tanquam dona ea Deo offerens, & dedicans ostendit. Et vnde nam hoc constabit? Ex eo, quòd Ecclesia hoc facit, & ea dona vocat. Non enim id faceret, nisi CHRISTVM hoc fecisse sciret. Audiuit enim ipsum iubentem: Hoc facite: & non dissimiliter eum est imitata.

Iussit enim ipse Dominus, vt hæc in memoriam eius peragantur, &c. *Rem totam sic explicat Cabasila.* Sed quanam de caussa hæc iussit? & ad aliquid respiciens, hanc recordationē à nobis exegit? Ne ingrati & immemores essemus. Est n. benefactoribus ab iis, qui beneficio affecti sunt quędā gratię relatio, eorum meminisse, & eorum per quæ beneficio affecti sunt. Hu⁹ autē cōseruādæ memoriæ homines multas rationes excogitarūt, sepulchra, statuas, columnas, dies festos & celebres, certamina, quorū omnium vnum est, institutum, nō sinere, vt viri præclari & præstāti virtute, obliuioni mādētur. Tale est etiam, quod dicit seruator: Alij quidē alia, obliuionis quærūt remedia, vt recordētur eorū qui ipsos beneficio affecerunt, vos autē in meā recordationē hoc facite & quemadmodū ciuitates fortium virorū per quos victoriā assecutę sunt, vel qui eis salutē attulerūt, aut res earū recte gesserunt, colūnis inscribunt,

ita etiã in his donis, nos mortẽ Domini adſcribimus, in qua vniuerſa ſita fuit, aduerſus malignũ, victoria. Et per ſtatuas quidem, ciuitates ſolum habent figuram corporis benefactorum: nos autem ab hac oblatione nõ habemus figuram corporis: ſed ipſum corpus eius, qui ſe geſsit fortiſſimè. Hoc ipſum etiã antiquis conſtituit, vt in figura facerent id, quod nunc eſt in rerum veritate. Id enim erat Paſcha, & agni occiſio. In memoriã reuocat cędis illius ouis & ſanguinis, qui ſeruauit Hebræis in Aegypto primogenita. Et hæc quidem eſt ratio recordationis.

Sed & Chriſti ipſius veri capitis, &c. *Tractat hæc in hunc modum Cabaſila.* Significatur autem Eccleſia in myſteriis, non tanquam in ſignis, ſed tanquam in corde membra, & in arboris radice ramus: & ſicut dixit Dominus, tanquã in vite palmites. Non enim eſt hic ſolùm nominis communio, vel analogiæ ſimilitudo: ſed res eadem. Etenim corpus Chriſti & ſanguis, myſteria, ſed Eccleſiæ hæc ſunt cibus, & verus potus: & eorum particeps effecta, non ea mutat in corpus humanum, veluti aliquem alium cibum: ſed ipſa in illa mutatur, vincentibus iis, quæ ſunt præſtantiora. Nam etiam ferrum cum igne habens cõſuetudinem, fit ignis: non aũt dat igni, vt ſit ferrum: & quẽadmodum ferrum inflãmatum, nõ ferrum ſed ignẽ apertè videmus, ferri proprietatibus omnino ab igne deletis: ita etiã Chriſti Eccleſiã, ſi quis videre potuerit, eo ipſo, quod ei vnita eſt

& eſt eius carnis particeps: nihil aliud videbit, quàm ipſum corpus Domini. Propter hanc rationem: Vos eſtis corpus Chriſti, inquit Paulus, & membra ex parte. Non enim Chriſti in nos curam, & prouidentiam, inſtructionemque & admonitionem, & noſtram in eum ſubiectionem ſignificare volens, illum quidem caput, nos autem membra appellauit, ſicut & nos cognatorum vel amicorum membra vocamus, hyperbole vtentes, ſed illud ipſum ſignificans, quod dicebat, fideles ſcilicet iam per hunc ſanguinem viuẽtes in Chriſto vitam, & verè ab illo capite dependentes, & hoc corpore indutos. Propterea non eſt à ratione alienum, hic Eccleſiam per myſteria ſignificari.

Sicque ipſa oblatio perficitur inuiſibile ſacrificium, et cætera. *Clarius hæc idem Cabaſila in hunc modum tractat:* De ipſo autem ſacrificio, operæpretium eſt illud quærere. Quia enim non figura ſacrificij; neque ſanguinis imago, ſed verè eſt mactatio & ſacrificium.

Quæramus, quid eſt, quod ſacrificatur: panis, an corpus Domini: videlicet, quando dona ſacrificantur, prius, quàm ſunt ſanctificata an poſtea? Et ſi panis quidem eſt, quod ſacrificatur, primum quidem quodnã fuerit panis ſacrificium. Deinde, non eſt hoc nobis miſterium, videre panem mactatum: ſed agnum Dei, qui ſua morte tollit peccata mundi. Sin autem ipſum Dominicum cor-

pus sacrificatur, hoc certè ne fieri quidem potest. Non enim amplius occidi vel percuti potest cùm iam ab interitu, & corruptione alienum & immortale effectum sit. Quod si fieri posset, vt adhuc aliquid tale pateretur, oporteret esse & qui crucifigerent,& omnia alia conuenire, quæ illud sacrificium effecerunt:siquidem non figura mactationis,sed vera mactatio esse ponitur. Deinde,quomodo Christus semel est mortuus & suscitatus,non amplius moritur & semel passus est in consummatione seculi:& semel dicitur oblatus,vt multorum peccata auferret?Si enim in vnaquaque mysterij celebratione ipse sacrificatur,quotidie moritur. Quid ad hæc ergo dicendum est? Sacrificium, neq: antequam panis sanctificetur,neque postquam est sanctificatus, peragitur sed eo ipso tempore, quo sanctificatur. Sic enim necesse est omnia,quæ de eo creduntur, conseruari, & nihil omnino excidere.Quænam autem ea sunt? Sacrificium hoc, non esse imaginem, & figuram sacrificij,sed verũ sacrificiũ:nõ esse panẽ,id, qđ sacrificatur,sed ipsũ Christi corp9: & propterea vnũ esse agni sacrificium,quod semel factũ est. Et primum videamus, an nõ figura, sed re ipsa sacrificiũ sit mysterij celebratio. Quòd.n. est ouis sacrificiũ,quę ab eo,qđ nõ est õnino occisum,in occisũ fit mutatio.hoc etiã hìc fit:panis enim, qui est in sacrificatus, mutatur tunc in id, quod est sacrificatum. Mutatur enim à pane non mactato, in ipsum corpus Christi, quod verè mactatum est. Vnde, quem-

admodum in oue mutatio, verè ſacrificium operatur: ita iam hic propter hãc mutationem id, quod peragitur, verũ eſt ſacrificiũ. Mutatur enĩ non in figurã, ſed in rẽ mactationis, in ipsũ corpus Chriſti, quod ſacrificatũ eſt. Sed, ſi panis quidẽ manẽs fuiſſet ſacrificatus, panis eſſet, qui mactationẽ ſuſcepit: & fuiſſet mactatio tũc panis ſacrificiũ. Quoniã autẽ vtraq; mutata ſũt, & in ſacrificatũ, & panis: & factus eſt pro inſacrificato quidẽ ſacrificatus, pro pane autem corpus Chriſti, propterea mactatio illa, nõ in pane ſed tãquã in ſubiecto cõſiderata, corpore Chriſti, non panis, ſed agni Dei ſacrificium, & eſt, & dicitur: clarũ eſt autẽ, quod his poſitis, nihil neceſſe eſt, multas fieri oblationes corporis Domini. Quia enim fit hoc ſacrificium: agno non tunc occiſo, ſed pane mutato in agnũ occiſum, clarum eſt, quòd fit quidem mutatio, ſed non tunc fit occiſio: & ſic id, quod mutatur quidẽ, multa, & mutatio ſæpè: id autẽ, in quod mutatur, nihil prohibet vnum & idem eſſe, ſicut vnũ corpus, ita etiam occiſionem corporis vnam. Et hæc quidem de his.

Princeps ſit aliarum Eccleſiarum, & cæt. *Qui fuerunt ab antiquo principes Apoſtolorum, & quaſi columnæ, qui itẽ principes Eccleſiæ, ex* Paulo, *Actisq; Apoſtolorum, clarũ eſt. Clarum item ex Concilij Nicæni, quod iſti ſe in omnibus ſequi dicunt,* Canone 6. *&* 7. *&* 39. *in cuius Synodi patrum Catalogo, & ſubſcriptionibus, ne nomen quidẽ ByZantini Epiſcopi reperitur. Clara itẽ ſunt Cõſtatinopolitanorũ* Patriarcharũ *ad Damaſũ, Leonem I. Gregorium item I. &*

cæteros Pontifices istius primatus causa, ne quidquam facta postulata. Clara illorum verè Apostolica responsa. Verùm noua nobilitas semper in recensendis titulis, & stemmatibus, multum est odiosa, quantoque minus illis abundat, tanto illa magis iactat, & ostentat. Illudque maxime in Græcis nunc apparet ambitionis tale vicium esse, quod vltimum sapientem deserat: nam & illos olim iam omnia planè deseruerunt: fastus tamen quidam, & ambitio, in illis adhuc apparet. Non habere autem illos vllam legitimam causam, cur sibi hunc vendicent primatum vel Canon, quem pro ea ambitione in Constantinopolitano Concilio ipsi tulerunt, abundè indicat, qui talis est: Constantinopolitanæ ciuitatis Episcopum, habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum, proptereà, quod sit noua Roma. *Si ergo ideo primatum obtinere debet, quia noua Roma est, cur igitur veteri se anteferunt? Verùm nos hac de re non plura dicemus, sed potiùs Patriarcham Patriarchæ opponemus, totumque tractatum Gennadij Scholarij Patriarchæ Constantinopolitani de isto principatu, quo maiorem fidem res habeat, vt & istorum & aliorum oculi confodiantur, huic loco apponemus.*

GENNADII SCHOLA
rij Patriarchæ Constantinopolitani defensio de Primatu Papæ.

Sectio I.

C.C. E nunc quintum & vltimũ decreti caput accedit, vt suam responsionem accipiat, quemadmodũ & præcedentia. Ergo quia laborem explicandi, quæ mihi de quatuor primis capitibus viderentur, non defugi, nequaquam decet hoc aut silentio inuoluere, aut debita responsione fraudare. Æquum est igitur omni adhibito studio, & de hoc capite quæ dici possunt afferre, ne & ipsum debita sibi careat portione, imo & alijs adiungatur sacrorum patrum, & doctorum, diuinis, & theologicis testimonijs communitum, vt cumulatè, quod polliciti sumus, præstemus. Quidnam verò hoc est, Ecclesiæ caput, Papæ primatus quemadmodum sacræ synodi decretum apertè clamat. Præterea decernimus Apostolicã sedem & Romanum Pontificem in vniuersum orbem primatum obtinere, eundemque esse beati Petri principis Apostolorum successorem, & ipsius Christi in terris vicarium patrem, & magistrũ

Mat. 16. omniũ Christianorũ. *Hoc profecto, nescio quomodo quis inficiari possit, cùm apertißimè Christus, & omnes doctores, manifestius quàm si vel tonitruum personaret, hoc ipsum vociferentur. Christus ergo antè suæ paßionis tempus, ad Philippi Cæsaream pergens, interrogauit discipulos suos dicens:* Quem me

dicunt homines esse filium hominis? *animaduerte exquisitum theologici sermonis sensum: nam quando de communibus hominum sententijs percontatur, Apostoli occupant responsionem dicentes per singulos:* Quidam Iohannem Baptistam, alij dicunt Heliam, alij Hieremiam, alij vnum ex Prophetis *Quando vero de illorum sententia explicanda interrogat, & quam existimationem de eo haberent, cum diceret:* Vos autem quem me esse dicitis? *tūc nemo Apostolorum locutus est, quia ipsi aliorum præsides erant, Petrus autem ijs, & toti orbi terrarū præsidebat: & ij quidē tanquam præsides aliorum sententiā explicabant. At cum Petrus Apostolorū præses esset pro illis affert responsionem, illi enim primatū velut eiusdem scholæ socij detulerunt: unde & audacter Christo respondet: Magister interrogas quem te dicimus esse?* tu es Christus filius Dei viui. *Considera magnificam petri confessionem: ideò & saluator ad eum:* Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, non humana sapientia hoc te docuit, neq; ab hominibus didicisti, sed Pater meus, qui in cœlis est, hanc tibi admirabilē theologiā reuelauit, pater igitur meus te docuit. Ego autem tibi dico, quod tu es Petrus, & super hāc petrā ædificabo Ecclesiā meam, & portæ inferi nō præualebūt aduersus eā. *Neq; hic subsistit, imò progrediens, dicit:* & dabo tibi claues regni cœlorū: & quęcūq; ligaueris super terrā, erunt ligata & in cœlis, & quęcūque solueris super terram, erūt soluta & in cœlis. *Quis ergo se Christianū professus hæc abnegabit? nisi fortè Christianismum exuere velit.*

Sectio 2.. *Sed quid huic obiiciunt : qui id oppugnant? ad*
Ioan. 20 *omnes hoc dixit Christus, vbi dicit*: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. *Et alibi.* Ecce dedi vobis potestatem
Luc. 10: calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici *Et rursus*: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium
Mat. 16. omni creaturæ. *Et alibi*: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæ
Matt. 16. cunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. *Hæc & nos confitemur, dicimusque, quod incommune hos constituit magistros orbis terrarum, & omnibus gratiam tribuit peccata dimittendi, quoniam vsque ad orbis terminos ipsos destinauit Necesse enim erat eos habere potestatem baptisandi, docendi prædicandi, & omnibus gentibus dicendi, quæ opus esset. Cæterum erat vtile, vel potius necessarium, hoc caput habere, vt inter eos esset ordo, & caput: ne sine capite aberrarent, vnde confusio magis oriretur, quàm vnio: ex quo dissolutio & ordinis perturbatio esset onsecuta: quia vbi non est ordo, ibi dissolutio: nam ordinis perturbatio dissolutionis principium, Gregorius cognomento theologus, id confirmat: nam mundanos principatus videmus perturbari, discindi, atque aboleri, quando inter se iuncti non sunt: quoniã si duo de primatu regna decertent, vtrumque extinguitur: hoc & saluator dixit*: Omne inquit, re-
Luc. 11. gnum in seipsum diuisum, desolabitur, *igitur in commune ad omnes hoc Christus dixit: (nemo negabit hoc:) sed seorsum Petro*: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam-

& reliqua,

*& reliqua, ne oriretur inter eos diuisio, vt dixi-
mus, ac perturbatio. Si ergo ea vera sunt, quod mun-
danæ potestates, quando disiunctæ sunt, intereunt, &
dilabuntur, quomodo Christus debuit Ecclesiam suã
omittere sine capite? vt confusio sequeretur, & ex
confusione destrueretur. Sed vti supra omnem ordi-
nem positus: & vti existens is, qui ordinem constituit
voluit & ordine suam societatem, videlicet Ecclesia-
sticam, contineri: & vt ipse in terris erat caput, Do-
minus, & magister discipulorum, & pater, & pa-
stor: sic cùm decreuisset ad paternum thronum as-
cendere, Petrum præfectum ipsis constituit patrem &
magistrum: & vt uno verbo dicam, suum vicarium
ac successorem. Ostendit autem, & alibi ante suam
passionem, se principatum, primatũ, & Petro tradidis-
se, vbi dicit:* Petre, sæpius expetiuit sathanas vos, Luc. 22.
vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui
pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquan-
do conuersus, confirma fratres tuos. *Audis hoc,
ego rogaui pro te, & illud: Tu aliquando conuersus,
confirma fratres tuos? quid tibi videtur, scilicet con-
firmare fratres? nisi eum esse illorum principem, & eos
confirmare, Et alibi idem ostendit dicens:* Simon Mat. 16.
vade ad mare, & mitte hamum, & cum pis-
cem, qui primus ascenderit, tolle, & apperiẽs os
eius, inuenies staterem, illum sumens da pro me
& te: *ex eo cognouerũt discipuli, Petrũ ipsis principem
præfecisse. Hæc Christus ipse antequã pateretur, enun-
ciauit, vt dictũ est. Post resurrectionẽ autẽ (vt Ioanni
tonitrui filio videtur, qui scripsit Euãgeliũ) Petrus in-
tuẽs in iucundissimũ Domini vultũ, inquit:* Domine
quid placet tibi, vt ego faciã? *Iesus interrogauit* Ioan. 21.

hunc ter, Petre amas me, *& in vnaquaque interrogatione, pastorem illis designauit, dicẽs*: pasce oues meas: pasce agnos meos, *Qui terna interrogatiōe cō*
Mar. 3. *tristatus, ait vbertim fiens*, Domine, tu scis omnia, tu scis quia amo te. *Cuius dominus triplici interrogatione, voluit triplici abnegationi mederi. Postea terræ cōstituit ipsũ pastorẽ, vt magistrum: idque multis ostẽdemus rationibus & testibus, præcipuè verò Ioannes Damasci oculus, in vita Barlaã, et Ioasaph, Indorũ, testatur ita dicẽs*: Aufugit hostis diabolus, ob Petri pœnitẽtiã, pudore suffusus: at ille rursus prīceps electus erat, veluti terræ magister. *Id & sapiẽs Leo imperator in exapostilarijs dicit*: Parti quidẽ post diuinã resurrectionẽ, ter, Petre amas me, interrogãs Dominus, suarũ ouiũ cōstituit pastorẽ parti verò Simoni oucis tradidit ad pascẽdũ, vt charitatẽ mutuã repẽderet, requirẽs ab eo curã pascẽdi: & ideò dixit: Petre si amas me, pasce agnos meos. Petrus verò intelligẽs quod magnũ est primatus, & multæ virtutis egẽs vidẽsq. Ioanẽ, quẽ valde Christus diligebat q sequebatur
Ioan. 21. ait. Hic autẽ quid? quasi verò dicẽs, me domine & magister designas caput discipulorũ, hũc autẽ à te dilectũ quid iubes esse? qui & petiit ab eo
Matt. 20. sedere a dextris suis, & anteq̃ peteret, curauit à matre id fieri vt vel à dextris, vel sinistris collocaret ipsum, in gloria saluatoris. *Ex quibus aperte colligitur hic cathedræ primatus. Quod si de cælesti cathedra doctores hoc intellexerunt tamen et hoc pacto possumus interpretari. Sed ne cui occasio præberetur exponẽdi quod de omnibus dixit discipulis quæcũque solueritis & quæcũque ligaueritis: respōdet Dominus, velut eũ increpãs*: Petre si eum volo manere, donec rursus veniã, quid ad te? tu sequere me.

Nã sequere, nihil aliud ostẽdit, nisi sequere me hoc baculo pastorali: ac veluti quãdo ego vobiscũ erã, custodiebã vos, cũ pater essẽ vester, caput, et magister, sic et tu sis pro me & sequere me, in hoc prĩcipatu, docẽs, et cõfirmãs fratres tuos: te enĩ in terra esse volo pro me. Ideoq; manet vsq; ad hãc diẽ, & manebit Petrus Christũ sequẽdo per successores suos, vt orationis progressu declarabitur. Ex his saluator suã mentẽ ostẽdit, vt dictũ est, antequã pateretur, et post resurrectionẽ. Cæterũ sãcti patres, & acta œcumenicorũ conciliorũ, manifestissime idem cõprobãt. Quid igitur iure aduersus hæc potestis afferre: nisi fortè id quod à multis audio prædicari, quod hi vitã Petri non viuũt: nã ille pauper, hi vero sunt diuites: & aliud vitæ genus nunc Papa ducit quã Petrus: quomodo est ergo successor eius? Duo animaduerto hic reprehẽdi, quæ omitti nõ possunt. primũ quod ille pauper erat, hic diues. Secũdũ, aliud genus vitæ viuebat ille, aliud hic. Ad primũ quidẽ illis sic respõdẽdũ est: scilicet, quod opes, & ea, quæ possidet nõ ipse sibi cõparauit, neq; per vĩ ab aliquo extorsit, sed ante multas ætates & annos, nõ tãtũ ante schisma, et diuisionẽ Ecclesiarũ, sed paulo post Christi assũptionẽ in cælũ, et ante sanctã magnã & primã synodũ magnus Cõstãtinus Imperator inuictus, Siluestro, sanctissimo, sũmoq; põtifici, largitus est: quẽadmodũ in edicto cõtinetur & in sacris Canonũ libris inuenitur. At et nos id ad verbũ apponemus, ne aliud videamur afferre, quã propria eius verba sonãt. Æquũ esse iudicauimus, vna cũ omnibus satrapis nostris, et vniuerso senatu, optimatibus, & cuncto populo imperio Romanæ gloriæ subiacenti, vt sicut S. Petrus, vicarius ex persona filij Dei, est constitutus in terris, ita & Episcopi successores principis Apostolorum ampliorem

Sectio.3.

Decretũ inuicti Imperatoris & Magni Constantini, ad sãctissimũ Siluestrũ, Romanũ Papam.

principatus potestatem, quàm regnum gloriæ nostræ habet, obtineant. Hoc & à nobis, & à nostro concessum est imperio. Et volumus ipsum principem Apostolorum, & successores ipsius, ex eius persona, primos apud Deum esse patres & defensores. Et sicut nostra Imperialis potestas in terris colitur & honoratur, ita eius sanctam Romanam Ecclesiam, veneranter honorari decernimus: & amplius, quàm nostrum imperium. terrenumque thronum, sedem sacratissimā beati Petri, gloriosè exaltari. Sancimus etiam vt principatum teneat, tam super quatuor sedes, Alexandrinā, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constātinopolitanam, quàm etiam super omnes in vniuerso orbe terrarū Ecclesias Dei. Et pontifex qui per tempora ipsius sanctæ Romanæ Ecclesiæ exstiterit, celsior, & princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat: & eius iudicio, quæ ad cultum Dei. vel fidem Christianorum, vel stabilitatem procuranda fuerint, disponantur. Aquum est enim vt ibi diuina lex obtineat apicem & primatum vbi sanctus legislator Christus Iesus saluator noster, misso beato Petro iussit cathedrā tenere: & vbi crucis patibulū passus est, & beatæ mortis calicem bibit, vestigijs inhærendo, sui nostrique magistri: & ibi gentes capita inclinare, propter confessionē nominis Christi, vbi eorum magister Beatus Paulus protensa ceruice, propter Christū, coronā martyrij suscepit: & vt vsque ad mundi consummationē ibi quærant magistrum, vbi sanctorū suorum reliquiæ conquiescunt: & ibi proni & in terram procidentes cœlestis regis Dei. & saluatoris nostri Iesu Christi ministerijs inseruiamus vbi seruiuimus illi superbo regi. Tradimus igitur ipsis sanctis Apostolis beatis

Petro & Paulo & post hos beato Siluestro, & omnibus successoribus eius, qui vsque ad consummationẽ mundi ascensuri sunt ad sedem beati Petri, ab hoc die palatium imperij nostri Lateranense, quod omnibus mundi palatijs præfertur, & supereminet: deinde diadema siue coronam capitis nostri, simulque & lorum, nec non & superhumerale, quod imperiale assolet circundare collum, verum etiã chlamydẽ purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia. Imperialia indumenta, seu etiam dignitatem imperialem præsidentium equitum: conferentes ei etiam imperialia sceptra, simulque cuncta signa & bãda, & reliqua ornamenta imperialis culminis, & gloriam potestatis nostrę. Viris etiam diuersi ordinis, reuerendiss. Clericis sanctæ Romanæ Ecclesiæ seruientibus, illud culmen singularis potentiæ, & præcellentiæ, habere sancimus: cuius amplissimus noster senatus videtur gloria adornari, id est, patricios, & consules effici: nec non & cæteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari. Et sicut imperialis est decorata militia: ita cleris sanctæ Romanæ Ecclesiæ. adornari decernimus. Et quẽadmodũ imperialis potentia, diuersis officiis cubiculariorum nec non & hostiariorum, atque omniũ excubitoriũ: ita & sanctã Romanã Ecclesiã decorari volumus. Et vt amplissimè pontificale decus præfulgeat decernimus: vt clerici eiusdem Romanæ Ecclesiæ linteaminibus, id est, candidissimo colore decoratos equos equitent: & sicut noster senatus calceamentis vtitur, siue sandalijs, albo ex linteamine: ita & cœlestia sicut terrena, ad laudem Dei decorentur. Præ omnibus autem licentiam tribuimus, & concedimus beato Siluestro, Episcopo Papæ Romanæ vrbis, & successoribus e-

ius, beatis Episcopis ad honorē & gloriā Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, & magnæ Apostolicæ Ecclesiæ: vt si quis senator proprio cōsilio clericare voluerit, et in religiosorū numero clericorum cōnumerari in magna et Apostolica Ecclesia: nullus ex oībus præsumat impedire. Intereà decernimus, vt ipse religiosissimus pater Siluester magnus Episcopus, & eius successores oēs Episcopi, ferāt diadema, siue coronā, quā ex capite nostro ipsi tradidimus ex auro purissimo, et preciosis margaritis, vt ipsi adornatum capitis vtātur ad laudē Dei & honorē sanctorum Apostolorum. Ipse vero beatus Papa Siluester, sub corona, siue papalithia, quā habebat, ad gloriā Dei et sancti Petri, noluit ferre coronā ex auro & margaritis, et ideo quia ipse noluit ex auro coronā, nos splendidiss. lorum, quod significat sanctā resurrectionē, capiti sancto eius, nostris manib' imposuimus: & tenentes frenum equi ipsius, pro reuerētia beati Petri, stratoris officium illi exhibuim': statuētes eodē loro, oēs eius successores singulariter vti in processionib', ad imitationē imperij nostri. Vnde vt pōtificalis apex nō vilescat, sed magis quā terreni imperij dignitas, gloria et potētia decoretur, ecce tā palatiū nostrum, vt prædiximus, quā Romanā vrbē, et oēs Italia siue occidētaliū regionum prouīcias, loca, ciuitates, castra, beatissimo pōtifici et patri nostro, et vniuersali Papæ Siluestro, tradidimus, atque reliquimus ipsi, et successoribus eius potestatem, et robur firmum imperialis iussionis. Et per hoc diuinum iussum, et pragmaticum constitutum, sanctis patribus Romanæ Ecclesiæ, in perpetuum decernimus permanenda. Vnde congruum perspeximus, nostrum imperium et regni potestatem, ad orientales transferri regiones, et in Byzantiæ prouinciæ optimo loco, nomini nostro ci-

uitatem ædificari, & nostrum illic imperium constitui: quoniam vbi principatus sacerdotum, & Christianæ religionis caput, ab imperatore cœlesti constitutum est, iustum non est, vt illic imperator terrenus habeat potestatem. Huius vero imperialis decreti paginam, propriis manibus roborantes, super venerandas reliquias sancti Apostoli, & principis Petri posuimus, & ibi iurauimus hæc omnia inconcussa seruare, & successores nostros Imperatores, in archiuiis nostris hæc custodire, tradidimus patri nostro, sancto, & uniuersali Episcopo, & Papæ & per eum omnibus successoribus eius Episcopis, domino & saluatore nostro Iesu Christo annuentes, iubemus omnia, quæ supra scripta sunt, firmiter in secula obseruari.

Vides, quo pacto inuictus imperator, magnus dico Constantinus is fuit, qui elargitus est, quæ nunc ab Ecclesia poßidentur: quodque neque per vim accepit, neque alicui extorsit, & quod cuncta ad honorē & gloriā cœlestis regis terrenus cōsecrauit, quodque omni reuerentia & pietate adhibita liberaliß imè Ecclesiæ donauit. Ea accepit Siluester duas potißimum ob caussas: vnam quidem propter fidei feruorem, & imperatoris propositum, ne eius animi pietatem scandalizaret, si munus reiecisset: alteram, vt Ecclesiæ reuerentiam apud omnes excitaret, quæ egestate premebatur, & persecutionem patiebatur, & contēnabatur, ab impiis tyrannis & imperatoribus, qui Constantinum præcesserant. Ad hæc, vt terrena potestate frueretur, quoniam complures habebat aduersarios, & tūc & in præsentia habet spirituales & mūdanos. Qui mentem habet, intelligat: nam in egestate constituta, denuo fuisset exagitata, vt sub Constantino Sectio 4.

euenit, & sæuior consecuta esset persecutio, quàm tunc sub quibusdam, qui palam quidem Christianismum profitebantur, clam vero Græcam religionem amplectebantur: negantes penitus Christi in carne præsentiam, sæpiusque tentantes eã imminuere, & ad nihilũ redigere. Tertiã quoque responsionem meritò adiungemus: quòd primi admirabiles summi pontifices, multò antè prouiderunt, & omniũ primus B. Siluester, scilicet, quod in extremis dieb⁹, apud homines fides imminuẽda foret, nec eundẽ feruorẽ & reuerentiã habitura quam iam inde à principio obtinebat inops & egens Christi Ecclesia: quodque habẽtes, præualituri forẽt, nõ habentes autẽ pro nihilo futuros, propterea decreuerũt vt aliquid haberet ad sumptus faciendos Ecclesia, ne ab vllo contẽneretur. Quicũque enim Romanã Ecclesiã conspexerint, vt ipse conspexi, qualẽque reuerentiã, terræ reges & principes eò se conferentes, ipsi exhibẽt, ij profecto mecum testabuntur, me vera dicere: nam si inops esset, in nullo prorsus honore haberetur apud eos qui inani gloria tantũ promouentur, & per vim coli volunt. Quid ergo? ideo non est Ecclesia? & hac de causa non debemus obediẽtiã, & honorẽ ei præstare quod opulenta est, & potestatem magnam habet? absit tãta absurditas: nam & Christũ met insimulabimus, qui mendicus natus est, & mendicitatem exercuit & inopiam prædicauit: postea docuit se esse terræ regem sempiternum. Et rursus, data est mihi omnis potestas & in cœlo & in terra. Et iterum, quando veniet filius hominis in potestate sua: num dices hæc vera non esse? minime profectò minime. Itaque Ecclesiæ contigit, vt sponso eius Christo, scilicet inopem esse genitam ex infructuosa Iudæorum synagoga, pau-

latim verò effectam diuitem ex aqua videlicet & spiritu, nunc autem opulentam, magnámque potentiam consecutam. Ad secundum, quòd summi pontifices in præsentia, Petri vitam non viuunt, respondendum: quamquam asperum alicui dictu videbitur, si præsidem, fratres, Romanæ sedis incusatis: cur non & incusatis orientis pontifices, qui veterũ Pontificum & Apostolorum vitam non viuunt? hoc est, Alexandrinum, qui non viuit, sicuti Marcus: Antiochenum, sicut Ignatius, cognomine Deifer: Hierosolymitanum sicut Iacobus, qui fuit Domini frater: Constantinopolitanum, sicut Andreas protocletus, sed Romanum tantum reprehendere vultis? Quanam id de caussa? quia Latinus & barbam radit atque quarta feria & parascene oleum ac pisces comedit. Hæc igitur sunt, quæ carpere scitis: auaritiam, ebrietatem, inscitiam, nescitis carpere. Si peccatores vt vos arbitramini, sunt Romani pontifices, quid ad vos? non nostrum est disquirere & damnare nostros principes, propheta apertè clamante: principi populi tui nõ maledices, sed nec insurgere aduersus pastorem ouibus licet: audimus enim dicentem Dominum: Super cathedram Moysis, sederunt scribæ & Pharisæi: omnia quæcunque dixerint vobis facere, facite: secundum verò opera eorum nolite facere: *quoniam poterant & illi Domino respondere, non teneremur pontificibus obedire, quamuis in Mosis cathedra sedeant, quia sunt peccatores: at id non dixerunt: sciebant enim, quòd in cathedra Mosis sedere, ostendit eos potestatem Mosis habere, quanquam essent peccatores, & Mosis vitam non viuerent, quòd prophetæ & sancti non erant, sicuti Moyses. Ita &*

hi beati Petri sedem regunt, potestatémque illius habent: ac veluti principatum gerentes, & domini, iubent, nos vero subiicimur. Sin autem vitam Petri nō viuunt, in villicationis die, rationem verbo reddent: at nos pro illis non reddemus: quod enim eis nos debemus, agimus: & obedientiam pro virili exhibemus. B. Gregorium audite dicentem: Oues, pastores nolite pascere, neque vltra fines vestros insurgere: satis est vobis si bene pascamini.

Sed vt penitus os vobis obstruam, ostendere vobis ex testimonio sanctorum doctorū Ecclesiæ incipiamus: quod Romana Ecclesia alias antecellat, & monarchiam obtineat, tanquam inter cæteras, potior, atque excelsior: inquit Anacletus: Sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non Apostolis, sed ab ipso Domino & saluatore nostro, primatum obtinuit, sicut beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram, ædificabo Ecclesiam meam, quam beatissimi Apostoli, Petrus & Paulus, suo martyrio consecrarunt. *Diuus Marcellus ita scribit:* Rogamus vos, vt non aliud doceatis & sentiatis: quàm quod à beato Petro, & reliquis Apostolis, & patribus accepistis: ipse enim est caput totius Ecclesiæ, cui ait Dominus: tu es Petrus, super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meā: eius enim sedes, primitùs apud vos fuit: quę postea iubente domino Romam translata est, cui adminiculāte gratia diuina hodierna præsidemus die. *Itē Leo Papa ait:* Cū beatissimus Petrus Apostolus à Domino acceperit principatum, & Romana Ecclesia in eius remaneat institutis, nefas est cre-

dere, quòd ſanctus Epiſcopus, diſcipul' illius, Marcũ, qui Alexandrinã primus gubernauit Eccleſiam, aliis regulis & traditionibus ſua decreta firmauerit: cũ ſine dubio de eodẽ fonte gratiæ, vn⁹ ſpiritus diſcipuli fuerit & magiſtri: nec aliud ordinatus tradere potuit, quàm quòd ab ordinatore ſuſcepit. *præterea hoc decreto Conſtantini confirmatur, quod in Canonicis conſtitutionibus legitur, in quo præter alia multa & hoc habetur:* Decernentes ſancimus, vt ſacroſancta Romana Eccleſia principatum teneat, tam ſuper quatuor ſedes Alexandrinam, Antiochenam, Hieroſolymitanam, Conſtantinopolitanam, quàm etiam ſuper omnes in vniuerſo orbe terrarum Eccleſia Dei: *ex quo colligere poſſumus, eum Romanam Eccleſiam veluti principem omnibus præponere, cui non ſolum Antiochia Eccleſia, verum etiam Cõſtantinopolitana, & reliquæ, commendantur. Gregorius Dialogus ita dicit:* Conſtantinopolitana Eccleſia ſedi Apoſtolicæ ſubiecta eſt. *Item ex Synodo Conſtantinopolitana:* Conſtantinopolitanæ, inquit, ciuitatis Epiſcopum habere oportet primatus honorem, poſt Romanum Epiſcopum. *Ad hæc Anacletus dicit:* Romana ſedes primatu, Dei gratia exornatur, quę à Domino, non ab alio eum cepit: & ſicut cardine oſtium regitur, ſic huius Apoſtolicę ſãctæ ſedis auctoritate oẽs Eccleſiæ Domino diſponẽte regũtur. *Item Calliſtus, dicit:* Nõ decet à capite mẽbra diſcedere: ſed iuxta ſcripturæ teſtimonium omnia mẽbra caput ſequãtur, nulli verò dubiũ eſt, ꝙ Apoſtolica ſedes, mater ſit oĩm Eccleſia-

rum, à cuius regulis, nullatenus nos conuenit deuiare. *Item Gregorius apertè dicit :* Nulli fas est, vel velle, vel posse transgredi Apostolicæ sedis præcepta nec nostrę dispositionis mynisteriū. Sit ergo ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis Apostolicis voluerit contrariè decretis, nec locū deinceps inter sacerdotes habeat, sed exors fiat a sancto mysterio: *Itē Cyprianus sanctißimus dicit:* Quicunq; Petri cathedrā, in qua Ecclesia fundatur, dereliquerit. in ea vlterius esse nō audeat. *Itē Nicolaus summus Pontifex ita scribit.* Romanā Ecclesiā solus Christus fūdauit, & supra petrā fidei mox nascētis erexit, qui B. Petro, æternæ vitæ clauigero, terreni simul & cœlestis imperij iura commisit. Nō ergo quælibet terrena sapientia, sed illud verbum, quo constitutum est cœlū & terra, per quod deniq; omnia condita sunt elemēta, Romanam fundauit Ecclesiā. Illius certè priuilegio fungitur, cuius auctoritate fulcitur. Vnde non dubium est, quia quisquis cuilibet Ecclesiæ ius suū detrahit, iniustitiā facit, qui autem Romanæ Ecclesiæ priuilegiū ab ipso summo omniū Ecclesiarū capite traditū auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labitur: & cū ille vocetur iniustus, hic est dicēdus hæreticus, fidem quippe violat qui aduersus eam agit, quæ est mater fidei. *Item Pelagius addit:* Turpissimū esse chisma, quodq; homines eodem modo, ab alienigenis potestatibus conterentur, & canonicæ scripturæ auctoritas, & antiquorum canonum veritas docet. Qui igitur ab Ecclesiastica sede scinditur,

in schismate ipsum esse nemo ambigit: quódque aduersus Romanã & œcumenicã Ecclesiã conatur mẽsam erigere: & vt schismaticum est Romanã Ecclesiam pro capite non habere, sic & hæreticum iura eius auferre: apertũ est enim quòd quicunq; ab vnitate fidei vel societate, Petri Apostoli quolibet modo semetipsos separauerint, tales nec vinculis peccatorũ absolui, nec ianuam possunt regni cœlestis ingredi. *Et hæc quidẽ occidẽtales patres doctores sine tergiuersatione sic vti vides, & aperte pronunciãt. Secundum hos orientales doctores, in testes adducemus, eósq; inter se consentire, manifestissime comprobabimus.*

Et primus Damasci præclarum lumen accedat: hic enim in oratione, in Domini transfigurationem, a se conscripta, cuius principium est. Eia festum diem celebremus, ò Deo cara societas, *post alia multa, sic de proposita quæstione disserit.* Vt homo quidẽ interrogationem proponit: vt verò Deus, latẽter ostendit, qui proximè secuturus est: quem sua præcognitione prædestinauit dignum Ecclesiæ præsidem, hunc tanquam Deus inspirat, & per eum loquitur. Qualis autem est interrogatio? quem me dicitis esse? at Petrus ardenti incensus zelo, & sancto actus spiritu, respondit: Tu es Christus filius Dei viui, ò beatum os, ò labia felicissima, & paulò post, hæc est fides recta, & inconcussa, super quam, vt super Petram, Ecclesia est firmata. ex qua dignè cognomen accepisti: hanc portæ inferi, hæreticorum ora, dæmonum machinamenta incursionibus vexabunt, at non præualebunt: armis Sectio 6.

oppugnabunt, at non vastabunt: tela infantium sunt, & erunt eorum vulnera: languescent illorum linguæ, & in ipsos conuertentur: sibi ipsi perniciem struit, qui se opponit veritati: hanc ipse suo redemit sanguine, tibi verò vt fidissimo seruo, in manus tradit: hanc inconcussam & mergi nesciam, tuis precibus serua, quia nunquam subuertetur, nunquam vastabitur, secura fiducia Christus dixit, à quo cœlum firmatum est, terra fundata, & manet incõcussa, nam verbo cœli firmati sunt. Et paulò post, Christum deprecare, qui te regni clauigerum prædicauit: qui peccata ligare, & soluere est elargitus. Et post alia quædã rursus dicit: Sed cur Petrum, Ioannem, & Iacobum assumpsit? Petrum, vt verè ostenderet testimonium à patre testificatum: verbáque à se dicta comprobaret, quemadmodum pater cœlestis ei reuelauit: & vt eum, qui princeps futurus erat, & totius Ecclesię clauũ suscepturus. *Animaduertis quod Petri & præsidi, & totius Ecclesiæ principatum obtinenti clauum tradidit? profectò surdo aspidi, & aureis obstruenti sunt similes, qui neque audire volũt, nec videre. Nimirũ inquiũt, at Petro tantum hoc datum est, sed non eius successoribus. Hoc, vt à fatuis prolatum verbum, omnísque sensus expertibus silentio præterire oportebat, quoniã nulla planè indiget responsione. Sed in gratiam eorum, qui volunt eos strenuè propellere, id ipsum vt omnis inscitiæ refertum refellamus: alioquin, si id concesserimus, Catholicam fidem subuertemus, & Christum falsum prædicasse dicemus, &*

alia infinita absurda, inde sequentur: si Christi fides vsque ad Petrum & cæteros Apostolos perdurauit, postea verò non: si Petro tantum & Apostolis tradita est, at non eius successoribus. O stultitiam nimis apertam, ô mentem peruersam: quomodo Synodi sunt constituta in Ecclesiæ subsidium? quomodo canones synodales instituti sunt, si potestatem non habuerunt? quomodo magnus Constantinus obedientiam Syluestro exhibuit in omnibus, tanquam Petro: vt antea ex eius decreto scriptum est: quomodo Romanorum Imperator Alexandro Papæ, inclinata ceruice, collum eius pedi submisit, cùm diceret: super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. At ille respondit: non tibi, sed Petro obedientiam exhibeo: & pontifex: & mihi & Petro? Quomodo igitur non erubescitis, hæc pronunciãdo? quomodo hæretici à summo pontifice fuissent expulsi, a sacrisque conciliis: si vsque ad Apostolos Ecclesia valuisset, postea vero non? quomodo hæc non dixerunt, qui per temporum vices, hostes & inimici Ecclesiæ Dei extiterunt? hæretici nimirum. Illi enim ab œcumenica Ecclesia pulsi, & exagitati, hoc dicere nõ audebunt: vos vero hæc afferentes, illorum defensionẽ suscipere videmini. Oportet igitur, Arium Macedonium, Nestorium, Dioscorum, Seuerum, cæterósque impij illius cœtus hæreticos, resurgere, gratiásque vobis reddere, & obnoxios esse: quia, quod illis ne in mente vnquam venit, vos eorum suscepta defensione affertis. Sed quòd multæ & infinitæ absurditates hinc orientur, & certum & manifestum, ideóque satis de his.

Sectio. 7. *Afferemus etiam alia testimonia, & sententias sanctorum Doctorum Ecclesiæ apertè comprobantium propositam à nobis quæstionem, quod Pontifex Romanus, totius Ecclesiæ caput est, & magister: & ipsi tãtum datum est iudicare, & de fide inquirere, & ordinare totum orbem terrarum, atque hæreticos sedibus pellere, & orthodoxos restituere. Ac primùm vobis sententiam latam contra sacrum Chrysostomũ in hoc testem adducemus, qua iniustè damnatus est ab iis, qui Constantinopolitanas res gerebant, & exilio mulctatus. Cuius rei Innocentius Papa certior factus, Imperatorem cum vxore, cæterisque sacerdotibus & pastoribus, excommunicationi subiecit, ea conditione, nisi Chrysostomum in suam sedem reuocaret. Nam de Chrysostomo lata sententia, & in gratiam Eudoxiæ damnato, in Cucussum Armeniæ oppidum acerbo exilio ablegarunt: quam remis, ad Innocentium, sanctissimum Romanum pontificem detulit: nõ enim habebant alio quo confugerent orientales pontifices, nisi ad Romanum pontificem, cum iniuriis afficerentur: dictum Domini ad Petrum in memoriam reuocantes.* Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. *Quamobrem D. Innocentius, sacri Ioannis acceptis literis Constantinopolim scribit, vt Ioannem in suam sedem restituant. Quibus dicto non parentibus, ac Ioanne vita functo, iterum ad Arcadium, & Eudoxiam Imperatores, literas scribit, huius exempli.*

Epist. Innocentij Papæ.

Vox sanguinis Ioannis fratris mei, ad Deum clamat, aduersum te ô Imperator, vt olim iusti Abel, contra fratricidam Cain: sed omni ratione vindicabitur. Neque id commisisti tantum, verùm etiam

paci

pacis tempore persecutionem magnam in Ecclesiam
Dei & sanctos eius instituisti: magnum terræ Docto-
rē, e sua sede indemnatū pellendo, Christū etiā vnà cū
eo insectatus: neque vero vicē eius doleo, quia is heredi
tatē accepit cū sanctis Apostolis in Dei saluatoris no-
stri Iesu Christi regno: quanquam non ferenda est ea
iactura, sed animo angor, primū reputans salutem ani
marum vestrarū: postea ob eos, qui illo destituūtur, &
esuriunt suæ sapientissimæ doctrinæ præcepta, ac mo-
nitis imbui: neque solū Constantinopolitana ciuitas de
trimentū sensit eius mellifluæ linguæ, sed & omnis oc-
cidētalis plaga est viduata, eo amisso diuino viro, vnius
mulierculæ suasu, quæ hāc voluit excitare tragœdiā.
Veruntamē huius mundi vltionem ea non effugiet, et
æternā postea paucis diebus interiectis, sentiet decedē-
do: quamuis enim Beatus Ioannes hanc vitam reliquer-
rit, fidem tuendo & fluctuantes confirmando, in sem-
piterna tamen secula, inexhaustā gloriam, atque im-
mortalem, est consecutus. Ad hæc, noua Dalida Eudo
xia sensim erroris nouacula te abradēs, aduersus semet
maledictionē cōparauit, ex ore multorum vinciendo o-
nus peccatorū graue, atque intolerādum: hoc præterea
adiuncto proximè perpetratis facinoribus. Ideo ego pec
cator, & minimus, vt cui sedes est credita magni Pe-
tri Apostoli, interdico tibi, & illi, participatione inte-
meratorum mysteriorum Christi Dei nostri. Præterea,
qualemcunque Episcopum, vel clericum in ordinibus
constitutum, sanctæ Dei Ecclesiæ, qui ausus fuerit au-
xilium præbere, & communicare vobiscum, ex quo
tempore legeritis presens vinculum, deponi iubeo.
Quod si vos, vt potestatem habentes, alicui vim infe-
ratis, & transgressi fueritis canones vobis traditos à

saluatore per sanctos Apostolos: scitote, quod non ad paruum vobis imputabitur peccatum, in tremenda die iudicij, quando non poterit vlla dignitas mundana prodesse, & quæ latent, in omnium conspectum aspicienda effundentur. Arsacium vero, quem vos in sedem Episcopalem pro magno Ioanne induxistis, post mortem etiam deponimus, cum omnibus eiusdem sectæ Episcopis, atque socijs: indignus enim est, tanquam adulter Episcopatus: nam omnis plantatio, quã non plantauit pater meus cœlestis eradicabitur, nec nomen illius in sacris voluminibus inscribatur. Theophili depositioni addimus excommunicationem, anathematisationem, & plenam à Christianismo separationem.

Animaduertis ex hoc loco auctoritatem illius diuinæ sedis, quod non solum viuentem deposuit Arsacium, verum etiam defunctum. Arsacium dicit, quem in sedem Ioannis induxistis, & defunctum deponimus: quod idem est, ac si dixisset, nolumus eum pontificum in libro inscribi, in futuro iudicio: nam in eo facile iubemus Ioannem aureum Cõstantinopolitanum pontificem esse nunc & in futurum: Arsacium nullo pacto. At Theophili Alexandrini depositione (eo quòd in synodo Thessalonicæ coacta, in Eudoxiæ gratiam curauit, vt damnaretur, & in exilium pelleretur Chrysostomus) non fuit contentus diuinus hic summus pontifex: quanquam synodalis erat ea depositio coramque legatis. Adiecit excommunicationem (ò malum) & plenam à christianismo separationem: ò rem admirabilem: eum, qui semel baptisatus est in nomine sanctæ Trinitatis, & in Christianorũ albo inscriptus: hic de libro delet,

& exuit Christianismo: Hoc liquido ostendit potestatem, quam habet ea diuina sedes. Si ergo vt vos creditis, Petro tantum tradita est, non eius successoribus: quonam pacto Theophilus, Arsacius, Arcadius, Eudoxia, & cæteri, a Romano Pontifice depositi, & damnati, non responderunt: tuas reprehẽsiones non æstimamus: quod Petro tantum, non tibi datum est id? at id quidem non potuerunt, nec dicere ausi sunt: imo veniam erratorum ab eo petierunt. Sed hoc planè sufficit, vt arbitror, ad comprobandum Petri & reliquorum Apostolorum successores, eandem potestatem obtinere, neque minorem horum successores.

Nunc ad alias probationes & indubitata testimonia accedemus, quod is, & non alius, caput est plenitudinis Ecclesiæ ex Epistola Imperatoris Iustiniani, ad Epiphanium Constantinopolis Patriarchã, in sancta synodo Trulli, ab ipso coacta: cuius principium.

Imperator Iustinianus Augustus. Cũ recta et inculpata religio, quã profitetur, et prædicat sancta Dei catholica et Apostolica Ecclesia, nullo modo innouationẽ admittat: nos doctrinã sanctorum Apostolorum, & eorũ, qui post eos in sanctis Dei Ecclesiis versati sunt, sequentes, æquum esse existimauimus, notam, & testatam omnibus spem, quæ nobis est relinquere, & cætera eiusdem Epistolæ, in qua aperte perspicitur fides, & cõfessio ipsius, erga catholicam Ecclesiam.

Postea in sequenti alia Epistola, cuius principiũ idem, Imperator Epiphanio sanctissimo, & beatissimo Archiepiscopo huius regiæ vrbis, & œcumenico Patriarchæ, hæc scribit.

Cum tuam sanctitatem scire velimus omnia quæ ad Ecclesiasticum statum pertinent, necessarium esse

duximus, hac Epistola eidem significare, & per eam eidem aperire, quæ innouata sunt, quæ & eandem scire confidimus. Nam cum hic quosdam alienos à sancta Catholica, & Apostolica Ecclesia, inuenerimus sectantes errorem impiorum Nestorij, & Eutychetis, & eorum blasphemijs uti, diuinum promulgauimus edictum, quod & tua sanctitas nouit, quo hæreticorum insamiã confutauimus: cum nihil penitus immutauerimus, vel mutemus, vel trãsgrediamur Ecclesiastici status, qui hucusq; Deo fauẽte perdurat, vt tuę notũ est beatitudini: sed per oĩa seruamus statũ vnionis sanctißimarũ Ecclesiarumquæ cum sanctißimo Papa, & Patriarcha veteris Romæ transacta est, ad quem his consentanea conscripsimus: nunquam enim feremus, quin omnia, ad statum Ecclesiasticum pertinentia, ad illius beatitudinem, uti ad caput sanctißimorum Dei sacerdotum, deferantur. Et quia quoties in his partibus hæretici exorti sunt, sententia & iudicio illius venerendæ sedis, sunt repreßi, licet & nobis dicere sic, & concludere: quod omnes, qui volunt & habẽt ipsum pro capite, sancti sunt: & veri Dei sacerdotes, et serui fideles: qui vero nolunt, neque habẽt eum pro capite, non sunt Dei sacerdotes. Ita enim sacra illa synodus decreuit, cum dicit, vt capiti omnium sanctißimorum sacerdotum Dei.

Quod vero iudicium omne Ecclesiæ Dei in eo situ fit, audi: quod quoties in his partibus, oriẽtalibus [illegible] hæretici exorti sunt, iudicio & sententia eius sunt re[illegible]quare qui eum non sequuntur, scismatici sũt & [illegible]m delabuntur. Ideo cuncta quæ agunt ad [illegible] sunt, & inutilia. Huius rei testis est sancta [illegible] Carthaginensis, ex Epistola, quam sancta Sy-

nodus Carthaginẽsis, & magnus Cyprianus, ad Iomanum dedit, cuius est principium : Cùm in vnum conuenissemus dilecti fratres, inquit, cum sit vnum baptisma, vnus Spiritus sanctus, vna Ecclesia, vnione fundata super Petrum Apostolum, iam inde à principio, vt Christus Dominus noster dixit , propterea omnia, quæ ab ipsis scilicet schismaticis, & hæreticis aguntur, falsa, stulta, inania, & adulterina sunt. Audis quòd adulterina et inania vocat, quæ præter iußionem eius sunt gesta? sic cùm ab omni parte fides exagitaretur, inde præsidium parabatur. Anastasius sancti Maximi discipulus inquit : Cum fides concordissimè ab omnibus exagitaretur, nisi speciali gratia opem tulerit qui semper succurit, semine religionis apud veterem Romam nobis relicto, ad cõfirmandã promissioné mentiri nesciam, quæ facta est principi Apostolorũ: *Quænam est promißio quæ facta est principi, si non istiud est:* ego oraui pro te, vt non deficiat fides tua : *& illud* : confirma fratres tuos: *& illud.* portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Ex *disputatione sancti Maximi cum Theodosio quodam Cæsareæ Episcopo . Theodosius* : Excipe vocem, neque scruteris illius sensum . *Maximus* : nouas profecto & ab Ecclesia alienas de vocibus inducitis leges: si secundum vos non opus est scripturarũ & patrũ voces scrutari: totam scripturam abiicimus, veterẽ & nouam. Audiui enim Dauid dicentem: beati Psal.118. qui scrutatur testimonia eius: in toto corde exquirent eum , & iterum: mirabilia testimonia tua: ideò scrutata est ea anima mea, & Dominus in Euangeliis: Scrutamini, inquit , scripturas.

Psal. 129. Certior ergò fiat dominus meus, quia non fe-
ram excipere vocem sine sensu, qui in ea latet,
Ioan. 1. ne fiã manifestè Iudæus. *Theodosius*: Si quid di-
xerint patres, dico, & id scriptura, facio: duas
naturas, duas voluntates, duas operationes: in-
gredere nobiscum, adiungere, & vnio fiet. *Ma-
ximus*: domine non audeo hac de re à vobis ca-
pere assentionem, cùm sim simplex monachus,
sed quoniam pupugit vos Deus, vt exciperetis
sanctorum patrum voces, vt Canon docet, Ro
mam de hac re scribite, vel Imperator, vel Patri-
archa, vel Synodus, quæ ibi est: & post alia,
neque vitabit Imperator, vel Patriarcha: imita-
ri Dei humilitatem, inter seseque concorditer
constituere, synodali petitione, ad Romanum
Pontificem transmissa: & omnino, si reperietur
ratio Ecclesiastica, quæ id concedat ob rectam
fidei cõfessionẽ, cõuenite super hoc inter vos.

Sectio 9. *Vides tu qui non vis Petri successores eandem cum
Petro potestatem habere, quomodo non alius ex Patriar-
chis potest de fide disquirere, & ordinare tantum nisi
Romanus Papa? quo pacto hæc audes dicere, & im-
pudẽter blasphemare? nam hæc de vobis solum, audire
exhorresco, nedũ asserere scilicet, quod Christi fides vs-
que ad Petrum permansit, post Petrum, & vsque ad
hanc diem non permansit: vos vero qua ratione id di-
catis, quod totum est blasphemia, mirum est: quoniam
si hoc concesserimus, tota fides dilabitur, & perit. O
tuã patientiã Christe Rex: quomodo tuã fidem & Ec-
clesiam tuam permisisti Petro tãtum, aut non eius suc-
cessoribus? quõ hucusque administrata est? quõ sumus
baptizati? quõ synodi constitutæ? quõ hæretici eiecti? quõ*

Ecclesia illustrata est, capite sublato? quomodo Eccle-
sia hucusque perdurasset? (dicam fortasse audacius, nisi
omnino caput habuisset, & potestatem, & unum pa-
storem, & regem, secundum Euangelicam vocẽ vnum 1.Ioan.4.
ouile eius, & vnus pastor: multis capitibus res non c-
get: vbi pastores vni non subiiciuntur, destruunt ma-
gis quàm construunt: & subuertunt propè potius quã
dirigunt. Quomodo saluator ait, ecce ego vobiscum
sum omnibus diebus, vsque ad seculi cõsumma Matt.25.
tionem: *non enim vsque ad seculi consummationem,*
in hac vita Petrus mansurus erat: quare per hoc verbũ
manere, hic in præsenti seculo, declaratur Christũ ma-
nere, vna cum successoribus Petri cæterisque Aposto-
lis. Legite & scitote, & attentè audite, quod qui hoc
dicunt catholicã fidẽ & œcumenicas synodos euertunt,
omniáque quæ sancti tradiderunt & docuerunt, inania, et
& stulta efficiunt. Legite acta synodica, & percipite
ex iis Ecclesiæ caput, ac Petri monarchiã, quoniã et in e-
ius successorib' manet. An nescitis, Ephesinã synodũ,
latronis more, à Dioscoro Patriarcha Alexãdrino, cõuo
catã, et à Iuuenali Hierosolymitano, et ab aliis eiusdẽ
sectæ Episcopis, cõtra verã fidem Flauiani Cõstãtinopo
litani Patriarchæ, sanctissimũ Leonem Papam, illum
diuinum solum eam disiecisse, et anathemati suppo-
suisse? Epistolã quæ misisse ad Chalcedonensem sanctã
Synodum perferendam, qua accepta illam sanctam Sy-
nodum orthodoxæ fidei columnã eam vocasse: & se-
cundum eam de proposita quæstione iudicasse: Episco- Psal.118.
pósque acclamasse: æterna Leonis memoria: vt
Leo credit, ita nos credimus: vt Leo docet, i-
ta nos prædicamus. *Ac cum synodus celebraretur,*
Eutychianistas monachos à Martiano Imperatore:

petiisse, vt synodus disiiceretur, & symbolum Nicænum sufficeret: nihilque præterea quæreretur, ab eisq; sanctam synodum postulasse, vt Epistolæ sanctißimi Leonis subscriberent, ac non obtemperantes, vt hæreticos condemnasse? Vides & audis, quod œcumenica sancta synodus sexcentorum triginta patrum, nil egit aliud, quàm quod sanctißimus Leo Papa docuit solus? quodque hæretici disiicere synodũ conati, synodus postulauit, vt vel Leonis Epistolæ subscriberẽt, vel anathemate ferirentur: cui non parẽtes anathematisati sunt. Quomodo igitur vsque ad Petrum mansit, postea non? nam Leo quingentos propè annos à Petro vixit. Quomodo Athanasius ad Iulium, Chrysòstomus ad Innocentium, Ignatius tertius ad Nicolaum, Theodoretus ad Leonem, Maximus ad Martinum, & cæteri orientis sacerdotes eiecti, ac suis sedibus pulsi, vel ipsi venientes confugerunt, vel literas dantes, significauerunt, vnde literis acceptis suas sedes receperunt: nisi ij summum pontificem ac Petri successorem agnouissent, vt qui poterat eis esse præsidio? quomodo reges & principes inspectis Papæ literis tacuissent, ac illis permisissent suas recipere sedes, quibus expulsi sunt: si Petri tantùm potestas fuisset, at non eius successorum? Satis igitur, vt arbitror ostensum est, quod non solum ad Petrum tantum, verum etiã ad eius successores eadẽ potestas extẽditur, vsque ad huius seculi cõsũmationẽ.

Sectio.10 Ostendetur præterea, quod sine illius assensu, non potest œcumenica synodus vel omnino vocari synodus vel auctoritatem habere: quod in multis quidem aliis licet intueri, vt in præcedentibus exposuimus, & in sequẽtibus exponemus. Præcipuè vero in vita sancti Stephani iunioris, de quo Metaphrastes diligenter scribit

vigesimatertia die Nouembris, vbi D. Stephanus ab hæreticis accusatus, quòd eorū se non subiiceret synodo quā antea condiderant contra venerandas & sanctas imagines, cùm eum subscribere decreto cogerēt ab ipsis promulgato: legite, mihi, inquit, vestrum decretū *cœperuntque dicere*, decretum sanctæ & œcumenicæ sextæ synodi. Ne progrediaris vlteriùs sacer Stephanus magna voce clamauit. Quomodo sanctam vocare audetis vestram synodum, quæ sācta prophanauit? ipsa enim in suis actis constituit, non vocare Apostolos & martyres sanctos. Sed quò pergis? ad ædem Apostolorū, ad templum D. Gregorij martyris. Vnde venis? ab æde quadraginta martyrum. Propterea *dicit diuinus vir*, quomodo vestrā synagogam sanctā vocare audetis: cū ea sācta violarit: neq; vult sāctos vocare sanctos? O magnā inscitiā? Apostolos Dei & saluatoris nostri IESV Christi non vultis vocare sanctos, & vestrum satellitium aduersus Ecclesiam coactum vocatis sanctum! quo pacto œcumenica appellabitur vnquam, in qua Romanus præses nō præfuit? sine cuius assensu non possumus res Ecclesiasticas ordinare? *Intelligis œcumenicam synodum non posse vocari, nisi Romanus Pontifex eam constituat: ac sine eo impossibile esse res Ecclesiasticas ordinari? quomodo ergo vos hæc non percipitis? quoniam peritos videre, atque audire non vultis. Et ideo, quia semel cor vestrū falsa credulitate imbutum est: non potestis audire veritatem, vel cernere. Maximus preterea ab hæreticis exagitatus veterem Romam se contulit, vbi Martinum sanctissimum Papam nactus est: quem die de-*

cimatertia Martij. & nostra Ecclesia pro sancto colit: quanam de caussa, quia illum Eccles. caput esse agnoscebat, eo confugit ex eo loco Epistolã conscribit ad Marinum Cypri presbyterum, cuius principium, Diuina lege scdm Deũ, locupletatus pater venerande: *Subdit paulò post,* ex synodalibus actis Martini sãctissimi Papę nostri, *de quo nunquã scripsisset, vt de sanctissimo Papa, nisi dominum totius Ecclesiæ cognouisset: eaque de caussa rogauit, & synodum suorũ Episcoporum cogeret, & impij dogmatis auctores anathematisaret, qui vnam tãtum voluntatem in Christo esse conuiciabantur: hoc in synaxario apud sanctum Maximum scriptum est: legat quilibet die decimatertia Augusti. Si ergo vt vos arbitramini, is non est, qui possit ordinare, inquirere, confirmare, dirigere, administrare Ecclesiã* Dei, *vt gubernator dirigit nauim: quomodo hæc gesta sunt? & alia multa his similia: quæ propter sermonis prolixitatem omittimus: nã si de ijs voluerimus dicere, in ijs exponendis tempus nobis deerit. Quomodo cum ipsos excommunicationi subiecisset, qui ab eo anathematisati sunt, non cõtradixerunt, quamquam essent Episcopi, Patriarchæ Archiepiscopi, sed tanquam patri obtemperantes paruerunt, nunc verò & qui neque ante pedes posita cernunt, contradicunt: quos ego Ecclesiæ aduersarios, hostes, & inimicos esse iudico: & conspiratores aduersus Apostolicos & synodales canones, qui rectè docuerunt nos* Ecclesiæ *subijci oportere. Nã statim à princip. 131. Iustiniani Nouellæ:* Sancimus inquit, secundum sanctorum decreta, sanctissimum veteris Romæ Papam, primum esse omnium sacerdotum. Constantinopolitanum verò, secundum locum

obtinere post Apostolicam sedē. *Prætereà quintus Canon Sardicensis synodi, eodem modo eadē scribit: etiam Anastasius sancti Maximi discipulus: post historiam sancti Maximi, post quædam alia inquit:* Ad hæc & Martini Papæ sanctissimi, & capitis Apostolici & martyris, totius Ecclesiæ occidētalis principis. *Item magnus Gregorius Theologus in Epitaphio in magnum Basilium inquit, quod eius ætatis* Papa *duos Episcopos misit, Luciferum &* Euse*bium, ad Eccles.* Cæsareæ Cappadociæ *pacificādā, quomodo in oriente misisset ad Eccles. cōponēdas: nisi princeps & gubernator fuisset totius orbis terrarum? Prætereà Anatolius* Constantinopolitanus *Patriarcha à Dioscoro hæretico est electus. Sanctissimus verò Leo Papa, in Epistola ad Marcianum Imperatorem post alia multa ait:* Electionem Anatolij Patriarchæ, nulla habita quæstione, omisimus: eò quòd orthodoxæ fidei se adiunxit. *Ecce ex hoc deprehenditur: quod si Anatolius Dioscori hæresim sequutus esset, ab eo vtique fuisset iudicatus: nec valens contradicere, nam is erat Constantinopolitanus* Patriarcha: *& si huius iudex: ergo & cæterorum Alexādrini, Anthiocheni, Hierosolymitani: itaque omnium iudex. Agapetus* Papa *præterea ipsemet* Con*stantinopolim est profectus, vbi Anthimum Trapezuntium, qui erat Constantinopolitanus* Pa*triarcha, sed hæreticus, sede deiecit: in locumque eius sanctissimum* Menam *suffecit. Vnde hoc? nisi quod in omnes obtinet imperium: & quia iam inde ab initio id Apostolo* Petro *à Deo tributum est, & successoribus eius. Proclus prætereà de Romani* Pontificis *assensu, in sedem* Patriarchalem *euectus est, secundum Zonaram. Ecce ostensum est,*

Romanum Pontificem de Anthimo Constantinopolitano iudicasse. Leo sanctißimus Dioscorum Alexādrinum, & Iuuenalem Hierosolymitanum condemnauit: & vt de hæreticis, iudicium tulit. Felix sanctißimus Petrum Antiochenum deposuit, & anathemathi subiecit. Quamobrem, cum Romanus sit summº pontifex, in omneis Patriarchales sedes obtinet principatum: quomodo ergo tunc, nunc verò non? nemo dicere hoc audebit. Sed tunc & nunc & vsque ad seculi cōsūmationem habebit imperiū. Et vt plenè intelligatis, nos vera dicere, & quam habeat potestatem ea diuina sedes, ad verbum Felicis Epistolam adiungemus, quæ sic habet:

Sectio II. Tuæ humanitati ea significari oportet, quæ rerum ordo postulat, quod & significari par est, in vtilitatē serenitatis imperij tui: ac veluti adessem rogo, vt meas preces admittas apud amicas & rectas aureis tuas, tanquam Christianißimus Imperator: nulloque pacto, pietas tua, existimet nos alium magis beneuolentia quàm te prosequi: eo tamē excepto, qui te cupit cū Deo pacem habere. Quoniā tu fideli corde permotus, de temporalis sedis potestate non ambigis, atque æternæ vitæ retributionem, ex superna voluntate pendere arbitraris: à mea paruitate suscipere digneris venerabilem & diuinam beatißimi PETRI principis Apostolorū confeßionem: cui cum regni claues creditæ sint, Christianißimo imperio tuo præparabit in cœlis cum angelis mansionem: qui cum primus incommutabilem & inculpatā in Dominum nostrū IESVM CHRISTVM fidem declarasset, ab ipso saluatore beatificatus est. Nā cum dixisset ad Dominum tu es Christus filius Dei viui, responsum ab eo tulit, Beatus es Simon Bariona,

Gloriosissimo & serenissimo filio Zenoni Augusto Fœlix Episcopꝰ in Domino salutē.

quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est: & super hanc confeßionem tuã ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebũt aduersus eam: vt ex ea tolleret unde suum cognomen accepit quod est Christus Iesus & Deus, omnipotentis filius, Petrus primogenitus diaboli filius, cum indignè se in Antiochenam sanctam Dei Ecclesiam insinuauerit, & pontificiam sedem Ignatij martyris coinquinauerit, qui Petri dextra pontificatum accepit, & Eustathij confessoris & præsidis 318. sanctorum patrum, qui apud Nicæam coacti sunt, ausus est dicere, non oportere Christum vocare filium Dei secũdum diuinã saluatoris sanctionem, diuinarúmque scripturarum traditionem & patrum expositionem: sed vnũ ex trinitate paßionem pro nobis sustinuisse, secundum diuinitatis essentiam: veluti Arius, Apollinaris & Eunomius tradiderunt. His verbis adnixus salutiferam humanitatem conuellere secundum quam Christus paßionem sustinuit. Fertur ẽt & vnus ex nostris, tanquam de semine Abrahã progenitus, multiplicitatẽ Deorum inuexisse: nam sensus verborũ tres Deos inducit, mortuum vnum duosque viuos: abolet autem & consubstantialem, sanctasque synodos reddit irritas: Nicænam, Constantinopolitanam, & Chalcedonensem. Quin & Mariæ virginitatem nõ recipere reperietur. Si enim verbum ex ea incarnatum non suscepit humanitatem: quid virgine opus est: cur Gabriel dixit ad illam, quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei: & dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius. Præter hæc impia & contumeliosa facinora, cùm adulterare trisagium conatus sit addendo, crucifixus propter nos, in infinitas absurditates rẽ adduxit. Ac

quamuis sæpius à nobis, & à tua in Christo fraternitate sit monitus, & orientalibus, & ab Acacio Archiepiscopo vestræ regiæ vrbis, & Christi amico, conuertere se nunquam voluit. Propterea nunc sacta Dei Ecclesia, ex materno affectu, non cessat, tanquam ad præcipuum eius filium verba faciens dicere. O Christi amice Imperator, cultus nostri vinculum, quo vinciuntur fideles, dissolui ne patiaris: Christi domini, & vnigeniti filij tui cognomen, ne permittas violari: sanctissimam hymnodiam, quæ & vrbem vestram seruauit periclitantem, tanquam ab angelis traditã, in-

Ioan. 29. *uiolatam conserua: Petrum Arianæ superstitionis sectatorẽ, ab Antiochena Ecclesia deturba. Quamobrẽ Petrus mea fide abrogata scindit mundi consensum? quanam de caussa Petrus scindit tunicam meam de super contextam? Deus Pater principi Apostolorum præcepit, quomodo vocari suum filium oporteret: vnigenitus in Petri cõfessione fundauit me: Spiritus sãctus quotidie testatur mihi, dicens: ne quid iudices scire,*

ad Cor. 12 *nisi Iesum Christum, eumque crucifixum. inimici inobedientes, dolosi, extra vineam positi, vnigenitum Dei filium mactantes & lapidantes, & ligno crucis affigentes, eius vestem non diuiserunt: & Petrus vestem meam discindet? portæ inferi non præualebunt aduersus me, & Petrus conatur meum parietem demoliri? Ego religiosissime Imperator te regno pulsum reduxi, improbos, & meis dogmatibus non parentes pro tuo iussere tradidi, & potentiæ tibi viam reseraui: inimicos, vna cum eorum impio dogmate, deieci antiquum tibi imperium, à Deo impetraui, qui in cælis regnat, à quo imperium accepisti. Respice ad tuum prædecessorem Imperatorem Marcianum, eiusque fi-*

dem libens amplectere: hæreticam Petri tyrannidem [illegible] quã primum euelle: Valentini Eutichetisq; [illegible]pulu ab arce deiice, & ab Ecclesiastica administratione simulque & à sacerdotali dignitate præcipitari decernere. Reputa tecum ô Maxime legitime [illegible] & inuicte Imperator, quã certa vltione Chalcedonensis synodus sit vindicata, & quæ pœna de tuo [illegible] populos ab hæretica Petri doctrina: [illegible] fungitur sancta Dei catholica & [illegible] & ab ea ob iã expositas caussas depositum [illegible] communionẽ ne recipiatis: vestrisq; [illegible], vt paries inter eum & Antiochenã Ec[illegible]: in locum verò illius, virum sufficite qui operibus sacerdotium exornet, atque sit [illegible] sanctæ synodi, suorũq; decretorũ. [illegible] Deus imperiũ vestrũ sẽper in pace custodiat.

Vides potestatem, quam obtinet ea diuina sedes? Sectio 12. *an[illegible] quo pacto induit non solum Petri personam, verum etiam ipsius Iesu Christi? cum dicit, Petrus fidei meæ [illegible] Inspicite igitur & videte sedulo totam Epistolam, & agnoscite auctoritatem Romanæ Eccles. adiungamini illi & vos, nec veritati ad[illegible] enim ex persona Eccles. loquatur, [illegible] qui eccles. dirigit ac gubernat. Addimus et præter hæc, orientalium doctorum testimonia. Cyrill. B. Alexandriæ Archiepis. in thesauris ita scribit,* Quod oportet nos tanquam membra caput sequi, id est, Rom. pontificẽ & Apostolicã sedẽ: à qua debemus petere quid credere, & sentire debemus ac tenere: quia ipsius tantùm est confutare, dirigere, redarguere confirmare ordinare, soluere, & ligare. *Audistis qui Cirillo cõtradicis*

nostri officij esse, vt mēbra corpus, ita & nos Apostolicam sedem sequi, quodque ad eam solùm pertinet dirigere, & gubernare catholicam Dei Ecclesiā. Si ergo ita scribit: vt sentit, scribit: si sic sentiebat, ita & agebat: si is obedientiam & reuerentiam tūc Romano pontifici exhibebat: quis contradicit? nisi indoctus fortasse, vel stultus. Hæc igitur mecum reputanti: subdit mihi vehementer ridere, seu deflere potius, ac vicē eorum dolere, qui sponte oculos comprimunt aduersus lucem, nec veritatem sustinent audire. Quis est, qui neget confeßionē sublimi voce ab Ecclesia decantatā, siue fidei symbolum? in quo apertè confitemur, vnam sāctā catholicam, & Apostolicam Ecclesiā, in omneis terræ parteis disseminatam? hanc nemo vnquā dixerit vnā nisi cæteræ omnes tanquam mēbra coagmētatæ, secundum beatum Paulum, eam, veluti caput, sequuntur: quæ omnia simul iuncta, vnum conficiunt corpus: & vt secundum eūdē Apostolum, nō potest pes vel manus, vel aliud corporis mēbrum capiti dicere, nō opus habeo te: ita nec cæteræ Ecclesiæ, Romanæ poßunt Ecclesiæ dicere: nō indigem⁹ te. Oēs ab illa auctoritatē capiunt, & omnes ab illa confirmātur: testabuntur id omnes doctorum scripturæ. Illa námque, vt caput oīa membra recognoscens, & de omnibus æque sollicita, vt quod in suprema sitū sit parte, mæret. si mēbrū aliquod lāgueat, curāq; illius gerit, et ad sanitatē perducit, vt dictū est. Inquit. n. & aperte clamat Quis infirmatur, & ego nō infirmor? quis scandalizatur, & ego nō vror? *Si vero mebrum aliquod abscindatur, marcescit, & male olet, sed caput (quod aitomui nec laborib⁹, nec cruciatib⁹ cedit) minimè lædit. Oportet aūt, qui symbolū cōfitētur, et vnā Eccles. prædicāt*

nosse,

nosse, qualisnã ea sit, una sancta, & Apostolica Ecclesia: ea est, aut occidentalis, aut orientalis, quod idẽ est, ac si dicas, Latina, vel Græca: alia nãque præter has nõ reperietur: aliæ enĩ præter has superstitiones sunt, falsæ synagogæ, & hæresibus referta. Enumera diligẽter, & vide, quod, si Græcorũ arbitraris Ecclesiã esse hãc, quã symbolum designat, in nihilum Petri confeßionẽ cõcludis: aduersus quã portas inferi nõ præualituras, professus est Christus: nam omnis Græcorũ Ecclesia, imò vero totus oriens, à Mahomete absorptus est. Nõne videmus oẽs Patriarchas, atq; Episcopos, ac sacerdotes, in potestatem venisse Mahometis, & ab eo petere sacerdotij facultatem? & pedibus eius aduoluuntur, et pro eo etiã inuiti deprecãtur? In quo loco collocatis, Portæ inferi, id est, hæreticorum ora aduersus Christi Ecclesiam non præualebunt? eo loco, vbi non solum ora hæreticorũ dominantur illi, sed etiã impij, & alienigenæ, imperiũ tenent? eo loco, vbi nec sacrificare tutò poßis, nec nola, vel tintinabulum, nec crucis signum apparet? eo loco, vbi nemo liberè potest dulce Christi nomen proferre? si verò protulerit, in duas partes discinditur? eo loco, vbi si sacerdotes sacrificãtes inuenti fuerint, Christi hostes ingrediuntur atque subsannant? proterunt altaria, et profanant, & sancta projciunt, & plagas sacerdotib⁹ infligunt, & protendunt, & derident Christianorum religionem? nequaquã. Sed ibi oportet esse vbi Christi signum refulget, & Ecclesiæ exornantur, nola, imagines, & altaria omnia, magno cum cultu conspiciuntur & adorantur, & sacerdotibus eminus reuerenter assurgunt populi: ibi, vbi palam Christi fides prædicatur: ibi, vbi terræ reges, & principes venientes, ad sacra loca inspicienda, & Apostolorum capita adoranda,

vnà cum illis, & præsidē eorum pontificem adorāt, & eius pedibus aduoluūtur: ibi, vbi festi dies, psalmodiæ, preces sine metu celebrantur: vbi nemo reformidat sibi quenquam aduersari: ibi, vbi summus pontifex, doctores, & prædicatores, in omnem terram dimittit, ad prædicandum & annunciandum verbum Dei, Christi imitatione, imo saluatoris nostri vices in terris gerens: nam sicut is Apostolis dixit : ecce mitto vos, euntes in mundum vniuersum, pędicare Euāgeliū omni creaturæ: *ita & hic in vniuersum orbem magistros mittit magna cum cura: qui non solum ad Christianos proficiscuntur, sed etiam ad omnes gētes, vel ex sancti Frācisci ordine, vel Dominici, vel ex alia regula. Ergo ibi Ecclesiam confitebimur, vbi non est hæresis, nec iniquitas neq; infidelitas: imò verò firma fides, & incōcussa. At non ita apud oriētales, vbi abundat iniquitas & infidelitas. Nec meus sermo est hic, sed Theodorus Studites prodeat, & dicat hoc testimonium quòd nemo poterit inficiari in decimaquinta Catechesi, quam legitis quidem, at non intelligitis, quia nō vultis: videtur enim doctor hic aduersus oppugnatores imaginum pugnare, quando dicit:* Audio autē, quòd Romæ, principis Apostolorū Petri claues proponūtur ad adorandū, atq; in honore haberi: quanquā nō claues sensibiles domin' ei tradidit, sed intellectuales, ad ligandū & soluendū: at illi argenteas populo proponūt ad adorandū: tāta igitur apud eos est fides: & ibi solida Petra fidei secundū Dei verbū fundata: hîc verò vt videtur, abūdat infidelitas, ac īprobitas: *Vides quod et beatus hic, ibi cōfitetur solidā esse fidē: nec in Petro tantū, sed et in eius successorib. Hac quidē*

Marci 16.

cum audiatis et videatis, nec poßitis contra reſpicere, velut aduerſus refulgens & coruſcans lumen veritatis, ad ea confugitis, quæ nefas eſt dicere, ſcilicet peccatorem eſſe Romanum pontificem, & carnalibus voluptatibus inſeruientem: & ideo nolle vos honorem & reuerentiam debitam exhibere.

Ac tametſi his, in præcedentibus reſponderimus, Sectio 13. *exactius rurſus vobis dicimus, quòd apertè mendaces eſtis: nã non quia peccator eſt, refugitis ei obedire, ſed quia Latinus eſt, & barbam tõdet. Si enim illum vitaretis propter peccatum, voſmetipſos vitaretis: quia eſtis peccatores. Quomodo ergo noſtis eum iudicare, veſtros verò non iudicatis? omnes ne orientis ſacerdotes ſancti ſunt? vos hoc non poteſtis demonſtrare: non ergo illum tanquã peccatorem deuitatis, quia nec vos ſine peccato eſtis, ſed quia Latinus, & ab opinionibus veſtris euariat: Vos namque Latinos, tanquã à fide alienos, exiſtimatis, & ab eis refugere, tanquã à facie ſerpentum ſimpliciores edocetis: idque liquidò patet. Ac ſi quis ex Latinis videtur ſanctus, vos hunc ſalutare non vultis: imò verò maledicta ingeritis. Græcos quãuis flagitioſiſsimos & ſtultiſsimos, ſi ſolum aduerſos Latinos dicant, omnium ſanctiſsimos arbitramini: inter alios quidẽ multos, quendã, qui vocatur Palamas, & Epheſi Marcum, hominem nec ſatis mentis compotem, ſed tumidum, ſapientiæ oſtentatorem, nulla virtute, vel ſanctitate ſubnixos: quia loquuntur ſolum & ſcribunt contra Latinos, extollitis & celebratis: eorumque imagines exornatis: feſtumque agentes diem colitis, ac veluti ſanctos adoratis. Latinos verò, quamuis iampridem Eccleſia pro ſanctis colẽdos duxerit, vos inceſſãter blaſphematis: ita & de ſummo*

pōtifice facitis:nā illū omninò Christianū esse nō existimatis,quia Latinus:id enim sub dentibus stridetis maledictis incessentes,et eorum,qui rerum potiuntur, metum reueriti,ad aliud quasi aranei vmbrā,cōfugitis,eum peccatorē appellantes,ac catera cōuitia effun-
Ioan. 8. *dētes.Cauete ne id audiatis*: Qui vestrum est sine peccato,primus lapidē tollat,*id est,qui peccatum non cōmisit,incipiat iudicare de peccato: &* nō iudi-
Matth. 8. cate,vt nō iudicemini:*ne captetis occasionē fratres, in peccatis:non est officij vestri de peccatis principum vestrorū inquirere, doctoribus omnibus apertè clamātibus, & Ioāne lingua aurea,in multis quidē orationibus & in oratione,cuius est titulus*,quòd oportet colere suos magistros spirituales nō maledicere illis *principium orationis*. Nulla res ad loquēdī licentiā magis allicit:*paulò post inquit*:Si qui patri vel matri maledicunt,parentibus secundum carnē,ex lege morte moriuntur:quali-nā dign⁹ erit pœna, qui virū spiritualē magis, quā multi parentes necessariū, audet maledictis incessere? nō reformidās,ne terra dehiscēs, ipsum de medio tollat, vel fulmē cœlo demissum, maledicā
Num. 12. linguā adurat.Audistis,quid Mosis sorori cōtigerit,cùm fratrē suum accusasset,&principem, quomodo impura facta est, & in leprā incidit, maximāque infamiā subiit?fratréque de ea sollicito,Deúque deprecante,veniā non impetrauit?& paulò post,& Deū placare nō potuit,sed magnā pœnā perpessa est: vt intelligamus, quā magnum crimen sit principes redarguere,&de aliorum vita iudicare:*Et post pauca*: Si in carnalibus parētibus ita, quātò magis in spiritualib⁹

parentibus hanc ſeruare legē oportet : & vnú-
quéq; in vita laborare & ſolicitũ eſſe, ne in illa
die audiamus: Hypocrita, cur feſtucam vides in Matt.7.
oculo fratris tui, trabẽ verò in oculo tuo nõ vi- Reg.1.20.
des? *& ſtatim poſtea*, cùm principes à ſubditis co-
luntur, id ipſis obiicitur, vt Heli dixit Deus: ce- Re.1.c.8.
pi te ex domo patris tui. Si vero cõtumelia af-
ficiãtur, vt in Samuele, nõ te abiecerunt, inquit,
ſed me. Qui ſacerdotẽ honorat, Deũ honorat:
qui didicit ſacerdotem cõtemnere, in via pro-
greſſus, & aduerſus Deũ erit cõtumelioſus: qui Matt.10.
vos recipit, inquit, me recipit: & honorifica, in-
quit, ſacerdotes tuos. Inde Iudęi didicerũt Deũ Eccle.7.
contẽnere: quia Moyſen contẽpſerũt, eumq; la-
pidibus ĩpetiuerũt. Ac ſi quis ſacerdotibus de-
bitã exhibuerit reuerentiã, multò magis id erga
Deum egerit: & quãuis improbus ſit ſacerdos,
vidẽs Deus, quòd eius cauſſa etiã indignum ho-
noras, ipſe retributionẽ reddet tibi. *Et rurſus poſt* Exod.17.
pauca: An neſcitis quod ſacerdos nũcius Dei eſt?
nõ.n.ex ſe dicit, q̃ dicit. Si cõtẽnis ſacerdotẽ, nõ
eũ contẽnis, ſed Deũ, qui ipſum elegit: & vnde
dignoſcitur, inquit, Deũ ipſum elegiſſe? Ergo ſi
hac es in opinione, ſpes tua inanis eſt reddita: ſi
n. per eũ dñs nihil operatur, neq; lauacrũ habes
neq; myſteriorũ es particeps: & benedictionib⁹
non frueris, non igitur Chriſtianus es. Quid er-
go inquit, omnes eligit Deus? per omnes ipſe
operatur, quanquam indigni ſunt, quia popu-
lus ſaluatur: nam ſi per aſinam, & Balaam ſcele- Num.22.
ſtum hominem operatus eſt, multò magis per
ſacerdotem: Si per Iudam operatus eſt, & per

falſos prophetas prophetantes, quibus dicit, neſcio vos, diſcedite à me, qui operamini iniquitates, multò magis per ſacerdotes operabitur: nã ſi nos principũ vitã ſcrutari oporteret, oporteret & nos magiſtrũ eligere: & quę ſupra ſunt, infra fient, ſupra pedes, infra caput: ſi fratrẽ tuum tibi iudicare nõ concedit, multo magis neq; tuum doctorẽ. *& post pauca.* Tu ouis es, ne ſis anxiè curioſus aduerſus paſtorem, ne de his, quę tu arguis, illum plectaris. Et quo pacto me admones ipſe nõ faciẽs? non ipſe tibi dicit, ſi ei credis, mercedem nõ accipies, Chriſtus hęc docet, ne iudicemus nos mutuò, ſed ſua vnuſquiſq;. *Et paulò post,* ne maledicamus rogo magiſtris. Si quis patrẽ habuerit multis criminib⁹ obnoxiũ, nõne ea obtegit? ne exultes. inquit, in dedecore patris tui: multò magis de ſpiritualib⁹ patribus hoc dicendũ: exhibe reuerentiã, quia quotidie miniſtrat tibi: curat, vt ꝓpter te legitur ſcripturæ: ſacrã domũ exornat ꝓpter te: vigilat ꝓpter te: orat ꝓ te: Deo preces offert pro te, cultus eius erga Deũ omnis propter te: hoc reuerere, hæc tecum cogita, & omni præſtita obſeruantia ad eum accedito. *Et paulo post:* audi quid dicat de principibus Iudęorũ Deus. Super cathedrã Moyſis ſederũt ſcribę & phariſęi: quęcunq; dixerint vobis ſeruate & facite, ſecundũ verò opera illorum, nolite facere: quænã deterior eorum vita reperietur? eos tamẽ nec dignitate deiecit, neq; vt à ſubditis deſpicerẽtur curauit, & rectè: ſi enim hãc ſibi arrogarint ſubditi poteſtatẽ, omnes ſtatim abrogabuntur, & de

tribunali deiiciétur: ꝓptereà & Paulus cùm in pontificē Iudæorum contumelias effudisset, ac dixisset: Percutiat te Deus paries dealbate: & tu Acto.23. ſedēs iudicas me? ſed monitus à quibuſdā vt reticeret, dicētibus: Dei pōtifici maledicis? oſtendere Hebr.13. volens, quāto honore, & reuerentia, principes proſequi tenemur, inquit: Neſciebā eum eſſe Dei pōtificem. Ideò & alibi dicit: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete illis: ipſi enī peruigilāt, quaſi rationē pro animabus veſtris reddituri: ideò & huius cultus fructu potiri eos, æquum eſt. *Et poſt pauca*: Cogita quid dicat Deus de Iudæis. ſuper cathedrā Moyſis ſederūt ſcribæ & phariſæi, quæcunq; dixerint vobis facere, facite. At nūc nō poſſumus dicere, ſuper cathedrā Moyſis ſederunt, ſed ſuper Chriſti: ꝓptereà, inquit Paulus: pro Chriſto legatione fungimur, tanquā Deo exhortante per nos. *Audiſti ab hoc* Cor.2.3. *doctore, quo pacto colendi ſunt ſacerdotes. Si ergo de ſacerdotibus hoc dicit, multo magis de principibus ſacerdotum, & patriarchis, & doctorib⁹ Eccleſiæ, qui à vobis in præſentia nō ſolum nō coluntur, verum etiā impudētiſſime lacerantur. Quas pœnas quæſo ſubituri eſtis? magnas vt arbitror: imo vero non ſecundum meā ſententiam, ſed ſecundum aureæ linguæ, & admirandum Ioannē, cum dicit*, qui ſacerdotes iniuria afficit, Chriſtū iniuria afficit: qui verò Chriſtū iniuria afficit, quid reſpōdebit illa tremenda die? *Sic itaque cōcludit Chryſoſtomus. Si cognita ſunt vobis quæ ex mellifluis eius orationibus expoſuimus, præſertim quo honore principes ſunt colēdi, quia ſuper cathedra Ieſu & Dei ſedent. Subiecti igitur eſtote illis:*

vt & nos subiicimur: nõ vt sanctis ex virtute, sed vt principibus: siquidẽ neq; nos, vt sanctum ex virtute Romanum Pontificẽ colim⁹: sed ex primatu & sacerdotio: nã si sanctus est, me sanctum nõ facit, si peccator fuero: si vero peccator est, mihi nõ obest, si iustus fuero. An existimatis, quia Papa est, eum hæredẽ fore regni cælorum? minime gẽtium: sed ob eius virtutes, si quas habet: nã Papæ multi, hæredes erunt sempiternæ dãnationis nõ quod Latini sunt, & summi põtifices Romani: sed propter peccata eorum. Multi etiã Cõstantinopolitani Patriarchæ Græci videlicet, et Alexãdriæ, & Antiochiæ, & Hierosolymorum hæredes erunt perennis ignis? non quia Græci sint. vel Patriarchæ: sed propter eorum scelera: & cõtra: nõ est enĩ acceptio personarum apud Deum, vt terrenæ huius vitæ principes protinus, et futuræ conspiciantur hæredes: verum omnino qui probi sunt. An nõ auditis sapientiã dicẽtẽ:

Sap. 5. Túc stabit iust⁹ in magna cõstantia, aduersus eos, qui se angustiauerũt: ij verò vidẽtes, suspirabunt & dicẽt: hic est is, quẽ aliquãdo habuimus in derisum, & in similitudinẽ improperij stulti: nũc verò cõputatus est in filiũ Dei, & inter sanctos sors ei⁹ est. *Ergo aberrauimus à via veritatis: quare nõ debem⁹ de cuiusuis vita iudicare vel nimis esse curiosi: nã vniuscuiusq; opus in eo publico cõuentu manifestabitur. Igitur fratres resipiscite, & pro salute vestra certate: hoc pro certo sciẽtes, quod qui Romano põtifici non subiicitur, Christo nõ subiicitur: qui Petro dixit.* Tu es Petrus, &c. *ac nunquã salutẽ cõsequetur. Nã cũ dicitis vos illi subiici nolle, quia peccator est: id stultorũ est hominũ, et omnis prorsus sensus expertium. Cur iudicas Ecclesiæ pontificẽ, quẽ nescis*

qualis nã sit: nemo.n. dicit scriptura, nouit facta aliena, quo pacto vos iudicatis, quẽ omnino, vt peccatorẽ nõ nostis? Oẽs quæso, qui cathedrã Petri adepti sunt improbi sunt, & peccatores? num data opera cæteri Ecclesiæ Põtifices, atq; Proceres, Papã eligunt peccatorẽ? nónne erubescitis Ecclesiæ electionẽ prosequi cõtumeliis? an nescitis quòd et Cõstantinopoli eum creabant Patriarchã, qui præcipuè erat honore perspicuus & virtute? nã et apud hostẽ virtus est honorabilis: ita & hîc eum, qui supra cæteros honore & virtute antecellit, cõstituunt suum sacerdotẽ, & regẽ. Si verò peccator est, quid ad nos? is pro se rationẽ reddet, quẽadmodũ et nos nostri: nemo nãque pro alio iudicabitur.

At tu vltra modum Papã deificas: nos vero scimus eum hominem esse, & peccato, et probris posse demergi, propterea in iis, quæ ad fidẽ pertinẽt, nolemus ei inhærere. Sed à nobis iã antea dictum est, hoc nihil esse, quoniam necesse est nos aliquem sequi pastorem: ille namque vt homo peccat quotidie. Si enim vna tantũ hora esset vita nostra, nec ita sine sordibus esse possemus. Sed de propriis peccatis, vnusquisque pro sese rationem redditurus est, vt sæpè iã diximus. Satis est nobis si benè pascamur, secundum magnum thelogiæ doctorẽ Gregorium. At seditionis & contentionis studiosus inquit: peccatorem caput esse non probo. Ad quos respondendum, quod benè cogitata vestra percipimus, quæ postea inferius retegemus, etsi vos ob ignauiam obumbrare conamini. Nunc autem iis respondebimus, quæ palã dicitis, quia ex animi vitio hoc dicitis: non enim vobis cognitum est eum esse peccatorem: neque vobis eius vitæ ratio satis est comperta, sed impudenter calumniamini & conuiciamini illi, qui Petri successor Sectio 14.

est, & Iesu Christi figurã in terris gerit: nã qui eum peccatorem appellant, iis quæ Iudæi afferebãt similia afferunt: quoniã illi à natiuitate cæcum cernentes videre, inuidia torti, eum interrogant, dicentes: quis aperuit oculos tuos? *respõdit*, homo, qui vocatur Christus: is mihi dixit, laua te in Siloá: & lotus, recepi lucẽ. *At illi ira accensi dicunt*. da gloriam
Ioan.6. Deo quia hic homo peccator est: *quibus ille, qui nuper cæcus fuerat, respõdit* si peccator est, nescio, vnum scio, quòd cœcus cũ essẽ, modò video: in hoc enim mirabile est, quòd peccator cùm esset, aperuit oculos meos, qui cœcus erã: à seculo nõ est auditũ, quia quis oculos aperuerit cœci nati: nisi esset hic à Deo, nõ poterat facere quicquã. *Possumus igitur hæc ad successorẽ Dei traducere, qui est sanctus Papa. Si peccator est: quomodo maledixit vobis? & Græcos communicauit Nicolaus primus tẽporibus Photij: & excõmunicationi illi non defuit iota vnum, sed facti sunt captiui, vt is in excõmunicatione dixit, in omnes gẽtes, tanquã Iudæi: scriptum est enim*, peccatores non audit Deus. *Si peccator est, quomodo fuit exauditus? ac hic quidem sic. Innocentius ante hunc, Eudoxiã ob Chriso tomi exilium, excõmunicauit, & intremuit eius sepulchrum, donec reuocato eo excõmunicationem remisit: & statim constitit illius tremor sepulchri. Sed quid euenit nostra memoria, nunc sub Nicolao V. Pontifice Maximo? cùm legati à Cõstantino Imperatore. qui vocabatur* Dragases, *ad eum missi, adhuc superſint: quibus literas dedit, plenas timoris & horroris: vbi aperte, cum execratione prophetisat excidium, & internecionem extremam infelicium Græcorum: in quibus post*

alia multa (cùm conuitia & probra resciſſet, quæ à Græcis quotidie impudentiſſimè iactabantur) mirè et hoc dicit: Omnes gentes decretum, quod ſancitum eſt, receperunt, Græci vero neque receperunt, neque ſpes eſt eos vnquá eſſe recepturos, quę ſuper concordia & vnione decreta ſunt: procraſtinationes enim ꝓcraſtinationib⁹ ab eis ſemper prętexũtur: excuſationes & reſpõſiones in ſingulis. Neq; verò Græci arbitrẽtur Romanũ Pontificẽ ita eſſe mente deſtitutũ, omnéque occidentalẽ Eccleſiá, vt non intelligat, quæ in ſingulis dilationibus reſpondendo nugantur: optimè cuncta nouimus: ſed toleramus in Ieſum reſpicientes ſempiternum ſacerdotẽ, & dominum, qui ſterilem illam ficum, vſque ad annum tertium iuſſit aſſeruari, agricola iam ad excindendam arborem ſe accingente, quia nullum fructum ferebat. *O magnam calamitatem! anno M C C C C L I. hanc conſcripſit Epiſtolam, & M C C C C L I I I. capta eſt Conſtantinopolis: num poteſtis dicere hæc vera non eſſe? minimè gentium: cùm id ſit manifeſtum, & res ipſa aperte loquatur:* tres inquit annos expectabimus, ſi vos fortè à ſchiſmate & ſeparatione conuerteritis: & vos verè decreto adiunxeritis, ſecundum ſaluatoris de ficu præceptum. Si verò non, excindemini, ne terram ocioſam & inutilem reddatis. *Hoc miraculorum miraculum maximum: quod (vt in Epiſtola ipſa ſcribit Nicolaus Papa) Græcorum gens illa magna & formidabilis, ſapiens, clara, fortis, terrarum domina, ob diuinam vltionem, ita in barbarorum ſeruitutem abducta ſit.*

Hæc enarranti mihi, ſubit lamentari & deplorare excidium gentis noſtræ, quanquã vos non intuemini.

Sectio 15. *In primis ergo (vt inde initium ſumam) in memoriam reuocate fratres, & patres: qualiſnã, & quanta, extiterit noſtra natio: fuit enim quondã ſapiens, clara, generoſa, prudens, fortis, & quæ omnem terram ſuo ſubiecerit imperio: præterea virtutis ſtudio & ſanctitate, omnes gentes eſt ſupergreſſa, ieiuniis, vigiliis, orationibus, eleemoſynis, & (vt vno verbo dicam) veluti ſpongia hauſit omnem virtutem:* Deo *ſemper accepta. At in præſentia (proh dolor) omnia interciderunt:* Conſtantinopolis *capta eſt: cuius rei ſolum recordatione, cogor prorumpere in verba cum clamore & eiulatu, & vltimum effundere ſpiritum: qua vrbe expugnata, aræ ſunt prophanatæ: templum conculcatum: magna ſanguinis effuſio ſecuta: pollutæ moniales: virgines corruptæ: caput infantibus abſciſſum: impiorum manibus principes occiderunt: monachi ſacri, ſacerdotes, præpoſiti, viri, fœminæ, connubia ſunt diuulſa: ſacra vaſa confracta: imagines ornatiſſimæ conculcatæ ſunt, ac ſputis cõſpurcatæ. O me miſerum atque infelicem, quis poterit vnquã tantã cladem deplorare? & verbis acerbum caſum exprimere? heu, vbi regius apparatus & comitatus? vbi ordo palatij & diſciplina? vbi tot principum examen? vbi ſchola ſapientiæ? veh mihi miſero, vbi* Patriarchalis *adminiſtratio? vbi ornatus* Eccleſiæ? *vbi tãtus, et talis ſacrorũ monachorũ, ac nõ ſacrorũ ordo, chorus & numerus? vbi monachorũ & monialiũ ordines? Ecce, nonne cũcta ſunt à Mahomete abſorpta: nec tantũ in ipſa vrbiũ Regina ea mala obuenêre, verũ etiam in ſubiectis regionibus plura ac deteriora, perq; ſingulos dies hæc apertis oculis in-*

tuemur, & intelligimus. Quamobrẽ ergo hæc? vel vos mihi dicite per dominũ. Si dixeritis vt dicere consueſtis ob noſtra delicta hæc eueniſſe, non ita ſe res habet, ego dicã: quoniã nõ magis nos, quàm cæteræ Chriſtianorũ gẽtes, noſtris criminibus Deũ irritamus: ſunt enĩ & aliæ nationes magis ſceleribus & peccatis obnoxiæ: quomodo non affliguntur, vt noſtra infeliciſsima & miſerãda natio? veh mihi miſero: alius ex alio ſubinde fio, cùm ad hæc animũ cõuerto, & cor meũ conturbatur, & ſpiritus meus æſtuat: quia Iudæorũ gẽs, quæ duo crimina cõmiſit. ſecundũ propheiã, dedit pœnas: duo enim mala fecit, inquit, primogenitꝰ meꝰ, filius Iſrael: me dereliquit fontẽ aquæ viuæ, & effodit ſibi ciſternam diſſipatam. *Et Eccleſia,* me in ligno crucifixerunt, Barrabam verò poſtulauerunt & liberarunt. *Primũ igitur, cũ Idolis inſeruiuiſſet, in captiuitatẽ adductus eſt in Mediam & Babylonẽ. Secundò, cùm crucifixiſſent dominũ noſtrũ & Deũ, profecti ſunt captiui in omnes gentes. Noſtra verò natio (proh infortunium, proh dolor) neq; Idolis ſeruiuit vnquam, neque Dei filium crucifixit: qua de cauſſa tam acerbe vexatur? Sed non ſolum eadem, verùm etiam multo peiora, quã impij Iudæi perpetitur: ij namq; in ſeruitutem abducti, omnium gentiũ facti ſunt ſerui, vt omniꝰ inuiſi, & Dei hoſtes, hi vero nõ ſolum gentium facti ſunt ſerui, ſed & Iudæis ipſis, qui ſunt ſerui omnium gentium. O meam calamitatẽ! Nõne reliquũ eſt plorare & lamentari, ac diſquirere cauſam, & credere, propter quæ patimur hæc? Ego verò aliam non poſſum inuenire (neque enim virtute noſtra natio cæteris gẽtibus peior eſt, imo verò melior:) nam dictum eſt, veréque dictum, nationem noſtram omnes*

nationes virtute, & moribus antecellere) nisi schisma, & quod se subtraxerit ab obedientia, & subiectione Romanæ Ecclesiæ. *Eam, & solam discerno esse caussam interitus nostræ gentis: quia postquam ab ea diuisi sumus, maledictionem accepimus, & patimur, quæ nos patimur: nec ideo pœnitet nos, sed deteriores euadimus, & maledictis impetimus ipsam Ecclesiam: dicẽda & tacenda aduersus eam impudenter euomimus. Quamobrem fratres mei per Christum, desperationem omittamus: accedamus veræ Christianorum vnioni: agnoscamus peccata nostra, ne peiores Iudæis euadamus: neve falsa suasione, malitia & præsumptione ita aures obstruamus, vt nec audiamus, nec intelligamus. Audiamus Christum clamantem Apostolis:*
Luc. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui verò me spernit, spernit eum, qui misit me: *Verè ergo licet dicere: qui Papam audit, dominum audit, qui vero Papam non audit, dominũ non audit: qui vero dominum non audit, audit captiues & gladiis cõminutos. Vidi & rectè memini, cum interfuerim disputationibus cuiusdam monachi Barlaam, quæ habitæ sunt Constantinopoli, cum quodam legato Apostolico, de primatu Papæ, vbi concludens legatus dicit:* Ego quidẽ possum cunctas obiectiones vestras diluere (non enim Christi Ecclesia, & præses illius summus Põtifex misit hominẽ, qui nesciat vestris dubitationibus respondere) sed vos semper in nugacibus verborũ argutiis versamini. Quare mihi libet dicere tibi breue ac verum verbum, quod & aliis Græcis, mihi iniunctum est dicere: hęc dicit Papa: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis, si

cundum Prophetam. Si verò nolueritis, neque audieritis me, gladius vos deuorabit. Num Pōtificis os locutū est hæc? num habes huic quid cōtradicas? lege & expēde, an euenerit sicut ipse dixit. Si ergo euenit, debetis, imò verò potius necesse est illum audire: secundum verò opera illius nō facere, si mala fuerint. *Ita & nobis præcepit Dominus: Super cathedrā Moysis sederunt scribæ & Pharisæi omnia quæcunque dixerint vobis facere facite, secundum vero opera illorum, nolite facere. Quādo ergo et hic super cathedra Petri sedet, debemus ipsum tanquam Petrum audire, & imitari sermones eius, opera vero non imitari si praua sint. Ita vos sancti docent: ita leges & canones clamant, vt antea demonstrauimus, & paulo post etiam demonstrabimus. Nūc detegere volumus, quod vos intus aduersus Papam, ac Latinos iniustè continetis: dicitur enim, quod propter peccatum illum vitatis: at hoc verum non est: sed caussas quæritis fratres parum veras: maledixit enim vobis & vos inuenit excōmunicatio. deletique funditus estis: sed alius est morbus, ex quo ægrotat intus anima vestra, vt antea exposuimus, non audentes palam dicere, ne fortè cunctis hæreticis peiores vocemini, & sitis cogniti apud omnes, magisque vultis mandere sub dentibus. Sed aliud quid est, quod labiis premitis? quidam tamen adeo stolidi sunt, qui apertè latinos hæreticos esse dicunt: & Papam præter cæteros omnes: ideòque vnionem refugitis, neque Papæ memoriam audire, neque qui vnionem ex vestris sacerdotibus amplectuntur, videre sustinetis, neque qui cum ipsis communicant, omnino pro Christianis habetis: et si fortè contingit, vt in aliquod*

incurratis, quod vos Papa *commonefaciat: panem oblationis non accipitis, sed furiis agitamini, ac dentibus aduersus ipsos sacerdotes sæuißimè infrenditis, et* Iudæis *deteriores esse putatis. Hæc igitur proferre reformidantes, vt iram quorundam declinetis, ad apertum integumentũ strenuè confugitis. & aduersus veritatẽ pugnatis, de asini vmbra (vt fertur) decertãtes.*

Sectio 16. *At nos in præcedentibus, quos antea edidimus, quatuor libris, multa de iis eisdẽ tractauimus, veritatem pro viribus apertè prædicantes, Latinosq; in dogmatibus orthodoxos esse liquidò ostendimus: & falsis eos premi calumniis, egregiè demonstrauimus. Et in hoc quinto, profectò non pauca attulimus, scilicet* Pontificem *esse Petri successorem, & vicarium saluatoris nostri Iesu Christi comprobando: eumque solum obtinere potestatem, omnem Ecclesiam absolutè dirigẽdi, et gubernãdi, ligandi et soluendi, redarguendi: benedicendi, maledicẽdi, corrigẽdi, ac medẽdi: solumq; illum habere facultatẽ de fide et sacerdotio exquirendi. Nam statim magnus Theodorus Studites, in* Epistola *ad Paschalẽ Papã, hæc inquit:* Audi apostolicum caput, à Deo electe pastor ouium christi, clauiger regni cœlorũ, petra fidei, per quá ædificata est catholica Ecclesia: ná tu es Petrus, Petri sedem

Psal. 43. exornans & gubernans. Et *post quædam.* Huc ades: ab occidéte exurge, & ne repellas in finem: tibi nãq; dixit Christus Deus noster: Et tu quãdoque conuersus, confirma fratres tuos. *Audis quomodo appellat pontificem magnus hic Pater, Petrum, & clauigerum vitæ æternæ. & pastorem, & apostolicũ caput: rogatq;, vt Cõstantinopoli subsidium ferat propter eorũ hæreses, qui imagines oppugnabãt.*

Vnde

Vnde nam hoc? non ob aliud aliquid, nisi quia is habebat potestatem cæteras Ecclesias confirmandi, tanquam qui omnibus hæresibus superior eßet, longéque positus eßet ab omni procella hæreticorum. Huius rei ipsemet testis est in epistola ad Paschalem, dicens: Vos igitur veræ illius fons, ac sincerus iam inde à principio veræ fidei: vos ab omni hæreticorum procella longè positi: securus totius Ecclesiæ portus: vos à Deo electa ciuitas ad salutis refugium. *Intelligis quo pacto securum portum appellat totius Ecclesiæ Romanum pontificem? ad quem, vt nauigia ab vndis in medio maris agitata, in portũ perfugiunt, ne foris relicta à fluctibus atque æstu mergãtur: sic & omnes Ecclesiæ, ab hæreticis, tanquam à fluctibus versatæ ad Romanum põtificem, veluti ad portum salutis confugiunt: vbi tranquillitatem & quietem omnẽ nanciscantur: nam eo loci fidei claues Christus apud Petrum Apostolum deposuit, vt Ecclesiam totam pasceret, atque gubernaret: nec apud illum tantum sed etiam apud eius successores ipsi dicens:* & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

Quæ quidem non soli Petro contigerunt, sed & eius successoribus. Nam Siluester magnus Papa Romanus, post baptismum Constantini, Arrij hæresim aboleuit: & in eadem vrbe Liberius, ac Iulius, Athanasium confirmarunt, & Alexandriam remiserunt: cum ab Arrianis persecutionem pateretur. Damasus Papa, Eunomij hæresim Constantinopolitani Patriarchæ funditus sustulit. Diuus Celestinus, impia Nestorij & Constantinopolitani Patriarchæ hæresim per Cyrillũ Thecgorum deleuit. Leo sanctißimus, sacrilegam Eutychis, & Dioscori, hæresim damnauit. Martinus &

Agathon, Monothelitarum scelestam hæresim, verbo & operibus sustulerunt. Gregorius magnus Dialogus, impietate eorum, qui imagines oppugnabant, anathemati subiecit: deinde post inobedientiam, & schisma, Nicolaus primus, ipsemet Constantinopolim profectus est Photij tẽpore, vt tolleret schisma: quẽ cùm non recepissent, excõmunicationi ab eo suppositi sunt. Post hũc summi Põtifices, per tẽporum vices nõ desiterũt scribere & hortari Græcos ad Ecclesiæ conuersionẽ, et obediẽtiã: quousque coacta est synodus apud Lugdunũ, quã Græci octauã vocant: cuius auctor extitit, Gregorius Papa decimus, & vnio est subsecuta. Sed iterum defecerunt, & iterũ Legatos Ecclesiæ receperunt. Cogitur synodus Constantinopolitana, cum Papæ Legatis, Ioannis Becci tẽporibus Cõstantinopolitani Patriarchæ, & vnionẽ amplexi sunt, ad breue tẽpus, obedientiam ostendẽtes, & pacẽ; sed postea rursus ad suũ & primũ vomitum reuerterunt. Sed nec rursus defatigati sunt Ecclesiæ catholicæ præsides: eos ad obedientiã & pacẽ excitare: at illi cùm semel absurduissent, nõ paruerũt. Protracta est igitur res vsq; ad nos, aspeximusque nostris oculis: quod multi ante nos Patriarchæ & reges videre exoptarunt, nec viderunt. Nos verò vidimus beatißimum Eugenium IIII. Romanæ Ecclesiæ Pontificem summum, quãto studio in hoc sanctum opus incubuerit, triremibus mißis, & sumptibus, vt hoc magnum vulnus sanaretur: celebrataque est synodus ingens atq; admirabilis Ferrariæ & Florẽtiæ insignibus Italiæ vrbibus: magna doctorum & sapientum virorum frequentia, & Theologiæ scientia, ac virtute illustrium. Tandẽ decretum sancitum est, omni sapientia & veritate cõspicuum: quod vbiq; est promulgatum

& ab omnibus gentibus receptũ. Græci verò, & ex iis qui peioris sunt cõditionis, vulgares quidã homines, & indocti huic contradicunt: at si quis rationis particeps decreto contradicit: id non à doctrina proficiscitur, sed ab animi prauitate, falsa & stulta præsumptione, & gloria inani, quam ex vulgi imperitia aucupantur: quod quidẽ decretum & nos, in manus sumentes, perlegimus omni studio: idque toto ex animo verum esse credẽtes, adorauimus atque amplexati sumus: vnde submistrata est nobis materia respondendi quinque articulis, qui in eo continentur: quorum extremus hic est, de Papæ primatu: quem nemo mentis compos poterit pernegare.

At non rectè sentit, inquiunt: quia præter communes patrum & doctorum sententias ea perscripsit. Si ergo illa diuina sedes non rectè sancit, mentitur Christus cùm dicit: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea nunquam transibunt. Is enim Ecclesiæ pollicitus est. se cum ea fore, & portas inferi non præualituras aduersus eam. Ideò ne Christum mendacem efficiamus, quod si vel cogitetur solum, est blasphemia, inerrantem Dei Ecclesiam esse dicimus: quam rem testificabitur rursus ipse Theodorus Studites, ad Michaëlem Imperatorem scribens ex persona omnium præpositorum hoc pacto: Cùm nos in vnum conuenissemus, venerabilis imperij vestri iussu, minimi Episcopi & præpositi: post pauca dicit: nos diluimus omnes dubitationes vestras. Si verò aliquid dubitare, vel non credere videtur vestra diuina magnificentia: eius rei explicatio à Pontifice piè est postulanda: magna & à Deo firmata manus vestra, vt publicæ Sectio 17.

cupida vtilitatis, iubeat à veteri Roma capere declarationem: vt à principio à patribus nostris est traditum: ea o Christi imitator, Imperator, inter omnes Ecclesias Dei, summum & supremum obtinet locum, cuius Petrus tenuit primam sedem, ad quem dicit Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: *& iterum idem in alia Epistola ad Naucratium: cuius principium est*: non implebitur auris mea à vocibus auditionis, *inquit*: Testor nunc coram Deo & hominibus, diuisi sunt à corpore Christi, & a suprema sede, apud quam Christus deposuit claues fidei: aduersus quam portæ inferi à seculo non præualuerunt, nec præualebunt vsque ad consummationem eius: hæreticorum videlicet effrenata ora, secundum promissionem veracis Domini. *Audi, quo pacto ea est caput Ecclesiæ Christi: cuius Petrus est primus præses: & quod nunquam præualuerunt, neque præualebunt vsque ad consummationem seculi, hæreticorum effrenata ora, secundum promissionem veracis saluatoris? Si ergo nunquam præualuerunt hæretici aduersus Christi Ecclesiam: quomodo audetis dicere eam errare? quæ inerrans à doctoribus prædicatur. Id etiam ostenditur in tertia sancta synodo: in qua allatis ab Apostolica sede literis, Arcadius Episcopus cum surrexisset, ad synodum, dixit*: Iubeat vestra beatitudo, Reuerendiss. Patres, allatas ad vos literas sancti & cum adoratione vocati Cœlestini Papæ Apostolicæ sedis Episcopi, legi, ex quibus percipere poteri-

vestra beatitudo, quanto studio prosequitur omnes Ecclesias: *Eadē, & horum similia, Proiectus Episcopus protulit Et paulò post Cyrillus Allexādriæ dixit*: Literę acceptæ à sanctissimo Apostolicæ sedis Episcopo Romano Cœlestino, cū decenti honore legantur. *Audis Arcadium &* Proiectum, *quòd omnium* Ecclesiarum *curam gerit Romanus* Pontifex? *ob quidnam aliud, nisi quia caput est omnium. Quod verò Cyrillus dicit*, cum decēti honore legi quę scripta sunt à Cœlestino, *comprobauerunt patres aperiendo capita sua, & reuerenter audiēdo quæ dicta sunt. In quarta vero sancta synodo vt in titulo diuinæ scripturæ apparet, talia dicta sunt*: Vt beatissimus Episcopus Romanę vrbis, cuius sacerdotiū super omnes antiquitas esse voluit: potestatē & facultatē habet de fide & sacerdotibus determinādi. *Ergo quia de fide & sacerdotibus determinandi facultatem h*[illegible] *meritò caput & magistra omnium Christi Ecclesiarum in decreto scribitur, & a nobis colitur & adoratur: itaque omnis obedientia & obseruantia ei à nobis exhibetur, & exhibebitur: donec in hac vita permanebim⁹: recordati illius, qui dicit*: obedite præpositis vestris, & subditi estote, ipsi enim vigilant pro animabus vestris, vt rationē reddituri: *& meminisse eius nunquā cessabimus in sacris missarum precib⁹, secundum sanctorum nostrorum traditiones: ne impiorum erroribus obsecundātes: a firmitate orthodoxæ fidei excidamus: pro cōperto habentes quod qui ipsi nō subiicitur, nunquā saluabitur:* [illegible] *& qui eius nō meminit, neq; sacerdos est, neque sacerdotis meretur habere* [illegible] *Canō primæ & secūdæ synodi apertè*

testatur: habes enim ad verbũ sic: Hæreticarũ zizaniarũ semina, in Christi Ecclesiã spargens aduersarius, & vidẽs has gladio spiritus radicitùs euelli, alia via aggressus est assumpta secũ schismaticorũ insania, Christi corpus diuidere. *Sed & has insidias sancta synodus anticipãs, vndecumq; decreuit in posterum:* vt si quis presbyter, vel diaconus tanquã ob aliquod delictũ suum despiciẽs Episcopũ, ante synodalẽ cognitionem, & caussæ disquisitionẽ, ab eius cõmunione deficere ausus fuerit: & nominis eius in sacris missarum precibus secundũ Ecclesiæ traditionẽ non meminerit: hunc depositioni subiici, & sacerdotali omni honore priuari: qui enim in presbyteri ordine est cõstitutus, & metropolitanorum præuenit iudiciũ, & ante iudiciũ (quátum in se est) condemnat suũ patrẽ & Episcopũ: hic neq; presbyteri dign⁹ est honore, nec nomine: & qui hos sequuntur, si qui fuerint ex cõstitutis in sacris ordinibus: & ipsi suis dignitatibus excidãt. Monachi verò vel laici expellãtur penitus ab Ecclesia, donec relicta cum schismaticis coniunctione ad suũ Episcopũ reuertantur. *Nõne ex hoc loco deprehẽdis, quòd sacerdotes sacerdotio abdicat: neque sacerdotis nomen vult obtinere: qui mentionẽ nõ faciunt primatus eorum, eorumq; sectatores: & si qui sacris sunt ordinibus insigniti, prophanos iubet esse: qui in sacris non sunt, cuiuscunq; sint cõditionis excõmunicat. Resipiscite tandẽ fratres per Deum, resipiscite, nec amplius tam aperte veritati obsistatis, nec aduersus pastores animarum vestrarũ decretis: durum est enim, imò vere fatui & demẽtis, nudis pedibus aduersus stimulum calcitrare. Nã quem-*

admodum oua lapidibus, sic & capita vestra, Ecclesia cõfringuntur: lapis nãq; & petra scãdali est Ecclesia: & Christus ipse, illi se similẽ facit. Beatus Paulus ita scribit: bibebãt enim de spirituali, cõsequẽte eos petra: petra autem erat Christus: hic est lapis de mõte virginali abscis9: *Christus vero ad Petrum:* Tu es Petr9, & super hãc petrã, ędificabo Ecclesiã, *& reliqua, vt sępius dictũ est. Ecce igitur ostẽsum est, quòd petra & lapis Christi est Ecclesia: qui igitur in eam impingit, lux in eo nõ est, sed qui seruat pręcepta eius nõ impingit, vera luce quę in ipso est, illuminante, qui illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hunc mundũ: lux enĩ veritas est & cognitio ac illuminãtur ab ea, qui volunt, & manẽt in ea. Sed qui nolunt obtẽperare, insipiẽtię tenebrę eorũ oculos obtegũt & impingũt, & cõteruntur, ac tandẽ exterminãtur: & responsum ferẽt, quod pręcepit dominus: quod oues meę, meã vocẽ audiũt: quę verò meę nõ sunt, vocẽ meã nõ audiũt: et lup9 rapit et dispergit eas. Ita eueniet et rationalib9 ouibus, quę vocẽ pastoris nõ audiunt, ĩpingẽt enim, et labẽtur ĩ hęreses, absurditates, et schismata.*

Marci 21. Cor. 1. ca. 10. Cor. 1. ca. 10. Daniel. 11. Ioan. 1. Ioan. 10.

Quòd verò nõ possit decipi, vel errare, vel confringi, vel perire Ecclesia: imò verò id euenire iis, qui eã oppugnãt, ostẽsum est antea multis egregiis argumentationib9: nunc efficatius quodãmodo per sacrum Chrysostomum, aureę tubę diuinum Ioannẽ audiamus ex oratione in Pentecostẽ, cuius principium: Cœlũ hodie nobis facta est terra. *Dicit enim ibi post alia multa sic:* Magno studio incumbit Deus in Ecclesiam, non parietibus fultam, sed gratia custoditam: propter Ecclesiam cõstitutum est Cœlum, terra firmata est, & mare effusum, & aër repletus, — *Sectio 18.*

paradiſus eſt plantatus, lex tradita, miſſi prophetæ, miracula facta ſunt, mare diuidebatur & reſarciebatur, petræ ſcindebantur, & rurſus iungebantur, manna de cœlo deſcendebat, & ex tempore menſa diſponebatur, propter Eccleſiam Prophetæ, propter Eccleſiam Apoſtoli. At cur tam multa? propter Eccleſiam vnigenitus Dei filius hominis factus eſt, vt Paulus ait: qui proprio filio non pepercit, vt Eccleſiæ parceret, filij ſui ſanguinem effudit propter Eccleſiam: hic ſanguis irrigat illam: per eum non poſſunt illius plantæ tabeſcere neque folia decidere: non eſt obnoxia temporum neceſſitatis vicibus, neque temporum inſeruit: æſtate quidem foliis vernat: hyeme verò non nudatur: non.n. temporum neceſſitates, ſed gratia ſpiritus eam colit: propterea non euellitur, neque mirum eſt eam non euelli. Quot iam inde à principio aduerſus Eccleſiam bellum geſſerunt, cum eſſet planta recens, arma aduerſus eam ſunt expedita: at nunc Dei gratia, & ſancti ſpiritus robore: & Imperator eſt pius, & milites, & omnis terra fide eſt repleta: at in origine eius, in exordio, reges impij, milites irreligioſi: ob iuſſa Principum, aræ ardebant: vndique fumus, & nidor: aër inquinabatur: dæmones bacchabantur, diabolus ſaltabat: pater filium abdicabat, filius patrem non colebat: natura ſcindebatur & religio ſubigitur, qui auſi ſunt aduerſus Eccleſiam in acie ſtare: Cum erat planta recens, nõ tamen iniuriam paſſa eſt: cùm cœlum attingit, ſperas illam poſſe debellare? Quando vndecim erant

Apoſtoli, à nemine ſuperati ſunt: imò verò vndecim, tot milia Eccleſiarum ſunt expiſcati: nûc cùm terra, & mare, culta & inhabitabilis regio & vrbs, & omnes fines religione referti ſunt, tunc ſperas ei dominari? at tu non potes: Chriſtus dixit, quòd portæ inferi non præualebunt aduerſus eam: facilius eſt cœlum deleri, & terram exterminari, quàm Eccleſiã extingui. Quis hæc dicit? ipſe Chriſtus, Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Et rectè, nam Dei verbum ipſo cælo eſt potentius, quia cœlum eſt opus verbi: dixit Deus, fiat cœlum, & verbum fuit opus: excurrebat natura nemine impediente, quoniam ipſe Dominus eſt naturę, & eam immutandi: ego eam ſubſtruxi, qui cœlum conſtitui: ſed pro cœlo ſanguinem non effudi: pro cœlo cruci non fui affixus: pro cœlo, cœleſte corpus non aſſumpſi. Sed quid dico de cœlo? angelorum corpus non aſſumpſi: vt intelligas me eccleſiam magis æſtimare quam cœlum & terram, & omnem creaturam. & ideò cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea, nunquam tranſibunt: facilius eſt cœlum aboleri, & terram extingui, quàm mea verba intercidere. Qualia ſint verba eius, in medium deducamus, videamus, an interciderint: non reuoco ego in dubiũ, ſed hæreticis os obſtruo. Qualia ſunt verba? cœlum & terra tranſibunt: verba autem mea, nunquam tranſibunt: Quale verbum: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Super hãc

petram dixit,non in Petro:non enim ſuper hominem, ſed ſuper fidem Petri Eccleſiam ſuam fundauit.Quid autem erat fides?Tu es Chriſtus filius Dei viui,petram vocauit Eccleſiam vndas accipientē,ſed non cōcuſſam. Eccleſia namque ſuſcipit tentationes:at non ſuperatur. Quid ergo eſt ſuper petrā: id eſt ſuper confeſſionē Petri,nō ſuper opes. Non lapides iacis?nō ligna? nō ſpicula?nequaquā dicit:nō enim eſt ſenſibilis ſtructura:hæc qualiacunq; ſint tēpore dilabuntur:cōfeſſionem verò, neq; dæmones poſſunt ſuperare:teſtantur martyres,qui latus perfoſſi,fidē nō amiſerunt:ô rem admirabilē, murus foditur,& theſaurus nō diripitur: caro abſumitur, & fides nō cōſumitur: ea eſt martyrū vis:ſuper petrā ędificabo Eccleſiā meā,& portę inferi nō prævalebunt aduerſus eam. Attēdite ſedulò,eos vocat portas inferi,qui mortem pariunt:quid igitur?in infernum intrabit,ſi in diſcrimen venerit? vtiq;: nam vt portę vrbis ſunt ingreſſus in vrbē,ſic portæ inferni, ingreſſus ad mortē. Cur,inquit,tētationes nō prohibes? nequaquā:vt oſtendā vires meas,ſi nemo eam oppugnarit,poſſunt reſpōdere, nam ſi fuiſſet oppugnata,fuiſſet vtiq; & expugnata: propterea eam permitto oppugnari, ne propugnatorum ſolitudini, victoriæ titulus inſcribatur: & portę inferi nō dixit,nō aggrediētur eam. Quid ergò?oppugnabitur quidē, ſed non ſuperabitur: fluctuat Eccleſia, ſed nō mergitur. ſed nō petit profundū:excipit tela.ſed non admittit vulnera: excipit machinas, ſed turris non quaſſitur.

Sed quid dico Ecclesiã? vnum verbum piscator locutus est. Et turris stetit inconcussa. Quot tyranni conati sunt hoc verbum abolere, nec potuerunt? super petrã enim fundata est. Cogita quot tyranni, quot reges diademate redimiti, enses acuti, ferarum dẽtes, mortes imminentes, sartagines, fornaces, & pharetram suam exhausit diabolus, & Ecclesiæ non obfuit. Qua nam de causa? quia portæ inferi nõ præualebunt aduersus eã: ipsa res testimonium perhibet: testatur euentus experiẽtia. Quot bellum gesserunt? nũ euicerunt? sed qui bellum gesserunt, silentio transiguntur, & obliuioni mandantur: Ecclesia verò floret. Vbi Claudius? vbi August⁹? vbi Tiberius? nuda sunt nomina, eorũ meminit nemo nam postquã Ecclesiã oppugnarunt, memoriã eorũ deleta est: & Ecclesia super solẽ refulget. *Audisti verba doctoris aurei animo & corpore: audisti à Deo afflatum & theologum patrẽ hunc? scilicet quod Ecclesiæ oppugnatores abolẽtur, & obliuioni mãdãtur*: *Ecclesia verò floret. Et contorquent quidẽ tela pugnatores, at ipsi vulnerãtur. Cur nã hæc? quia Christus ipsam firmauit: Christus ipsam suo redemit sanguine, per quẽ cœlum firmatũ est, terra fundata.* Domini enim verbo, dicit Dauid, cœli firmati sunt & spiritu oris eius omnis virtus eorum. *Igitur verbo quo firmauit cœlum, firmauit Ecclesiam suam, dicens*: super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. *Quam petram? solidam fidei confeßionem Petri piscatoris, quæ firmata manet inconcussa, & immota, & inexpugnabilis, quẽadmodum & cœlum stat, & permanet vi verbi. Ideo in cœlo, & in terra,*

Ecclesia Dei honorabilis, & sancta est. Imò vero *secundum aureorum verborum & sermonum patrem hunc, cælo & angelis & omni creatura præstantior est. Ideo & subiicit Christus dicens,* cœlum & terra transibit, verba autem mea nunquam transibunt, *id est, facilius est cælum, & terram, & omnia concuti, quam Ecclesiam meam: incursiones hæretici facient, at non præualebunt: in petram impingent capita sua, & dispergentur. quia super petram fundata Ecclesia est: propterea Ecclesia tanquam petra manebit*

Sap. 4 & 11 *inconcussa. secura fiducia Christus dixit. Nam qui à principio sua prædicationis eam oppugnauerunt, deleti sunt, & memoria eorum cum sonitu periit: Ecclesia verò vernat, & refulget super solē. Vbi reges qui in eam desæuierunt? vbi* Principes? *vbi hæretici? vbi Arrius & Eunomius? vbi Nestorius & Dioscorus? vbi Seuerus & Eutyches? vbi qui præcesserunt, & qui postea subsecuti sunt. omnes? nonne perierunt? nonne extincti sunt? sed Ecclesia tunc, & nunc, & semper est, vsque ad seculi consummationem & finem.*

Sectio 19. *Tot igitur & egregiis rebus expositis ex mellifluis sacri doctoris sermonibus: æquum est, quod illi dum oraret, euenit cum omni reuerentia commemorare. Sic enim inuenimus scriptū in eius vita, quā Metaphrastes enarrat, cuius initium:* Et omniū qui secundū Deū in hac vita versati sunt: *post multa ait:* Cùm is noctu in oratione persisteret, se obtulit quædam diuina res, & sublimior, quā vt oculis cerni posset: & quemadmodum rem in medium proponere, lingua vix audeat: ita & audire nouum videatur: itaq; nouum quiddam, & horrore plenum audisse. Cæterum iam iam attendens,

quòd huic narrationi, ęque mista sunt timor & lætitia: duo quidam viri alba amicti veste, aspectu horrifico visi sunt ei de cælo descendere, huicque præclaro viro, dum oraret in conspectum venisse: quorum alter volumen, alter claues manibus continere videbatur. Cumque Ioannes hanc nouam speciem miraretur, timore esse correptum: hos verò manibus apprehésum erexisse & metum abstersisse, bonoque animo eum esse iussisse. Percontanti quinam essent ij viri tanta prædití gloria, qui accedere ad se dignati essent, ne timeas, eos dixisse: nos venimus à Christo missi. Alterum postea manu protensa volumen tradidisse, dicentem: sume librum, nam ego sum Ioannes, cui sapientia Dei, pectus tradidit, in quod & recumbere voluit: quæ quidé te & per nos ad scripturas pernoscendas, idoneum reddet: & te, quasi manu ducet ad eius cognitionem. Alterum vero, manu extensa: sume, dixisse, has claueis: meque Petrum esse scito, cui Deus claues in manus tradidit: quem nunc per me, crede, te eadem gratia, quæ me participem facere: quare quęcúque ligaueris, vel solueris super terram, erunt ea ligata, vel soluta, & in cœlis: *Nõne deprehendis ex his, alterum vnà cum munere scripturas facile interpretandi, & harum intelligentiam à datore sapientiæ adiunxisse: alterum vero vnà cum facultate soluendi & ligandi, & intelligendi, iniunxisse, & pie in Iesum Christum Dei filium per eum credendi: Credite in posterum, quòd sine obedientia erga Petrum saluari nõ potestis. Et iure quidem: nam is est porta salutis,*

qui per eum in cognitionẽ fidei non ingreditur, id est, vt eum agnoscat esse Christi Vicarium, nõ poterit vnquam salutem cõsequi: nam vt Christus inquit: Ego
Ioan. 10. sum ostium, qui nõ intrat per ostium, sed aliundè ascensum parat, fur est & latro. *Ita & Petrus eius successor dicit: qui non credit per me filium inuisibilis Dei &* Patris *in carne genitum, qui passus est & resurrexit, & cætera dispensationis mysteria, hic hæreticus est: & saluari nullo vnquam tempore poterit. Hæc igitur & talia tenentes, quorum refertæ sunt omnes doctorum scripturæ, Ecclesiæ subiicimur: in eaque permanemus: & in obedientia eius persistere in omnia secula deprecamur, vt propitium* Deum *nanciscamur in tremenda die retributionis: fiat, fiat.*

Sectio 20. *Iam quoad eius fieri potuit, præstitimus, quod polliciti sumus, allata ad quinque articulos responsione, qui in decreto Florentinæ Synodi continentur. Conscripsimus vero hæc à communibus patribus, ac doctoribus desumpta materia, quos* Ecclesia *sanctos esse decernit, illorum vestigiis insistendo, & qui hæc literis theologicis mandauerunt, & tradiderunt, vt veraces suscipiendo: quibus Ephesius Marcus nõ valens in Synodo contradicere, & sui incertus, certamen detrectauit.* Perfecimus *autẽ hoc opus multo labore ac studio: propterea omnes, qui hæc perlegerint, oro, ne dolosè, & cum præsumptione aut proprio affectu inducti, percurrant, sed sincera dispositione adhibita, suam conscientiam iudicem dictis preficiant. Arbitror enim eum, qui hac conditione ad legendum accesserit, à morbo se vindicaturum, magnamque gratiam habiturum ei, qui hæc edidit, & elaborauit, cùm hanc commentationem ex multis locis collegerim, & coagmentarim.*

Exantlauimus vero hunc laborem, vt dominus scit, qui occulta cognoscit: non gloriam aucupando temporariam, neque opum comparandarum gratia, sed pura & pia mente, pro virili, veritati patrocinari exoptantes: quæ quidem iis, qui apertè sanctis contradicere nolunt, liquido est demonstrata. Et ea prætereà de caussa hoc opus aggressi sumus, vt qui horum studiorum sunt ignari, et tamen de hoc dogmate ambigunt, nequaquam amplius excusationem afferre possint, se sententias, & dicta sanctorum planè ignorare. Ideo æquum mihi visum est, volumen hoc rerum contexere: & resipiscere aliquando volentibus, veluti sumptuosum quoddam conuiuium apponere. Ecclesia vero, Cant. 4. *Sponsa immaculata, nullas sordes, vel rugas admittens, Sole lucidior, denuo apparebit, vt fuit, & est, & erit. Quanquam disrumpantur, qui contra sentiunt: nam semper exstitit extra errorem: neq; diuersas opiniones prædicauit, sed easdem illas, quas à diuino ore saluatoris accepit. Rogo vos iterum ô charissimi, vt hæc cum charitate legatis, & spiritu fidei: ac, si vera & iusta visa fuerint, iis assentiamini: si vero cõtra, cõfutetis, & scriptis editis, rationes afferatis: vt & nos iis perpensis, sententiam nostram cum charitate dicamus, retractãtes nostra, vel delentes. Spero igitur Deo fisus, qui pacis est pater, vos his rationibus suasos, veritati cessuros: animi candorem & obedientiam Deo præstando, mutuoque accipiendo paracleti gratiam et prudentiã. Nã eo cõcedente, nulla mutatio vel imminutio pij & patrij spiritus cõsequetur, neque orthodoxa veritas imminuetur, absit, malo enim millies mori, quàm suadere vos, vt tãtillum quidem à vera fide deciinetis. Resipiscite rogo fratres, resipiscite: quandiu*

vos in hac falsa suasione perdurabitis? quandiu, si non utroque, altero tamen pede claudicabitis? Excitemini segnes, qui humi repitis, exsurgatis. ne dum vos in altum somnum stertites, facile inimicus disseminet discordiæ Zizaniam. Tollatur paries, qui dirimit sepem, simus unum corpus sub eodem capite. Est autem caput ipse Christus, quem ut magistrum, ac vitæ datorem, pie, & pura conscientia sequendo, cognoscemus Deum & patrem eius, à quo ab æterno sine tempore, sine defluxu, & sine passione est genitus, sanctissimumque, & vivificantem eius spiritum, a patre, tanquam a productore, ab æterno, & a principio productum, & procedentem & per eum emanantem, & scaturientem essentialiter & subsistenter, & prodeuntem, & editum, unam increatam potentiam, & sine fine regnum, immortalem vitam, & beatitudinem, quam, utinam omnes consequamur, ne de via declinantes, in montes, solitudines, & foveas delabamur & in loca, quæ non aspicit lux vultus domini nostri, & Salvatoris nostri Iesu Christi, cui gloria & victoria in secula seculorum. ***Amen. Hucusque Gennadius.***

Ex interpretatione Sacrę Liturgiæ, &c. *Multi sunt & apud Græcos, & apud Latinos, qui sacram Liturgiam interpretati sunt, eiusque mysteria exposuerunt. Ex Græcis quidem Dionysius Areopagita de Ecclesiastica Hierarchia cap. Maximus Monachus de Ecclesiastica mystagogia. Germanus Archiepiscopus Constantinopolitanus, in libro mysticæ contemplationis. Simeon Thessalonicen. in libro de septem Sacramentis. Ex omnibus autem doctissimè & prolixissime Nicolaus Cabasila, in libro de divinis officiis: Isidorus, Innocentius, Odon Cameracensis, Stephanus Aduensis*

Episco-

Episcopus, VValafredus, Strabo de exordiis, & incrementis rerum Ecclesiasticarum, Bernon Angiensis Abbas, Magister Florus in sua Exegesi, & alij infiniti, qui soli rectè conuincere possunt nostri seculi errones, qui missam, rem nouam, & recenter compositam esse, impudicè affirmare non erubescunt.

DE SACRIS ORDINATIONIBVS, QVAS GRAECI χειροτονίας VOCANT.

CAPVT. XIIII.

QVatuordecimus articul⁹ docet Euangelium non ab alijs publicè legēdum & prędicādum esse, sacraque mysteria dispēsanda, quàm ab his, qui ritè ad hoc ministerij genus, ordinati sunt: quod quidem ita debere esse, & nos ipsi agnoscimus. Sancta etenim Catholica Ecclesia, eos solùm, qui legitimè sunt vocati, sacro item charactere canonicè insigniti, atque iuxta Ecclesiasticam traditionem ordinati ab omnique Hæreseos suspicione alieni, & populum docere, & sacram Liturgiam administrare vult. atque permittit. Plurimùmque illos errare docet qui existiment, nihil interesse, vtrum hæc sacra & diuina mysteria ab his exerceantur, qui ex laicis ad eam rem ordinatis, deligantur tātum, an ab his, qui ex sacerdotibus ritè & canonicè

cosecratis & ordinatis, huic muneri præficiantur. Ordinationes autem apud nos non alio modo fiunt, quàm eo, quem sacri nobis perscripserunt Canones. Et de Episcoporum quidem ordinatione primus Apostolorum Canõ hæc docet: episcopus ordinetur à duobus vel tribus Episcopis. Presbiter verò ad vno Episcopo. Diaconus item, & alij eodẽ modo. Quod item ex Actis Apostolicis discimus. Erant, inquit, in Ecclesia quæ est Anthiochiæ, Prophetę & Apostoli, Barnabas, Simeon, Lucius, Manahera, & Saulus: ministrãtibus aũt illis Domino, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabã & Saulum, in opus ministerij, ad quod elegi eos. Ieiunantes autem ipsi & orãtes, impositis illis manibus, dimiserunt eos: Vbi quinque leguntur presentes viri tresque, duos reliquos Saulum & Barnabã segregatos, in ministerij munus ordinasse. Nõ licere autem secularibus principibus de Episcopis aut sententiam ferre, aut illis veteri deprauato more, qui à sanctis conciliis abrogatus est, manus imponere. 31 Canõ Apostolicus docet: Si quis Epũs secularibus potestatibus vsus Ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur, & à cõmunione separetur, & omnes qui illi communicarint. Et quanquam 28. Apostolico Canone pręcipitur: neminẽ duplici pœna ob idem crimen puniri debere: tamen vel propter delicti magnitudinem, vel propter peccati, publicam deformitatem, duplex hoc loco irrogatur pœna: omnisque hæc electio, tanquam impia, & sacrilega abrogatur: pu-

niunturque omnes illi, qui in hac parte, vel alios coëgerunt, vimque aliquam intulerũt, vel autores facti, quacunque ratione fuerint, prophaniq́ue meritò & sunt, & esse decernuntur. Oportet enim eum, qui ad Episcopatu honorem prouehi debet, vt quidem sancti Patres in sancta Nicœna statuerunt Synodo. Canone quarto, ab aliis Episcopis deligi. Episcopum, inquit, conuenit maximè quidem ab omnibus, qui sunt in prouincia Episcopis, ordinari. Si autem hoc difficile fuerit aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnino in id ipsum conuenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & prȩscripta consentiẽtibus, tunc ordinatio celebretur. Sum̃a autem & vltima potestas, atque confirmatio earum rerum omnium, quæ in tota fiunt prouincia, Metropolitano tribuatur: quæ omnia ex eodem quarto Canone, eiusdem primæ vniuersalis synodi Nicœnæ decerpuntur. Sed & Laodicensis synodi 12. Canon, hoc idem his verbis explicat. Episcopos non oportere, præter iudicium Metropolitanorum & finitimorum Episcoporum constitui & ad Ecclesiæ principatum eligi, nisi eos, quos multò ante nota, probabilisque vita commendauit: denique examinatos & in ratione fidei, hoc est, num rectam & sanam doctrinam sequuntur, an secus, & in ipsius sanæ doctrinæ politia. Quibus item similia docet 13. eiusdem Synodi Canon. Illud adiiciens, neque vulgo

aut popularibus hominibus electionem illorum, qui ad sacerdotalem dignitatem sunt euehendi, committendam esse. In quorum canonum expositione, illud scriptum legimus: Non tantum, inquit, vulgus arcetur ab Episcoporum electione, sed etiam de ipsis sacerdotibus sententiam ferre, non permittitur, præsentique canone illud innuitur, quòd non Episcopi tantum antiquitùs, sed & reliqui sacerdotes à populo eligebantur: quod postea omnino ne fieret, prohibitum fuit tanquam res inutilis ac planè pestifera. Sed & 19. Canon Antiochenæ synodi, multa similia habet: tum de Metropolitano, tú de eo, vt omnes Episcopi eius prouinciæ ab eo conuocentur, præsentesque adsint. Episcopus, inquit, ne ordinetur absque presentia Metropolitani prouinciæ. Par enim est, Metropolitano suos collegas atque conseruos adesse. Ideò debent per Epistolam Metropolitani conuocari. Et si quidem præsentes adfuerint omnes, longè melius esse: si autem difficile fuerit conuenire omnes, tamen vel maiorem eorum partem, omnino ex omni prouincia præsentem adesse oportet, vel saltem per literas in eandem sententiam cõuenire: & sic vel conuentu plurium facto, vel saltem plurium suffragiis collectis, Episcopũ constitui debere. Si quid autem secus præter præscriptum modum factum fuerit, nullius valoris ordinationem esse. Vbi verò omnia, ita vti dictum est, adhibita fuerint, contradicere tamen quispiam per priuatam contentionem

velit, plurium tamen consensus valere debet. Docet quidem eiusdem Zonaræ interpretatio: antiquitùs ipsarum vrbium populos, Episcopos deligere solitos. Cùm autem contentiones inde exorirētur maximæ: ipsis deinceps prouinciæ Episcopis, ea tota deligendi & constituendi potestas Episcopi, concessa & concredita fuit. Non solum autem Episcopi, eo modo, quo diximus, alios Episcopos & Sacerdotes sacrorũ canonum instituto eligebant atque cōsecrabant, & non Laici, sed & ipsa Chirotonia nihil aliud sacris Canonibus designatur, quàm eius, qui tunc consecrandi munus exercet, in alio consecrando diuinarum precum sacra administratio, ac Spiritus Sancti omnia perficiētis initiatoria inuocatio, propter extensionem manus pontificis, tum cùm illi quem initiat atque consecrat, benedicit. Quāquam ipsæ quoque sententiæ atque suffragia, quibus Episcopi vel Presbyteri eligebantur, nomine Chirotoniæ antiquitùs appellari solebant. Nam cùm penes ciuitatum populos Pontificum deligendorum potestas fuisset, colligebatur tum in vnum multitudo, & hunc quidem alij postulabant, atque eligebant, alij alium. Vt igitur plurium vinceret sententia, manus in altum illi qui suffragia ferebant, subleuasse dicuntur, vt inde numerus cuiusque sentētiæ dinumerari, ac facilè perspici possit. Atque ita ille qui plurium referebat sententias, cæteris anteferebatur, indéque à manus extensione nomen Chirotoniæ originem sumpsit. Quo item no-

Similē planè eiusdē vocis notationē atq; etymologiam alicubi explicat Vlpianus Demosthenis interpres, inferendis suffragijs quibus Athenieses suos eligebant Magistratus, quam vocem, vt & reipsius imitationem, vt cætera multa ad Ecclesiasticas functiones translatā fuisse existimandũ est

mine in eodem, sensu magni illi veritatis duces sancti, inquam, qui synodis præerant Patres, nonnunquam vsi esse inueniuntur, ipsas sententias & suffragia nomine Chirotoniæ appellantes. Quomodo sancta Laodicensis synodus Canone 5. loquitur. Non oportere Chirotonias in præsentia multorum fieri. Chirotoniæ nomine ipsam per suffragia electioné intelligentes: nam consecrationem Pontificis, publicè multis præsentibus potius fieri oportebat. Electioni autem vbi sententiæ ferebantur, propterea, quod nonnunquam querelæ quædam & accusationes contra candidatos proponebantur, nulli præter eos, ad quos sententiæ dicendæ ius pertinebat, interesse, ac ea quæ dicebantur, audire licuit. Et consecrationem quidem atque ordinationem, à duobus vel tribus Episcopis fieri debere, primæ synodi quartus Canon iubet: ipsam autem per suffragia electionem à pluribus etiam. Tres, inquit, omnino in eundem locum congregatos ordinare oportet, absentibus quoque suffragium ferentibus, scriptisq; assentienbus, electionem fieri. Post diligens autem & exactum examen, multaque tam rectæ fidei, quàm morum grauitatis, & vitæ integritatis testimonia, demùm dignos ordinari debere. indignos autem ab eo honore ac dignitate arceri. cum ex multis sacris canonibus, Apostolicisque institutionibus clarum est, tum ex insigni illo magni quõdam Theologi Gregorij Nazianzeni, quem pro se instituerat Apo-

logetico, longè euidentius constat: ex his inquam, vbi eos qui tanto honore sunt indigni, improbi ac planè prophani, veluti transitu quodam notat, eos autẽ, qui & quales digni esse debeant, mirè celebrat, suisque coloribus pingit, hæcque inter cætera cum magna adfert libertate. Quotus quisque est, qui si ad amussim eam, regulamque seipsum exigat, quam Paulus de Episcopis & Presbyteris fixit, nempè vt sobrij & prudentes sint, non temulenti, non percussores, sed docendi periti, irreprehensibiles, atque huiuscemodi, vt nullæ eos improborum calumniæ attingere queant, non sese à normæ rectitudine permultùm abesse comperiet. Et rursum: Primum, inquit, ipsum purgari oportet, tum alios purgare: primum ipsum instituti, tum alios instituere: primum lucem ipsum effici, Deoque appropinquare, tum demùm alios ad Deum adducere: primo sanctificari, tũ demùm alios sanctificare.

Deinde illos appellans, qui citò & negligenter, nec secundum id quod sancti canones præcipiunt, ordinantur, hæc in medium adfert: Quis est ille, qui veritatis Antistitem & propugnatorem vnius dieculæ spatio, velut simulacrum ex argilla fingit? illum, inquam, qui cum angelorum classe atque ordine futurus est: qui cum archangelis Deum celebrabit: qui ad supernum altare sacrificia transmittit, simulque cum Christo sacrificio fungitur. Et iterum, Qui nihil, in-

quit, dignum ſacerdotio ſecum adferunt, diſcipuli ſimul magiſtrique pietatis deſignantur, alios antè purgant, quàm ipſi purgati fuerunt : heri extra ſacra, hodie ſacrorum arbitri & Antiſtites, veteres vitio, pietate rudes & recentes. Quorum dignitas & vocatio, gratiæ potius & fauoris humani, quàm Spiritus ſancti inſpirationis opus eſſe videtur. Eos proculdubiò, qui improbi, & indigni in eos honores euehuntur, notans & proſcindens, ſimul autem quales oporteat eſſe illos in veritate, qui ſerui idonei & miniſtri Ieſu chriſti futuri ſunt, docens atque ſubiiciens: Amplius autem & eos magnopere fugiendos & auerſandos eſſe, qui aliqua ſe hæreſi contaminarunt 44. Canon Apoſtolicus diligenter admonet. Epiſcopum vel Presbyterum, qui hæreticorum baptiſmum, vel ſacrificium admiſerit, deponi iubemus.

2. Cor. 6. Quæ enim eſt conuentio Chriſti cum Belial? vel quæ pars fideli cum eo qui infidelis eſt?

NEQVE PRECES, NEQVE OBLATIONES, NEQVE dies festos, neque alia donaria, corrupta vita, & moribus ministrorum, vitiari.

CAPVT XV.

DE quintodecimo autem Capite, quod Ecclesiæ ministros innoxios, & irreprehensibiles esse debere docet : vitámque honestam & inculpabilem sequi: preces item atque ea quæ offeruntur, diésque festos & reliqua, quæ quasi ad cauponandam gratiam comparata sunt: pecuniam item ex alienis peccatis corradendam, rémque faciendam, aut aliquid aliud, nihil omninò ad salutem conferre tradit: illud dicimus, sicque de tota hac re statuimus. Quemadmodum illi, qui ita Deo ministrant, proficiunt nihil: nisi irreprehensibiles, atque sine crimine, quantùm homini licet, sint: puri item & innoxij ? per omnéque tempus, tanquam sub iugo disciplinæ quodam viuant, in omni moderatione & sanctitate vitæ degentes, suúmque munus exercentes: ita preces ipsas, sacrificia, oblationes, festos item dies, quæ iuxta beneplacitum Dei eiúsque amore fiunt: ad laudem

prætereà illius, memoriámque eorum, qui illi à seculo placuerunt, referuntur: ad exercitationem & imitationem virtutis, ac præclarè ab illis gestorum, rectè & conuenienter fieri, magnámque vtilitatem animabus nostris adferre, affirmamus Multum enim, inquit scriptura, valet deprecatio iusti: multáque proficit in illis, qui fideles Deique gratia digni sunt. Vt quidē D. Chrysostomus exponens Epistolam ad Hebræos, inquit: Iusti, inquit, homines, vna sepius postulatione, omnia apud Deum lucrantur: & ad Philippenses item. Procuremus, inquit, aliquid auxilij illis, qui ex hac vita decesserunt: modici quidem, opem tamen illis feramus. Quomodo autem & qua ratione? Ipsi inquam pro illis exorantes, aliísque vt hoc idem agant, persuadentes, pauperibus item assiduè pro illis aliquid impartientes, habet enim ea res non exiguam quandam consolationem. Audi siquidem quid Deus dicat: Protegam ciuitatem istā propter me & propter Dauid seruum meum. Si memoria duntaxat iusti tantùm valuit, quādo & opera pro tali fiunt, quid non poterant? Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum, memoria fiat eorum, qui hinc decesserunt Nouerant enim illis hinc multum emolumenti fieri, multum vtilitatis: stāte siquidem vniuerso populo, manuśq; ue ad cœlos extendente, cœtu itē sacerdotali, mundoq; posito sacrificio, quomodo Deum non placabimus pro istis orātes? Nam ita vult Deus, vt nos inuicem iuuemus.

Iacob 6.

Sanctis autem meritos honores à nobis deberi eosque omnino recipiendos & venerandos esse, tum templis eorum, vt offeratur, iustum esse ille qui Deus existens, nostra causa homo factus est, nobis præcepit: Qui, inquit, vos accipit, me accipit. Vnde Chrysostomus preclarè: Quemadmodum, inquit illis, qui in acie stant, atque depugnant, ab his qui pace fruuntur, in bellumque ipsi non proficiscuntur, stipendia debentur pro his enim militant illi: idem, inquit, nos de sanctis Dei cogitare, iustum est. Quomodo enim non absurdum erit, his quidem qui terreno regi militant, stipendia & cõmeatus liberalissimè persolui: illis autem qui cœlestis regis milites sunt quique longè molestiores, potentioresque hostes in se sustinent, pro nobisque Deum exorãt, & ad quos in omni tempore nostro necessario, cum precibus nostris quotidie res necessarias petituri, confugimus. cuius, inquam, fuerit ingratitudinis, nihil item ex facultatibus nostris, neque in eos ipsos, neque in eorum templa, eosque homines qui tantorum virorum se seruitiis dederũt, conferre? nullamque partem liberalitatis & munificentiæ, nostræ, illis declarare? neque eos eleemosynis nostris alere? Orare item quotidie, Deumq; se deprecari, populo Christiano, vtile & necessarium esse: ab eoque officio, nullum excipi, Saluator ipse, dum communem omnibus formulam orandi præscribit, docet: Quando inquit, oraueritis dicite: Pater noster, &c. Et: Hoc, inquit, genus dæmoniorum, non eiicitur, nisi oratione, & ieiunio: & aliis

θεάνθρωπος

Matt. 6.

Matt. 17.

1. Tim.2. multis similibus. Et Paulus ad Timotheum: Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agimus, in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore nostro, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sacerdotes demùm, vt honorentur, dignum & iustum esse, docet amplius D. Chrysostomus, tanquam communis, inquit, pater est totius vniuersi sacerdos. Ab omnibus igitur æquum est illum honorari, eiusque curã haberi. Sacrificia enim Deo pro toto offert vniuerso. Preces eodem modo ad Deum fundit, pro regibus, atque illis omnibus, qui in sublimitate positi sunt, vt horum salus & incolumitas nostræ tranquillitatis & securitatis sit caussa. Ad nostram siquidem vtilitatem Deus ipsos etiam magistratus ordinauit. Absurdum igitur & iniustum est, illos quidem pro nobis bella gerere, nos autem pro illis Deum, neque per nos ipsos, neque per sacerdotes item nostros exorare. Et rursum dicit idem D. Chrysostomus: An, inquit, ignoratis scriptum esse, sanctum Iob pro filiis conuiuantibus, quotidie sacrificia obtulisse? atque hac ratione peccata eorum expiasse: ne quid fortè peruersi cogitarent in cordibus suis? Et alio loco. Scitote, inquit, tanquam Christi discipuli, quòd orantes pro publica pace & trá-

quillitate vniuersi mundi, pro omni item felici-
successu, id facimus: regnumq; eius quærimus,
ipsamque ianuam pulsamus, vt propter visce-
ra misericordiæ suæ, nobis illam Deus aperiat,
ad eamque ex qua olim excidimus, felicitatem,
nos reducat. Et rursum: Est quidem res vtilis
atque salutaris, sanctorum precibus nos com-
mendare, sed ita, si item nos ipsi in opere simus,
si item & ipsi oremus: nam alia ratione, si igna-
ui, si ociosi ipsi simus, nullam inde referemus
vtilitatem. Neque enim obscurum est, quid
Hieremiæ pro ignauo & flagitioso populo
orare volenti, responsum est. Ter hic in causa Iere. 7. 11.
populi ad dominum supplex accesserat: ter itẽ 14.
audiuit: Ne oras, non enim exaudiam te. Si, in-
quit steterit pro illis Noë, Iacob, & Daniel,
non liberabo illos, siquidem multum iam eo-
rum præualuit malicia. Quid igitur dicet ali-
quis, necesse est alios pro me exorare, si ipse
Deo gratus & charus sum? nequaquam hoc di-
cas ó homo. Multis enim precibus multis de-
precationibus opus habemus. Audi enim ipsũ Leuit. 4.
Dominum dicentem: Deprecabitur, inquit,
pro vobis sacerdos, & remittentur vobis pec-
cata vestra: Et alia his similia quàmplurima.
Quæ, si quis diligentius perquirit, plenam &
confertam talibus reperiet totam sacram scri- Psal. 55.
pturam. Similiter autẽ & illa omnia, quæ Deo 1. Reg. 1.
votis redduntur, sunt illi acceptissima. Vouete,
inquit Dauid, & reddite, quomodo Anna Sa-
muelem Deo vouit, & reddidit. & alia sexcen-
ta his similia. Sic item & festos dies celebram⁹,

honorantes ſanctos, tanquam Dei amicos, iuxta magnum Dauidem. Mihi, inquit, nimis honorati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum. Niſi enim ſacras preces, Liturgias, dies feſtos & his ſimilia non cauponantes, ſed Deum piè timẽtes peragimus, quæ quidem omnia fidei ſunt conſequentia, præclaráque opera, gens quædam abſque Deo eſſe putabimur, quæ Deum non timeat, & quę à fide viua, quæ in omnibus principem locum tenet, ac quaſi familiam ducit, ſit alieniſſima. Sublatis enim rebus illis, quæ rem aliquam neceſſariò natura ſua conſequuntur, fructuſque eius quodammodo ſunt, quantum in nobis eſt, illud ipſum, quod principale eſt, auferri oportet. Neceſſe item eſt illum, qui verbo præeſt, & doctrinæ, iuxta magnum Baſilium cum omni circumſpectione & examine, Dei voluntate tanquam certiſſimo ſcopo ſibi propoſito, omnia agere & dicere, vt vel illis ipſis qui eum ſequuntur, illíque crediderunt, vitam ſuam probet, ſuæque ab his integritatis referat teſtimonium: iuxta illud Pauli: Vos inquit, teſtes eſtis, & Deus, quàm ſanctè, & iuſtè & ſine querela, vobis qui crediſtis, affuimus, vt & ipſi rectè ſcitis. Porrò, ſi contigerit indignos miniſtros nos habere, Dei tamen vis & gratia eſt, quæ omnia operatur, vt quidem vniuerſus teſtatur Theologorum chorus.

Pſal. 138.

1. Theſſ. 2

ANNOTATIONES.

Quemadmodum illi, qui Deo ita miniſtrant, &c. *Idem ſenſus eſt Nicolai Cabaſilæ, ex quo hæc deſumpta eſſe videntur, Cuius verba ex Cap.34. hoc loco apponere libuit.* Sacerdos autem poſtquàm omnibus, ea, quæ par eſt orauerit, etiam pro ſe orat, vt à donis ſanctificetur Quanam ſanctificatione? vt accipiat remiſſionem peccatorum. Hoc enim eſt donorum Principale officium. Et vnde nam poteſt hoc ſciri? Ex iis quæ dominus dixit, Apoſtolis panem oſtendens, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum. Et in calice ſimiliter, Memento, inquit, Domine etiam meæ indignitatis, & condona mihi omne delictum voluntarium & inuolũtarium. Et ne propter mea peccata prohibueris gratiam ſancti Spiritus à donis propoſitis. Remiſſioné peccatorum dat ſanctus Spiritus iis, qui ſunt donorum participes. Hæc, inquit, gratia, in me ne prohibeatur ex donis propter mea peccata. Dupliciter enim dicitur gratia operari in pretioſis donis. Vno quidem modo, per quem ipſa ſanctificantur. Alio, per quem gratia nos per ipſa ſanctificat. Primo ergo modo, in donis gratiam operari, nullum poteſt humanum malum vetare. Sed quemadmodum eorum ſanctificatio non eſt humanæ virtutis opus: ita nec fieri poteſt, vt eam hominum vitium prohibeat. Secundus autem noſtro etiã ſtudio & diligentia indiget. Nos enim gratia per dona ſanctificat, ſi nos ad ſanctificationé aptos & accõmodatos ceperit.

Sin autem in nos imparatos inciderit, nec vllã vtilitatem attulerit, & plurimum etiam detrimentum damnumq́ue dederit: hanc gratiam, siue est solùm remissio peccatorum, siue cum illa etiam aliud donum datur iis, qui cum pura conscientia sacram hanc Cœnam sumunt, orat sacerdos, ne à donis prohibeatur, vt quæ possit prohiberi per humanum vitium. Hanc facit orationem etiam paulò post cum vniuersa communiter multitudine.

OMNI MAGISTRATVI A DEO CONSTITVTO Parendum esse.

CAPVT XVI.

SEXTODECIMO loco docetis, non licere populo Christiano aliis præesse, atque imperare: pœnas item secundum leges sontibus irrogare: atque omninò aliis Reipublicæ negotiis sese immiscere. Nos autem illud dicimus: obedire, subiectosque esse oportere nos, omni potestati, atque magistratui: non modò bonis & rectis tantùm, sed discolis etiam, & ea omnia, quæ ab illis legibus sancita sunt, sanctè & incontaminata seruanda. Aliter autem Deo, magis quàm hominibus obtemperandum esse. Qui (dicit alio loco scriptura) resistit omni

potestati,

poteſtati iudiciũ accipiet. Et rurſum: Qui pote
ſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Quomo-
do item eorum contumelia, qui illis non pa- Rom. 13.
rent, quos ipſe dominus miſit, non in his ſolũ
conſiſtit, ſed in illum ipſum amplius fertur,
qui eos miſit: maiuſque iudicium iſti, quàm
illi, qui in Sodoma & Gomorra perierunt, re-
portabunt. Dicit enim Dominus: Qui ac-
cipit vos, me accipit. Et qui vnum ex his,
quem ego mitto, recipit, me recipit. Qui Matt. 10.
vos audit, me audit: & quicunque vos non re- Ioan. 13. Luc. 10.
ceperit, neque audierit ſermones veſtros, exeũ- Matt. 10.
tes foras de domo vel ciuitate, excutite puluе-
rem de pedibus veſtris. Amen, amen dico vo-
bis, tollerabiliùs erit terrę Sodomorum & Go-
morrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Et
Apoſtolus: Qui, inquit, vos ſpernit, non homi- 1. Theſ. 4.
nem ſpernit, ſed Deum, qui dedit ſpiritum ſan-
ctum ſuum in nobis. Oportet igitur nos non
ciuilibus tantùm magiſtratibus obedire, ſed
Apoſtolis etiam ipſis, atque doctoribus, ſacræ-
que ſcripturæ Spiritu ſancto plenis interpre-
tibus parere: neque illis per minas & terrores
aliquos obſiſtere, aut aliquo pacto aduerſari.
In ea autem parte, qua eos, qui ſua omnia ven-
diderunt, damnatis, mundumque, & ea quæ in
mundo ſunt, ſalutis ſuæ cauſſa reliquerunt: in
eo item, quòd Euangelium non de temporali-
bus, ſed de æternis tantum rebus omnia præci-
pere dicitis, & quòd ſolam perpetuam cordis
iuſtitiam illud prædicet: ac ita omninò totum
intelligendum & interpretandum eſſe putatis.

Hoc quidem nulla ex parte recipimus: sed Dei Ecclesiæ doctorum interpretationem sequuti dicimus, illud Euangelicum dictum clarè seipsum explicare: Vade, inquit, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis: & tum veni, & sequere me. Quod nos neque allegoricè, neque per vllam figuram, sed simpliciter, & ad sensum, vitámque & mores relatè dictum putamus. Hic enim ipse, qui eam quæstionem proposuerat, existimabat eum modum & rationem vitæ æternæ consequendę sibi Dominum demonstraturum atque subiecturum, per quem sempiternum in vsu & possessione bonorum suorum victurus esset. Vbi autem longè aliud CHRISTVS Dominus, quàm ille vellet, respondisset, ipsámque bonorum omnium abrenunciationem, vitæ æternæ comparandæ auctorem & administrá esse dixit: tum demùm veluti & sua interrogatione, & Domini responsione damnata, aufugit: & vide quid interrogans dicat: Hæc omnia seruaui à iuuentute mea. Dominus verò id quod caput continet caussæ, subiicit: ipsam inquam paupertatem: Vade, inquit, & vende omnia: nam si quid tibi reliquum feceris, illius seruus facilè euades. Et da, inquit, pauperibus, & sequere me, hoc autem est, in reliquis item omnibus, sis meus discipulus semper, & vbique me sequaris: non vt hodie meus sis discipulus, meisque præceptis adhæreas, cras autem me relinquas, ad tuáque redeas, sed constans, & idem, repudiatis omnibus in cursu vitæ, & imi-

Matt. 19.

tationis meæ perſiſte. Hoc ipſum enim eſſe verè & ex animo regnum cœleſte quærere, eiuſque deſiderio duci, docet magnum illud orbis Chryſtiani ſydus Chryſoſtomus. Præpeditur enim, inquit, quaſi maiori quodam affectu ille, qui vult perfectus eſſe, auaritia atque diuitiarum ſtudio: ſi verò, ea, quæ habet vitæ æternæ cauſſa vendiderit, ac in pauperes erogarit, non aberrabit, ſed vita æterna, iuxta Domini promiſſa, perpetuis potietur temporibus.

DE CONSVMATIONE MVNDI.

CAPVT XVII.

ECIMVMSEPTIMVM Caput confeſſionis veſtræ docet: in fine & cõſumatione ſeculi, ipſum Chriſtum Dominũ venturum viuóſque ſimul & mortuos iudicaturum, & piis quidem & honeſtis viris, vitam ſempiternam, gaudiúmq; perpetuũ, prauis autem & impiis hominibus, ſupplicium æternum redditurum: eámque ipſam puram veritatem eſſe, vobis libenter aſſentimus. Quicunque autem, vel ipſorum præmiorum, vel pœnarum finem aliquem futurum eſſe dicunt, vel Iudaicas opiniones, aut potiùs fabulas denuò inducunt,

dicentes: Ante vltimam mortuorum resurrectionem sanctos & pios homines in hoc múdo regnaturos, hi planè delirant, indéque meritò ipsos auersamur, ac veluti fabularum & nouitatum autores condemnamus.

DE GRATIA, ET LIBERO ARBITRIO.

CAPVT XVIII.

DECIMVMOCTAVVM Caput à vobis propositum, liberi arbitrij rationem explicat, de quo ita sétimus. De his quidem, quæ in nobis sunt, rectè à vobis dicitur: de illa verò parte vbi docetis, sine auxilio Dei saluari posse neminem, ita statuimus. Non ignorare, & nos Dei gratia & auxilio primò & pręcipuè in omni re nos opus habere, secundum quod à Christo dictum est: Sine me nihil potestis facere. Sed simul item sanctorum doctorum, ac diuinæ scripturæ interpretum dicta & interpretationem qui nunquam à vero sacræ scripturæ sensu & scopo aberrarunt vtpotè illi, qui à Spiritu sancto edocti, lucem perspicuitatis sacræ addiderunt scripturæ, nosque in omnibus piè & sanctè erudierunt, in omni re sequimur. Docet

Ioan.15.

igitur Diuus Chrysostomus. gratiam, etiamsi gratia sit: volentes tamen solos saluare. Quomodo idem exponens Epistolam ad Hebræos, in quodam morali, dicit. Oportet, inquit, in omnibus nos custodire, atque magnam cautelam adhibere, ne aliquando obdormiamus. Ecce enim dicit Psaltes. Non dormitat, neque dormiet: qui custodit Israel. Et ibidem. Ne des in commotionem pedem tuum, Non dixit, ne commouearis, sed, ne des in commotionem pedem tuum. Igitur in nobis & non in alio situm est, dare pedem nostrum in commotionem: vel omninò firmum, ne commoueatur, tenere. Si enim voluerimus firmiter stare, & si constáter gressum fixerimus, non commouebimur. Quid igitur? nihil ne ad Deum referemus? imò omnia ad eum referenda sunt. Non tamen ita, vt non simul liberi arbitrij sua integritas conseruetur. Si ergo in Deo omnia, inquit, cur igitur multarum rerum item caussam & principium nos esse dicit? Non aliam certè ob rem, quàm ne liberum nostrum in aliqua parte lædatur arbitrium. Ex nobis igitur res nostræ dependét, & ex illo. Nam & nos primùm ea, quæ recta & honesta sunt, velle oportet, tum & ille ea, quæ sua sunt, benignè & munificè confert. Sequitur autem ille, non antecedit nostras voluntates, ne in aliquo labefactetur nostrum arbitrium. Verùm vbi nos id, quod rectum & honestum est elegerimus, tum & ipse plurimùm nos iuuat, præsensque fert auxilium. Quid igitur ad illud Pauli dicemus. Neque volentis, ne-

Homil. 12 in Cap. 7.

Psal. 120.

Rom. 9.

que currentis esse, sed miserentis Dei. Primùm inquit. Chrysostomus, non ex suo sensu, sed ex eo, quod ante proposuerat, loquitur: & cõcludit Paulus, quasi ex certis pręmissis. Cùm enim dixisset scriptum esse: Miserebor, cui misertus sum & misericordiam præstabo, cui miserebor, tanquam id, quod ex ea scriptura videbatur sequi, subiicit. Non volentis igitur, neque currẽtis, sed miserentis est DEI. Quod si sic explicetur, quid amplius desideremus, nõ video. Deinde illud ad eandem rem cum eodem Chrysostomo dicere possumus. Cuius id, quod maius est, existit, eius totum esse dicitur. Cùm igitur nostrum sit velle & eligere, Dei autẽ complere & ad perfectionem deducere: quia illius est, quod maius est: meritò vsu communi dicendi totum suum esse dixit, sic enim & nos facere solemus. Verbi gratia. Aedificium aliquod præclarè exstructum videntes, dicimus hoc totum opus huius vel illius artificis esse: & si non totum eius est, sed & operarum, & eius qui materiam præbet Domini, & aliorum plurimorum: quia tamen plura ab illo conferuntur, meritò totum illius esse dicatur. Sic etiam & hoc similiter. Sed & in multitudine eodem modo, vbi plurimi sunt, omnes esse dicuntur, vbi autem pauci, nullus. Sic igitur & D. Paulus dixit. Neque volentis neque currentis esse, sed miserentis Dei. Duo autem hoc loco non parui momenti perficit, & corrigit. Vnum quidem, ne vnquam ex bonis operibus nimis efferamur, siue, inquit, curris, siue contendis, non putes

illud quod rectè factum est, tuũ esse. Nisi enim supernum auxilium adfuerit, frustrà laborabis. Quod tamen eò quò tendis, peruenias, clarum est: quòd currendo & volendo, id assequaris. Non sic igitur dixit, nos frustrà currere, sed ita demùm, si totum nostrum esse putamus: si nõ maiorem partem rerum nostrarum ad Deum referimus. Neque enim Deus ipse totum suum esse voluit, ne videatur nos frustrà, & sine legitimo certamine coronare: neque item nostrũ ne in superbiam incidamus. Si enim minimam partem habentes, tamen alta sapimus: quid si totius operis nostri domini essemus, quid non faceremus? Ad quam animi insolentiam & arrogantiam extirpandam, & hæc, & multa alia similia Deus fecit, & dixit. Verùm iterum dicet quis. Quid hæc? quorsum inquit hoc? Ergo si quid forte cum honestate coniunctum fecerimus, superbiemus? ac ad ipsum cœlum animis efferemur? Iterum igitur Chrysostomus ad Philippenses inquit: Dum aliquid rectum facimus, tum lætemur, Deus enim, inquit, est, qui operatur in nobis. Tanto igitur studiosius attendamus nobis: neque nimis efferamur, si quidem hæc talia Deus operatur in nobis. Si igitur ipse operatur, oportet, vt & nos voluntatem exhibeamus, simul applaudẽtem, complectẽtem, & minimè effusam. Si verò volũtatem in nobis ipse operatur, quomodo nos ad id, quod bonũ & honestum est, adhortaris? Etenim si vt velimus, ipse facit, frustrà nobis dicit, obedite, non enim obedimus, frustrà

In Græco quidem est τοῦτο puto tamen legẽdum οὕτω,

Serm. 8. in cap. 2.

dicit,in timore ac tremore opereris salutem, si totum Dei est. Non ad hoc igitur,dixit, Deum esse operantem in nobis,& vt velimus,& vt operemur, sed vt solicitudinem nostram releuet,& metũ refrænet. Audi,inquit,si volueris, tunc operabitur,vt magis velis, & promptitudinem ipse nobis dabit,&operandi efficaciam. Quando enim voluerimus,voluntatem ipsam nostram postea magis adauget. Vtpotè volo quidpiam boni operari,bonum istud, ipse operatur, & per seipsum etiam voluntatem. Quemadmodum enim cum ipsa bona opera, dona Dei dicit,nõ deiicit nos à nostro libero arbitrio, sed illud in nobis integrum conseruat:ita quando dicit, operatur in nobis,& velle & perficere, non aufert à nobis arbitrij libertatem, sed ostendit quod ipsum virtutis exercitium, magnum nobis calcar, magnam promptitudinem ad recte faciendi voluntatẽ affert. Vt enim ex opere nascitur opus, ita ex ocio trahitur ocium. Dedisti eleemosynam:incitaris magis ad dandum, non dedisti, pigresces magis,temperanter transegisti vnum diem,
Prou. 18. habes profectum,in alterum,ignauè te gessisti, auxisti segnitiem. Impius enim, inquit,cùm in profundum malorum venerit, contemnit: sic & iustus, vbi in arcem iustitiæ conscenderit, tum magis ac magis porro contendit, & aspirat. Vt enim ille desperatione quadam, ignauior efficitur, ita iste considerata bonorum multitudine, diligentior redditur, veritus ne totum perdat. Pro bona, inquit,volun

tate, hoc est, propter dilectionem, proter placiti ipsius comitatem, vt quæ ipsi placēt, fiant, & iuxta voluntatem ipsius omnia exequātur. Vides Deum omni ex parte operari. Vult. n. nos iuxta voluntatem suam viuere. Si autem vult, ad hoc certè nobis ipse cooperatur, hocque ipse omninò perficit: vult. n. vt rectè viuamus. Vides, quomodo non aufert arbitrij libertatē: omnia inquit, facite sine murmurationibus, & disceptationibus. Diabolus. n. vbi nequit nos ab eo quod rectum & honestum est, abducere: alia via conatur mercedem nostram exinanire: aut. n. vanam gloriam, aut arrogantiam nobis persuadet: aut si nihil horum, murmuration ē: vel si neque hanc, tum disceptationem, atque censuram morum atque dogmatum, num rectè scilicet an secus se habeant. Quibus omnibus grauis est diuinitùs proposita pœna, graue exitium. Nam & mores veteres nos sequi oportet, & sacrę scripturę interpretib⁹ parere, & subijci necessarium est. In quo enim spiritu locutus est Paulus, in eodem Petrus & reliqui: in eodem item sancti Antistites & sancti Hierarchæ nostri, Basilius magnus, Gregorius Theologus, Ioannes Chrysostomus, ac vniuersus ille sanctorum Patrum chorus, prælucentes tanquam clarissima quædam lumina mundi, verbū que vitæ elucidantes, & ea, quæ sacra & diuina sunt nobis annunciantes, hæcque nobis omnia summa fide & integritate enarrātes. Rursum igitur idem D. Chrysostomus, ad Timotheum hunc in modum dicit: Si igitur quis emundauerit se

Hom. 6. in 2. Tim. cap. 2.

ipſum, erit vas in honorem & ſanctificationé. Vides, inquit, vt non naturæ, carnaliſque neceſſitatis ſit, aureum aut fictile vas effici, ſed noſtræ tantummodò voluntatis, idque dum hîc ſumus in hac vita. Ibi enim neque fictile vas, aureum fieri poteſt, neque hoc item in illud commutari, at verò dum hîc ſumus, magna huius immutationis, & commigrationis facultas volenti datur. Vas erat fictile Paulus, & euaſit in aureum Iudas vas fuit aureum, ſed in fictile conuerſus fuit. Et alio loco, exponens illud Pauli ad Epheſios: Gratia Dei ſaluati ſumus, ait: ne beneficiorum magnitudo te extollat, vide quomodo te reprimat. Gratia, inquit, Dei ſaluati eſtis per fidem. Deinde, ne rurſus libera voluntatis facultas lędatur, poſuit & ea quæ noſtra ſunt, quæ tamen ipſa ex nobis non eſſe docuit, non, inquit, ex nobis, addit ſtatim. Nam neque fides, inquit, ex nobis, niſi.n. ipſe nos vocaſſet, quomodo credere poſſemus. Dei igitur donum eſt, neque ipſa tamen fides ad ſalutem ſufficit, ſed ne vacuos ocioſoſque nos ſaluet, requirit eam, quæ per dilectionem operetur. Sed & hoc ipſum Dei donum eſt, ne quis glorietur. Et rurſum cum dicit: Neminem ex operibus iuſtificari, hoc ideò facit, vt hoc pacto gratia & benignitas Dei illuſtrius appareat. Ac ſi diceret: opera habentes non eſt auerſatus, ſed ab operibus deſtitutos gratia ſaluauit. Verùm ne quis iterum dum audit, non ex operibus, ſed ex fide nos iuſtificari, ignauus & ocioſus reddatur, vide

Serm. 4. in cap. 2.

quod subiungat, Ipsius enim factura sumus, creati in Christo IESV ad opera bona quæ præparauit Deus vt ambulemus in eis. Constanti enim & perseueranti virtute in hoc certamine opus est, sine qua, nihil ex his rebus quæ dictæ sunt, nos quicquam iuuare potest. Seruare enim nos ea omnia oportet, quæ nobis Christus Dominus præcipit, ac ne minimum quidem ex illis transgredi, vt hac ratione, nostra fides excellenti virtute sese commendet, ac quasi in lucem conspiciendam proferat.

DEVM NON ESSE AVTOREM MALORUM.

CAPVT XIX.

Ecimo nono igitur loco docetis, caussam peccati penes nos, malamque voluntatem nostram, atque electionem esse, Deum autem nullo modo vllius mali caussam existere. Quod quidem à vobis preclarè, verissimeque dicitur. Exponens enim D. Chrysostomus Epistolam ad Timotheum, dicit: Scias, inquit, Deum omnia gubernatione sua moderari, omnibus rebus prouidere: & alia quidem ipsum per se efficere, alia verò fieri permittere, nihilq

In morali homiliæ 8. in. 2. Ti cap 3.

mali velle fieri. Bona autē omnia ex voluntate nostra, & illius adiutorio, proueniunt, nihilque ipsum latere, omnia autem mala, à nostra proficisci voluntate. Premuntur iusti, vt coronentur: peccatores verò, vt pœnas persoluant. Neque tamen aut oēs improbi hic plectuntur, ne resurrectioni plerique non credant: néque omnes item iusti calamitatibus diuexantur, ne quis improbitatem vtilem, & laudabilem esse putet. Quæ omnia, si rectè nobiscū expendamus, nihil profectò erit, quod nos in hac vita valdè perturbare possit. Si item sacras scripturas assiduè audiamus, inueniemus profectò ea omnia, quæ nos ad salutem mirificè instruere possunt. Et paulò post progressus, inquit, in nobis situm est, ex ipsis rebus aduersis, lucrari, iacturamque perferre. Non hoc facit tristiū euentuum natura, sed nostra voluntas. Multa pertulit Iob, gratè sustinuit omnia, iustificatus est, multò minora alius, sed blasphemauit, sed indignè tulit, maledixit, in Deumque commotus est, ideò iudicatus & damnatus est. Forti igitur & magno animo opus est, & nihil graue nobis, durumque esse videbitur, sicut & contra, si ille infirmus fuerit, nihil erit, quod non grauissimum esse videatur. Tum.n. demum diabolus aliquid proficit, vbi mentem nostrā Deo adhærentem non inuenit, vbi immoderatum, & intemperantem animum cernit. Cum n. homo mandatorum Dei non recordatur, neque iustificationes eius seruat, tum demum illum captiuum prehendit, cum eoque, tanquā

In morali homeliæ 9. in 2. Timot. ca. 4.

Iob. 1.

insidiosissimus Pirata, in aduersos exitij scopulos protrahit. Nam & Adam, si apud se recenti memoria tenuisset præceptum illud, Ex omni ligno comedito, attendisset restrictionem illam, quæ dicit: quacunque die comederis, morte morieris, nunquam in ea mala, in quæ postea detrusus est, coniectus fuisset. Nemo igitur Deum accuset: nemo in eũ causam malorũ suorũ referat. Non enim in illis, qui vocãt, causa incredulitatis consistit, sed in his, qui vocantibus non parent, atque resiliunt. Atqui dicet quis: meliùs fuit longè inuitum etiam pertrahi. Apage verò cum ista tua oratione. Nemo enim ad honores, nemo ad coronas, nemo ad conuiuia, & panegyres: ac solennitates, quenquam nolentem vi cogit: nemo inuitum & quasi cathenis vinctum trahit: hoc enim non honorantis est, sed contumelia afficientis potiùs. In gehennam mittit ille inuitos, in regnum porro cœleste volentes, atque currentes inuitat. Cur igitur non omnes, id, quod melius est, sequuntur? propter eam, quæ cuique inest, infirmitatem. Cur igitur eam nõ extirpat? An non vniuersam hanc naturam, tanquam librum quendam, immensam humanitatem, simul & potentiam eius enarrantem expẽdit? an non tot seruos suos Prophetas misit? an non toties nos vocauit? an non infinitis & inusitatis signis & portentis sua confirmauit? an non gehennam, æternumque exitium comminatus est? an non regnum cœleste toties promisit? an non quotidie solem suum oriri facit: Genes. 2.

Matt.5. ſuper bonos & malos (imbres item ſuos mittit ſuper iuſtos & iniuſtos? Vellem dices potiùs neceſſitate bonus eſſe, & ab ipſis præmiis, que hanc libertatem conſequuntur, excidere, quàm integra voluntate improbus exiſtés, tam acerbę damnationis ſententiæ, ſubiici, atque puniri. Atqui pugnat, cum rerum natura, neceſſitaté fieri virtutem. Verùm ſi ignoras ea, que ſunt facienda, age, prode ignorantiam tuam, & tunc tibi dicentur ea, quæ dici oportet: aut ſi benè noſti, quæ recta ſunt, & ea quæ nocitura eſſe videantur, cur non abſtines? cur in vetita ruis? Non poſſum, inquis? At qui cæteri, eiuſdem ſortis & conditionis homines, longè maiora poſſunt: teque ſuo exemplo conuincunt: abundeque os iſtud tuum impudens obſtruunt. Tu fortaſſe, cum vxorem habeas, temperare tibi ab aliena non potes, alius autem etiam ſine vxore incorruptam ſeruat continentiam. Quã igitur tuæ incontinentiæ adferes defenſionem? Non ſum, inquies, eiuſdem naturæ, non eiuſdem cõplexionis. Ea ſcilicet cauſa, quod nolis, nam te non poſſe, dicere non debes, cùm tibi facilè demonſtrabitur, omnes ad virtutem idoneos naſci. Nam quod ſimpliciter quis non poteſt, illud etiam omni neceſſitate incumbente, nunquam poterit Quod cum non facit, præter voluntatem ſuam non facere iudicatur: quale hoc eſt, volare, aut in cœlum ſubleuari, graui hoc pondere corporis depreſſum poſſibile non eſt. Quid igitur, ſi Rex facere præcipiat hæc? Quid ſi non facienti mortem

proponat, dicens ſe eos, qui non volaturi ſint obtrūcaturum, vel igni traditurum, vel aliquid ſimile paſſuros? faciet ne iuſſum quiſpiam? patietne? neq́uaquā. Non enim poteſt: non patitur natura. Quid, ſi idem rex iubeat, vt temperatè & continenter viuant? nonne ſtatim plurimi huic imperio parebunt? negabis fortaſſe, propter eos, qui tale mandatum tranſgredientur. Quid ſi eoſdem vinctos in carcerem coniiciat, ibique concludat? poteruntne æſtum illū cupiditatis ſuæ perferre, nihilque inconueniens perpeti? optimè profectò. Non igitur dicas, hunc quidem natura eſſe bonum, illum malum. Non enim, ſi ita à natura quis conſtitutus eſſet, vllo vnquam tempore, vt clarè videmus, immutari poſſet. Voluntatis igitur noſtræ, non naturæ, totum vitium eſt.

DE SACRIS TRADITIONIBVS, ET PRAESERTIM MONACHATŪ.

CAPVT. XX.

Igeſimum caput docet, vos quidem bona opera non repudiare, omnēque pietatem, & religionem ſequi, dies tamē feſtos, ſacrificia ſtata, item ieiunia, fraternitates, mona-

chorum deniquevniuerſam politiam,& alia his ſimilia, inutilia eſſe cenſere. Quod quidem nec rectè,nec ſanctis patribus conſentaneè ſit, atq; dicitur. Si enim omnia opera bona, vt dicitis, complectimini,cùm hæc ipſa eius generis ſint, vel in primis hæc colere,eorumque ſtudioſi eſſe debebatis. Nam primo de Aſcetica vita quę eadem monaſtica eſt,illud Magnus Baſilius docet: Aſcetica,inquit vita vnum ſolum ſcopum & finem habet, ſalutem animæ: omniaque ea, quę ad eã ſalutẽ aliquo modo cõferre poſſunt, vitęque ſuæ inſtitutũ,atque regulam,tanquam Dei mandata,cum omni timore & cautione ſeruare,cum ne ipſorum quidẽ præceptorum Dei alius ſcopus ſit,quàm eos ſeruare,qui illis obediunt. Oportet igitur, quemadmodum illos, qui loturi in balneum ingrediuntur, omni veſte nudari, ſic eos, qui vitam monaſticam ingrediuntur,ab omnibus vitæ huius impedimẽtis denudatos, intra philoſophicæ vitæ metas ſe cõtinere.In qua quidem rerum omniũ repudiatione,illud ſummum eſt, vt prauas cupiditates primùm deponamus: deinde illud,quod vi & natura ſua primum illud ſequitur, vt omnia reliqua vitæ impedimẽta à nobis reiiciam⁹. Et cùm hoc genus vitæ delegerimus,quod in amabili quadam ſocietate conſiſtit,illud imprimis curare,vt ſit omniũ cor vnum,& anima vna, voluntas item & ſtudia, iuxta D. Pauli pręceptum, eadem: Vnum exiſtere corpus, ex pluribus membris cõpactũ: omnem itẽ perfectionem fraternæ vnitatis & concordiæ complecti:

plecti:

plecti: nihil proprium habentes, sed omnia in commune possidentes. Neque verò solum hoc tale genus hominum accusandum non est, sed etiam summis laudibus & commendatione efferendum: maximè illi, quos diuinus amor ad veram illam pulchritudinem cœlestem contemplandam erexit, ac planè vulnerauit, ipsumque sponsum Christum dominum sectari, illique adhærere docuit. In quibus alij aliam, pulchri & honesti, in Ecclesia Dei speciem, sunt cóplexi & occinunt. Et alij quidem virginitatis personant hymnos: alij eorum, qui ieiuniis, & humicubationibus domarũt corpora sua, celebrãt Encomia: alij eorũ animi magnitudiné, qui sua omnia propter Christum vendiderunt, admirãtes, illorũ laudes lógè latéque persequuntur. Non tã illud, quomodo vnoquoque eorum, quæ dicta sunt, rectè quis defungi possit, verbo docétes, quàm vel solam laudé prædictorum, ad omnem virtutis profectum & incrementa, plurimum valere existimantes. Detrahere autem, aut conuiciis lacessere, hoc tale genus hominũ, quomodo piũ & christianum sit? Vt enim ad aliquod opus vocati atque conducti, siquidem ille qui eos vocauit, hoc propositum & hunc finem habet, vt metant, ad hoc ipsum se totos præparant: si item vt ædificét, ad ædificandum se totos componunt ac cohortantur: sic illi, qui in nomine Iesu Christi collecti sunt, in primis finem & scopum illius, qui eos collegit, cognoscere, ac ita demum ad eum finé sese cóponere, ac precingere omni conatu debent,

ne suo frustrentur fine, sed vt potius, eum amorem, qui ex mutuo complacẽdi studio emanat, consequantur, & ne improbitatis & negligentię iudiciũ subeant. Debentque illius Apostolici meminisse dicti, qui inquit: Obsecro vos, ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatiõe vestra, in qua vocati estis. Clarius autem ipse Dominus omnia nobis in diuinis suis promissionibus explicat: Si quis diligit me, sermonẽ meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eũ veniemus, & habitationẽ apud ipsum faciemus. Vt igitur ex eo habitat in singulis nobis, si præcepta eius seruamus, ita multò magis, vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine eius, in medio illorũ se adfuturum pollicetur: si itidem omnem vitam, & mores suos, ad mãdata eius composuerint. Nam, si indignè vocatione sua ambulauerint, neque ad voluntatem Dei seruandam cõspirarint, & si in nomine domini in idem congregati esse videantur, illud tamen audient: Quid me vocatis, domine, domine, & non facitis, quæ ego præcipio vobis. Qui igitur diuinæ gloriæ particeps effici vult, & tãquã in claro speculo, formã Christi in mẽte & animo suo contemplari, debet insatiabili amore, & eo, qui expleri nõ potest studio, ex toto corde, & ex omnibus viribus suis, nocte, atque die, auxiliũ eius, ad id ipsum rectè & cõstãter comprehendendum querere. Quo perfectè nemo frui poterit, nisi prius ita, vti dictũ est, ab omni se mundana voluptate, ab omnibusque aduersæ potestatis cupiditatibus abiũxerit, quę

Ephes. 4. — Ioan. 14. — Matt. 14. — Luc. 6. — Basilius i Oratione de libero arbitrio.

cum luce diuina pugnát, omniq́ue operi bono inimica & aduersaria sunt. Proĩde, si cognoscere velis, cuius causa à Deo benignissimo opifice conditi, ac in deliciarum paradiso collocati, ad extremum in numerum iumentorũ insipiẽtium coniecti, similesque illis facti, ab incontaminataque illa gloria exclusi sumus, hãc ipsam cognosce. Quòd vbi primùm per inobediẽtiam serui carnis, per prauos affectus, facti sumus, ibi nos statim ipsos à beata exclusimus vita, regione viuentium: ac in captiuitate, & dura seruitute constituti adhucq́ue iuxta Babilonis flumina sedemus, quòd hactenus in Aegipto detineamur, nondumque terram promissionis hæreditate adiuimus, melle, & lacte manantem: nondum aspersum est cor nostrum cœlestis agni sanguine, adhuc enim laqueus inferni, atque hamus maliciæ in illo infixus hæret: nondũ recepimus lætitiam salutaris Christi, adhuc enim stimulus mortis pungit nos: nõdum induimus nouum hominem, qui secundũ Deum creatus est in sanctitate & iustitia, siquidem nedum deposuimus veterem hominem, qui corrumpitur secundũ cupiditatem fraudis: nondum circumferimus imaginem hominis cœlestis, cõformes gloriæ illius facti, amplius enim imaginem terreni gerimus: nondum veri adoratores adoramus Deum in spiritu & veritate, adhuc enim regnat peccatum in mortali corpore nostro: nondum vidimus gloriam incorruptibilis Dei, adhuc enim in hac tenebrarũ valle detinemur: nondum induimus arma lucis: quia nedum de

Psal. 136.
Ephe. 4.
Ibid.
1. Cor. 15
Rom. 8.
Ioan. 4
Rom. 6.
Roma. 1
Rom. 13.

Rom.12. posuimus arma & opera tenebrarum nondum reformati sumus nouitate mentis, adhunc enim conformamur seculo huic in mentis nostræ vanitate: nondùm cicatrices eius in corpore nostro gestamus, facti in mysterio crucis, Gal.6. adhuc enim in carnalibus passionibus atque cupiditatibus viuimus: nondum hæredes Dei, cohæredes autem Christi facti sumus, adhuc 1.Pet. 2. enim spiritum seruitutis, non autem filiationis Dei gestamus: neque enim hactenus templum Dei, tabernaculũ Spiritus sancti effecti sumus: Rom.8. amplius enim Idolorum templa, vasaque spirituum nequitiæ, propter eam, quæ nobis inest Ibid. ad mali procliuitatem, sumus. Profectò enim 2. Cor.6. nondũ sinceritatem illam, & puritatem morũ, mentisque splendorẽ nobis acquisiuimus: nõdum spirituali, & absque omni dolo, lacte, mẽtisque nostræ incremento, & perfectione digni sumus: nõdum nobis illuxit dies, nec lucifer exortus est, in cordibus nostris: nondum nos occupauit sol iustitiæ, neque splendor radiorum eius: nondum similitudinem Dei nostri recepimus, neque consortes eius diuinę naturę facti sumus: nondũ germana magni Regis purpura, 2. Pet. 1. neque genuina imago Dei facti sumus: nõdum eius diuino amore vulnerati: nondum spiritali charitate sponsi nostri Iesu Christi perculsi: 1.Cor.11. nondum inuisibilis, & mysticæ communionis participes facti sumus. Et vt in summa omnia complectar: nondum genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis 1.Pet 2. effecti sumus, siquidem amplius serpentes, am-

pliús geniminaviperarum sumus. Quomodo e-
nĩ non serpentes illi, qui in terra perpetuò re- Matth.3.
punt, & ea tantùm quæ terrena sunt sapiunt, ne
que cõuersationem suam in cœlo habent: qúo
itẽ non genimina viperarum, qui non obediẽ-
tiæ Dei, sed potiùs fœdi serpẽtis rebellioni ad- Philip.3.
hęremus? Quibus igitur verbis cõpellabo? qui-
bus lachrymis, quo gemitu flectam illum? qui
solus potest eum, qui in me crudelẽ dominum
fixit, pellere errorem? Aut quomodo eas, quæ
in me regnant, prauas cupiditates excludam, vt
particeps efficiar gloriæ Christi, vt sanctus &
mundus filius Dei sim, vt in eam requiem, in
quam me pręcessit caput meum Christus, in-
grediar? Torrentes lachrymarum profundam:
lauabo per singulas noctes lectũ meum, donec Psal.6.
in tribulatiõe & cordis mei anxietate exaudiar,
misericordiamque consequar, donec cum Ma- Luc. 10.
ria optimam me partem elegisse sentiam, do-
nec cœlesti pane, qui mundo dat vitam, dignus
efficiar. Verùm dicet quis ita-ne plurimi Chri- Ioan. 6.
stianorum, si non omnia Dei mandata comple-
uerint, frustra se in aliis exercebunt? Quo loco,
bonum erit B. Petri meminisse, qui post tot res
præclarè gestas, cùm toties se beatum à Domi-
no audiuisset, ex leui voluntatis diuinæ detre- Ex Asceticis Basilij.
ctatione, illud audit: Nisi lauero te, nõ habebis Ioan.3.
partẽ mecũ, vt interim taceã, neque ex ignauia,
neque ex contemptu, sed potius ex summa erga
Dominum reuerentia atque pietate id eum fe- Ioel.2.
cisse. Atqui amplius dicet quis, scriptum esse: Rom.10
Quisquis inuocauerit nomẽ Domini saluus erit

& ita vel ipſam nominis diuini inuocationem,
Rom.10. ad ſaluandos eos qui inuocant, ſufficere. Verùm
Matt.7. audiat ille viciſſim Apoſtolum dicentem. Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? ſi verò credis, audi ipſum Dominum: Nō omnis, qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit voluntaté patris mei. Quod ſi vel hoc ipſum, facere voluntatem patris, nihil iuuat, inutileque habet operis ſtudiũ, niſi debitè & ſuo modo fiat. Hoc aũt eſt, niſi diuini amoris & æternæ felicitatis cōſequendæ cauſa ſuſcipiatur. Sic enim ipſe dominus decreuit: Faciunt, inquit, vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis quia receperunt
1. Cor.13. mercedem ſuam. Vnde & Apoſtolus inſtitutus dicit: Si, inquit, bona mea profundam in eſcas pauperum: ſi corpus meum tradidero, ita vt in igne ardeam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Quid de nobis dicemus, qui vitam mollé, & omni voluptate diffluenté, illi, quæ ex lege & volutate Dei eſt, longè anteponimus?
ἀπολαυ-σίαν. Qua tandem ratione, aut æternæ vitæ felicitatem, aut ſanctorum contubernium & ſocietaté aut cum angelis gaudia in cōſpectu iuſti iudicis Chriſti nobis pollicebimur? Stultę profecto & inſanæ mentis eſt, hæc cogitatio. Quomodo enim in pari honore in regno cœleſti cum beato Iob conſedebit ille, qui ne minimam quidem partem eius fidei habuerit, ac ne exiguam quidem afflictionem, moderatè, & cum gratiarum actione portauerit? Quomodo cum Dauide, qui in condonandis iniuriis, ſufferendiſque

inimicis nullam vnquam animi magnitudinē prætulerit? Qūo cum Daniele, qui non assidua continentia, & deprecatione sedula Deum quę sierit? Qūo item cum aliis sanctis, qui ne vestigium quidem vllum eorum virtutis, in vita moribusque suis, demonstrauit? Quis Agonethetes adeò est iniquus, iudiciique expers, qui paribus præmiis, & coronis dignetur victorē, & illū, qui ne in aciem quidem descendere voluerit? Quis Dux & Imperator in æquā prædæ partem vocabit eos, qui ne in pugna quidem cōspecti sunt, cum illis, qui egregia potiti sunt victoria? Bonus quidem & clemens dominus, sed idem iustus simul. Ne igitur vna tantùm parte Deum illum esse agnoscamus: sola scilicet misericordia illius, neque eius immēsam humanitatem, & benignitatem, occasionem ignauiæ & inertiæ faciamus. Ideò enī de cœlo tonat, ideò fulmina iacit, vt nemo eius bonitatem cōtemnat: idem ille, qui solem suum exoriri facit, idē cœcitate improbos ferit: ille, qui pluuiis terram rigat, idē igne, sulphure, spiritu, procellaq; agit, vertitque omnia. Vt enim illa sunt mansuetudinis, & benignitatis eius, ita hæc seueritatis signa: vt aut propter illa diligamus, aut propter ista metuamus eū: ne illud & nos audiamus. Nunquid diuitias bonitatis & patientiæ, & longanimitatis eius contemnis? ignorans, quoniam benignitas eius ad pœnitentiam te adducit, secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurisas tibi iram in die iræ. Cùm igitur absque exercitio illorū operū quæ

[Margin: ϗ ἀυλεψίαι καταδικάζει. Vel idem mentis cœcitatē iuste vindicat.]

[Margin: Rom. 2.]

Deus præcepit, neque ſpes ſit vlla ſalutis? nihil profectò eorum, quæ pręcepta ſunt, cõtemnere tutum ſit. Magnæ enim eſt præſumptionis, de ipſo legiſlatore, eiusq; legib', nos iudicium, ſẽtentiamque ferre velle. Agè igitur, Euangelica dogmata, omni ex parte, cũ vera fide cõplectamur, omnes, communem deniq; curam & cõſilium eò conferamus, ne nos vlla pars diuinæ volũtatis effugiat. Si enim chriſtianum, Deique hominem, perfectum eſſe oportet, debet certè is omnes partes mandatorum Dei complere, in
Ephes.4. menſurã ætatis plenitudinis Chriſti: Nã vt mihi prædicandi neceſſitas incumbit, & væ mihi erit. niſi Euangeliſauero. ita & vobis idem ſtu-
1.Cor.9. diũ, idẽque periculum ineſt, ſi aut circa neceſſariorum inueſtigationẽ ſocordes fueritis, aut ſi remiſſi & ſoluti, in cuſtodia earum rerum, quæ nobis traditæ ſunt, ipſorũque operũ ſtudio, extiterimus. Ideò enĩ dicit dominus. Sermo quẽ
Ioan.12. locutus ſũ, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Et ſeruus neſciens, & digna plagis faciens, vapu
Luc.12. labit paucis, ſeruus aũt ſciẽs. & non faciens, nec ſe totum ad volontatem domini componens, vapulabit multis. Sit igitur doctrinę diſpẽſatio ex parte quidem mea, ſine reprehenſione, ex parte aũt veſtra, fructuoſa, ſciẽtes vniuerſæ ſacrę ſcripturæ partes, atque mandata aliquando ad tribunal Ieſu Chriſti, ante oculos noſtros
Pſal.49. poni debere. Arguam te, inquit ſcriptura & cõſtituam in conſpectu tuo peccata tua. Hoc pacto namque cum omni vigilantia & ſobrietate his quæ dicuntur, diligentiùs inuigilabimus,

& diuina dogmata, ad opus sedulò producere festinabimus. ignorantes, qua die, & qua hora Dominus noster sit venturus. Matt. 24. Ea enim quę nobis cum Deo intercedit coniunctio, non in ea, Basilius definitione. 22. quæ secundum carnem est, cognatione consistit: sed solo prompto studio exercendæ volũtatis eius perficitur. Qui ex Deo est, inquit scriptura, Ad Rom. verba Dei audit. Ca. Ioã. 8. Et iterum: Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Quem locum exponens Diuus Chrysostomus, inquit: 8. Ho. 14. Vt ne lauacri dono confisi, vitam subsequentem negligerent, ait: Quamuis baptisma acceperis, nisi spiritu postea ducaris, dignitatem datam perdidisti, & adoptionis prærogatiuã prodidisti. Propterea non dixit, quicunque spiritum acceperunt, sed, quicunque spiritu ducuntur, hoc est, quicunque omnem vitam ita viuunt, hi sũt filij Dei. Et Ioannes. Ioan. 15. Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Impossibile autem esse quemquam regno cœlesti potiri, qui non maiorem ea, quæ legis est Euangelij, iustitiam præ se tulerit, ipse Dominus clarè docet. Matt. 5. Nisi, inquit, abundauerit iustitia vestra plusquam Schribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Philip. 3. Et Paulus: Omnia inquit, damnum esse putaui, præ excellentia cognitionis Iesu Christi Domini nostri, cuius causa omnia in damno collocaui, ac veluti stercora arbitratus sum, vt Christum lucrifaciam, & inueniar in illo, non habens in me iustitiam meã, quę ex lege est, sed eam quæ ex fide Iesu Christi, Rom. 14. quæ ex Deo est, iustitia in fide. Omne enim

quod ex fide non est, peccatum est. Oportet igitur nos spiritu Dei regi, oportet rectæ fidei adhærere: vt digni futura salute efficiamur. Sed & illud item non ignorandum est, ac vtique confitendum, omnium eorum quæ in nobis bona sunt, ipsiusq; tolerantiæ earum passionú, quæ pro Christo suscipiuntur, Deum ipsum
Ioan. 5. fontem & autorem esse. Dicit enim Ioannes: Non potest homo accipere quicquam, nisi illi datum fuerit de cœlo. Quid habes homo,
1. Cor. 4. quod nõ accepisti? Gratia enim Dei saluati sumus per fidem non ex nobis: Dei enim donum
Ephes. 2. est, non ex operibus nostris, ne quis glorietur: & hoc inquit à Deo. Nobis enim datũ est pro Christo, non modo credere in illum, sed etiam
Philip. 2. pro illo pati, idem certamen habentibus. Neq; item multũ de se præsumendum est: ob ea præclarè gesta, quæ facit quis: neque omninò alij contemnendi: cùm ad eos, qui in se confidebãt
Luc. 18. & alios, tanquam ipsi iusti aspernabantur, illa dicta sit parabola: Duo homines ascendebãt in templum, vt orarent, &c. Sibi enim & non Deo sua tribuere bona omnia, nihil aliud est, quàm Deum negare, cum ipsoque ex aduerso pugnare. Propter illos igitur, qui sibi ipsis cõfidunt, & non omnia in Deum omnium bonorum auctorem referunt, sed & alios fortasse, præ se contemnunt: ea parabola docet: quantumuis admirãda quadam iustitia, & quæ proximum Deo hominem efficiat, pręполleat quis si tamen cum superbia, & aliorum despicientia, ea ipsa iustitia sit coniuncta: eam in meram

vanitatem hominẽ detrudere: ipsiq; Apostatæ angelo, qui quondam Deo par esse voluit, simi lem reddere. Nemo profecto sibi confidat, nemo, ait Basilius, putet se suis cogitationibus & consiliis in Euangelij perfectione Deo placere posse. sed omnia nostra in Deum referamus, illiq; soli confidamus. Fiduciam, inquit Paulus, habemus ad Deum per Christum. Neque enim sufficientes sumus ex nobis ipsis, vel cogitare aliquid bonum, tanquam ex nobis: sed omnis sufficientia nostra ex Deo est, qui sufficientes nos fecit esse ministros noui testamenti sui. Et alibi: Habemus, inquit, thesaurũ hunc in vasis fictilibus, vt sit abundantia virtutis ex Deo, & non ex nobis. Amplius autem ipse docuit: Si diligitis me, mandata mea seruate. Quandiu.n. vniuersa mandata domini non seruamus: quãdiu vitam nostram ita non comparamus, vt illud testimonium eius referre possimus, vos nõ estis ex hoc mundo, tandiu eum non diligimus, Spiritumq; eius sanctum, frustra nos accepturos ab eo expectamus. Non solùm autem præcepta eius opere complere iustũ est, sed & in aliis quoq; virtutibus atq; traditionibus nos exercere oportet, festos dies non contemnentes, memores Canonis 53. Si quis Episcop⁹, vel Presbyter, vel Diaconus, in festis diebus carnẽ & vinum non sumat, abhorrens, & nõ propter exercitationẽ, deponatur: vt qui habeat inustã conscientiã propriam, & sit multis offensionis causa. De ieiunio itẽ. Canone 69. sic pręcipitur. Si quis sacram Quadragesimam non ieiunet,

[Margin notes: 2. Cor. 3. — 2. Cor. 4. — Ioan. 14 — Ioan. 15.]

aut feriam quartam aut Parasceue, excõmunicetur. Et reliqua. Sed & ipse Dominus per Moysen ieiunium sanxit, vt quidem multis in locis scriptum legimus: & peculiariter, dum in hunc modum legem fert: Anima quæ per ieiunium afflicta & humiliata non fuerit, peribit. Satagamus igitur per ieiunium & orationem mercatum salutis exercere. Ieiunantes autem, non ieiunemus ad lites & contentiones: non percutiamus hominem humilem & aduenam: dissoluamus omnia vincula impietatis, ac violentorum contractuum cõscindamus Chirographa: esurientibus panem, & escam frangamus: egenis & vagis domos nostras, iuxta Prophetæ præceptum, aperiamus. Ieiunantes corpore, ieiunemus & mente, in omnibus nos ab omni malo abstinentes, tum erumpet quasi manè lux nostra, ita vti scriptũ est, tum, inuocabimus & dominus exaudiet: tum clamabit, & dicet: Bono animo sis: Ecce adsum.

Esai 36.

DE CVLTV ET VENERATIONE SANCTORVM.

CAPVT XXI.

VIGESIMVMPRIMVM caput, & idem vltimum considerationis vestræ, de veneratione & cultu sanctorum institutum est. Memorias scilicet sanctorum vtiliter celebrari, eásque ad

id solum, vt fides nostra solidetur & confirmetur, conferre, dum cogitamus eos gratiam & auxilium, fide, diuinitùs consecutos esse. Nos autem dicimus inuocationem quidem verè & propriè soli Deo conuenire, illíque primo & proprijssimè deberi, eam autem quæ sanctorum est, inuocationem, non propriè dici, sed ex accidenti, vt ita dicam, quodammodo & ex gratia & priuilegio quodã. Neque enim aut Petrus, aut Paulus ipse exaudit eorum quẽquam qui illum inuocant, sed gratia & donũ, quod habent, iuxta illud promissum: Ego, inquit, vobiscum sum, vsque ad consummationem seculi. Et de ea quidem inuocatione, quæ ipsi Deo debetur, Paulus ad Romanos scribit: Quomodo inquit, inuocabunt, in quem non crediderunt? Deum, inquam, sine omni dubio intelligens. Quod autem & nos soli Deo propriè inuocationem tribuimus patet ex ipsa sacra arcanorum celebratione, vbi sic Deum cõpellamus. Dignare nos domine, liberè & cum bona venia audere te cælestem Deum Patrem inuocare, dicentes Pater noster qui es in cœlis. Et rursum Domine Deus virtutum sis nobiscum: alium enim præter te, in anxietatibus & tribulationibus nostris adiutorem, non habemus. Et iterum: Alium, inquit præter te Deum non agnoscimus. Mediatores autem facimus omnes sanctos. In primis autem & excellenter ante alios omnes, ipsam Dei genitricem virginem Mariam matrem Dei. Secundum hanc autem, atque secundum angelorum atque alio-

Matt. 28.

Rom. 10.

rum sanctorum choros, templis, donariis, supplicationibus, sacris imaginibus, eorum, non proprio Dei cultu, sed relatè & consideratione quadam ad ipsa exemplaria, honorem facimus, illisque aduoluimur. Scimus enim eum honorem, qui λατρεία dicitur, soli Deo deferri: neque alium extra illum Deum agnoscimus: neque adoramus deos alienos, neque in sanctis, eorúmque imaginibus venerandis nimij sumus: sed intra modum metuentes scilicet, ne eum honorem qui Dei proprius est: illis deferamus, quod absit. Res enim est, impia, & à Christi Ecclesia, eiusque alumnis alienissima, verè, & nō ad aliud relatè, sacras imagines adorare, quarum omnis honor, ad prima eorum exemplaria, inquit D. Basilius, referri debet. Cæterùm, & alios sanctos omnes mediatores nobis, & aduocatos constituimus, nec in præsenti tantùm hac vita, sed etiam in futura. Nam & hæc mediatio quædam est, cùm angeli alijque sancti: atque adeò non minus ipsa mundi domina pro nobis exorat. Neque tamen simpliciter pro omnibus, neque pro aliquo qui in lethali peccato mortuus est, illi deprecantur. Nequaquam enim hoc dicendum est. Iam enim vna sententia hos tales à sua exclusit misericordia Deus, ac tale quid contra illos pronunciauit. Si steterit Noe, aut Iob aut Daniel, filios eorum & filias non liberabunt, sed pro illis solis exorant. pro quibus preces suas gratas & acceptas Deo esse, arbitrantur: pro his scilicet, qui in medio pœnitentiæ cursu ex hac

σχετικῶς ὐ λατρευτικῶς προσκυνήματα

vita sunt rapti: nondum tamen peccatorũ suorum sordes, planè emundare potuerunt, idq́ue profectò stante adhuc iudicio, nec dumq́ue lata sententia. Nã vbi semel solutum fuerit theatrum: vbi quisq; ad sibi designatum locũ pœnæ abductus fuerit, ibi iam mediatio nulla est, neque omnino vnquam fiet. Hæc enim mediatio nũc, dum in hac vita sumus, in Ecclesia suscipitur, atque prædicatur: dum nunc quidem sanctos, nunc ipsam dominam, & matrem Dei, nunc angelos, menteśque beatas, compellamus ac illorum sacris precibus noscommendamus. Et dominam quidem nostram hoc modo: Sanctissima, inquit, domina nostra, Dei mater, intercede pro nobis peccatoribus. Sanctos verò angelos. Omnes cœlestes virtutes, sanctorũq; angelorum & archangelorum chori, orate pro nobis. Sed & Prophetam illum, atque præcursorem, Baptistamq́ue, domini gloriosos item Apostolos, Prophetas, martyres: sanctósque pastores, ac doctores: sanctarum item mulierum cœtus, omnésque sanctos oramus, vt intercedant pro nobis peccatoribus, quò gratia Dei ipsius insuperabili, item diuina, ac incomprehensibili virtute sanctæ Crucis, propicius nobis peccatoribus fiat. Nobis, inquam eum solum verum Deum colentibus, illiq́ue soli confitentibus, in veráque pœnitentia perseuerantibus. Rogamus item, vt oculos animæ nostræ illuminet, ne aliquando onere peccatorum depressi, obdormiamus in morte.

inimicusque noster præualeat aduersus nos. Precibus igitur & interpellationibus eorum omnium, quos supra memorauimus, petimus clementissimum Deum: vt ipse susceptor & liberator noster esse velit: nósque à laqueis inimicorum nostrorum benigna sua misericordia liberare dignetur.

ANNOTATIONES.

Neque enim aut Petrus, aut Paulus ipse exaudit quemquam, &c. *Non hoc dicunt, quod sancti omnino non audiant: quodque preces nostras non cognoscant, pugnat enim hoc cum his sanctorum compellationibus, quas paulò post ipsi subiungunt.*

Sanctissima Domina nostra Dei mater, intercede pro nobis peccatoribus. Et, Sanctorum Angelorum & Archangelorum chori, orate pro nobis &c. *Quales item multa persimiles veterum Græcorum Patrum voces vbique exaudiuntur.* Sancti Dei vos lachrymis & fletu doloris pleno rogo. *Origenis.* O Basili cœlitùs aspice carnis stimulum, aut tuis sistas intercessionibus, &c. *Nazianzeni.* O communes generis humani custodes, optimi curarum socij precum ac votorum inuicem suffragatores: legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum. *Basilij. Quis enim aut non audientem, aut non sentientem hoc modo compellat? Sed illud potius dicunt quod neque ipsi sancti viribus suis, sed diuino dono preces nostras cognoscunt, neque nobis de suo tribuant quidquam, sed Deus ipse sanctorum precibus, promissionibúsque*

sionibúsque, quas illis fecit. flexus ac persuasus, donat, largiturque omnia. Percipiunt aūt, & exaudiunt nostras preces sancti. vel in ipso Dei verbo, quod eam ob causam, candor lucis ęternę, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius: *Vel in ipso diuino lumine: iuxta illud:* Nō erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te, sed erit tibi dominus in lucem sempiternam. & Deus tuus in gloriam tuam: non occidet vltra sol tuus & luna tua nō minuetur, quia Dominus erit tibi in lucem sempiternam &c. *Et Apoca.* 21. Et ciuitas nō eget sole, neque luna vt luceat in ea, nam claritas Dei illuminauit eā & lucerna eius est Angelus. *Vel etiā ministerio Angelorum, iuxta illud Tobiæ.* Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, ego obtuli orationem tuā Domino. *Et illud Apocal.* 8. Et alius angelus venit, & stetit ante altare. habens thuribulum aureum & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante tronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo. *Verum hæc alterius & prolixioris sunt considerationis.*

Sap. 7.

Esai. 60.

οὐ κατὰ λατρευτικὰς προσκυνήσεις. Non proprio Dei cultu, sed relatè ad exemplar, &c. *Non caruit menda hic locus: itaque sensum & sententiam secuti sumus.*

οὐκ ἐπιπολυγινόμεθα ἀγωγῇ ὑπεράγαν Neque in venerandis imaginibus nimij sumus, sed intra modum &cæt. *Gracè sic scriptum erat, quod certè*

nullum sensum habere videtur id tamen eos velle dixisse, quod posuimus, & res, & verba ipsa innuunt. Tum Canon septimæ & octauæ synodi docet, vbi sic de imaginibus decernitur. Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi, & omnium saluatoris, æquo honore, cum libro sanctorum Euangeliorum adorari, decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, saluté consequuntur omnes, ita per colorum imaginariam operationem, & sapiẽtes & idiotæ cũcti ex eo, quod in promptu est, perfruuntur vtilitate. Quę enim in syllabis sermo, hęc & scriptura, quæ in coloribus, prædicat, & commendat. Dignum est enim, vt secundum congruentiam rationis, & antiquissimam traditionem propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuæ imagines honorentur & adorentur, vt sanctorum Euangeliorum sacer liber, atque typus preciosæ crucis.

EPILOGVS DE QVIBVSDAM, VT ISTI VOCANT, abusibus.

AMplius autem ad eos, quos dicitis abusus respondentes, dicimus. Primum vtriusque speciei participes esse oportere oẽs dicitis, & rectè quidem: nam & nos hoc idẽ tremendis his mysteriis participãtes famcius, illi inquam, qui

his digni ſumus,præter id,quòd nõ in azymo, ſed in fermentato pane panis ſpeciem accipimus. Secũdum eſt,quod dicitis,melius eſſe nubere,quàm vri,iuxta illud Pauli: Vnius vxoris virũ,& reliqua quæ Paulus in hoc genere pręcipit. Proinde & nos illis ſacerdotibus,qui in virginitate perſiſtere non poſſunt, priuſquam tamen conſecrentur,& ſacerdotes fiant,vxores accipiendi poteſtatẽ damus. Deus.n.matrimoniũ ſanxit. Illud item non ignoramus,turpitudinis germina multa ſuſcipi inter eos, qui ſacerdotes vxores accipere prohibẽt. Ille autem qui ſemel virginitatem profeſſus eſt,virgo permaneat,nec iam illi vllã amplius licentiã poſt votum ſuſceptũ nubendi damus. Nemo.n.mittens manũ ad aratrum,& reſpiciens retrò:idoneus eſt conſequendo cœleſti regno. Si verò huic humanitùs quid contigerit, hunc Eccleſiaſtica diſciplina coercem9,ac ad moderationẽ vitæ,per pœnitentiã atque confeſſionẽ, carnis item mortificationem ac oẽm vitæ continentiã reuocamus, ac veluti luſtratione quadã expiamus: nihil dubitantes miſericordiam benigniſſimi Dei,humanæ eius infirmitati non defuturam. Tertio loco explicatis, ſacrã Liturgiã cũ maiore pietate & deuotione apud vos, quã apud aduerſarios veſtros celebrari, vt quam ad quæſtũ,& ad lucrum à quibuſdã referri dicatis, indéque multiplicationẽ priuatarũ miſſarum exortã eſſe: vnam itẽ ſolã Liturgiã vos celebrare,non ritu Roman. Eccleſię plures, ſcribitis. Si qui igitur ſunt, qui ad quæſtũ & lucrũ tantum

1.Cor.7.
1.Tim.3.
Luc.9.

referant mysterium, illi turpiter & improbè faciunt, quòd certum & confessum esse, & nos, & veritas ipsa testatur. Quod autem additis, mortem Christi non tantum vetus primi parentis nostri debitum sustulisse, sed & omne aliud peccatum deleuisse, in eam partem illud dicimus. Debitores nos esse vniuersæ legis diuinæ implẽdæ, ad imitationemque vitæ & cõuersationis eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit, pro posse cuiusque nos obligari: memores illius Apostolici.

2.Cor. 5. Charitas, inquit, vrget Christi, nos iudicantes hoc: si enim vnus pro omnibus mortu9 est, num ergo omnes mortui sunt? At vnus quidẽ pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant sed ei, qui pro ipsis mortu9 est & resurrexit. Si. n.

Galat. 5. vna parte corporis sui tãtùm circumcisus iuxta legem Moysis, debitor est vniuersæ legis: quã-

Colos. 2. tò magis circumcisus quis, Christi circumcisionem, depositione vniuersi corporis, peccatorũ carnis, quemadmodum scriptum est, debitor efficitur, adimplere illud Apostoli dictum: Ego

Galat. 6. mundo crucifixus sum: & mundus mihi. Viuo

Galat. 2. autem iam non ego, sed viuit in me Christus. Mortuos enim nos oportet esse peccato, neque amplius illi seruire: & ita demùm sequi Christum, quod quidem est Deo plenè & perfectè viuere. Si enim liberè peccabim9, nec pœnitẽtiam agemus vnquam: hac quidem ratione, ne mors quidem Christi, quam adeò superbè iactamus, nobis proderit quicquam. De confessione autem & remissione peccatorum, quod

quarto loco ponitis: ex sententia magni Basilij respondemus. Oportere vnumquemque Christianorum, siquidem dignum pœnitentia profectum demonstrare velit, vitæque ad legem Iesu Christi institutæ habitum & consuetudinem, sibi comparare, nullum animi motum, occultum apud se continere, nullúmque verbum non expensum proferre, sed occultissima etiam quæq; cordis sui confiteri: non quibusuis passim, sed illis tantum, qui remedium, & sciũt & possunt adhibere. Et in alio loco inquit idem Basilius. Oportet illis, inquit, quibus commissa & concredita est sacrorum Dei mysteriorũ dispensatio, peccata sua confiteri Sic enim antiquitùs omnes illi, qui pœnitentiam egerunt ad genua Sãctorum fecisse inueniũtur. De potestate autem remittendi & retinendi peccata, illud existimandum esse putamus, nec omnibus vt dictum est, passim, nec simpliciter traditam esse: sed pœnitentis obedientia interueniente tantùm, paratoque animo ad ea omnia facienda, quę is, cui ea cura animæ nostræ demandata est, iusserit atque præscripserit: tum vt is, qui absoluendus est, verè, & ex animo pœniteat. Vera enim pœnitentia est, ad eadem non relabi mala. Nam si quis ad eadem peccata redeat, hic similis est cani, ad suum vomitũ redeũti. Oportet autem vita & proposito, ab omni temerario ausu nos remouere, contrariáque remedia vulneribus nostris adhibere. Quintum est de oblationibus, festis dieb⁹, statis ieiuniis, de traditionibus: item & quod gratis per Christum

In Asceticis. ca. 26.

2. Pet. 2.

peccata, & non propter aliqua merita & iusti-
tias nostras nobis remittantur, confiteri debea-
mus: impossibile item esse oẽs traditiones quẽ-
Rom.13. quam seruare posse, vnde grauãtur & perter-
rentur piæ & trepidæ cõsciẽtiæ. Ad quę omnia
verbis D. Basilij sic respondemus. Cauendũ, in-
quit, nobis est ne occasione vnius p̃cepti, alia
trãsgrediamur. Quare inquit, & ipse Paulus, de
ciborũ ratione docẽs, nõ simpliciter carnis ra-
tionem non habendã esse monet, sed in deside-
riis. Tanquã illud quidẽ, quod ad libidinem &
voluptatẽ in carne nostra est preceps & procli-
ue, per exercitationem, atque mortificationẽ
sit extirpãdũ: illud autẽ, quod est vtile, quodq;
ad virtutis & pietatis exercitium cõfert, estque
necessariũ: diligenti cura & studio exercẽdum,
1.Cor.8. atque cõseruandũ. Esca.n. inquit Paulus, nos
Deo nõ cõmendat, & regnum Dei nõ est cibus
& potus, sed iustitia, pax, gaudium in spiritu
Rom. 14. sancto. Quare & ipsa cibi abstinentia, cum ra-
tione est suscipienda: quã si inquit, ipse per te
expendas: neque si manducauerimus, abun-
dabimus, neque si non manducauerimus, de-
ficiemus. Neque enim illi, qui non come-
dunt, meliores sunt, non comedentibus, si
ipsum solum comedere spectes, neque iterum
illi, qui comedũt: deteriores his qui non come-
dũt. sed hoc solum tantũ cõsideres, si cętera oĩa
eadẽ sunt. Omne igitur corporis exercitiũ ad a-
nimi virtutẽ referri, & comparari debet. Fit n.
plerũque, vt ea quæ p se ipsa pulchra, & hone-
sta nõ sunt: ꝙ tamẽ talibus inseruiãt, ipsi ẽt pul

chri & honesti formā & speciē acquirunt. Hac igitur ratione ea omnia, quæ nobis à sanctis Patribus tradita sunt, tanquam ea, quæ hunc solum finem respiciunt, seruare & amplecti debemus. Qui enim talia spernit, Deum ipsum spernit. Neque omnino quicquam earum rerum, quæ nobis à sanctissimis viris sunt relictæ, aut ridendum aut traducendū est. Et si qui præter pium vsum ac finem his abutantur, nō oportet tamen propterea tales traditiones irridere, ac traducere: sed eos quidem qui illis abutuntur, leniter instruendo, admonere, ipsarum autem rerum verum & rectum vsum demonstrare. Quod quidem magnus ille Basilius sæpius facere consueuit, maximè verò in eo loco vbi quærit. Num acceptabile sit Deo opus aliquod bonum, etiamsi nō per omnia, iuxta pręceptum Dei ritè & debitè sit factum. Nihil.n. est, quod nos magis imitatores Christi faciat: quàm vbi proximorum nostrorum curam suscipimus. Pudor autem est homini Christiano, sanctis & piis institutis, conscientiam suam grauari, aut perterreri dicere. Omne enim quod ex Deo est, vincit mundum. Quare, inquit, idem Basilius, Quis adeò est sensus expers, quis tam incredulus, vt putet se non posse illis rebus ferendis parem esse, quæ iam antè multi alij pertulerunt? aut quomodo tanquam viribus suis grauiora, magisque laboriosa recusabit quis, quæ nulla difficultate multi, qui eum antecesserunt,

1. Ioan. 5. Deest particula μὲν.

ſuperarunt. Quare & monaſticam vitam, quæ recto fine, Deiq; cauſſa ſuſcipitur, nemo vnquã bonus cõtẽpſit: nemo riſit? quã etſi quidẽ multi fidenter aggredi fortaſſe audent: vt tamen dignè & competenter ad calcẽ vſq; perueniant, paucis fortaſſe curæ eſt, etſi omninò nõ in ipſo recto propoſito laus operis cõſiſtit: ſed in ipſo fine fructus eſt totius laboris. Et ipſum quidem vitæ genus laudant, mirãturque omnes, iuniores autem & rudiores inſtruxerunt, & hortati ſunt illi, qui potuerunt, vt alicubi, à quodam ſubiicitur & præcipitur. Diſce, inquit tu qui ſolitarius, fideliſque homo es, ipſiúſque pietatis operarius, diſce inquam Euangelicæ cõuerſationis modum, & reliqua. Et rurſus idem ipſe in eodem loco docens cum qua probatione & examine eos, qui ſe huic vitæ generi addicere volunt, ſuſcipi oporteat, inquit. Neceſſe eſt illos cohortari, vt à prima ſtatim ætate tradant & offerant ſe Deo, illi, qui ſe huic generi vitæ addicere volunt. Qui.n. ita fecerit, & charitate erga Deum germanus, & in eius retributionis, quæ à domino propoſita eſt, perceptione, firmus apparebit. Quæ verò, cõtra traditiones, à vobis ex D. Paulo adferuntur, vel ex his quæ iã dicta ſunt, facilè ſolui & explicari poſſunt. Apoſtolũ ſcilicet, nõ de his obſeruationibus, & traditionib⁹. in illis locis agere, quæ piè & ſecundũ Deũ ſunt: ſed de illis, quæ tũ ab Hæreticis, atque aliis prauis hominib⁹, falſò & impiè cõfingebãtur. Itaque D. Chryſoſt. in Cap. 4. ad Timotheum, hæc de Manichæis, Eucratiſtis,

Ho. 12. in 2. Ti. ca. 4.

ac Marcioniſtis dicta eſſe interpretatur. Vt auté illi qui rectæ & ſanæ adhærent fidei, ſub tuta & ſecura ancora nauigant, ſic illi qui ab ea ſemel exciderunt, nuſquam tutò & conſtanter conſiſtere poſſunt. Sed cùm multum ſurdeque per omnes errores diuagati fuerint, ad extremum in ipſa extremæ perditionis vada atque ſcopulos deferuntur. In ſecunda autem ad Coloſſ. gentilium atque Iudæorum, his verbis ſuperſtitiones reiici, de illiſque qui nondum Chriſto adhęſerunt, hæc dicta eſſe, idẽ docet Chryſoſt. Quinto item ad Galat. I ad Titum eodem modo. Hom. 3.
Quod idẽ. D. inquit Baſil. illis verbis: Si, inquit ſtudium eius iuſtitiæ, quæ ex lege eſt, eos qui in baptiſmo ſe Deo conſecrarunt, tanquam non ſibi amplius victuri, ſed illi, qui pro eis mortuus eſt, & reſurrexit, ſpiritualis adulterij obnoxios facit, vt per ea, quæ ſuperius dicta ſunt, abundè demonſtratum eſt, quod, inquit, de humanis dicet quis traditionibus: ſtudium, inquam iuſtitię quæ ex lege eſt per humanas intelligens traditiones. De ea porrò iuſtitia, quæ ex fide eſt, iuxta aureum os Chryſoſtomi reſpondemus. Iam primum igitur conſtat, ex fide cognitionem Chriſtianam prouenire, nec ſine illa quenquam Chriſtum cognoſcere poſſe. Nam & reſurrectionem, & natiuitatem, nulla humana ratio nobis probare poteſt. Sola autem id docet fides: hacque primum parte, cauſſa eſſe iuſtitiæ dicitur. Quod cũ ita ſit vides quod non ſimpliciter oporteat fidem habere, ſed quæ ſit per opera. Ille.n. potiſſimum Chriſtum reſurrexiſſe cre-

dit, qui sui vitæque suæ, nullá habet rationem, periculis seipsum obiiciens, illiq; passionib⁹ cõmunicãs. Ob idq; dixit Apostolus. Et inuẽtus sũ in me ipso non habens meam iustitiam: illam quæ ex lege est, sed eã quæ ex fide est Christi, eã inquam, quæ ex Deo est iustitiã, in fide: fide.n. illum cognoscimus: fide resurrectioni illius assentimur: fide ad cõmunionem passionum ipsius erigimur. Et iterũ idem Chrysost. Fidelis, inquit, Deus qui promisit nos saluare, idẽ omnino saluabit, sed non alio modo, quã eo, quo promisit: si voluerimus, si audiemus ipsũ: non simpliciter, neq. veluti ligna & lapides, ociosos & desides. Rectè aũt illud confidimus, p dominũ posuit, quasi dicat: benignitati eius nos credere oportet, omniaque nostra ad eum referre, in eumque reiicere: ita tamen, vt & ipsi in omni virtutis & honestatis genere ad extremum vsque spiritum nos exerceamus. Non igitur simpliciter Christum teneamus, sed ei conglutinemur. Nã vel si minimùm recesserimus, proculdubiò peribim⁹. Scriptum.n.est: peribũt oẽs qui elõgãt se à te. Conglutinemur igitur ei: & cõglutinemur per opera, Qui.n. seruat opera mea, ipse manet in me, inquit, & profectò plurimis exemplis nos multùm coniungit. Et animaduerte quæso: ipse caput, nos membra, ipse fundamentum, nos ædificium, ipse vitis, nos palmites Hæc omnia cõglutinationem demõstrant, & nihil vacuum in medio relinquunt, ne minimum quidem. Quippe qui parum abest, cum processerit, aberit longius Nam vel

Hom.5. in.2. Tess.cap-5.

In morali homil. 8. in 1. Cor.cap.3

Psal. 72.

minima palmes, si à radice abscindatur, statim arescit, ac inutilis efficitur. Itaque id quod in ea re nimium esse videtur, paruum omninò non est, sed in eo, quasi totum consistit. Et proinde, vbi quid parùm deliquerimus, nolimus, vel exiguum despicere, siquidem id neglectum, quã primùm in immẽsum crescit. Et de fide quidem hactenus. De Monachatu autẽ, illud cum D. Basilio sentimus, benignissimum Deum, qui salutis nostræ curam habet perpetuã, in duo quasi vitæ genera oẽm hunc præsentem vitæ statũ diuisisse, cõiugum, inquã, atque virginum: ita, vt qui nõ possit virginitatis perferre certamina, vxorẽ accipiat. Illud rectè sciens, q; non minor, ab ipso cõtinẽtiæ & sanctitatis exposcetur ratio: quomodo, scilicet eos, qui piè & sanctè in matrimonio vixerunt, liberosque ad laudem & honorẽ Dei educarunt, imitatus fuerit. Vnicuique. n. ex his fructibus, quos ex ea charitate, quam erga Deum & proximum gessit, producere debuit, reddenda erit ratio. Et item ex omni prætermissione & contemptu mandatorum Dei: neque verò sola ratio reddenda, sed etiam grauis & inexcusabilis pœna subeunda, ipso domino apud Matthæum comminante: Qui amat patrem suum, aut matrem, plus quã me, non est me dignus. Ne igitur tibi omnia licere putes, etsi maritus sis, tanquam omnem iam potestatem mundo adhærendi, consecutus, cùm maiore etiam tibi cautione opus sit, ad id, vt certam acquiras salutẽ. Tu verò cœ-

In principio Ascceticorum.

Matt. 10.

lestis cōuersationis amator: tu euangelici instituti negociator, tu qui sanctorum IESV Christi Apostolorum commilito esse cupis, obfirma animum tuum ad subeunda omnia illa, quæ iubentur, aduersa, atque strenuè & fidenter te adiunge monachorum cœtui, atque eorum qui præclarè viuunt, sis imitator: eorumque res gestas inscribe cordi tuo. Velis vnus ex paucis esse, rarum.n. quod bonum, & propterea regnum ipsum cœleste paucis patet. Si rapere illud vis, violentus existas oportet. Submitte igitur collum iugo Christi, circunda clitellis illius humeros tuos, preme atque extenua tu ipse ceruicem tuam, perpetuo virtutum exercitio, in ieiuniis, in vigiliis, in obedientia, in quieto silentio, in psalmodiis, in orationibus, in lachrymis multis, in opere ipso, in omni rerum aduersarū, quæ exoriuntur, tolerantia, siue illæ à dæmonib⁹ cōtra te excirentur, siue ab ipsis hominibus proficiscātur, Cui⁹ exercitij socia, & administra virginitas esse solet in illis, qui tam præstanti bono rectè & prudenter vti sciunt. Non.n. sola abstinentia, ab opere carnis virginitatis perficit donum, sed omnem item vitam nostram, vniuersos item actus, & mores nostros, pudorem & virginitatem quandam suam conseruare oportet, in omni instituto, ac conatu suo, id quod sanctum & integrum est, præ se ferentes. Si igitur cupimus, secundum similitudinem Dei characterem animæ nostræ, per quandam animi quietem & tranquillitatem exornare, vt inde vitæ item nostræ immortalitas prolatę

Hæc itē ex eodē loco Basilij.

ἀπάθεια.

tur, attendamus nobis, ne indigne, pacto, & data fide viuentes, Ananiæ & Saphiræ iudicium incurramus. Quibus licuit quidem statim à principio, possessiones suas sibi habere, nec illas domino dicare: at posteaquam inanis gloriæ studio, sua bona voto & dedicatione Dei fecerunt, illique non tam vt Deo placerent, quàm vt apud homines liberalitate & munificentia conspicui & admirandi essent, consecrarunt: vbi de precio illarum clam ad se partem aliquam auerterunt, talem cõtra se Dei indignationem cõmouerunt, cuius Petrus executor, & administer fuit, vt nulla etiam pœnitentia curari, aut expiari potuerint. Proinde ante quidem castæ & religiosæ vitæ votum, atque promissionem, liberum est cuique volenti, iuxta concessam & legitimam viuendi rationem, coniugio sese tradere. Si quis verò spontè & liberè, voto ac professione sua, Deo se tradidit, huic verò amplius non licet retrò pedem referre, sed potius totum se illi, veluti quoddã semel Deo oblatum ac dedicatum donarium, purum & integrum conseruare, ne, si semel voto Deo sacratum corpus, communis vitæ functionibus contaminarit, in fœdissimum sacrilegij crimen incurrat. Hæc autẽ cùm dico, nõ vnum tãtùm genus elatæ cupiditatis intelligo, vti quidẽ permulti putãt, in sola corporis custodia, totum virginitatis & castitatis consistere decus, sed ab omni item licentiosa cupiditate, eum, qui se Deo consecrauit, continere, ac custodire se debere existimo, ne aliqua

Actor. 5.

mundi huius labe, mentis suæ puritatem contaminet, aut impedimentum aliquod, ad veræ diuinam peragendam vitã, sibi accersat. Hæc igitur illum, qui mundo præsentique vitæ renunciauit, ne vas semel Deo dicatum, aliquo prauæ cupiditatis affectu contaminet, intueri oportet: illudque apud se maximè expẽdere, iã se supra humanam naturam esse, altiusque pennas suas extulisse, ac immortale quoddam, & corporis expers vitæ genus, complexum esse, angelicáquevitã sequutum: liberum.n.ab omni coniugali lege esse, nulláque aliam pulchritudinem præterDeum ipsum, mentis, oculorumque intuitu, perpetuo spectare, hoc proprium est angelicæ naturæ opus. Rumpendæ igitur sunt omnium cupiditatum, & affectionum vitæ huius cõpedes illi, qui verè & per omnia Deũ sequi, & imitari velit. Quod nisi per omnimodũ mundi contemptum, morumque veterum obliuionem, obtineri nullo modo potest. Nisi.n. nos planè ab omni mortali cogitatione, communisque vitæ consuetudine separauerimus, ac veluti ad alium quendam mundum omni animi cõtentione ac propensione, mortalitate hac

Philipp.3. supata, transtulerimus, iuxta Pauli dictum: Omnis conuersatio vestra sit in cœlis, nunquam finem illum quem quærimus, Deo perfectè

Luc.14. placendi consequemur, domino præcisè dicente: eum qui non renunciauerit omnibus quæ habet, non posse eius esse discipulũ. Quod vbi fecerit, omni deinceps custodia cor suum eum obseruare conuenit: ne sanctæ illæ, quas

de Deo concepit cogitationes, illi effluant, neuè memoriam mirabilium eius, rerum vanissimarum cogitatione contaminet: sed assidua potiùs, & ab omni rerum mundanarum contagione, munda & libera, rerum diuinarũ meditatione, animo impressam, atque, firmissimo sigillo obsignatam, sanctam de Deo cogitationem secum vbique circunferat. Hac enim ratione charitas Dei nobis quæritur, simulque nos ad omne mandatorum Dei exercitiũ excitat: quo item exercitio ipsa conseruatur, vt cõstanter & perseueranter, colatur. Quodquidem ipse dominus demonstrat, nunc quidem dicẽs: Si diligitis me, mandata mea seruate, nunc autem, si mandata mea seruabitis, manebitis in dilectione mea: quales ille homines alio loco perfectos vocare solet. Itaque non oportet mirari, rectè & honestè viuentium monachorũ vitam, perfectam appellari. Per professionem quidẽ lauacri, inquit Chrysostomus, priora nostra omnia nobis condonauit, ac post eam veniam, ipsumque lauacrum, secundũ præsidiũ & remedium, quod ex pœnitentia est peccatoribus reliquit. Si fuerint, inquit Propheta, peccata vestra vti coccinum, instar niuis ea dealbabor, ac in contrarium habitum transferam. Proinde non tam quidem cadere obest, quàm vbi cecideris, non te statim erigere, periculosum est. Proĩde laudare potiùs, quàm extenuare, monasticæ vitæ institutũ conuenit. Qui. n. eos, qui se in perfecta virtute exercent, colit atque obseruat, hic Deum ipsum tanto magis honorabit, at qui

Ioan. 14.
Ioan 15.
Matt. 19.
Esa. 1.

hos ſemel contemnere didicerit, hic facilè, peſſimo profectu, in ipſum deum cōtumelioſus euadet. Qui vos accipit, inquit dominus, me accipit, qui vos ſpernit, me ſpernit. Hos igitur & nos imitemur: & ſic oī ex parte deum, ipſius vitæ honeſtę ſtudio glorificabimus. Neq; verò illud rectè quis dicere poteſt, nō poſſe quēq̄ his ſeculis ad eum gradum virtutis peruenire. Nā cùm charitas Dei non doceatur, ipſáque lex nō aliud ſit, quàm earum, quarum nobis ſemina natura indidit, facultatum, agricola quædā & nutrix, vel.n.ī ea parte, vbi Deus proximos noſtros, tāquā ipſos nos amare iuſſit. Inſpiciamus obſecro diligenter, num itē eius rei omni ex parte perficiēdę, vim & ſemina nobis inſita à Deo habeamus. Quod quidē ita eſſe, facilimè deprehendemus. Quis.n. non videt hominē natura manſuetum, & ſociale animal eſſe, non ſolitarium, nō ferum neque adeò quicq̄ eius naturę eſt proprium: quàm cum alijs communem vitam agere, alijs vti, ſimileq; ac cognatum diligere. Quarum igitur rerum nobis Deus prior ſemina dedit, earum merito & iure ſuo à nobis fructum & prouentum expetit dicens: Mandatum, inquit, nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Ad quod mandatum eo magis animos noſtros excitare volens, ſignum & iudicium ſuorum diſcipulorum, non miracula, non virtutum portenta ab illis exquirit, quāquam & horum, in ſpiritu ſancto, illis magnam vim conceſſurus erat: ſed audi quid dicat. In hoc cognoſcent vos, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionē mutuam

Matt. 10.

Hæc itē ex Baſilij Aſceticis.

Ibidem.

mutuam inter vos colueritis. Quæ quidẽ duo, Dei & proximi dilectionis præcepta, ita secum vbique nectit ac glutinat, vt ea officia, quæ in proximum conferuntur, in seipsum transferat. Esuriui, inquit, & dedistis mihi comedere. Et deinde infert: Quæcunque, inquit, fecistis vni ex minimis istis fratribus meis, mihi fecistis. Proinde per primum quidem præceptum, licet secundum etiam perficere: per secundum autẽ est quidam reditus, & conuersio ad primum. Qui enim diligit dominum, idem consequenter diligit & proximum suum. Qui, inquit, diligit me, mandata mea seruabit. Præceptum autem meum hoc est, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos. Eum item qui diligit proximũ, Dei dilectionem complere testatur, vt qui ea officia quæ proximo impendũtur, in eam partem accipere soleat, ac si in se collata sint. Quapropter fidelis ille in domo Domini seruus Moyses, tantam erga fratres præ se tulit charitatem, vt deleri potius elegerit ex libro vitę, in quem inscriptus fuerat, quàm vt populus ille præuaricator, suorum delictorum veniam consequi non deberet. Neque verò solùm ipsa mandata Dei, ea veneratione nobis sunt colenda, sed vt in summam rem contrahamus totam, sanctissimorum item Patrum vniuersæ traditiones & instituta contemnenda non sunt. Præcipientium quidem differentia, inquit Basilius, nihil debet lædere obedientiam earum rerum, quæ præcipiuntur. Cùm ne Moyses quidem aspernatus sit, consilium Iethro soceris sui, rectè

Matt.25.
1.Ioan.4.
Ioan.14.
Ioan.13.
Exod.32.
In Ascetics.
Exod.18.

monentis. Et ipſorum quidem præceptorum differentia magna eſt. Nam alia quidem ſunt, quæ domini pręceptis aduerſantur, corrúpuntque ea, aut ſaltem admixtione earum rerũ quæ prohibitæ ſunt, cõtaminant: alia verò & ſi clarè cùm illis non coniunguntur, plurimum tamen ad ea rectè perficienda conferunt, ac quaſi opem quandam præſentem adferunt. Oportet.n. Pauli dicentis meminiſſe. Prophetias nolite contemnere, omnia verò probantes, quod bonũ eſt retinete, ab omni opere prauo abſtinete vos. Et rurſum: Omnia conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequiũ Chriſti: & in promptu habentes vlciſci omnem inobedientiá, cùm impleta fuerit veſtra obedientia. Et ſi quid fortaſſe ex his, quæ iubentur tale eſt, quod cum lege Dei conſentiat, vel quod ad eam explendam nos iuuet, huic ipſi tanquam Dei mandato, omni ſtudio & diligétia nos parere oportet. Satisfacientes illi mandato Pauli, ſufferentes vos mutuò cum charitate Dei. Si quid verò pręcipitur, quod legi diuinæ aduerſetur, eamque aut euertat, aut inquinet, tum demùm illud dicere, opportunum erit: Magis oportet nos obedire Deo, quàm hominibus, memores Domini dicentis: Alienum enim non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo, neque enim norunt vocem alienorum. Et Apoſtoli, qui noſtræ cautionis & ſecuritatis cauſſa, non dubitat, vel angelos ipſos perſtringere, cùm dicit: Etiá

Deeſſe videtur particula μὴ

1. Theſſ. 5

2. Cor. 10

Epheſ. 4.

Act. 5.

Ioan. 10.

Gal. 1.

ſi nos ipſi, inquit ille, aut angelus de cœlo euágeliſauerit vobis aliud, præter id, quod vobis euangeliſauimus, Anathema ſit. Vnde inſtruimur: quod & ſi maximè cognatus quis ſit, & ſi maximè clarus, ab eo autem quod Dominus pręcipit, nos prohibeat, vel ad id: quod ab ipſo vetitum eſt, ſollicitet, & impellat, fugiendum, & tanquam peſtem his, qui diligunt Dominũ auerſandum eſſe. Quod quidem de his quæ à nobis dicta ſunt, nullo modo verè intelligi poteſt. Ea enim quæ ſynodicè conſtituta ſunt, omnes Chriſti fideles, tanquam diuinitùs inſpiratæ ſcripturæ conſentanea recipiunt, atq; amplectuntur ſemper: ob idque & à ſuffocato vſque ad hodiernum diem abſtinemus nos, illudque auerſamur, ſanctorum Patrum, atque adeò ipſorum Apoſtolorum præceptis inhærentes: ſcriptum enim eſt. Ab idolotitis abſtinendum eſſe, ſanguine & ſuffocato. Et in ſexta ſynodo Canon. 67. decernitur. Si quis ſanguinem animantis comederit, excommunicetur. D. quoque Baſilius hac de re legem ferens, inquit: Inuenio diuinas ſcripturas, tum veteris, tum noui teſtamenti repetens, neque in multitudine, neque in magnitudine eorum, quæ delinquuntur, ſed in ſola cuiuſcunque mandati tranſgreſſione, conſpicuè cenſeri, & iudicari contra Deum incredulitatem, & commune eſſe contra quancunque inobedientiam Dei iudicium. Et paulò ſuperiùs. Ex iſtis itaque & conſimilibus manifeſtum eſſe iudico, quod generaliter quidem cupiditatum malicia,

In procœmio Aſceticorum.

ex ignorantia Dei, & praua de illo opinione oritur: peculatiter verò dissidia hæc multorum inter se, non aliundè proficisci, quàm quòd indignos nos gubernatione & moderatione domini, ipsi constituamus. Ad considerationem n. talis vitæ, si fortè aliquando, inquit Basilius, me referre volui, ne modum quidem & magnitudinem talis stupiditatis, aut stultitiæ, aut vecordiæ (propter enim excedentiam maliciæ vno certo nomine illam appellare non possum) inuenire potui. Si.n. in brutis animantibus inde concordia oritur & proficiscitur, quod ad suos duces seruant obedientiam, quid dicemus nos in tanta inter nos discordia, in tanto mandatorum Dei contemptu & rebellione deprehensi? An non reputabimus hæc omnia, nunc quidem ad nostram doctrinam & conuersionem, à Deo proposita esse: in magno verò illo & terribili iudicij die, in confusionem ac condemnationem eorum, qui disciplinam respue-

Isai.1. runt, ab illo producenda esse, ipso dicente Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. Et multa alia

1. Cor.12. his similia Illud item ab Apostolo dictum. Si, inquit, patitur vnum membrum, compatiuntur reliqua membra. Et illud. Ne sint schismata in corpore, sed vt membra mutua sui gerãt curam, ab vna scilicet omnia inhabitante anima, mota & impulsa. Quorsum, inquam, hæc talis hominis fabrica? quorsum fabricæ explicatio? Ego quidem existimo eò spectare omnia, vt

eadem seruetur similitudo : idem rectus ordo, imò multo maior in ipsa Dei Ecclesia, ad quam dictum est. Vos estis corpus Christi, & membrum de membro, vno, solo, verò, principatum obtinente, ac mutuò omnia membra congluti nante capite, ipso inquam Christo Iesu. Apud quos verò mutua non colitur concordia, neque vinculum pacis seruatur, neque spiritus mansuetudo custoditur, sed discordia, contentio, & æmulatio implent omnia. Nimis profectò audax res est, tales vocare membra Christi, aut dicere ab ipso regi: stultæ verò mentis, non liberè fateri in illis imperium sensus carnis dominari, secundum sententiam Apostoli præcisè dicentis: Cui exhibuistis vos seruos ad obediē- Rom.6.
dum, serui estis eius, cui obedistis. Cuius sensus Hæc ex
proprietates, alibi clarè exponēs, inquit. Cùm Asceticis
n. sit in vobis zelus & contentio, nonne car- Basilij.
nales estis? Docens autem liquidè, quàm acerbus sit horum exitus, & quàm nihil tales homines commune habeant, cum vera pietate, di-
cit : Sapientia, inquit, carnis, inimica est Deo. Rom.8.
Legi enim Dei, non est subiecta, nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non
possunt. Ob idque dicit Dominus : Neminem Matt.6.
posse duobus simul seruire Dominis. Neque tales illud, quod in Actis Apostolorum dicitur, implere possunt. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, & erant illis omnia cō munia: nemine scilicet propriæ voluntati parente, sed omnibus in commune in vno sancto Spiritu, vnam vnitas Domini Iesu Christi vo-

Ioan.6. luntatem quærentibus, qui dixit. Deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me patris. Incedamus
Ephe.2. igitur iuxta hunc Canonem ſanctè, ædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Ieſu Chriſto: in quo omne ædificium compactum, creſcit in templum ſanctū in domino.
1. Theſſ.5. Deus autē pacis ſanctificet perfectè, id totum quod ſum⁹, ſpiritum inquam, animam, & corpus noſtrum, inculpabileque in diem aduentus Domini noſtri conſeruet. Fidelis autem eſt Deus, qui vocauit nos & vos ſimul, & qui omnes vult ſaluari.
1. Timo.2 Quod & faciet, ſi mandatis eius, quod quidem vniuerſæ ſalutis caput eſt, paruerimus: & ſine quorum cuſtodia, impoſſibile eſt quenquam gratia Ieſu Chriſti in Spiritu ſancto, vt quidem iam ſuperiùs demonſtratum eſt, ac diſtinctiùs illuſtratum, certam conſequi ſalutem. Ne igitur dimidia tantùm parte illum Deum eſſe agnoſcamus, neque eius benignam miſericordiam, noſtræ ignauiæ, & pigritiæ anſam capiamus: ſed his omnibus quæ dicta ſunt ſobriè intēti, ad opus ipſum, omnia eius diuina dogmata deducere, ſtudioſè curemus: nihil aliud reſpicientes, quàm illū qui dicit: Ignem veni mittere, & quid volo, niſi vt ardeat? Cuius ignis in ſe opus Dauid experiri volens, inquit: Proba me dn̄e, & tenta me, vre renes meos, & cor meum. Hic ſi quidē ignis, interni oculi trabe abſumpta, mundum oculum conſtituit, vt naturali videndi facultate recuperata, aſſiduè mirabilia de

Ex Baſilij oratione de libero arbitrio.
Luc. 12.
Pſalm.25.
Hæc eadem ex Baſilij.

lege Dei contempletur, cum illo qui dicit. Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Psalm.118 Hic talis ignis dęmones fugat, maliciã adurit, futuræ reſurrectionis eſt vis & facultas, immortalitatis efficientia, ſanctorum animę irradiatio, ac rationabilium facultatum ordo & ſeries. Hunc eundem ignem, vt & ipſe ad nos pertingat, Deũ exoremus omnes, vt in luce bonorũ operũ ex omni parte ambulantes ne minimũ quidẽ offendamus vnquã, ſed tanquã luminaria quædã orbis vniuerſi conſpicui, verbis vitæ, vbiq; inhæreamus. Vt ita beneficiorũ Dei participes facti, cũ Domino noſtro Ieſu Chriſto, in vita hac, quaſi conſepulti præcepta eius omneſque virtutes, ac totum hoc quod diuinũ & ſalutare eſt, dignè, ſanctè, vt quidem neceſſarium eſt, adimplentes, requieſcamus. Sic enim vniuerſo hoc incolatus noſtri tẽpore peracto, ad veram illam cœleſtis gloriæ patriam transferemur: qua gratia & beneuolẽtia Ieſu Chriſti Domini noſtri digni efficiamur. Amen. Et hæc quidẽ fratres chariſſimi hacten⁹: quæ, vt & ipſi videtis, omnia cum ſcripturis, diuinitus nobis traditis, præclarè conueniunt, iuxta ſapientiſſimorum, ſanctiſſimorumque ſimul ac ſpirantiũ Patrum Deum interpretationẽ & dilucidationem. Neque. n. nobis licet priuata confiſis interpretatione aliquid diuinitùs inſpiratæ ſcripturæ, aut ipſos intelligere, aut aliis tradere, niſi quãtũ cũ ſcopo ſanctarũ ſynodorũ, Eccleſiæq; ſanctæ Theologorũ, illud ipſum conuenit, ne ſemel ex recto Euangelicæ doctrinæ tramite,

veræque ſapientiæ & intelligentię ſemita abrepti, precipites feramur, neuè ſenſus deinceps noſter, more Protei, in hanc, & illam formam fidei transferatur, hucque atque illuc diuagetur. Atqui fortè dicet quis veſtrum, quæ igitur earum rerũ, quæ ſuo loco dimotæ ſunt, correctionis ſpes? quę ratio? quæ inquã & qualis? Hæc, inquã, Deo ipſo iuuãte, ſi nihil præter ea quæ nobis à ſanctis Apoſtolis ſanctiſq; ſynodis diuinitùs ordinata ſunt, ordiemur, nihil aliud ſequemur. Qui enim intra hos limites ſe rectè & conſtanter continere volet, hic quaſi eundem chorum ducet nobiſcum, hic eiuſdem fidei & communionis nobiſcum erit. Nam ille, qui ſæpe dictos Canones reſpuit, & contra Apoſtolos ſimiliter contumaciter progreditur, & aduerſus ſanctos impudenter ſe offert, hic nullam nobiſcum communionem habere poterit. Aut quæ pars huic inter nos eſſe poteſt? quomodo item domeſticus, & contubernalis noſter efficitur? cùm omnes piè viuere volentes, ſic alloquantur noſtri contubernij doctores, illudque doceant. Hic quidem. Quiſquis dixerit aliud præter illa, quæ ſtatuta ſunt: ſit quantumuis fide dignus, virginitatem & omnem vitæ continentiam colat, ſigna & miracula faciat, futura prædicet, lupus tamen hic ouiũ pellibus tectus, ouibuſque exitium moliẽs exiſtimandus eſt. Alter verò. Qui ex his, quę Deo plenis Patribus viſa & decreta ſunt, aliquid cõuellere velit, huic non amplius œconomia adſcribenda eſt, tranſgreſſi & præuaricatio dog-

Ignatius in epiſt. ad Her.

matis. Alius autem oportet, inquit, illos tremẽdum iudiciũ Christi ante oculos habere, sciẽtes quantũ discrimen sit ex his rebus, quæ nobis à Spiritu sancto traditæ sunt, aliquid auferre, vel illis aliquid addere. Non igitur oportet quenquam nouarum sententiarum ambitiosè auctorem esse velle, sed illa, quæ nobis à sanctis viris prędicata, & relicta sunt, agnoscere. Cùm igitur tot & tanti sacræ doctrinę interpretes, nos aliud sequi, præter ea, quæ accepimus, prohibeãt, vna & sola rerum recuperandarum ratio superest, idem semper cum sanctis consiliis sentire, Canonibusque Apostolicis per omnia inhærere, & sic in omnibus Christum Dominum & magistrum sequi.

Et vos igitur Germani viri doctissimi mediocritatis nostræ filij in Christo charissimi, cum sapienter, magnoque consilio, ac tota mente velitis, cum ea quæ apud nos est Iesu Christi sanctissima Ecclesia, vos coniungere, nos tanquam parentes filiorum amentes libẽter obuiis vt aiunt, vlnis hanc vestram charitatem ac humanitatem in sinum mediocritatis nostræ recipim⁹, si modo Apostolicas, & synodicas nobiscum simul sequi traditiones volueritis, hisque vosipsos subiicere. Tunc enim demùm verè & sincerè vna domus nobiscum efficiemini. Et vt confidimus, vbi ei quæ apud nos est sanctæ & Catholicæ Iesu Christi Ecclesiæ vos subiicietis, magnam laudem & cõmendationem apud omnes bonos, & rectè sentientes, inde consequi poteritis: sicque ex duabus

Ecclesiis, quasi vna Dei beneuolentia facta, reliquum tempus in beneplacito Dei trasigemus, vnaque simul viuemus, donec tandem ad cœlestem illam transferamur patriam. Qua vtinam potiamur omnes in Christo Iesu, cui sit laus & gloria. Amen.

Scriptum Dei benignitate Constantinopoli Anno ab incarnato Iesu Christo Domino nostro 1576. Mensis Maij, die 15. in ædibus ac residentiis beatissimi Patriarchæ. Subscriptum manu Patriarchæ.

ANNOTATIONES.

Primum vtriusque speciei particeps esse oportere, &c. *Nemo fuit vnquã, qui modò vel sacras literas seriò legerit, vel ãtiquitatis Ecclesiasticæ aliquã notitiam habuerit, vel qui saltem sobrio & quieto animo res sacras tractauerit: qui vtriusque speciei vsum magnoperè necessarium esse iudicârit. Qui. n. sacram scripturam legit, ille facilè animaduertit, sacra quidem mysteria nobis à* Christo *Domino relicta esse, sed & eorundem dispensatores, Apostolos, virosque Apostolicos institutos.* Sic nos, *inquit Apostolus,* existimet homo. tanquam Dei ministros, & dispensatores ministeriorum eius *Testamentum. vltimamque voluntatem, quam nulli mortalium transgredi licet, nobis perscriptum esse, sed eiusdem testamenti procuratores atque executores Apostolos, eorũque successores constitutos. Atqui & depositi & legati dispensandi tota potestas, penes dispensatores, testamentique curatores posita esse solet, si præsertim testator voluntatem suam disertis verbis non expresserit.*

ſi diſtinctè quid cuique debeatur,nõ docuerit:quod in hoc vtriuſque ſpeciei legato factum eſſe videmus. Datur diuinum legatum duodecim præſentibus curatoribus ſolis,vt ipſi præſentes vtantur:adhibeatur alius nemo,ampliuſque additur nihil. Qua cauſſa? niſi vt tota diſpenſationis poteſtas, penes curatores atque diſpenſatores tanti legati ſit: ita,vt niſi additus locus ille Ioannis octauo fuiſſet: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem: *qui tamen multas expoſitiones recipit : ne vnam quidem ſpeciem multitudo, à teſtamenti curatoribus ex legato iure repetere poſſet. Aliquid autem præter voluntatem , vel diſpenſatorum , vel curatorum ex demortui hæreditate ſibi vſurpare nihil aliud eſt, quàm furem & violentum inuaſorem eſſe , ipſiuſque vltimæ voluntatis teſtatoris euerſorem. Nulla igitur neceſſitas eſt vtriuſque ſpeciei, ſi voluntatem teſtatoris ſpectes. Sic qui veteris Eccleſiæ mores,aliqua ex parte cognouit: ille æquè frequentem vſum vnius ſpeciei , quam vtriuſque facilè animaduertere potuit. Primùm in domeſticis & priuatis communionibus , quarum ſæpius Tertullianus,Hieronymus,* Cyprianus *item meminerunt.Vbi.n.minus dignos ſe eſſe cenſebant vt ad martyrum templa venirent:domi aſſeruatam* Euchariſtiam,*communicabant.*Non ſciat maritus,*inquit Tertullianus vxori ſuæ:*quid ſecretò ante omnem cibũ guſtes:& ſi ſciret panẽ, nõ credit illũ eſſe, qui dicitur.*Et Cyprianus docet.* Cũ mulier quędã arcã ſuã , in qua dñi ſanctũ fuit manibus indignis tẽtaſſet aperire,igne inde ſurgẽte deterritã eſſe,ne auderet attingere.*Hieronymus autẽ* quod iq̃z,ĩ Eccleſia nõ licet,nec domi liceat.nihil deo

clausum est, & tenebræ quoque lucent apud Deum. Deinde in persecutionibus, vbi vtriusq. speciei commodus vsus nequaquam esse potuit. In solitudinibus item, *cuius vtriusque rei meminit in ea Epistola, quam ad Cæsarium patricium scripsit Basilius.* Illud autē, inquit, in persecutionis tēporibus, necessitate cogi quempiam, non præsente sacerdote, aut ministro, id est, Diacono, communionem, propria manu sumere, &c. *Et paulo post*: Omnes in heremis solitariam vitā agentes, vbi non est sacerdos, communionem domi seruantes, à seipsis communicant. *Et*: In Alexandria, inquit, & Ægypto, vnusquisque eorum qui sunt de populo, vt plurimùm, habent communionem in domo sua. *Demum in nauigationibus ipsis, quomodo Paulus in Actis communicasse videtur: & Satyrus frater D. Ambrosij, de quo illud idem scribit Ambrosius, cui quod secum gestabat in naui, Christiani de Eucharistia contulerant, quod alligauit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecerat in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei solius arma quæsierit. Quod itē in ægrotis, qui vtriusq; speciei capaces esse non possunt, fieri solitum, ex pulcherrima illa de Serapione historia, apud Eusebium lib. 6. cap. 36. videre licet. In peregrinorum item communione, quæ laica etiam dicebatur, & qua nonnunquam Clerici puniebantur, quæ ex asseruata Eucharistia conferebatur peregrinis, sub vnaque specie dabatur. Cuius rei author est Irenæus in Epistola ad Victorem referente Eusebio lib.* [illegible] *cap. 24. Cyprianus in Epist. ad Antonianum* [illegible]

concil. Canon. 4. Quod idem cernitur in illa communione, quæ obuiam Episcopis aliisque magnis viris mitti à Diocœsanis solebat, ad probandum, num eiusdem essent cōmunionis, & num ea, quæ ad pacē sunt, secum ferant. Cuius rei apud veteres scriptores frequens fit mentio. Quomodo item & in illa communione, quæ die Parasceue, atque die Sabbati magni semper fiebat, & nunc fit etiam ex præsanctificatis atque præconsecratis, ac in multis aliis similibus eodem modo clarè videre licet. Tum quidem certe, cum ea de re à Constantien. Synodo Canon latus est ad vnamque solam speciem communio laica reuocata totum quasi orbem præter eas, quæ Vikleff atque Hus hæresim secutæ erant prouincias, vna sola specie sponte, & nullo Ecclesiastico quasi Canone iussos vsum fuisse patet: quod vel ex ipso decreto eius concilij, quod in hūc modum decernit, apparet: Cum in nonnullis mundi partibus quidam temerariè asserere præsumāt, populum Christianum sacramentum Eucharistiæ sub vtraque panis & vini specie suscipere, & non solum sub specie panis, sed & sub specie vini, populum laicum passim communicent, &c. Et *infrà*. Vnde cum huiusmodi consuetudo ab Ecclesia, & sanctis Patribus, rationabiliter introducta, & obseruata sit, habenda est pro lege: quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare, &c. *Quæ quidem omnia, cum Græci rectè perspecta habeant, neque nūc, neque alias vnquam, in hac parte nimis vtriusque speciei exactores extiterunt: & cum in eo totum studium suum collocassent, quò aliquid vel perexiguum reperirent, in quo Latinos accusarent, vnius speciei*

tamen vsum nunquam illis seriò obiecerunt: non prætermissuri, si quid in ea re momenti inesse putarent. In Concilio quidem Florentino, vbi omnia etiam minima vtrinque diligentissimè expendebãtur, ea præcipuè, quæ ad hoc spectabant sacramentum: de vtriusque tamen communionis vsu aut, decreto Cõstentiensi, ne verbum quidẽ vnum prolatum fuit. Idque ob eam caussam, quod & ipsi Græci, eos, qui à re diuina absunt, & qui domi infirmi communicant, vna sola reficiunt specie, non aliud iudicantes quàm illud nihil omnino interesse, num aliquis sub vna, aut sub vtraque specie communicet, cùm vtrique plenus et integer Christus accipiatur. Sed & isti ambitione, atque studio nocendi, homines temulenti, qui hoc tanquam vexillum quoddam perturbandæ Reip. Christianæ erexerunt, alio modo hac de re loquuntur, vbi crapulam edormierunt, & alio, vbi praua cupiditate victi, omnia agunt, feruntq́. Edormita crapula Lutherus in libro declarationis Eucharistiæ, inquit. non dixi, neque consului, neque est intentio mea: vt vnus, vel aliqui Episcopi propria authoritate, alicui incipiant vtramque speciẽ porrigere, nisi ita cõstitueretur & mãdaretur in cõcilio generali. *Et alio loco:* quãuis pulchrum esset, vtraq; specie Eucharistiæ vti, & Christus hac in re nihil tanquã necessariũ præcepit, præstaret tamẽ vnitatẽ, quã vtique Christus præcepit sectari, quàm de speciebus Sacramenti contendere. *At vbi furor illum incessit, vbi spiritus vertiginis & tumultus occupauit: in libro de captiuitate Babylonica, ipse fœdè à suis cupiditatibus captus, longè aliter sentit, & loquitur.* Si quo casu, inquit, Cõciliũ statuerit, minime

omniũ nos vellemus, vtraq; ſpecie potiri: imo rũ primũ in deſpectũ illius Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquã vtraq; potiri: & eos planè Anathema habere, quicũq; talis cõcilij authoritate potiretur vtraq;. *Similititer ab eadẽ pertubatione relictus Melanchthon in ſuis Hypotipoſibus: ſicut edere ſuilam, aut abſtinere à ſuila, ſic alterutra ſpecie vti mediũ & indifferẽs eſſe docuit. In familiaribus itẽ colloquiis, vtriuſq; ſpeciei vſum indifferentẽ eſſe, quaſi ſemper cẽſuit. Quo aũt animo & quo ĩſtituto, ab his ea agitari cæpta ſit quæſtio, præclare explicãt primi huius Tragædiæ authores Boemi. Propter eà enim Iacobello Miſinenſi ſcribũtur gratulabũdi adhæſiſſe, quia reperiſſent ſcripturã & articulũ, quo turpiter erraſſe Eccleſiã Romanã demõſtrare poſſent, & per quẽ Romanæ ſedis ignorãtia vel nequitia argui poſ[illegible] Lutherꝰ etiã profitetur amplexũ ſe opinionẽ hãc de [illegible] ſpecie, vt à ſede Romana & conciliis liberius [illegible] poſſit. Ita iſti faſcinum queſierunt, quo cõmo[illegible] Chriſti fucũ facere poßint. Si quando autẽ [illegible]tabitur, num aliquid boni inſit in hac vtriuſque ſpecie, extra obedientiam nimia et pertinaci repetitione: nunc planè hæc omnis dubitatio ſublata eſſe videtur. Quòd ſi hoc eorũ hominũ ſtudiũ, cũ ſenſu et volũtate Chriſti cõiunctũ fuiſſet, nunquã huiuſcemodi hoĩes ex hoc ipſo quaſi principio, in tot poſtea errores tã fœdos, diſſidia tot, omniumq; rerũ humanarũ & diuinarũ perturbationẽ, blaſphemias, merã deniq; impietatẽ prolapſi fuiſſent: neq; hæc ipſa res tot peſtiũ et calamitatũ ſeminariũ fuiſſet. Nõ quod in ſpeciebꝰ aliquid mali inſit, ſed quod melior ſit obediẽtia quã victima: & auſcultare magis, quam offerre adipem arietum: quoniam quaſi peccatum ariolãdi eſt, repugnare, & quaſi*

scelus idololatriæ nolle acquiescere, ait Dominus omnipotens. Inobedientia autem omnis erroris mater & magistra est: Sed & hæc hactenus.

Qui Sacerdotes vxores accipere prohibeãt, &c. *Neque hoc priscum est neque cum veteri more Ecclesiæ coniunctum. Quanquam enim in primis crescentis* Ecclesiæ *terminis non ex continentibus tantum, sed etiam ex illis qui vnius vxoris essent viri & presbyteri, &* Episcopi *eligerentur, tamen vbi iam in eum ordinem aggerebantur, non amplius vxoribus conuiuebant suis. Lubet hac de re duorum amplissimæ authoritatis virorum adferre testimonia, Græci alterius, Latini alterius. Ex Græcis Epiphanius est, Episcopus Cypri: ex Latinis D. Hieronymus. Epiphanius igitur contra Montanistas, nuptias tanquam natura impuras damnantes, sic scribit.*

To.1.li.2. hæres. 48. Gaudet, inquit, ille Apostolus his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, & virginitatem, ac castitatem, & continentiam exercere diligunt. Verùm vnas nuptias honorat, etiã maximè sacerdotij dona, per eos, qui ab vnis nuptiis se continuerunt, & in virginitate vitam degunt se ornasse præexpressit, velut etiã Apostoli ipsius Ecclesiasticam sacerdotij regulã ordinatè, ac sanctè constituerũt. Si verò quis per debilitatem opus habuerit, post primæ vxoris obitum, secundas nuptias contrahere: hunc ipsum veritatis regula non interdicit, hoc est, eũ qui non sit sacerdos. *Et longe clarius contra Catharos.* Reuera n. non suscipit sancta Dei prædicatio, post Christi aduentum eos. qui à nuptiis,
Hæres. 58. mortua ipsorum vxore, secundis nuptiis coniuncti

iuncti ſunt, propter excellentem ſacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò ſancta Dei Eccleſia cum ſinceritate obſeruat: ſed & adhuc viuentem, & liberos gignentem, vnius vxoris virum non ſuſcipit, ſed eum, qui ſe ab vna cõtinuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & Preſbyterum, & Epiſcopum, & hypodiaconũ, maximè vbi ſinceri ſunt Canones Eccleſiaſtici. At dices mihi, omninò in quibuſdam locis adhuc liberos gignere, & Preſbyteros, & Diaconos, & hypodiaconos, at hoc non eſt iuxta canonem, ſed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur miniſterium. Nam quod decentius eſt, id ſemper Eccleſia per Spiritum ſanctum benè diſpoſita vidẽs ſtatuit apparare, vt cultus diuini indiſtracti Deo perficerentur, & ſpirituales neceſſitates cum omni beneuola conſcientia peragerentur. Dico autem quòd decorum eſt, propter repentina miniſteria ac neceſſitates, vt preſbyter, & Diaconus, & Epiſcopus Deo deditus ſit. Si.n. præcipit populo ſanctus Apoſtolus dicens, vt ad tẽpus vacent orationi, quantò magis ſacerdoti id pręcipit, vt indiſtractus ſit, inquam, ad vacandum ſecundum Deũ ſacerdotio, quod in ſpiritualibus neceſſitatibus ac vſibus perficitur. *Idem iiſdem planè verbis hoc idem docet D. Hiero. lib. 1. contra Iouinianum hoc modo.* Sed & ipſa Epiſcopalis electio mecum facit. Non.n. dicit, eligatur Epiſcopus, qui vná ducat vxorem, & filios faciat, ſed qui vnam habuerit vxorem, & filios in omni ſubditos diſci-

plina: certè confiteris, non posse esse Episcopũ, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Aut permitte sacerdotibus exercere opera nuptiarum, vt idem sint virgines, quod mariti: aut si sacerdotib. non licet vxores tangere, in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiam virginalem. Sed & hoc inferendum. Si laicus & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali, sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purgabantur ad tempus, ab vxoribus separati, & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare. Et *in Apologia ad Pammach.* Igitur, vt dicere cœperamus, Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexus virginitaté dedicauére: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in ęternum pudici. Quid vobismetipsis illudimus & irascimur, si subẽtibus nobis ad coitum præmia pudicitiæ denegentur? Volumus oppiparè comedere, vxorum adhiberi complexibus, & in numero virginum & viduarum regnare cũ Christo? idem ergo habebit fames, pręmium, & ingluuies? sordes & munditiæ? saccum & sericũ? Lazarus recepit mala in vita sua, & diues ille

Epist. 50.

purpuratus, crassus, & nitidus, fruitus est carnis bonis dum aduiueret, sed diuersa post mortem tenent loca, miseriæ deliciis, & deliciæ miseriis commutantur: in nostro arbitrio est, vel Lazarum sequi, vel diuitem. *Et aduersus Vigilantium.* Quid facient orientis Ecclesiæ? quid Ægypti & sedis Apostolicæ, quę aut Clericos virgines accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt? Hoc docuit Dormitantius, libidini freta permittens & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerumque feruescit suis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarum, vt nihil sit, quo distemus à porcis, quo differamus à brutis animãtibus: quo ab æquis, de quibus scriptũ est: Equi insaniẽtes in fœminas facti sunt mihi: vnusquisque in vxorẽ proximi sui hinniebat, hoc est ꝙ loquitur per Dauid Spũs sanctus. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus. Et rursum de Dormitãtio & sociis eius: In chamo & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. *Hæc Hyeronimus.*

Sanctorum Patrum, atque adeò Apostolorũ. *Constitutio Apostolica hæc est.* Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos, benè agitis. *Quod idem cano. 62. ita precipiunt.* Si quis Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus, vel omninò ex sacerdotali Catalogo, comederit carnes in sanguine animæ ipsorum,

vel quid à feris captum, vel morticiniũ, deponatur: hoc. n. lex prohibuit: ſi autem ſit laicus, ſegregetur. *Canon item, quem iſti tanquam ſextæ Synodi, allegant, in hunc modum præcepit.* Sacra ſcriptura nobis præcepit, vt abſtineamus à ſanguine & ſuffocato, & fornicatione: Meritò igitur damnamus eos, qui cuiuſcunque animalis ſanguinem arte aliqua condunt, & ſic comedunt. Qui hoc fecerit Clericus, deponatur, laicus excommunicetur. *Nos verò ad Apoſtolicam quidem conſtitutionem reſpondentes, dicimus, præceptum illud pro tempore tantùm factum fuiſſe, hoc eſt, quamdiu idola manebant, & quamdiu item Iudaicæ infirmitatis habenda fuit ratio, & quatenus erant immolaticia, & ad idolorum, quibus conſecrata erant, culturam pertinentia, quod ſatis etiam ipſius decreti verba declarant: non enim dixit, vt abſtineant à cõtaminatione idolothyti, ſed à contaminationib. idolothyti, & ſanguinis, & ſuffocati. Hæc enim omnia erant contaminationes: quia omnis ſanguis habebatur diis conſecratus: & omne item ſuffocatum propter ſanguinem retentum: in illo autem quod ſequitur, & à fornicatione. repetendum eſt verbum, abſtineant, non referẽdo fornicationem ad contaminationes, quas dixerat. Fornicatio enim, & ſi crimen graue eſt, non tamen ad contaminationem cultus idolorum pertinet. Immolatitium autem ſanguinem, & ſuffocatum in hoc decreto prohibita eſſe, teſtes, & authores ſunt Tertul. in apologetico, Cyrillus, Hierony. in catecheſi 4. Iuſtinus martyr in q. 45. Grego. Nazi. in Ser. in ſanctum Paſcha. Orig. lib. 8. cont. Celſum, & Magnetes antiquiſſ. auctor lib. 3. apologiæ pro Euangelio contra*

Theosthenem Euangelia calumniantem. Vbi autem & idola sunt sublata, nec amplius illis offertur quidquam, & iam infirmitatis Iudaicæ tanquam desperatæ nullus habendus sit respectus: quin imò potius illud agendum, ne vlla ex parte Iudaisare, eorumque superstitionem sequi videamur: sublata legis causa, legem sublatam esse putamus: cùm præsertim, quemadmodum tum, cùm ea lex ferebatur, illud maximè cauebatur, ne Christiani gentisare videantur: ita nũc vicissim plurimùm curandum est, ne Iudæorum ritus sequi videamur. Itaque iam ipse Paulus posterioribus temporibus, huius legis, vbi eius causa auferri, cœpta est, rationem non habuit, cum omnibus indifferenter vtendum esse, nihil interrogantes propter conscientiam præcipit: alia præsertim causa longè maiore eum mouente, quàm iam exoriebantur homines attendentes spiritibus erroris et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentes mendacium, & cautheriatam habentes conscientiam: prohibentes nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit, ad percipiendum, cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem. Quorum error, ne aliquo modo confirmaretur, omnibus paßim indifferenter cum benedictione & gratiarum actione, vti præcipitur: Hocque magis est Iudaisare, si modo persentiant Græci contra præceptum Pauli, qui omnibus indifferenter vescendum eße putat, à suffocato abstinere, quàm in azymo pane Christi exemplo, cœnam Domini conficere. Sed isti festucam ex oculis alienis eiiciunt, cùm trabem in suis non videant. Ad Canonem autem sextæ Synodi illud dicimus, Canonem illum sextæ Synodi non eße, sed particularis cuiusdam, quæ post quatuor, vel

quinque annos, à sexta Synodo fuit ab Imperatore Iustiniano in despectum quasi Sergij Pontificis, qui tum eius conatibus obsistebat, congregata. Cui neque legati sedis Apostolicæ præfuerunt Constantinopoli, neque deinceps ipse summus Pontifex subscripsit. Et reuera illi Canones multa habent, quæ neque planè Catholica sunt, & iam futurum schisma olent. Itaque per iocum ab ipsis Græcis πενθεκτὴ *quinta sexta dicebatur, quod neque quinta, neque sexta esset, sed monstrum potius vtriusque sibi nomen vendicans. Hæc autem ita esse, vt diximus, non melius cognosci potest, quàm ex illorum ipsorum Canonum verbis: sic enim habet.* Quoniam autem sanctæ & vniuersales synodi quinta & sexta, de mysterio fidei plenissimè disputantes, Canones non fecerunt, propterea nos conuenientes ad hanc Imperialem vrbem, sacros Canones conscripsimus: oportebat enim, vt synodus vniuersales canones Ecclesiasticos promulgaret. *Verum de his Canonibus suũ cuiquam conseruetur iudicium. Hæc verò vt & alia hactenus.*

Laus Christo Domino.

INDEX MATERIARUM, QUÆ per totum hunc librum exagitantur inter Latinos & Græcos: prout apparebit in singulis Capitibus, per ordinem, inferius descriptis.

MATERIARVM CAPITA.

REVERENDISSIMO AC NOBILISS. ANTISTITI IAcobo Bielenski Episcopo Lacedemoniensi, Suffraganeo Plocen. &c. fautori & educatori suo.

Oncionem nostram pro cultu & adoratione Iesu Christi in Sacramento Eucharistiæ apud Serenissimum Regem meum aliquando habitam: nunc autem in hac solenni corporis & sanguinis Iesu Christi panegyri diligentius recognitam, ac ad eiusdem Iesu Christi laudem & gloriam, christiani autem populi ædificationem & consolationem editam, ad R. P. V. fautorem & educatorem meum mitto, vt sit aliquod saltem testimonium & significatio meæ perpetuæ erga R. P. V. obseruantiæ atque pietatis: illius autem erga me immortalium beneficiorũ memoria extet sempiterna. Neque enim dissimulare volo, quin semper libenter vbique fatear, quidquid in his studiis profeci, quidquid ornamentorum consequutus sum, id me illius hortatu, cura ac studio singularique liberalitate consequutum esse. In qua Iesu Christi alumnorum agricultura ac segete, si alij quoque longè locupletiores eodem

modo elaborare vellent, multò maiores & vberiores profectò Ecclesiæ Dei fructus parerent, longè cultior & fertilior vinea domini exercituum appareret, longè plures operarios haberet. Verùm nos nihil præter nostra curare solemus, vtque vel mundo post mortem nostram terra, iuxta vetus dictum dehiscat, obitumque nostrum obitus omnium rerum consequatur, nihili ducimus. Quam mentem si maiores nostri itidem habuissent, longè deterius vel nobiscum ageretur, quàm nunc agitur. Tu quidem nobilissime Antistes mactè ea laude esto, cui non erat satis ipsum his præstantissimis virtutibus & doctrinis, quibus affatim abundas, esse præditum, nisi alios ipsis excoli curares, ac veluti hæredes illarum relinqueres. Quo nomine te Deus omnis honestatis ac sapientiæ parens, felicem & beatum in multos annos conseruet, omniumque bonorum vbertate augeat, ac ex septuagenario centenarium faciat. Ego quidem eius educationis meæ nomine tibi maximas apud omnes bonos gratias ago & habeo, neque vnquam agere desinam, vtque maiores longè fructus studiorum meorum indies decerpas, si Dominus valetudinem hanc meam fractam erexerit, etiam atque etiam vehementer curabo. Vale venerande mihique charissime senex.

PRO CVLTV ET ADORATIONE IESV CHISTI IN EVCHARISTIAE SACRAMEMTO.

STANISLAI SOCOLOVII apud Sereniβimum STEPHANVM Regem habita Concio.

GLORIOSISSIMÆ memoriç institutionis & adorationis corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi anniuersariam festiuitatem magno gaudio & letitia celebramus, quem toto corde & animo, veráque latria, id autem est vnico & proprio Dei cultu, in tam sublimi sacramento colimus atque veneramur. Atque hoc illud est quod nobis in loco extremæ impietatis à filiis obiicitur Belial, propter quod nos ex christianis idololatras, ex populo Dei populum infidelem, ex filiis Dei, filios æternæ gehennæ factos esse clamitant, monstrosisque cognominibus ipsi maiora monstra conscindunt. Dum nos iam Artolatras, id est, panis adoratores, iam Sarcolatras, id est, carnis cultores, iam Anthropolatras, hominum scæt adoratores appellare solent.

Conuicia hæreticorũ in Catholicos.

In quo cùm summ⁹ quasi cardo causę versetur, in ipsiusque Iesu Christi castissimi & sanctissimi coniugij dedecus & contumeliam, eiusque sanctæ & immaculatæ sponsæ conuicium ea res feratur, mihi dissimulandum tantum nefas non putaui, ipsum enim sponsum accusant, quasi ille thalami sui non fuerit satis diligens custos, quasi sponsam suam in fœdissimum, spiritualis fornicationis idololatriæ, inquam, scelus, contra veterum vatum promissa, & firma sua decreta incidere permiserit: quasi denique ipse pater omnipotens sepulchrum filij sui, quod gloriosum futurum per Isaiam prædixit, tali abominatione contaminari passus fuerit, super quod vsque adhuc, hoc tale sacramentum ab omnibus gentibus, quæ sub cœlo sunt, & qui Christi nomen gerunt, consecratur, offertur, & adoratur: aut tanquam omnino nobis alius Messias cum Iudæis expectandus sit, qui iuxta prædictionem Prophetarum, non idola tantum delere debebat, sed nomina etiam idolorum, non vt adorentur modo, sed vt ne recordentur, quidem homines illorum amplius. Si enim hæc Christus Dominus morte & resurrectione sua non sustulit, alius certè nobis Messias expectandus erit, qui hæc auferat, quique ab hac fœditate vineam suam expurget. Quæ omnia cùm & ipsius æterni parentis summæ prouidentiæ præiudicant, & Iesu Christi curam & solicitudinem, quam de sua sponsa habet, diminuant, & totam fidem christianam fœdi

Hæretici Christum accusant negligentiæ: & aliũ ab illo Messiam expectãdum relinquunt.

Isaiæ 11.

Zacha. 13.

contaminent, & Ecclesię Dei eam notam inurant, qua stante, ipsa sponsa Christi amplius esse non possit: obstruēdum igitur Dei præsidio, os loquentium iniqua iudicauimus, ac de ea adoratione quæ Iesu Christo in tali sacramento constituto debetur, pauca ex multis adferre oportere existimauimus. Proponemus igitur in primis scandala & accusationes aduersariorū: deinde totam rem per verissimas, ac quasi immediatè ex sacra scriptura, totaque analogia doctrinæ sanctæ propositiones excerptas, vsuque ipso veteris Ecclesiæ perpetuóque consensu concludemus: demum accusationibus aduersariorum, quantum breue feret tempus, respondebimus. Vestrum erit conatum nostrum vestra deuotione adiuuare, Christo Domino prius sublimi reuerentia, in eodem sacramento adorato.

O salutaris hostia, &c.

QVI Ecclesiam Dei ob cultum & adorationem huius Sacramenti accusarunt, primi erant gentiles: vt vel inde, rei antiquitas cognoscatur, qui Christianos insimulabant Bacchum & Cererem sub speciebus panis & vini adorare. Conuiuium hoc fuit à nostro instituto alienissimum. Auerrois item iactatur dictum: Quoniam Christiani Deum suum quem adorant manducant: Sit anima mea, dicebat ille, cum Philosophis. Habent autem hoc proprium hæretici, vt quibus vulneribus & contumeliis quondam gentiles Ecclesiam Dei lacerabant, eadem ipsi refricent. Quod in San-

August. li. 20. in fau. Cap. 15. & 16.

Hæretici gentiliū & veterū apostatarum contumelias instaurāt Contra Iulian. [illegible]

ctorum inuocatione cum Iuliano (referente Cyrillo) fecerunt, in reliquiis sanctorum venerandis, cum Eunapio qui dicebat nos falsos deos colere, nunc faciunt, vt facilè seipsos prodant & in illorum se locum successisse, & eodem quo illi spiritu agitari. Hos sequuti sunt Manichæi: qui cùm nihil carnis & sanguinis, sibi persuadebant, inesse sacro pani & vino, dicebant à Catholicis puras creaturas adorari, & se ab ipsis iniquè accusari, quòd adorarent solem ipsum, qui esset creatura. Quin etiam, vt ex Leone Papa perspicitur, verborum Christi proprietatem de Eucharistia calumniabantur, & de ea disputare non verebantur, sed frustrà. Suum tamen errorem nostro instituto, confirmabant, Deum scz per omnia esse fusum, & in omnibus partibus creaturæ adorandum. Sunt enim hæretici venenosis araneis simillimi, qui ex omni etiam saluberrima herba, venena exitiosa ad confirmandos suos errores sugunt.

Eunap. in vitis Sophist.

Consequutus est postea Nestorius, qui cùm naturarum concomitantiam diuinæ inquam atque humanæ in Christo negasset, sicut Anthropophagiam in Eucharistia asserebat, ita de Anthropolatria, id est hominis adoratione, cœlum & terram (vt inquit Cyrillus) sugillabat. Multum deinceps fuit ea de re silentium, maximus autem apud omnes ecclesias consensus: ita vt cum de manducatione aliqua dubitatio extitisset, de adoratione, nulla vnquam extitit: vt ex illis verbis Pe-

Cyril. in expositio ne synodi Nicænæ.

tri venerabilis clarum est. Si ad honorandum, si ad adorandum, tantummodò daretur, quæstio non esset: sed quia etiam ad manducandum datur, non potest nos, vt illos quondam non mouere. Quod enim honorari, quòd adorari debeat, fidelibus omnibus certum est: quòd autem comedi, quia comestionis ratio non videtur, admirabile, & super omnia stupendum est. Li.1.ca.1.

Exortus est tandem ante quingentos annos Berengarius, Andegauen. Archidiaconus, sub Leone nono Papa, homo vanæ mundi gloriæ auidus, animo elatus, conuiciator inuictus, vt Guitmundus eius æqualis testatur, qui cùm præsentiam Iesu Christi in hoc sacramento negasset, ita vt rei natura fert, eius adoratores idololatriæ reos esse accusauit: quem tamen veritatis tandem vis inuicta & vniuersalis de hoc sacramento consensus euicit: ita vt morientis verba hæc fuisse extrema ferantur: Nos, benè credimus, post benedictionem Ecclesiasticam, mysteria illa verum esse corpus & sanguinem Saluatoris, adducti eius verbis, & veteris Ecclesię authoritate: Et, Hodie in die apparitionis suæ apparebit mihi Dominus meus IESVS, propter pœnitentiam, vti spero, ad gloriam: vel propter alios, vti timeo, ad pœnam. Berēgarij descriptio De gestis Anglorū. Berēgarij nouissima verba.

Mortuo Berengario, extinctum est penitus incendium. Quod si quæ exoriebantur scintillæ, statim vi veritatis suprimebantur, Instauratores hæreseos B[e]rengarij.

donec accensæ sunt illæ, quibus nunc orbis terrarum accensus flagrat, faces, Carolstadius, inquam, Zuinglius, Oecolampadius, Petrus martyr, Caluinus, & istorum primi parentes, Lutherus, Philippus, Hussus, Vicleuf, qui vt cęteros omnes præteriti temporis errores ex orco consepultos excitarunt, ita & in hac ipsa parte cum Rufo Dracone, contra castissimam sponsam Christi ora sua aperuerunt. Qui vel quod Christum dominum ex hoc sacramento penitus sustulerunt, vel quod cum pane & vino simul esse docuerunt, vel quod extra vsum sacramentum esse negauerunt, vel quòd hoc nusquam iussum, nusquam imperatum sit, vel quod eo nō fine vt colatur institutū, vel quòd ipsa sola sumptione illud satis coli putarunt, vel quòd alia sacramenta item non adorentur, vel quod in illis locis nonnunquam est vbi indecenter colatur, nullo pacto adorandum esse docuerunt. Hæc igitur sunt scandala, hæ Draconis blasphemiæ, hæ aduersariorum accusationes. Quæ tamen vel ipsa illud docent, eum adorationis sacræ Eucharistiæ vsum iam à primis ecclesiæ temporibus extitisse, vt quæ iam ab ipsis Gentilibus Iudæisque sint impugnata, tum quos duces & authores isti sequantur, cum quibusque communem causam habeant, Gentiles inquam Iudæos atque fœdissimos hæreticos abundè indicant. Nunc quibus fundamentis ac veluti columnis subnixa Ecclesia Dei

vera

vera Christi ſponſa, & iſtorum ora obſtruat, & ſuam fidem & integritatem, ac innocentiam erga ſponſum ſuum tueatur & vindicet, paucis videamus. Hoc autem eſt, axiomata quædam, id eſt, propoſitiones per ſe & natura ſua notas ac fide digniſſimas proponamus. Ex quibus illud conſtet, eos quidem qui ſacramẽtum hoc colunt, ab omni idololatria alieniſſimos eſſe, vt illos qui illud profané tractant, maieſtatis diuinæ impiiſſimos violatores exiſtere.

Euchariſtiæ adoratores longè abſunt ab idolatria: hoſtes verò illius, diuinæ maieſtatis ſunt impij violatores.

Primum igitur illud fundamentum ſit, prima propoſitio fide digniſſima. Deum, vbicunque ſit, & in quacunque ſpecie adorandum eſſe, præſertim vbi certa, & euidentia, eaque diuina ſint eius præſentiæ teſtimonia.

Deus vbicũque, & in quacunq; ſpecie appareat, adorandus eſt.

Apparuit Dominus in forma hominis deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiem, primis parentibus noſtris Adæ & Euæ, ſtatimque illi metu ac reuerentia perculſi, abſconderunt ſe. Apparuit Dominus Abrahæ patri omnium credentium, in ſpecie trium angelorum, in conualle Mambre, quos cùm tres vidiſſet, vnum adorauit. Apparuit Dominus Iacob in forma ipſi ſoli cognita, innixus ſcalæ, ſuper quam aſcendebant angeli & deſcendebant: ſurgit & adorat, verè Deus eſt in loco iſto & ego neſciebam, non eſt hic aliud niſi domus Dei, & porta cœli. Apparuit Dominus Moyſi in flamma ignis de medio rubi, quo cum liberius accedere voluiſſet, audit, non appropinques huc, ſol-

Gen. 3.

Gene. 18.

Exod. 3.

ue calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas,terra ſancta eſt. Et abſcondit Moyſes faciem ſuam, non enim audebat aſpicere
Exodi. 19. contra Deum. Apparíturus Dominus cuncto populo in monte Sinai, in caligine nubis, ſic præcepit: Deſcende & conteſtare populum, neforte velit tranſcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur, ne percutiat eos. Vade ad populum, & ſanctifica eos, hodie & cras lauent veſtimenta ſua, ne appropinquent vxoribus ſuis. Omnis qui vicinius tetigerit montem, morte moriatur, ſiue homo, ſiue iumentum fuerit, non viuet. Manus tanquam nefarium hominem non tanget eum, ſed lapidibus & iaculis obruetis illum. Sic poſtea in Sanctis ſanctorum, ſic in caligine templi, ſic in arca adorari ſolebat, idque ab illo populo qui ad omnem idololatriam natura effuſus fuit: Neque verò tantum ea lex humanam attingit naturam, ſed omnem item creaturam, maria, inquam, montes & flumina & quidquid conſpicitur. Antecedebat Dominus populum ſuum in nube, & columna ignis & ſtatim illud fit quod Pſaltes magnificè celebrat: Mare vidit & fugit: Iordanis conuerſus eſt retrorſum. Montes exultauerunt vt arietes: & colles ſicut agni ouium. Quid eſt tibi mare, quòd fugiſti: & tu Iordanis, quia conuerſus es retrorſum? Montes exultaſtis ſicut arietes: & colles ſicut agni o-

uium? A facie Domini mota eſt terra : à facie Dei Iacob. Qui conuertit petram in ſtagna aquarum : & rupem in fontes aquarum.

Sed & cœlum ipſum eadem obligatur lege, Deus, inquit ſcriptura : Cùm egredieris in conſpectu populi tui, cùm pertranſires in deſerto : Terra mota eſt, etenim cœli diſtillauerunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Iſrael. Stet igitur firma lex, Deum in omni ſpecie, & loco adorandum eſſe, vbi certa eius præſentiæ teſtimonia & indicia extiterint. Vt in adoratione Euchariſtiæ, tot ſeculis & teſtimoniis ſanctorum patrum confirmata. Pſalm.67.

Secundum cauſæ fundamentum illud eſt: IESVM Chriſtum verum Deum & hominem eſſe. Fuit hæc fides principis Patriarcharum Abrahæ, qui mittens ſeniorem ſeruum domus ſuæ, quærendæ vxoris cauſa filio ſuo Iſaac, ſic inquit : Pone manum tuam ſubter femur meum, vt adiurem te per Deum cœli & terræ, vt non accipias vxorem filio meo de filiabus Chananeorum. Ieſus Chriſtus eſt verè Deus homo. Gen. 24.

Quem in lumbis & femore gerebat, hunc Deum cœli & terræ vocat, magno miſterio. Fuit hæc eadem fides magni Iob Credo, inquit, quod redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum : Et in carne mea videbo Deum ſaluatorem meum. Iob. 19.

Quem viſurus ſum ego ipſe & non alius & oculi mei conſpecturi ſunt. Hæc ipſa fides fuit omniũ Prophetarũ: Quare quaſi colonus futurus es in terra, inquit, Hieremias, & quaſi viator Ierem.14

declinans ad manendum? Quare futurus es velut vir vagus & fortis, qui non poteſt ſaluare? Tu autem in nobis es domine: & nomen tuum inuocatum eſt ſuper nos: ne derelinquas nos.
Baruch.3 Hic eſt Deus noſter, inquit Baruch, & non æſtimabitur alius aduerſus eum: hic adinuenit omnem viam diſciplinæ, & tradidit illam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo: poſthæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.

Hæc eadem fides eſt Apoſtolorum. Et verbum (inquit Ioannes) caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Optabá enim ego, inquit Paulus ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ, quorum adoptio eſt filiorú, & gloria & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium & promiſſa, quorum patres & ex quibus eſt Chriſtus ſecundú carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Amen. Hanc eandem fidé vna ſancta Cathaolica & Apoſtolica confitetur Eccleſia. Eſt ergo fides recta, inquit Symbolum, vt credamus & confiteamur, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, Deus & homo eſt. Deus eſt ex ſubſtantia patris ante ſecula genitus, & homo eſt ex ſubſtãtia matris in ſeculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens: æqualis patri ſecundum diuinitatem: minor patre ſecundum humanitatem. Qui licet Deus

Ioan.1.
Rom.4.
Anaſt.5.

sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus. Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitate personæ. Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus. Vt qui alterum istorum non confiteatur, illum aut Nestorianũ, aut Ebionitam, vel Arrianum esse oporteat. Quam fidem magnificè explicat vetustissimus Irenæus. *Si enim homo non vicisset inimicum hominis, non iustè victus esset inimicus. Rursus autem nisi Deus donasset salutem, non firmiter haberemus eam, & nisi homo coniunctus fuisset Deo nostro, non potuisset particeps fieri incorruptibilitatis. Oportuerat enim mediatorem Dei & hominum, per suam ad vtrosque domesticitatem, & ad amicitiam & concordiam vtrosque reducere, & facere, vt & Deus assumeret hominem, & homo se dederet Deo. Qua enim ratione, filiorum adoptionis eius participes esse possemus, nisi per filium, eam quæ est ad ipsum, recepissemus ab eo communionem, nisi Verbum eius communicasset nobis, caro factum?* Et paulo post. *Propter hoc enim Verbum Dei homo, & qui filius Dei est, filius hominis factus est, commixtus Verbo Dei, vt adoptionem percipiens fiat filius Dei. Non enim poteramus aliter incorruptelam & immortalitatem accipere, nisi aduniti fuissemus incorruptelæ & immortalitati. Quemadmodum autem adunari possemus incorruptelæ &*

Ireneus lib. 3. cap. 20. & 21.

immortalitati, nisi prius incorruptela & immortalitas facta fuisset, id quod & nos, vt absorberetur quod erat corruptibile ab incorruptela, & quod erat mortale ab immortalitate, vt filiorum adoptionem perciperemus? Vtraque scripturæ diuinæ de eo testificantur, & quoniam homo indecorus & paßibilis, & super pullum asinæ ascendens, aceto & felle potatur, & spernebatur in populo, & vsque ad mortem descendit, & quoniam dominus sanctus & mirabilis consiliarius, & decorus specie, & DEVS fortis super nubes veniens vniuersorum iudex: quem constituit pater vniuersorum hæredem: omnia de eo scripturæ prophetabant.

Sicut enim homo erat vt tentaretur, sic & verbum vt glorificaretur, requiescente quidem verbo, vt poßet tentari & inhonorari & crucifigi & mori, absorpto autem homine in eo quod vincit, & sustinet, & resurgit, & assumitur. Hic igitur filius Dei dominus noster existens verbum patris, & filius hominis, quoniam ex Maria, quæ ex hominibus habebat genus, quæ & ipsa erat, homo, habuit secundum hominem generationem, factus est filius hominis. Hactenus Irenæus. Notant autem hoc loco sancti Patres, omnem honorem & adorationem, non ad aliquam naturam aut partem personæ, sed ad totam referri personam. Neque enim in homine aut solam animam rationalem, aut solam carnem colimus, sed totam personam ex anima ratione participe & humana carne

constitutam. Sic in CHRISTO Domino, non aut solam diuinitatem, aut solam humanitatem colimus, sed diuinitatem simul & humanitatem vna adoratione veneramur, quia vtraque natura vnam constituit personam. De tali adoratione dixit Psaltes: Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium. Et in alio Psalmo: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi: quia liberauit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adiutor. Et Diuus Paulus. Cùm introduceret, inquit, primogenitum in orbem terrarum, dixit. Et adorent eum omnes angeli Dei, quasi diceret, non tum tantum cùm esset in sinu patris, non tum tantùm cùm esset in forma DEI, adoratum fuisse ab Angelis, sed tum etiam cùm introduceret, inquit, eum in orbem terrarum, hoc est per incarnationem dixit. Qui enim Christum adorant, & diuinitatem, & humanitatem eius adorant. Psa.21. Psalm:71. Hebræ.1. Psal.96.

Et adorabunt eum omnes angeli eius. Talem Ioannes in vtero adorauit, indignumque se esse dixit, cuius corrigiam calceamenti solueret. Pastores in præsepio, reges in cunis, discipuli in nauicula, Apostoli in cœlum ascendentem adorarunt. vt apertè euangelistarum testimonia comprobant:

Eum Petrus allocutus est: Domine discede à me, homo enim peccator sum. Lucæ.5.

Talem Thomas Deum & Dominum suum
Ioan.20. esse professus est. Rectè igitur statuit antiquum concilium: si quis non vna adoratione honorificat Emanuelem, hoc est, Deum & hominem secundum quod factum est verbum caró; anathema sit.

Tertium illud est præsentis negocij fundamentum: Diuinitatem Iesu Christi ab ea, quam semel accepit humanitate, nunquam separari posse. Nam cùm à Deo nemo nisi per ipsum peccatum separari possit, cum in eius humanitatem nullum vnquam cadat peccatum, nullus error, nulla macula: Venit in-
Ioan.14. quit, princeps huius mundi, & in me non inuenit quidquam: impossibile est item vllam vnquam in eo separationem fieri. Docet hoc liber Sapientiæ: Cùm Dei verbum, Dei sapientiam nusquam, ne in morte quidem hominem illum, in figura Iusti Ioseph deseruisse testatur. Hæc venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum: descenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos qui eum deprimebant: & mendaces ostendit, qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem æternam. Nam illa ipsa diuinitas & cum anima eius ad inferos descendit, potestatesque tenebrarum deuicit, amplissimamque prædam inde tulit.

Et eadem diuinitas corpori in sepulchro adfuit, quæ illud & ab omni corruptione

conseruauit,& postea illud ipsum corpus viuificauit,ac veluti arcum resolutum iterum intẽdit,dum suam corpori restituit animam. Docet hoc longè expressius longè clarius D. Ioannes. In hoc cognoscitur Spiritus Dei, omnis spiritus qui confitetur IESVM Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis Spiritus qui soluit Iesum,ex Deo nõ est: & hic est antichristus, de quo audistis quoniam venit, & nunc iam in mundo est. Quis autem soluat Christum, nisi qui eius diuinitatem ab humanitate separet? Rectè igitur Aethiopes in ea adoratione, quæ ad eleuationem Sacramenti fit, dicunt: Verè hoc est corpus & sanguis Emanuel Dei nostri. Amen, Credo, Credo, Credo, & nunc, & vsque in secula: Et mox addunt ter item, credo, credo, credo, quod diuinitas non sit separata ab humanitate, ne hora quidem, ne per ictum oculi.

1. Ioan. 4.

Quartum & vltimum est causæ firmamentum sub speciebus panis et vini verum & totum Christum contineri: docet hoc ille qui peccatum non fecit, & dolus non est inuentus in ore eius: qui est via, veritas, & vita; cui omnis impossibilitas cedit, qui stultam fecit mundi huius sapientiam, cuius verbum & manus est omnipotens: qui nos supra captum nostrum adamauit. Et de quo Paulus illud effatur, Dei enim filius Iesus Christus qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Syluanum & Timotheum, non fuit, in illo est, & non, sed est in illo fuit. Neque simpliciter & vtcunque docet, sed sub quatuor testibus, vt omne constet

Christus totus cõtinetur sub speciebus panis & vini.

1. Cor. 1.

2. Cor. 1.

verum. Tribus,inquit,Euangeliſtis, & quarto Doctore gentium Paulo,Rem totam ſic teſtes
Matt. 26. exponunt : Cœnantibus autem eis accepit Ieſus panem & benedixit & fregit, deditque diſcipulis ſuis,& ait:Accipite, & mãducate, Hoc eſt corpus meum,quod pro vobis tradetur. Et accipiens calicem gratias egit,& dedit illis dicens:Bibite ex hoc omnes.Hic eſt ſanguis meꝰ noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum &c.Exaudis voces rẽ clarè exprimentes : Hoc eſt corpusmeum. Hic eſt ſanguis meus:Exaudis interpretationem vocum,ne quid inſit ambigui , quod pro vobis tradetur,quod pro nobis offeretur : Traditus eſt pro nobis Deus & homo, traditur & nobis Deus & homo.Quod ſi vberiorem interpretationem audire vis , audi eundem Chriſtũ apud Ioannem latiùs ſuum teſtamentum interpre-
Io.6. tantem: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.Qui manducat meam carnem,& bibit meum ſanguinem , in me manet & ego in illo.Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me,& ipſe viuet propter me. Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit: non ſicut manducauerunt patres veſtri manna , & mortui ſunt . Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Audis,in me manet,& ego in eo:ipſe igitur eſt in ſacramento. Audis, qui manducat me, viuet propter me,ille igitur ipſe viuificat. Audis,qui de cœlo deſcendit.Deum autem verum deſcē-dentē negare non potes, niſi Arrianus aut Ebio-

nita eſſe velis: Hucq; illud pertinet, ſecius, quá iſti interpretantur, hæc verba ſpiritus & vita ſunt. Caro non prodeſt quidquam, non quòd hic non ſit vera caro, ſed quod cum ſpiritu & vita, hoc eſt, vero Deo coniuncta, vt quemadmodum ille viuit propter patrem, ita & nos viuimus propter illum, vt rectè interpretatur Cyrillus. Ex quibus locis præclarè concludit magnus ille Hilarius, de veritate, inquam, carnis & ſanguinis Chriſti non relictus eſt ambigendi locus, vt illud compleatur. Et videbit omnis caro ſalutare Dei, quamuis in enigmate, quamuis in ſpeculo, quamuis in ſacramento. Hactenus fundamenta. Ad cætera teſtimonia pergamus. Lib.8.de Trinit.

Adiiciamus his fundamentis ex quibus vi & natura ſua ſequitur, hunc ipſum Deum & hominem, qui ſub eo ipſo continetur ſacramēto, adorandum eſſe. Pauli doctrinam atque veterum patrum inſtituta. Pauli igitur doctrina quæ eſt? Duæ ſunt partes vniuerſi cultus diuini quem Græci latriam appellant: Interior, inquá cultus & exterior: Interioris cultus illæ ſunt partes, fides, charitas erga Deum, & proximum diſcretio, atque diiudicatio creatoris à rebus quæ creatæ ſunt, ſui probatio, puritas mentis, reconciliatio. Exterior cultus illis partibus cōſtat: Ieiunio, ſobrietate, corporis puritate, loci & temporis obſeruantia, omni denique honeſta & ſubmiſſa totius ritus noſtri compoſitione, vtramque hanc partem cultus diuini ad hoc ſacramentum adferendū eſſe docet Paulus Pau.doct. de ador. Chriſti in Euchariſt.

illúdque omni parte adorandum, idque cum graui, æterni iudicij comminatione. Quod ita esse vt melius animaduertamus, ipsius Pauli do-
1.Cor. 10 ctrinam audiamus: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dęmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Primum quidem conuenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo: nam oportet & hæreses esse: vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non est dominicam cœnam manducare. Vnusquisque enim suam cœnam presumit ad manducandum: & alius quidem esurit, alius au-
1.Cor. 11. tem ebrius est. Nunquid domos nú habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confundetis eos qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? In hoc non laudo. Et paulò post. Itaque quicunque manducauerit panem & biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique diiudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Itaque fratres mei, cùm conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis esurit, do-

mi manducet: vt non in iudicium conueniatis. Cætera autem cùm venero disponam. Et Pauli quidem doctrina hæc est: quæ verum cultum ipsi soli Deo debitum huic sacraméto hoc quidem modo tribuit, vt audistis, modò non surda aure audiueritis.

Nunc ad sanctorum Patrum doctrinã nos referamus. Quo enim spiritu locutus est Paulus aut Petrus, eodem spiritu locutus est Augustinus, Chrysostomus, & cæteri sancti patres: Cúmque omnium sententias referre vnius orationis modus non ferat, quatuor solis testibus locupletissimis contenti erimus, duobus inquam occidentalis Ecclesiæ, & duobus oriẽtalis Patribus. Patrum doctrina de adoratione Eucharistiæ.

Primus igitur sit testis Ambrosius: *Non mediocris igitur quæstio & ideo diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi: Cœlum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorũ. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu (vt suprà diximus) adorarãrunt. Neque enim diuisus Christus, sed vnus. Neque cùm adoraretur tanquam Dei filius natus ex Maria negabatur.* Li. 3. de spiritu sãcto cap. 12.

Secundus testis Augustinus est: qui eundem locum tractans, eademque verba expendens, inquit: *Et adorate scabellum pedum eius quoniam sãctum est. Quid habe...as adorare? S...* In p'sa 98.

pedum eius. Supedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci ὑποπόδιον, dixerunt Latini scabellum. & alij dixerunt suppedaneum. Sed videte fratres quid nos iubeat adorare. Alio loco Scriptura dicit Cælum mihi sedes est, terra autē scabellum pedum meorum. Ergo terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quod sit scabellum pedum Dei? Et quomodo adorabimus terrā, cùm dicat aperte scriptura. Dominum Deum tuum adorabis: & hic dicit. Adorate scabellum pedum eius? Exponens autem mihi quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autem scabellum pedum meorum. Anceps factus sum, timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cœlum & terrā. Rursum timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia Psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi Scriptura: Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terrā, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnē nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit, inuētum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificat? Ipse dominus dixit: cùm de ipsa commendatione eiusdem terræ loqueretur: Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest. Ideo & ad terram quamlibet cùm te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis sed illum

sanctum cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras: ideo & hic subiecit, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Ho.24.in priorẽ ad Cor.

Exorientalibus tertius testis Chrysostomus: *Hoc corpus in præsapi reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari, longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur saltem barbaros nos, qui cælorum ciues sumus. Illi enim cum id præsepe & tugurium tantum, neque eorum quidquam quæ tu nunc intueris, viderunt, summa accesserunt reuerẽtia & horrore. Tu verò non in præsepe id, sed in altari: non mulierẽ quæ in vlnis teneat, sed Sacerdotem præsentẽ, & spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio vides. Nec simplex, vt illi corpus intueris, sed & eius potẽtiam & omnẽ cognoscis administrationẽ, & nihil eorum quæ per ipsum facta sunt ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur horrescamúsque, & maiore quàm barbari illi præ nobis feramus pietatẽ, vt nõ simpliciter neq; frigide accedẽtes vehementiori igni caput obijciamus. Hæc autem non dico, vt non accedamus, sed nè temerè accedamus.* Et in alio loco idem Chrysostomus: *Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorẽ qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abunde licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cùm diceret senem quendã virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrásse, se tali olim visione dignũ habitũ à Deo esse, ac per illud quidẽ tẽ-*

Homi.61. ad populũ Antio. & Homil. 3. Ephes. Idẽ Lib. 6. de Sacerdo.

de repentè angelorum multitudinem conspexisse (quatenus humanus adspectus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circundantium: denique sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente rege stantes videat: id quod facilè mihi ipse persuadeo. Item & alius quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audisset, quod qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorũ huiusmodi cum pura & munda conscientia fuerint participes spiritum efflaturi, ab angelis illorum corpora satellitum more stipantibus propter assumptum illud sacrum hinc rectà in cœlum abducuntur.

Chrysostomum Damascenus sequitur. *Proinde cum omni timore & conscientia pura & indubitata fide accedamus, veneremur ipsum omni puritate corporis & animi. Accedamus ad eum desiderio ardenti manus in crucis modo fingentes, crucifixi corpus suscipiamus. Amplissimum & illud est Nicœnæ Synodi testimonium quæ dicit. Non esse attendendam eam humilitatem specierum, sed fide attende agnum tollentem peccata mundi, in mensa positũ & præciosum & honorandum eius sanguinem, eumque honora, mirare & mente continge.*

Cõsensus omnium ecclef. de adorat. Eucharist.

Cui quidem vniuersæ vetustatis consensui adiungendus est omnium Ecclesiarum quæcunque in orbe sunt consensus ac conspiratio, orientalium inquam) occidentalium, Affricanorum ac nostrarum septentrionalium: in quarum omnium liturgiis, statim post consecrationem magno cultu & reuerentia hoc ipsum sacramentum populo adorandum proponitur.

A quo perpetuo cōsensu recedere, & vnius & alterius hominis malè feriati conuiciis & maledictis adhærere, an non extremæ est dementiæ? Continere me hoc loco non possum.

Stephane Rex, quin apud te Imperatorem maximum, hósque tuos milites inusitato quidem exemplo, sed hoc loco maximè accommodato cuiusdā militis Gregorij Sanocei breuem dehortationem recitē; qua post deuictos Turcos Vladislao Regi militibusque suis religioso furore percitus dissuadet, ne prolato sacramento Eucharistiæ iurent, neúe illud prophanis Turcarum oculis subiiciant. Hoc enim Turcę ad firmandam pacem, quam hac ratione sanctissimam putabant fore à Rege Vladislao exposcebant, vt vel inde sine omni fuco & fallacia cognosci possit, quo loco hoc sacramentum fieret, quàm sancte tam à Christianis quàm à Saracenis coleretur & adoraretur: Deus, inquit, Deus tam execrabile scelus auertat, vt qui paulo ante contra impios pugnātes, omnia tristia, difficiliáque perpessi sumus, dum vinceremus: nunc rursus pro religione armati, & propemodum victoriam manu tenentes, sacrosáctum diuini mysterij arcanum sub prophanorum oculis sponte proferamus. Quid prima, quid hac secunda expeditione à nobis petitum, quid adeò ingētem belli molem ex tam diuersis inter se regionibus Italia, Burgundia, Thracia euocare? quid denuo arma induere? quid hucusque progredi oportuit, si sacra nostra prodenda erant minori nostro facinore per

Poloni militis ad regem suum præclara oratio.

Lib.3. Phi. Calima.

ignauiá domi inermes ſedendo, pati potuimus, illa prophanari, quàm nunc ſimus armati proditurі. Pudeat nos gratulationum quibus nuper victores accepti: pudeat laudum, quibus, vt chriſtianæ rei ſeruatores prope in cœlum modo elati ſumus: pudeat denique obnoxios adeò nefariis cogitationibus nos dignos haberi, aut in quibus totius Europæ reges, & principes ſpes ſuas collocauerint, aut pro quibus innumerabiles populi & nationes, omnibus in templis ad Deum ſupplices manus tendant, pro victoria noſtra vota nuncupando. Quanto ſanctiùs priſci Romani, qui capta à Gallis vrbe, ne ſacra ſua conſpici poſſent, terræ infodêre? Nos victores, noſtra vltro impiis prodere cogitamus, committemúſque, vt religioſius ab illis inanes quædam diuinorum perſuaſiones ſeruatæ dicantur, quàm à nobis ſacroſanctum immortalitatis noſtræ pignus, ac myſterium: & publicè nos eo facinore cõtaminabimus, quod ſi vnus quiſpiam ſacrilega audacia perpetraret, ſeueriſſimè vindicaremus. Omitto quantum piaculi apud Deum contrahemus, qui nõ modo ab ipſius cauſa defecerimus, ſed ipſum etiá teſtem, ac pignus defectionis noſtræ impiis exhibuerimus: quid de nobis hoſtes ſentire poterunt, videntes nos tanti pacem æſtimaſſe, vt nó minus ſacrilegè iurauerimus, quàm ipſi impudenter poſtulauerint: Sed, vt hæc, pacis vtilitas leuiora videri faciat omnia, quæ aut in noſtra, aut aliorum ſecta, religioſa altius elata ſunt, quam quæ humanis ſenſibus attingi queãt, ce-

rimoniarũ velamento,ſanctoq́; arcano mortalium animis infundũtur. Quę ſi nuda in mediũ protrahantur, quia nullo humanæ rationis argumento ſubſiſtunt,& temerè aſſeuerari,& impudenter peti,vt credantur,apparet. Audiuêre dudum hoſtes, Deum à nobis præſentem coli, aſſeruariq́; in Sacrariorũ penetralibus:& quia ignorant,quo id pacto contingat,quum de eo cogitãt,nihil ſimile his,quæ terrena,& momẽtanea cognoſcunt,ſed quicquid extra mortalitatis ſortem poſitum putant,mentibus eorum occurrit,& id quod quale ſit neſciũt,tantę noſtræ de eo aſſeuerationi par figurant, nos hanc ipſorũ perſuaſionẽ, patefactis arcanis noſtris, corumpemus,elataſq́; ad diuina & cœleſtia de ſacris noſtris mẽtes,ad caduca,& terrena reuocabimus,ſpecie panis in conſpectum exhibita, qua verũ corpus Chriſti contineri,vt nos quidem ſcienter credamus,efficit diuina inſtitutio, gratiaque in qua nati ſumus. quibus illi orbati quũ res per ſe fidem nõ faciat,reſtat vt nos irrideãt,veluti minimè poſſibilia credamus. Nolite per Deũ cõmittere, vt aboleatur ſacer ille horror,quo ipſorũ animi perſtringũtur in bello,quũ ſecũ reputãt inituros ſe pliũ cõtra nos, quibꝰ adeò propitius ſit Deus, vt propemodũ vidẽdus nobis corã pariter inter nos verſetur, Quantũ de noſtra deq́; relig.noſt. maieſt.hoc facto minuetur,tãtũ creſcet apud illos audacię credituros ſubinde,vt ipſis quidẽ videbatur,ex ſpecie,quã intuebuntur,nos non modo in veri Dei tuitione nõ eſſe,ſed nec in alterіꝰ cuiuſpiã.

Multis modis stabilitati conuentorum caueri potest (quamuis cum fidei pignus, regium verbum satis esse deberet) aliæque inter priuatos cautiones, aliæ inter principes exhibentur. Adextremum, relicturum se prophanata castra asserebat, si eo modo rex iurare pergeret. Itaque quum videretur tam verè, quàm è religionis èque ipsorum, quos illoquebatur vsu, & maiestate dixisse: constitutum est, in cõfirmanda pace vt quisque p roferret in medium sacram historiam suam, quod Euangelium nostri, Alcoranum illi vocant: quibus vbi suæ quisque dextram admouit, religiosè iuratum est, conuenta seruata iri & sancta, atque inuiolata permansura. Conferte hunc militem cum nostris huius seculi, si diis placet, gloriosis militib⁹, qui hoc tale sacramẽtum pedibus calcare ac bestiis obiicere non verentur, proh scelus, digna posteritas genere Aeacidarũ: Verũ hæc hactenus.

Oẽs gratiarũ diuinarũ actiones ad Eucharist. referuntur.

Neque solum antiquitus hoc adorabatur Sacramentum: Sed omnes item gratiarũ actiones immortali Deo pro eius omnibus beneficiis ad huius sacramenti oblationem, tanquam primi & summi beneficii habebant. Itaque antequam in omnibus Ecclesiis consecratur atque offertur, primum populus ad gratiarũm actionem prouocatur, Gratias inquit, agamus Domino Deo nostro. &c. Fiebantque antiquitus gratiarum actiones pro omnibus beneficiis quę Deus contulerat hominibus ab iusto Abel vsque ad hanc diem, vt quidem ex Liturgia D. Clementis, Iac. & aliorum patet. Memoriã. n.

fecit in hoc sacraméto Deus omnium mirabilium suorum, quæ à seculo operatus est, hoc, inquit, facietis in mei recordationem, hoc est, meorum erga vos beneficiorum memoriam sempiternam. Indéque hoc sacramentum Eucharistiæ nomine, hoc est gratiarum actionis insignitum est, cuius ratioñe exponit Magnus ille Cabasila. *Et hoc sciens beatus Paulus iußit pro omnibus gratias agere, scribens:* Semper gaudete, in *omnibus gratias agite. Hac de causa perfectißimam & exactißimam nostram cum* Deo *collocutionem, mysterij, communionis celebrationem, in quo mentioñe facimus, non huius vel illius gratia: sed omnium, vt semel dicam, Dei bonorum, & quæ actu nobis sunt & futura sunt: Eucharistiam, hoc est, gratiarum actionem, nominare erat consentaneum, non ex iis, quæ in miseria versantes, & eam implorantes rogamus, sed ex ijs quæ Deus in nos confert, beneficiis: nec ex nostra paupertate, sed ex diuitiis illius benignitatis. Quia enim in ea Deo supplicamus, & gratias agimus sed gratiarum quidem actio, Dei opus est, vt dictum est: supplicatio vero humanæ imbecillitatis: & gratiarum quidem actio propter plura, supplicatio verò pro paucioribus. Illa enim propter omnia, vt semel dicã, bona: hæc vero in nonnullis: propterea oportebat ex melioribus & pluribus ei nomine imposito, appellare* Eucharistiam. *Ita enim etiam homo dicitur animal ratione præditum, licet sit alicuius particeps quod caret ratione, vt qui a meliori & maiori parte vocetur. Et maximè quia primus qui id ostendit, Dominus noster Iesus Christus, non supplicans, sed solum patri agens gratias, hoc mysterium porrexit & tradidit, &*

In expositione liturgiæ. c. 52.

ea de causa, quod illud esse accepit, hoc vocat, Eucharistiam nominans. Et hæc quidem hactenus.

Inuocationes Euch.

Neque gratiarum tantùm actiones præsente hoc sacramento fiebant, sed & omnis gratiæ omnium rerum necessariarum impetrationes etiam ab angelis instituebantur. Narrat hæc Chrysostomus. *Tempore illo .nu frater charißime, non solum homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam Angeli Domino genu flectunt, & Archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere reges consueuerunt: eôque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic Angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his domine rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplicamus. pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti. Agitatos, quoque ob eam rem diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare, cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus & quia tā acerbè vexātur, & quia vocē reddere nequeūt, tua facultate ad eorū vtaris defen. & auxiliū.*

Ho.3. de incomprehensibili Dei natura contra Anom.

Idem Chrysostomus: *Gratiam reddam, si vos docuero, quamobrem illa præ cæteris oratio solet fieri, & cùr homines dæmone agitatos, & furore accitos teterrimo adduci tempore illo & capita inclinare iubet diaconus. Qua de causa igitur agitur ita dicam. Vincula perquàm praua & grauia agitatio dæmonum [illegible] vincula etiam ferro validora. Vt itaque tē-*

Ho.4. cōtra eosdē. Anom.

pore instāte, quo iudex prodire, & pro tribunali sedere solitus est: custodes carceris homines quos in vinculis tenent, omnes carcere educunt & pro cancello septisque fori collocant squalentes, sordentes, coma expletos nimia, ✠ vt cùm breui Christum velut pro tribunali sedere, in ipsisque sacramentis apparere futurum esset, homines dæmone agitati illi tanquam vinculis quibusdam retenti adducerentur, non vt rerum quas commisissent, examen subirent modo eorum qui in vinculis sunt, nec vt luerent pœnas, & supplicio afficerentur, sed vt populo vniuersaque ciuitate præsente, communes pro his fierent supplicationes, vt omnes iugi concordia Dominũ cōmunem orarent pro his, & quod misereretur magno clamore contenderent. ✠pannis miserrimè obductos sic patres statuerãt.

Testatur Nazianzenus hoc idem: *Aegro erat corpore (soror videlicet) pessiméque affecto, ac morbus insolens erat & prodigiosus &c. Desperatis aliorum omnium auxiliis ad mortalium omnium Medicum confugit, noctisque intempesta caligine obseruata cùm leuius aliquantò morbus vrgeret, ad Altare cũ fide procumbit, eúmque qui super illud colitur, cum magno clamore obtestans, omnibúsque nominibus appellans, atque omnium rerum, quas vnquam mirificè gesserat, commonefaciens (nam vtriusque testamenti historias callebat) tandem pia & præclara quadam impudentia effertur. Eam quæ Christi fimbria sanguinis profluuium compresserat, imitatur. Quidque fecerit, audite. Caput cum pari clamore vberrimisque lachrymis (muliercula illius instar, quæ olim Christi pedes irrigârat) altari admouens nec se ante ab eo discessuram minitans, quàm sanitatem consecuta sit, ac deinde hoc suo pharmaco totum corpus perungens, ac* Greg. Nazian. oratione in laudem sororis suæ Gorgoniæ

ſic vbi quidpiam ſignorum precioſi corporis, aut ſanguinis manus condiderat, id lachrymis admiſcens (ô rem admirandam) protinus liberatam ſe morbo ſentit, atque & corpore & animo & mente leuis abſcedit, hanc ſpei mercedem conſecuta, vt quod ſperauerat, obtineret, animæque firmitate corporis firmitatem compararet. Bernardus comitem ſola præſentatione ſacramenti vicit atque ſtrauit, & cætera innumerabilia talia in dies his qui rectam fidem habent, eueniunt. In huius enim Chriſti nomine qui in hoc eſt altari, omnia à patre impetrari ipſe filius docet. Quidquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Quæ cum ita ſint iam ſupradicta ſcandala, conuicia, accuſationes vel ſua ſponte ruunt.

Ioan. 14.

Obiectiones hæret. cõtra cultũ Eucha.

Negat Caluinus adorandum eſſe hoc ſacramentum. Primum quod hinc abſit præſentia Chriſti. Deinde, ſi adſit, tamen hanc cum diuinitate coniunctam eſſe nobis non conſtare. Negat Caluinus: Ait Chriſtus Dominus: tu vide ſeruo né potius credas, an hero: In quo videre eſt miras Diaboli artes, miram inconſtantiam, qui quamquam calidus ſit artifex, nec tamen ſibi cohæret. Dum Caluinus vult negare præſentiam corporis Chriſti, dicit, quia caro non prodeſt quidquam: verba quæ dixi, ſpiritus & vita ſunt. Dum deinde vult negare adorationẽ, carnem commendat, Deum & ſpiritum negat. ſic falſum nũquam ſibi cohæret. Figura inquit eſt non res ipſa, dicit Caluinus, negat Chriſtus: non ſicut patres veſtri manducauerunt manna in deſerto & mortui ſunt: qui manducat hunc

panē viuet in æternum. Patres, inquit, veſtri manducauerunt figuras & mortui ſunt, hæc, inquit, eſt veritas, & ideo qui manducat me, viuet propter me. Periculum eſſe dicebat Lutherus atq; Melanchton, ne ſimul panis vel ſaltem eius accidentia adorentur. Nihil nunc dico de iſtorū impanatione, neq; enim res præſentis eſt negocij, & veritas dicit: hic eſt panis qui de cœlo deſcendit, non de terra. Illud quæro cur non item timeant quando Chriſtum ſuper omnes cœlos conſtitum (ſi quidem hoc aliquando faciunt) ſubleuatis oculis adorant, ne ſimul cœlos cœlorumq; orbes adorent: Aut quomodo Moyſes non timebat ne rubum ſimul ardentem adoraret? aut Ioannes ne vterum matris aut emorroyſa, ne veſtimenta quæ tangebat; Nam & hæc accidentia panis & vini nihil aliud ſunt, quàm inuolucra quædam & veſtimenta latentis Ieſu Chriſti: Effugia igitur hæc ſunt non argumenta. Extra, inquit, vſum ſacramentum non eſt, quis hoc dicit? Lutherus fortaſſe, aut Philippus? quis alius? nemo. qua ſcriptura ſuffulti? nulla. quo ex antiquis autore? nemine. quod ergo verbo affirmatur, verbo reijcitur. Atqui contrarium dicit, vna ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia, quæ eſt columna & firmamentum veritatis. Vt enim apud Iſraeliticum illum populum, tam in deſerto, quàm in ipſo Salomonis templo, habitabat gloria Domini ſuper Cherubin, quæ præcedebat & deducebat populum illum,

Num. 10. uabatur arca, cantabat populus: Surge Domine & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderũt te à facie tua: Cùm autem deponeretur, canebat reuertere ad multitudinem exercitus Israel: ita nunc in hac peregrinatione nostra, gloria Iesu Christi, atque adeo ipse Iesus Christus, in hac arca templi nobiscum perenniter commorari putandus est, verbum enim eius manet in æternum, vsus momentaneus est.

Alia (dicunt) Sacramenta non adorantur: quia dominum sacramentorum non continent, sed solam eius gratiam prę se ferũt. Præclarè siquidem magnus ille in diuinis Dionysius hoc sacramentum triplici ex parte alia sacramenta superare docuit, vel quod in illo ipse Christus contineatur cõmune bonũ totius Ecclesię, in aliis autẽ virtus quędã participata ab ipso Christo Domino, vel quòd alia omnia cõparata sunt, ad illud tãquam suum finem, vel quod omnia in illo consumantur: Indeq; finis & cõsumatio omniũ sacramẽtorũ ab eodem dicitur. Sed isti rerum modos & differentias non norunt. Manducatione est colendum, non veneratione, aiunt: Hoc oportebat facere, illud non prætermittere dicebat in simili causa Christus Dominus: imo ipse Deum hominesque testor, non melius nec efficatius coli quàm vsu & frequẽti communione: In quo equidem summè reprahendenda est nostra, vel ignauia vel ingratitudo. Adeo Dominum nostrum non obseruamus, adeo illi non seruimus, vt ne ad mensam quidem eius sponte venire velimus, nisi pœnis & excom-

municationibus adacti : ó ſupinam , negligentiam ô animam beneficij tanti immemorem: Non, inquiunt,eo fine eſt in ſacramento,vt colatur ſed manducetur : neque eo fine aut inſtitoto fuit in vtero in præſepio,in naui vt honoraretur , tamen cultus eſt: At nonnunquam in fœdis & fœtulentis, tam locis quàm animantibus reperitur, veſtro vicio & impietate, Deo vero nihil fœdum , nihil fœtulentum eſt, præter ventrẽ peccatoris & tuũ iſtud os impudens.

Surſum inquiunt corda tenenda,quis dubitat?idem enim Chriſtus qui ſurſum eſt,hic colitur: Nuſquam inquiunt ſcriptum,nuſquam imperatum eſt , vt colatur . Imperatum vero: Dominum Deum tuum adorabis , & illi ſoli ſeruies. Sed neque Apoſtolis imperatum fuit, vt aſcendentem in cœlos adoratione proſequerentur , neque paſtoribus vt in præſepio , non Magis , vt in cunis illum venerarentur . Sed iſti more ignauorum ſeruorum , ex præſcripto Deo ſernire volunt.

Obſtructum eſt igitur os loquentium iniqua , blaſphemia contra domum Dei ſublata,pudor & fides vnicæ ſponſæ I E S V CHRI S T I vindicatus , ac ille cultus qui idololatria eſſe putabatur , vera C H R I S T I latria , atque adeo Theoſeuia eſſe eſt demonſtrata , iſtorum autem malicia , improbitas , calumnia , ac mera erga C H R I S T V M , & eius ſponſam impietas conuicta & retuſa , qui non tantum ipſi hoc ſacramentum non adorant, ſed etiam alios qui hoc agunt grauiſſimis

conuiciis incessunt, parum est hoc, sed vltrà fœdissimis maledictis tantum misterium proscindunt.

Hæreticorũ summa in Christum impietas.

Neque hic consistunt, sed ex altaribus, quę antiquitas Sancta sanctorum Cathedam Christi, Tronum Dei, Requiem, Propitiationem, Magni sacrificii officinas, Christi monimenta, eius gloriæ tabernacula appellare solebant: effræni & incoercibili audacia deiiciunt, pedibus nefandis conculcant, canibus etiam porrigunt: ô tempora, ô mores! aspicisné hæc æquis oculis, Iesu Christe, & si aspicis, cur non vindicas? an benignitate & longanimitate tua eos ad pœnitentiam prouocas? an iam amplius illos, qui extremus furor tuus est, quæ summa pœna, hic illos punire vis? Tuæ enim illæ sunt voces. In quo amplius percutiam vos, item amplius non percutiam vos? & non visitabo, inquit, super filias vestras, cùm fuerint fornicatæ: & super nurus vestras, cũ adulterauerint? Nam quorum aliquando misereri vis, de his illud dicis, visitabo in virga filios eorum, verumtamen misericordiam meam non auferam ab eis. An dignos miraculo putas, ne fortè conuertantur & emendant? An præstolaris vt compleatur mensura maliciæ eorum? An illud expectas dum hic Rex Stephanus, aliique Christiani principes tuam aliquando, ex istis vindicent iniuriam.

Oseæ 13.

Cur Diabolus tã rabidè insectatur adorationem [illegible] charistiæ,

Verum quæ tandem causa est, cur tantum, tantoque opere eam adorationem impugnat diabolus, an vt Christi cultu sublato, ipse in aliquo

viſibili idolo colatur? homo enim aliqua re viſibili in qua occupetur opus habet. Deinde quod facilè videt, quod quandiu publicè Chriſtus in hoc ſacramento colitur, tandiu veritas corporis & ſanguinis Chriſti contra omnes hæreticos vindicatur, neque alio modo hæc res efficatius aſſeri, & demõſtrari ac quaſi oculis ſubiici poteſt. Vnde iſti vbi primum eam adorationem ſuſtulerunt, ſtatim eodem tempore veritatẽ ipſam corporis & ſanguinis amiſerũt. Deinde quòd animaduertat, quãdiu hoc ſacramentum adoramus, tandiu contra omnes hæreticos Chriſtum Dominum verum Deũ & hominem confitemur, tandiu hãc ipſam confeſſionem extingui non poſſe: vt cùm dixerint nobis filij noſtri, quæ eſt iſta religio, cur hic panis circumfertur, cur adoratur? Reſpondeamus illis. Corpus & ſanguis Ieſu Chriſti verus hic eſt, hic autem Ieſus Chriſtus verus Deus & homo fuit, ita vt nunquã pereat eius rei memoria de ore hominum. Vnde iſti excluſa ſacramenti adoratione, Dei & hominis confeſſionẽ excluſerunt. Videt denique diabolus in hoc beneficio omnia Chriſti adorari beneficia, quorum memoriã ille extinguere penituſque abolere nititur. Magna igitur hæc ſunt arcana, magna myſteria, ſed homo animalis nõ intelligit ea quæ ſunt ſpiritus.

Non ipſum autem ſolum diuinæ Euchariſtiæ ſacramentum in eo honore quo dictum eſt habebatur, ſed vaſa etiam ipſa ſacra, atque alta- [illegible] ria, pro ſanctiſſimis colebantur, atque [illegible] liquiarum honorabantur. Patet hoc ex [illegible]

Al[illegible] & ſacrorum vaſo[illegible] ac

tutionibus Apostolicis, patet ex infinitis locis D. Chrysostomi, patet ex Optato: Cuius illa pulcherrima verba sunt, *Quid inquit, tam sacrilegum (reprehendens Donatistas) quàm Dei altaria, in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere, in quibus & vota populi, & Christi membra deportata sunt.*

Homil. 36 in priorē Epistolā ad Cor. Homil. 20 in posteriorem ad Ephesios. Hom. 24. Hom. 53 & 65. ad Popnium antiochenum. Et Optatius lib. 6 contra Parmenianum.

Quæ autem mensura & quis modus laudis & adorationis huius mysterij esse debeat, præclarè docet Magnus huius sacramenti amator & assertor D. Thomas cuius ego ingenium, iudicium, eruditionem, vitæ sanctitatem, omnium nouatorum qui sunt, fuerunt, nascenturque ex illis, ingeniis, iudicio, eruditione, vitæ denique integritate libenter antepono.

Quantum potes, inquit, *tantum aude, quia maior omni laude, nec laudare sufficis.*

Sit laus plena, sit sonora, sit iucunda, sit decora, mentis iubilatio. &c.

Modum verò & rationem eius cultus & adorationis habent suum Ecclesiæ orientales, habent & occidentales, occidentales illum amplexæ sunt, qui & sacræ scripturæ vicinior, & Christo in eius vita fuit charissimus, & pro quo ipse aliquando mirum in modū contra inuidos scribas & Pharisæos pugnauit, eum scilicet quem in die Palmarum pueri hebræorum illi magnificè præstiterunt. Præcedebat ibi turba & sequebatur aduenientē Dominū præcedit & sequitur, hic vestimenta sua sternebat in via, sternit & nunc, ramos de arboribus in occursum eius proiiciebat, proicit & nunc: flores fundebat, fun-

dit & nunc. Adde Dauidicam Cytharam, Tympanum & chorū, vt omnis ſpiritus laudet Dominum. Adde & Mariæ Magdalenæ vnguenta & ſuffitus precioſos, Lampades item ardentes cum prudentibus virginibus, quæ obuiam prodierunt ſponſo & ſponſæ. Non ſunt hæc, inquit, præcepta à Domino: ne pueris quidem illis tum præcepta fuerunt, quin quanto magis ne id facerent, arcebantur, tantò magis effuſe & alacriter id faciebant: Verùm de cultu & adoratione huius ſacramenti ita vt propoſueramus, hactenus.

Quo in loco duo genera hominum priuſquã cauſam totã cõcludo, ſunt mihi ſeriò cõmonẽda Primum iſtud modernorum religionis Chriſtianæ deformatorum, aut potius euerſorum, vt ſecũ diligenter etiã atque etiãcogitẽt, quid agant, vbi locorũ ſint, quò tendant. Illudque in primis Pauli attentius ſecum perpendant. Irritam quis faciens legem moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur, quãto magis illũ putatis mereri ſupplicia, qui filiũ Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti polutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit? Quomodo enim illi Chriſtum clarè non conculcant, quomodo ſanguinem teſtamenti non pollutum ducunt, dum tantum ſacramentũ tot blaſphemiis proſcindũt, dum toties ex altaribus deiiciũt, dũ aras ſacras euertunt, atque confringunt. Deinde expendant & illud diligenter Salomonis. Qui affligit patrem & fugit matrem, ignominioſus

Admonẽtur heretici:

Heb. 10.

Pro. 19.

Idem.29. niosus est & infelix. Oculum qui subsanat patrem, & qui despicit partú matris suæ, effodient eum corui de torrentibus, & comedent eum filij aquilæ.

Ibidem 2. Qui maledicit patri suo & matri extinguetur eius lucerna, in mediis tenebris. Isti verò non solùm matrem suam, sponsam autem

Hæreticorum impudētiæ. Christi affligunt, non solum fugiunt, illique subsannant, atque eam despiciunt, sed etiam quod improborum est filiorum, pudorem eius in dubium vocant spiritualem, fornicariam atque adulteram denominant. Quod si illa adultera quitandem illi filij, nam ex illa se natos esse negare

Eccle.3. non possunt? Noli inquit gloriari in ignominia patris tui, neque enim tibi tá gloria quàm probrum est, & si sensum amiserit, veniam habe. Ideò ignominiosi sunt, ideo corui spirituales depascunt illos, ideo extinctum est lumen veritatis lucernæ illorum.

Postremo illud secum reputent, graue & inhumanum esse malum calumniæ in honesta fœmina, pudoris & honestatis præsertim, tamque ipsi quàm eius spóso, triste & peracer-

Daniel.13. bum: & quod Deus acer absconditorum inspector, vehementer vindicare solet. Apparuit hoc in Susanna honestissima fœmina, cuius illæ sunt plenæ acerbitatis voces: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, [illegible] horum fecerim, quæ isti maliciose [illegible] aduersum me Exaudiuit autem [illegible] vocem eius: & saluatus est sanguis innoxius

innoxius in die illa. Quod si Deus Susannæ calumniam tantopere in perditis illis senibus vindicauit, quanto magis contumeliam sponsæ filij sui, matris quondam istorum Ecclesiæ suæ propterea vindicabit, cuius quidem plagæ ac vindictæ iam magna in illis extant indicia? Vt enim impudici & scelerati illi senes nusquam sibi cohærere, nusquam secum conuenire in exitium innocentis illius fœminæ potuerunt, ita isti nunquam aut inter se, aut ipsi secum concordes esse possunt.

Secundum genus hominum est nostri parũ morati catholici, qui in eo turpiùs delinquũt: quod cum certo sciant sibique persuadeant, in hoc sacramento verum Deum & hominem cõtineri, veniunt tamen in conspectum eius, mẽte & animo polluti, corpore fœdi, oculo impudẽti, ore ebrio, lĩgua loquaci, vẽtre ructante, gestu insolẽti ĩcessu tumido, & pfracto, veste scurrili & impudica, sonipedes, cũ cohortibus, fustibus gladiis, & armis, vt quondam Iudæi ad capiẽdum eundem Christum venisse leguntur. Canibus, accipitribus, scurris deniq; & histrionibus comitati: ac demùm quasi insalutato hospite, terga vel latera contra Deum suum obuertunt, ac varijs clamoribus & insolentijs complent omnia. Quod si hæc in laicis ferenda non sunt, quantò in templi & eius sacramentorum ministris, in sacerdotibus, inquam, minus ferenda erunt? Quàm autem id præclarè faciant audiant Chrysostomum: *Cæterum, vt hi* [illegible] *orationem huiusmodi negligerent,* [illegible]

Catholici monentur.

Homil: 4. contra Anomœos.

versarentur: sic impræsentiarum his qui intus circunstant, succensendum vtique reor, non quia intus manent, sed quod cum eo quo debent, maneant loco, nihilo melius afficiuntur, quam qui foris euagantur. Disputant enim inter sese, & aut iocantur, aut negocia tractant tempore illo perhorrendo. Et paulo post: *Haud illa Diaconi exhortatio recti constantisque frustrà & sine causa instituta sancitaque est: sed vt nostras repentes humi cogitationes erigeremus, &c. Cogita apud quem proxime stas, quibus cum inuoces Deum, scilicet cum Cherubin, cum Seraphin, cum omnibus cæli virtutibus: animaduerte quos habeas socios: satis hoc tibi sit ad sobrietatem, cum recordaris te corpore constātem, & carne coagmentatum, admitti cum virtutibus incorporeis commendare omnium Dominum.*

Hæc Chrysostomus: non fuit ea irreuerentia antiquitus, nam neque infideles, neque cathecumeni, neque aliquo lethali peccato contaminati huc admittebantur, ideoque quando proferri debebat, illi qui tales erant, foras excludebātur, illudque a diacono magna voce pronuntiabatur: Sancta Sanctis. De eius autem sacri arcani mysterio, nemo nisi sacer, mystes atque sacerdos, aut dicere aut docere quicquam poterat: dumq; tam honorifice tractabatur, tum & dona admiranda, curationum, inquam, linguarum, prophetiæ, aliaque plurima homines illi inde prodire referebant, & consolationibus reuis perfundebantur? Nunc [illegible] & vitam eandem & nō deteriores.

[illegible] eius

consistere, ante cuius tribunal aliquando sistibitis, omnium dictorum & factorum vestrorum & eius ipsius cultus & reuerentiæ rationem redditurj, & a quo vel æternam salutem vel damnationem expectatis. Aspergite cinere capita vestra, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Tu quoque Magnanime Rex, accipe lucernam testem castæ & intemeratæ fidei tuæ, ac cum ista innata tibi modestia & mansuetudine, quæ te magis, quam aut hæ ipsæ gemmæ, aut hæc purpura exornat, Christo tuo qui te vnxit, participemque Regni & imperij sui fecit: prodi obuiam, sequere seruus Dominum, subditus Regem, creatura creatorem tuum. Ridebit te credo, filius Belial: risit & Michol Dauidem ante arcam saltantem: at magnifice Dauid eum risum contempsit.

Viuit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me potius quam Patrem tuum, & quam omnem domum eius, & præcepit mihi, vt essem dux super omnem populum Domini in Israel, & ludam & vilior fiam, plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis de quibus locuta es.

Eundem sensum tu accipe, quanto enim vilior & humilior in oculis tuis fueris, tanto maior & admirabilior apud Deum & mortales omnes apparebis. Tu vero bone pastor, panis vere, Iesu nostri miserere: tu nos pasce, nos tuere, tu nos bona fac videre in terra viuentium. Amen.

FINIS.

